



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

DÖNEM: 27

YASAMA YILI: 6

GENEL KURUL KARARI

SAYI: 18

**Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafın Önlenmesine Yönelik Uygulamaların
Araştırılması ve Yaygınlaştırılması
(Dilekçe No: 19184)**

DAĞITIM TARİHİ

10 Nisan 2023

İÇİNDEKİLER

1. DİLEKÇE VE ÖZETLERİ.....	2
2. GİRİŞ	3
3. İLGİLİ MEVZUAT	5
3.1. Anayasa	5
3.2. Kanunlar	5
3.3. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	21
3.4. Yönetmelikler	29
3.5. Tebliğler	29
4. KURUMLARDAN ALINAN BİLGİLER	30
4.1. Ticaret Bakanlığı	30
4.2. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	40
4.3. Tarım ve Orman Bakanlığı	46
4.4. Hazine ve Maliye Bakanlığı	54
4.5. Türkiye Belediyeler Birliği.....	57
4.6. SOSYAL KOOPERATİFLERDEN ALINAN BİLGİLER	65
5. ALT KOMİSYONCA YAPILAN ÇALIŞMALAR	123
5.1. ALT KOMİSYON TOPLANTILARI	123
5.2. ALT KOMİSYON YERİNDE İNCELEMELERİ	166
6. DİLEKÇE KOMİSYONU GENEL KURULU TOPLANTILARI	182
6.1. 14 Temmuz 2021 Tarihli 1. Toplantı	182
6.2. 15 Mart 2023 Tarihli 2. Toplantı.....	183
7. USUL VE ESASA İLİŞKİN DEĞERLENDİRME.....	186
7.1. Genel Olarak.....	186
7.2. Kooperatifçilik Açısından	189
7.3. İsrafin Önlenmesi Açısından	204
8. SONUÇ.....	216
GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ	223
Cumhurbaşkanlığından;	223
Ticaret Bakanlığı'ndan;	223
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'ndan;	226
Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan;.....	226
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'ndan;	227
Türkiye Belediyeler Birliği'nden;	227



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

1. DİLEKÇE VE ÖZETLERİ

Dilekçe No	Dilekçe Sahibinin Adı Soyadı ve Adresi	Dilekçe Konusu
19184	Ünal KOÇ Bulancak Kaymakamı (Kayapınar Eski Kaymakamı- Belediye Başkan Vekili)	Pazar yerlerinde ortaya çıkan biyobozunur gıda atığının kompost gübreye dönüştürüldüğü onarıcı tarım uygulaması “<i>Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi</i>” ile gıda israfının önlendiği, projenin pilot uygulamasının ardından kullanılabilir nitelikteki ürünlerin “<i>Kayapınar Belediyesi Başkanlığı</i>” ile “<i>Topraktan Tabığa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi</i>” işbirliği ile konserve/paketli ürüne ya da sıcak yemeğe dönüştürülmesine başlandığı belirtilerek projenin ülkemiz ile dünyaya tanıtılması ve yaygınlaştırılması adına Diyarbakır ili Kayapınar ilçesinde Dilekçe Komisyonu’nun yerinde inceleme yapması talep edilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

2. GİRİŞ

Dilekçe Komisyonuna başvuruda bulunan Diyarbakır ili Kayapınar ilçe Kaymakamı ve Kayapınar Belediye Başkan Vekili Ünal KOÇ'un 11 Haziran 2021 tarih ve 19184 sayılı dilekçesinde özetle; *“pazar yerlerinde ortaya çıkan biyobozunur gıda atığının kompost gübreye dönüştürüldüğü onarıcı tarım uygulaması “Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi” ile gıda israfının önleildiği ve ayrıca projenin pilot uygulamasını ardından kullanılabilir nitelikteki ürünlerin konserve/paketli ürüne ya da sıcak yemeğe dönüştürülmesine başlandığı belirtilerek, bu projenin dünyaya tanıtılması ve ülkemizde yaygınlaştırılması amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunca projenin yerinde incelenmesi” talep edilmiştir.*

Bunun üzerine, Dilekçe Komisyonunun 24-25 Haziran 2021 tarihlerinde Diyarbakır İli Kayapınar İlçesinde gerçekleştirdiği yerinde inceleme ziyaretinde; *“Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi”* yerinde incelenmiş, yapılan geniş katılımlı toplantıda ise ilgili bakanlıkların yanı sıra;

- Dilekçe sahibi Ünal KOÇ,
- Topraktan Tabığa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Yetkilileri,
- Sosyal Girişimci-Şef Ebru BAYBARA DEMİR,
- Gıda Kurtarma Derneği,
- Temel İhtiyaç Derneği,
- Fazla Gıda A.Ş.,
- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO),
- 2 Kamu Üniversitesi,

yetkililerinden *“Gıda Atıkları ve Sosyal Kooperatif Modeli”* temalı sunumlar alarak yerinde incelemeyi tamamlamıştır.

Ancak konunun tüm ülke sathında önem arz etmesi nedeniyle derinlemesine araştırılması ve *“Sosyal Kooperatif”* modelinin yaygınlaştırılması amacı ile Dilekçe Komisyonu Genel Kurulu'nun **14.07.2021 tarihli ve 13 sayılı Kararıyla**; Afyonkarahisar Milletvekili Mehmet TAYTAK, Bolu Milletvekili Arzu AYDIN, İzmir Milletvekili Özcan PURÇU, Kayseri Milletvekili İsmail TAMER ile Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL'dan oluşan *“Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafın Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Araştırılması ve Yaygınlaştırılması Alt Komisyonu”*nun kurulmasına karar verilmiştir.

Alt Komisyon; sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesi amacıyla faaliyette bulunan sosyal kooperatifler ile bunların israfın önlenmesindeki yeri konusunda, ilgili bakanlık ve kurum temsilcileri ile paydaşlardan bilgi alınması suretiyle taleplerin ayrıntılı bir



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

şekilde değerlendirilebilmesi, ülkemizde ve dünyada iyi uygulama örneklerinin neler olduğunun incelenmesi, atık yönetimi ile atıkların kaynağında en aza indirilmesi, gıda üretimi, güvenliği ve güvenilirliği ile gıda bankacılığı ve tarım sektöründe yerel kırsal kalkınma kapasitesinin oluşturulması, tarımsal ve kırsal kalkınma destekleri idari veya mevzuat yönünden yapılması gerekenlerin belirlenmesi ve son olarak illerdeki kooperatifçilik faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacıyla 14 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirdiği ilk toplantısıyla çalışmalarına başlamıştır.

Yapılan ilk toplantıda; Alt Komisyon, görevleri ile ilgili olmak kaydıyla Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında sayılan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilileri çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkilerini kullanabilmesine karar vermiştir.

Alt Komisyon tarafından konu ile ilgili tarafların dinlendiği 6 toplantı ve 5 Yerinde İnceleme (Ankara, İzmir, Çanakkale, Ordu ve Mardin) gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda anasözleşmesinde sosyal kooperatif olarak belirlenen ve Ticaret Bakanlığına bağlı 9 (dokuz) sosyal kooperatif dinlenmiş, ilgili bakanlıklar, Türkiye Belediyeler Birliği ve akademisyenlerden sunumlar alınmıştır. Yerinde incelemelerde ise farklı dezavantajlı gruplara hitap eden 4 (dört) sosyal kooperatif, 25 (yirmibeş) Kadın Girişimi ve İşletmesi Kooperatifi ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ile bunlara ait üretim ve satış tesisleri ziyaret edilmiştir.

Ayrıca Komisyon çalışmalarına ve Komisyon Raporu yazımına teknik katkıda bulunmak üzere Dilekçe Komisyonu Yasama Uzmanları Hayrettin YILMAZ, Demet KOCAMUSAOĞLU ve Eray MINDİZ görev almışlardır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

3. İLGİLİ MEVZUAT

3.1. Anayasa

V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

Madde 171 – Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

3.2. Kanunlar

3.2.1. 4/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu

A) Tarif:

Madde 1 –(Değişik: 21/4/2004-5146/ 1 md.) Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.

B) Kuruluş, muteberlik şartları, isim kullanma yetkisi :

Madde 2 – (Değişik: 15/2/2018-7099/7 md.) Bir kooperatif en az 7 ortak tarafından imzalanacak anasözleşme ile kurulur. Anasözleşmenin ticaret sicili müdürlüğünde yetkilendirilmiş personel huzurunda imzalanması gerekir. İlgili Bakanlık faaliyet konuları itibarıyla kooperatifleri sınıflandırmaya, çalışma bölgeleri oluşturmaya, kooperatif kuruluşu için asgari ortak sayısından az olmamak üzere ortak sayısı ve kooperatif kurulmasına yönelik diğer şartlar ile usul ve esasları belirlemeye yetkilidir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ilgili Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ ile belirlenir.

Yapı kooperatifleri ile konusuna taşınmaz mal temlikî dâhil bulunan diğer kooperatiflerin anasözleşmelerinde ortaklara taşınmaz mal temlik edileceği hakkındaki taahhütler başka bir resmi şekil aranmaksızın muteberdir.

Sermaye miktarı sınırlandırılarak kooperatif kurulamaz. Kooperatif adını ancak bu kanuna göre kurulmuş teşekküller kullanabilir.

(Ek: 6/10/1988-3476/1 md.) Kooperatifler ve üst kuruluşlarının unvanlarında, kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer verilemez.

3. Genel kurul toplantılarına katılma hakkı:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Madde 26 – (Değişik: 6/10/1988 - 3476/6 md.) Üç ay evvel ortak olmayanlar hariç her ortak genel kurula katılma hakkına sahiptir. Yapı kooperatiflerinde genel kurul toplantılarına katılmak için bu şart aranmaz.

D) Ortakların ödev ve sorumlulukları:

I – Süre ve ortaklığın yok olması:

Madde 27 – Ortakların yüklendikleri paylar için ödeyebilecekleri para tutarını anasözleşme belirtir. Kooperatif, sermaye yüklemelerinde borçlu veya sair ödemelerle yükümlü bulunan ortaklarından elden yazılı olarak veya taahhütlü mektupla, bu husus mümkün olmazsa ilanla ve münasip bir süre belirterek yükümlerini yerine getirmelerini ister. İlk isteğe uymayan ve ikinci istemeden sonra da bir ay içinde yükümlerini yerine getirmeyenlerin ortaklığı kendiliğinden düşer. Ortaklığın düşmesi alakalının, anasözleşme veya diğer suretlerle doğmuş borçlarının yok olmasını gerektirmez.

II – Kooperatifin sorumluluğu:

Madde 28 – Anasözleşmede aksine hüküm olmadıkça kooperatif, alacaklılarına karşı yalnız mamelekiyle sorumludur.

1. Sınırsız sorumluluk:

Madde 29 – Anasözleşme, kooperatifin varlığı borçlarını karşılamaya yetmediği hallerde, ortaklarının da şahsan ve sınırsız olarak sorumlu tutulacaklarını hüküm altına alabilir. Bu takdirde alacaklılar kooperatifin iflası veya diğer sebeplerle dağılması halinde alacaklarını tamamen sağlayamazlarsa, kooperatifin borçlarından dolayı, kooperatif ortakları zincirleme ve bütün varlıklarıyla sorumlu olurlar.

2. Sınırlı sorumluluk:

Madde 30 – Anasözleşmeye, kooperatif borçları için her ortağın kendi payından fazla olarak şahsan ve belirli bir miktara kadar kooperatiften sonra sorumlu olacakları hususunda bir hüküm konabilir. Ortakların tek başına sorumlu olacakları miktar kooperatifteki paylarının tutarı ile orantılı olarak da gösterilebilir.

İflasın sonuna kadar bu sorumluluk iflas idaresi tarafından ileri sürülür.

3. Ek ödeme yüklemi:

Madde 31 – Anasözleşme, ortakları ek ödemelerle yükümlendirebilir. Ancak, ek ödemelerin yalnız bilanço açıklarını kapatmada kullanılması şarttır. Ek ödeme yüklemi sınırsız olabileceği gibi belirli miktarlarla veya iş hacmi ile veya paylarla orantılı olarak sınırlandırılabilir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kooperatifin iflası halinde ek ödemeleri isteme hakkı iflas idaresinindir.

6. Sorumluluk hükümlerinin değiştirilmesi:

Madde 34 – Ortakların sorumluluğu ve ek ödemeler yükümleri ile ilgili değiştirmeler ancak anasözleşmenin tadili ile mümkündür. Sorumluluk ve ek ödeme yükümleri konulması veya bunların artırılması, bu husustaki kararın tescili ile kooperatifin bütün alacakları lehine hüküm ifade eder. Sorumluluğun azaltılması hakkındaki kararlar, tescilden evvel doğmuş borçları kapsamaz.

B) Yönetim kurulu:

I – Ödevi ve üye sayısı:

Madde 55 – Yönetim Kurulu, kanun ve anasözleşme hükümleri içinde kooperatifin faaliyetini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır.

Yönetim Kurulu en az üç üyeden kurulur. Bunların ve yedeklerinin kooperatif ortağı olmaları şarttır.

(Ek üçüncü fıkra:21/10/2021-7339/5 md.) Çalışma konusu, ortak sayısı ve ciro gibi kıstaslara göre belirlenen kooperatiflerin yönetim kurulu üyeleri ve yedeklerinin, seçilmelerini takiben en geç dokuz ay içinde kooperatifçilik eğitim programını tamamlamaları şarttır. Eğitim programına ilişkin usul ve esaslar ile buna tabi olacak kooperatifler ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Ticaret Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle belirlenir. Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen tüzel kişiler, temsilcilerinin isimlerini kooperatife bildirir.

(Ek cümle:21/10/2021-7339/5 md.) Üçüncü fıkra, tüzel kişi üyelerin temsilcileri hakkında da uygulanır.

A) Kooperatif birlikleri:

Madde 72 – Konuları aynı veya birbiriyle ilgili nitelikte olan 7 veya daha çok kooperatif tarafından birlikler kurulabileceği anasözleşmelerinde tesbit edilebilir.

Bu birlikler kooperatif şeklinde kurulur.

(Ek: 6/10/1988 - 3476/17 md.) İlgili bakanlık tarafından bölgeler belirlendiği takdirde, bu bölgelerde aynı çalışma konularına sahip birden fazla kooperatif birliği kurulamaz.

(Ek dördüncü fıkra:21/10/2021-7339/10 md.) Kooperatifler, kooperatif birliklerine; kooperatif birlikleri de merkez birliğine ortak olmadığı takdirde, kamu kaynaklarından desteklenen kredilere kefalet sağlayamaz ve kamu kaynaklı tarımsal desteklemelere aracılık



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yapamaz. Bu kapsamdaki başvurularda; birlikler kooperatifleri, merkez birliği de birlikleri ortaklığa kabulden kaçınamaz.

E) Bir kamu tüzel kişiliği tarafından devralınmak:

Madde 85 – Bir kooperatifin varlığı, belediye, ekonomik bir Devlet kuruluşu, kamu müessesesi veya kamuya yararlı dernek veya cemiyetler tarafından da devralınabilir. Bu takdirde genel kurulca alınacak kararın dağılmaya ait hükümlere göre tescil ve ilan ettirilmesi gerekir.

Bu gibi kooperatif varlığının, Devlete ait ekonomik kuruluş veya herhangi bir ekonomik kuruluş veya herhangi bir dernek veya cemiyet tarafından devralınması hallerinde genel kurul tasfiye yapılmamasına karar verebilir.

Devir kararının ilan edildiği tarihten itibaren kooperatifin aktif ve pasifi devralana intikal etmiş olur. Dağılan kooperatifin adı ticaret sicilinden sildirilir. Bu husus ayrıca ilan ettirilir.

Birleşen müessese ile kooperatifin alacaklılarından her biri ilan tarihinden itibaren üç ay içinde yetkili mahkemeye başvurmak suretiyle birleşmeye itiraz edebilir. İtiraz hakkından vazgeçilmedikçe yahut bu husustaki itirazın reddine dair mahkemece verilen karar kesinleşmedikçe veyahut mahkemece takdir edilecek teminat, müessese veya kooperatif tarafından verilmedikçe birleşme hüküm ifade etmez.

Ticaret Bakanlığının Görev ve Yetkileri

A) Genel olarak Bakanlığın görev ve yetkileri:

Madde 86 – Ticaret Bakanlığının kooperatifleri ilgilendiren başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

1. Kooperatiflere, kooperatif birliklerine, merkez birliklerine, Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine kuruluş ve organizasyonlarında yol göstermek, öğütleriyle yönetimlerinde ve çalışmalarında yardımcı olmak,

2. Kooperatifleri, birlikleri, merkez birliklerini ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğini teftiş etmek, denetlemek veya denetlettirmek,

3. Kooperatiflerin, birliklerin, merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin dağılmasını gerektiren sebepleri mahkemeye bildirmek,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

4. Kooperatiflerin, bilhassa istihsale yararlı kooperatiflerin kuruluşu, öncelikle kredilenmesi ve memleket yararına faaliyette bulunmaları hususunda ilgili bakanlıklar ve kuruluşlar nezdinde gerekli teşebbüsleri yapmak ve koordinatör olarak vazife görmek.

5. **(Ek: 6/10/1988 - 3476/21 md.)** Kooperatifler mevzuatının uygulanmasında ve kooperatiflerle üst kuruluşlara yapılacak desteklemelerle ilgili kamu ve sosyal güvenlik fonları konusunda düzenleyici tasarruflarda bulunmak.

B) Muaflıklar:

Madde 93 – 1. Kooperatifler, kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği;

a) Birbirlerinden ve ortaklarından aldıkları faiz ve komisyonlar ile ortaklarına kefalet etmeleri dolayısıyla bunlardan aldıkları paralar, banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden,

b) Her nevi defterlerin ve anasözleşmelerin tasdiki ve açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesi her nevi harçtan ve Damga Vergisinden,

c) Kiraya verilmediği veya irat getirmeyen bir cihete tahsis edilmediği müddetçe sahip oldukları gayrimenkul mallar üzerinden alınacak her türlü vergilerden,

d) Ortakların temlik edecekleri gayrimenkuller her türlü vergi ve harcından,

Muaftır.

e) 13 üncü madde gereğince verilecek bildiri Damga Vergisine, diğer harç ve resimlere tabi değildir.

2. Gayrimenkullerin irtifak haklarının ve gayrimenkul mükellefiyetinin kooperatiflere, kooperatif birliklerine, kooperatif merkez birliklerine, Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine sermaye konulması halinde bunlar Emlak Alım Vergisi Kanununun 9 uncu maddesindeki indirimli nispetten,

3. 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 199 sayılı Kanunla değişik 7 nci maddesinin 16 ncı bendindeki esaslar dâhilinde Kurumlar Vergisi muaflığından,

Faydalanırlar.

4. Kooperatifler, kooperatif birlikleri ve kooperatifler merkez birlikleri faaliyete geçen üst kuruluşlara girmedikleri takdirde, bu maddenin 1 nolu fıkrasının (b) bendi ile 2 nolu fıkrasından gayri fıkralarında yazılı muaflıklardan istifade edemezler.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

5. (Ek:21/10/2021-7339/13 md.) Ortaklarının çoğunluğu kadınlardan oluşan ve kadın emeğinin değerlendirilmesi amacıyla kurulan kooperatifler ile ortaklarının çoğunluğu engellilerden oluşan kooperatiflerin, bu Kanun ve 6102 sayılı Kanun gereğince tescil ve ilana tabi işlemlerinden ücret alınmaz ve ilana tabi olanlar Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ücretsiz olarak yayımlanır. Bu kooperatiflerden, 18/5/2004 tarihli ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanununun 24 üncü maddesi gereğince odaya kayıt ücreti ve yıllık aidat ile aynı Kanunun 25 inci maddesinde tanımlanan munzam aidat alınmaz.

F) Anonim şirket hükümlerine atıf:

Madde 98 – Bu kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki Anonim şirketlere ait hükümler uygulanır.

İlgili Bakanlık:

Ek Madde 1 – (Ek: 6/10/1988 - 3476/26 md.) Bu Kanunda geçen Bakanlık isimleri "İlgili bakanlık" olarak değiştirilmiştir.

(Değişik ikinci fıkra: 3/6/2010-5983/4 md.) İlgili bakanlık deyiminden, bu Kanun kapsamındaki tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için Tarım ve Orman Bakanlığı, yapı kooperatifleri ve üst kuruluşları için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve diğer kooperatifler ve üst kuruluşlar için ise Ticaret Bakanlığı anlaşılır.

Kooperatif Bilgi Sistemi:

Ek Madde 5 – (Ek:21/10/2021-7339/15 md.) Ticaret Bakanlığı tarafından tüm kooperatif ve üst kuruluşlarının, kooperatifçilik hizmetlerine elektronik ortamda eriştiği ve merkezî veri tabanının yönetildiği Kooperatif Bilgi Sistemi (KOOPBİS) kurulur.

3.2.2. 18/4/1972 tarihli ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu

Kuruluş ve kapsam:

Madde 1 – Bu kanunda yazılı hükümlerden faydalanılmak suretiyle üreticiler, aralarında ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım ilkesine dayanan ve tüzel kişiliği olan değişir ortaklı, değişir sermayeli Tarım Kredi Kooperatifleri kurabilirler.

(Değişik ikinci fıkra: 6/4/2005 – 5330/1 md.) Tarımsal amaçlı kooperatifler hariç olmak üzere; ortak ürünleri üzerinde ticaret ve komisyonculuk yapanlar, faizle para veya mal olarak kredi verenler bu kooperatiflere giremezler.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Bu esaslara göre kurulan bir veya birkaç il dâhilindeki kooperatifler bölge birliklerini, en az 5 bölge birliği de, merkez birliğini kurarlar.

Merkez birliği tek üst kuruluş olup Ankara'dadır. Kooperatiflerin ve bölge birliklerinin çalışma alanı içinde birden fazla kooperatif ve bölge birliği kurulamaz.

(Ek fıkra: 6/4/2005 – 5330/1 md.) Bu Kanun hükümlerine göre kurulmuş olan Tarım Kredi Kooperatifleri ve birlikleri, Devletçe kooperatiflere verilen desteklerden yararlanırlar.

Muafiyetler:

Madde 19 – A) Bu kanuna göre kurulacak ve kurulmuş sayılan kooperatiflere ortak olmak üzere başvuran üreticilerle, ortakların kooperatifleriyle yapacakları her türlü işlemler ve bunlarla ilgili kağıt, belge, senet, beyanname, taahhütname, vekaletname, makbuz, kooperatif lehine yapacakları ipotek ve rehinler her türlü resim, harç ve vergiden,

B) Bu kanuna göre kurulacak ve kurulmuş sayılan kooperatifler, bölge ve merkez birlikleri,

a) Kurumlar, gider, gayrimenkul kıymet artışı, intikal ve diğer vergilerden ve icra makamları, resmi daireler ve mahkemeler nezdinde yapacakları takip ve tahsillerle açacakları tazminat davaları ile ilgili her nevi talep, tebliğ ve kararlar her türlü masraf, vergi, resim ve harçlardan,

b) Sermaye ve yedek akçeleri ile taşınmaz malları ve bunların gelirleri, kendi ihtiyaçları için satın aldıkları ve alacaklarının tahsili gayesiyle mülk edindikleri taşınmaz malları ve bunların 15 inci madde hükmüne göre sahiplerine geri verilmesi işlemi, bütün vergi, resim ve harçtan,

c) Yapacakları kredi işlerine ilişkin bütün senet, belge, kağıt, defter ve hesap özetleri, taşınmaz mallara ait ipotek ve taşınır mallara ait rehin işlemleri, vekaletnameler, taahhütnameler vesair evrak, bütün resim ve harçtan,

C) Bu kanuna göre kurulan kooperatiflerle bölge ve merkez birliklerinin temin edecekleri krediler ve bunlara ilişkin Merkez Bankası nezdindeki reeskont muameleleri ve bu işlemlere ait bütün senet, belge, vekaletname, taahhütname vesair evrak gider ve diğer vergilerle bütün resim ve harçtan,

Muaftır.

Ancak, bu kuruluşların ortak dışı işlemlerden elde edecekleri gelir - gider farkları ayrı bir hesapta takip ve tespit edilerek vergilendirilir.

Kooperatif, bölge ve merkez birliklerince noterlere tasdik ettirilecek defterlerle belgelerden yalnız noter ücreti alınıp harç alınmaz.

Kooperatiflerin, bölge birliklerinin ve merkez birliklerinin ortaklarına verilmek üzere üretim araç ve gereçlerine % 50 gümrük indirimi uygulanır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kanun ve anasözleşmelerde açıklık olmayan haller:

Madde 20 – Bu kanun ve bu kanuna göre düzenlenen ana sözleşmelerde açıklık bulunmayan hususlar için 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümleri uygulanır. **(Ek cümle:21/10/2021-7339/20 md.)** Ancak, her halde 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 45 inci maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları, 55 inci maddesinin üçüncü fıkrası, 65 inci maddesinin üçüncü fıkrası, 69 uncu maddesi ve ek 5 inci maddesi hükümleri bu Kanuna tabi kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birlikleri hakkında da uygulanır.

3.2.3. 11/3/2010 tarihli ve 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun

Bakanlığın görev ve yetkileri

MADDE 15 – (1) Bakanlık;

a) Hal kayıt sistemini kurmaya, işletmeye, bu sistemin kuruluş ve işletilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemeye ve gerekli görülmesi hâlinde bu sistemin diğer kurumlar nezdinde tutulan kayıt sistemleriyle bağlanmasına yönelik çalışmalar yapmaya,

b) İstatistiksel bilgileri değerlendirmeye ve yayımlamaya,

c) Sektörün gelişmesine ve elektronik ticaretin yaygınlaşmasına yönelik çalışmalar yapmaya,

ç) Mevzuatın uygulanması ve uygulamada birliğin sağlanması amacıyla eğitim programları hazırlamaya ve uygulamaya, toplantı ve kongreler düzenlemeye,

d) Üretici ve tüketicinin korunması ve sağlıklı bir rekabet ortamının oluşturulması için gerekli önlemleri almaya, bu çerçevede ihraç ve ithal edilen mallara ilişkin olarak ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde hareket etmeye,

e) Bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak her türlü idari tedbiri almaya, talimat vermeye, denetimi yapmaya, tebliğ ve yönetmelikler çıkarmaya,

f) Arz ve talep derinliği bulunan diğer malları, Tarım ve Orman Bakanlığının uygun görüşünü alarak belirlemeye,

g) Bu Kanun kapsamında öngörülen diğer iş ve işlemleri yerine getirmeye, görevli ve yetkilidir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

(2) Belediyeler ile gerçek veya tüzel kişiler, Bakanlıkça alınan önlemlere ve verilen talimatlara uymak zorundadır.

3.2.4. 10/7/2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları

Madde 7- Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

i) Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynakta toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak,

t) Her çeşit toptancı hallerini ve mezbahaları yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettmek, imar plânında gösterilen yerlerde yapılacak olan özel hal ve mezbahaları ruhsatlandırmak ve denetlemek.

v) Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak,

İlçe belediyelerinin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Kanunlarla münhasıran büyükşehir belediyesine verilen görevler ile birinci fıkrada sayılanlar dışında kalan görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak.

b) Büyükşehir katı atık yönetim plânına uygun olarak, katı atıkları toplamak ve aktarma istasyonuna taşımak.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

3.2.5. 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu

Belediyenin görev ve sorumlulukları

Madde 14- Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları (Bu Kanunun 75 inci maddesinin son fıkrası, belediyeler, il özel idareleri, bağlı kuruluşları ve bunların üyesi oldukları birlikler ile ortağı oldukları Sayıştay denetimine tabi şirketler tarafından, orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları ile Devlete ait her derecedeki okul binalarının yapım, bakım ve onarımı ile tefrişinde uygulanmaz.); sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. (Mülga son cümle: 12/11/2012-6360/17 md.) (...) (Ek cümleler: 12/11/2012-6360/17 md.) Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler.

b) Gıda bankacılığı yapabilir.

Diğer kuruluşlarla ilişkiler

Madde 75- Belediye, belediye meclisinin kararı üzerine yapacağı anlaşmaya uygun olarak görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda;

c) (Değişik: 12/11/2012-6360/19 md.) Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve 7/6/2005 tarihli ve 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilir. Diğer dernek ve vakıflar ile gerçekleştirecek ortak hizmet projeleri için mahallin en büyük mülki idare amirinin izninin alınması gerekir.

Kent konseyi

Madde 76- Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.

Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usûl ve esasları Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Belediye hizmetlerine gönüllü katılım

Madde 77- Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.

3.2.6. 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu

Amaç

Madde 1- Bu Kanunun amacı, kamu hukukuna tâbi olan veya kamunun denetimi altında bulunan veyahut kamu kaynağı kullanan kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ihalelerde uygulanacak esas ve usulleri belirlemektir.

Kapsam

Madde 2- Aşağıda belirtilen idarelerin kullanımında bulunan her türlü kaynaktan karşılanan mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin ihaleleri bu Kanun hükümlerine göre yürütülür:

a) (Değişik: 1/6/2007-5680/1 md.) Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı; döner sermayeli kuruluşlar, birlikler (meslekî kuruluş şeklinde faaliyet gösterenler ile bunların üst kuruluşları hariç), tüzel kişiler.

İstisnalar

Madde 3- (Değişik: 30/7/2003-4964/2 md.) a) Kanun kapsamına giren kuruluşlarca, kuruluş amacı veya mevzuatı gereği işlemek, değerlendirmek, iyileştirmek veya satmak üzere doğrudan üreticilerden veya ortaklarından yapılan tarım veya hayvancılıkla ilgili ürün alımları



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ile 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince orman köyleri kalkındırma kooperatiflerinden ve köylülerden yapılacak hizmet alımları,

.....

bu Kanuna tâbi değildir.

3.2.7. 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

Bütçelerden yardım yapılması

Madde 29- Gerçek veya tüzel kişilere kanunda veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde dayanağı olmadan kamu kaynağı kullanılamaz, yardımda bulunulamaz veya menfaat sağlanamaz. Ancak, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerinde öngörülmüş olmak kaydıyla; kamu yararı gözetilerek dernek, vakıf, birlik, kurum, kuruluş, sandık ve benzeri teşekküllere yardım yapılabilir.

Bu yardımların yapılması, kullanılması, izlenmesi, denetlenmesi ve kamuoyuna açıklanmasına ilişkin esas ve usuller Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenir.

3.2.8. 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu

Amaç, Tanımlar ve İlkeler

Amaç:

Madde 1 – (Değişik: 26/4/2006-5491/1 md.) Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır.

İlkeler:

Madde 3 –(Değişik: 26/4/2006-5491/3 md.) Çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkeler şunlardır:

a) Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.

f) Her türlü faaliyet sırasında doğal kaynakların ve enerjinin verimli bir şekilde kullanılması amacıyla atık oluşumunu kaynağında azaltan ve atıkların geri kazanılmasını sağlayan çevre ile uyumlu teknolojilerin kullanılması esastır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kirletme yasağı:

Madde 8 – Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır.

Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.

İzin alma, arıtma ve bertaraf etme yükümlülüğü

Madde 11 – (Değişik: 26/4/2006-5491/8 md.) Üretim, tüketim ve hizmet faaliyetleri sonucunda oluşan atıklarının alıcı ortamlara doğrudan veya dolaylı vermeleri uygun görülmeyen tesis ve işletmeler ile yerleşim birimleri atıklarını yönetmeliklerde belirlenen standart ve yöntemlere uygun olarak arıtmak ve bertaraf etmekle veya ettirmekle ve öngörülen izinleri almakla yükümlüdürler

.....

Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler evsel katı atık bertaraf tesislerini kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettiirmekle yükümlüdürler. Bu hizmetten yararlanan ve/veya yararlanacaklar, sorumlu yönetimlerin yapacağı yatırım, işletme, bakım, onarım ve ıslah harcamalarına katılmakla yükümlüdür. Bu hizmetten yararlananlardan, belediye meclisince belirlenecek tarife göre katı atık toplama, taşıma ve bertaraf ücreti alınır. Bu fıkra uyarınca tahsil edilen ücretler, katı atıkla ilgili hizmetler dışında kullanılamaz.

Denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğü

Madde 12 – (Değişik: 26/4/2006-5491/9 md.)

Bu Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Bakanlığa aittir. Gerekğinde bu yetki, Bakanlıkça; il özel idarelerine, çevre denetim birimlerini kuran belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığına, Türkiye Çevre Ajansına, Emniyet Genel Müdürlüğüne,

Jandarma Genel Komutanlığına ve Sahil Güvenlik Komutanlığına devredilir. Denetimler, Bakanlığın belirlediği denetim usûl ve esasları çerçevesinde yapılır.

İlgililer, çevre kirliliğine neden olabilecek faaliyetleri ile ilgili olarak, kullandıkları hammadde, yakıt, çıkardıkları ürün ve atıklar ile üretim şemalarını, acil durum plânlarını, izleme sistemleri ve kirlilik raporları ile diğer bilgi ve belgeleri talep edilmesi halinde Bakanlığa veya yetkili denetim birimine vermek zorundadırlar.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğüne ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

3.2.9. 11/6/2010 tarihli ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamaktır.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Kanun, gıda, gıda ile temas eden madde ve malzeme ile yemlerin üretim, işleme ve dağıtımının tüm aşamalarını, bitki koruma ürünü ve veteriner tıbbî ürün kalıntıları ile diğer kalıntılar ve bulaşanların kontrollerini, salgın veya bulaşıcı hayvan hastalıkları, bitki ve bitkisel ürünlerdeki zararlı organizmalar ile mücadeleyi, çiftlik ve deney hayvanları ile ev ve süs hayvanlarının refahını, zootekni konularını, veteriner sağlık ve bitki koruma ürünlerini, veteriner ve bitki sağlığı hizmetlerini, canlı hayvan ve ürünlerin ülkeye giriş ve çıkış işlemlerini ve bu konulara ilişkin resmî kontrolleri ve yaptırımları kapsar.

Sorumluluklar

MADDE 22- (1) Gıda, gıda ile temas eden madde ve malzeme ve yem ile ilgili faaliyet gösteren işletmeciler, kendi faaliyet alanının her aşamasında bu Kanunda belirtilen şartları sağlamak ve bunu doğrulamakla yükümlüdür.

(2) Gıda ve yem işletmecisi ürettiği, işlediği, ithal ettiği, satışını veya dağıtımını yaptığı bir ürünün, gıda ve yem güvenilirliği şartlarına uymadığını değerlendirmesi veya buna ilişkin makul gerekçelerinin olması durumunda, söz konusu ürünü kendi kontrolünden çıktığı aşamadan başlamak üzere, toplanması için gerekli işlemleri derhal başlatmak ve konu ile ilgili Bakanlıkça bilgilendirmek zorundadır. Gıda ve yem işletmecisi, ürünün toplanması gerektiğinde, toplanma nedeni hakkında tüketiciyi veya kullanıcıyı doğru ve etkin olarak bilgilendirmek ve gerekli hâllerde, insan sağlığını korumaya yönelik alınacak tedbirlerin yeterli olmaması durumunda, tüketiciye veya kullanıcıya ürünün iadesi için çağrıda bulunmak zorundadır.

(4) Piyasaya arz edilecek gıda ve yemlerden onay alınması zorunlu olanlar Bakanlıkça belirlenir. Ürün sahibi, onay için Bakanlıkça talep edilen bilgi ve belgeleri sunmak zorundadır. Bu ürünlerin, onay alınmadan üretimi, ithalatı ve piyasaya arzı yasaktır.

Resmî kontroller, itiraz hakkı ve resmî sertifikalar



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

MADDE 31-

(10) Bakanlık, bu Kanun kapsamındaki kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler hariç olmak üzere, uygun göreceği görev ve yetkiler için kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri, birlikler, kooperatifler, vakıf ve üniversiteler ile işbirliği yapabilir.....

3.2.10.28/2/2008 tarihli ve 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; Ar-Ge, yenilik ve tasarım yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge’ye, yeniliğe ve tasarıma yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge ve tasarım personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmektir.

Diğer teşvik unsurları

MADDE 3/A- (Ek: 15/7/2016-6728/60 md.)

(1) Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, işletmeleri bünyesinde gerçekleştirdikleri münhasıran yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik araştırma ve geliştirme harcamaları tutarının %100’ü, bu kapsamdaki projelerin Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Ar-Ge ve yenilik projesi olarak değerlendirilmesi şartıyla, 5520 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi ve 193 sayılı Kanunun 89 uncu maddesi uyarınca kazancın tespitinde indirim konusu yapılır. Ayrıca bu harcamalar, 213 sayılı Kanuna göre aktifleştirilmek suretiyle amortisman yoluyla itfa edilir, bir iktisadi kıymet oluşmaması hâlinde ise doğrudan gider yazılır.

(2) Kazancın yetersiz olması nedeniyle ilgili vergilendirme döneminde indirim konusu yapılamayan tutar, sonraki vergilendirme dönemlerine devredilir. Devredilen tutar, takip eden yıllarda 213 sayılı Kanuna göre her yıl belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak dikkate alınır.

(3) Araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olmayan giderlerden Ar-Ge indirimi hesaplanmaz. Ar-Ge indirimi tutarının hesabında tamamen araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde kullanılan amortisman tabi iktisadi kıymetler için hesaplanan amortismanlar ile başka faaliyetlerde de kullanılan makine ve teçhizat için hesaplanan amortismanların bu kıymetlerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde kullanıldıkları gün sayısına isabet eden kısmı



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

dikkate alınabilir. Bu madde kapsamında Ar-Ge indiriminden yararlanılacak harcamaların kapsamını ve uygulamadan yararlanılabilmesi için gerekli belgeler ile usulleri belirlemeye Maliye Bakanlığı ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı müştereken yetkilidir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

3.3. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

3.3.1. 10/7/2018 tarihli ve 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Cumhurbaşkanı

MADDE 1- (1) Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

(2) Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

(3) Cumhurbaşkanı, yetkilerinden bir kısmını gerektiğinde sınırlarını yazılı olarak belirterek astlarına devredebilir. Ancak devrettiği yetkiyi, gerek gördüğünde kendisi de doğrudan kullanabilir.

Kurulların genel görev ve yetkileri

MADDE 22- (1) Kurulların genel görev ve yetkileri şunlardır:

a) Cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirmek.

b) Geliştirilen politika ve strateji önerilerinden Cumhurbaşkanınca uygun görülenler hakkında gerekli çalışmaları yapmak.

c) Küresel rekabetin getirdiği ani değişimlere karşı strateji ve politika önerileri geliştirmek,

ç) Görev alanlarına giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarına görüş vermek.

d) Görev alanlarına giren konularda Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin görüşünü alarak uygulanan politikaları ve gelişmeleri izlemek, yapılan çalışmalarla ilgili Cumhurbaşkanına rapor sunmak.

e) Cumhurbaşkanı programına uygunluk açısından, bakanlıklar ile kurum ve kuruluşların uygulamalarını izlemek ve Cumhurbaşkanına rapor sunmak.

f) Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin davet edilmesi suretiyle genişletilmiş kurul toplantıları yapmak.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

g) Görev alanlarına giren konularda talep, ihtiyaç ve etki analizi yapmak ve/veya yaptırtmak.

ğ) Cumhurbaşkanınca verilen diğer görevleri yapmak.

Sosyal Politikalar Kurulu

MADDE 30 - (1) Sosyal Politikalar Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Toplumun ihtiyaç sahibi kesimlerine yönelik yapılan çalışmaların etkinliği için politika önerileri oluşturmak,

b) Aile kurumunun korunması, güçlendirilmesi; iş ve aile hayatı uyumunun sağlanması için politika önerileri oluşturmak,

c) Çalışma şartlarının iyileştirilmesine yönelik politika önerileri geliştirmek,

ç) Gelir güvencesi ve gelir adaleti sağlamaya yönelik politika önerileri geliştirmek,

d) Sosyal refahın oluşturulmasına yönelik politika önerileri geliştirmek,

e) Dezavantajlı gruplara yönelik politika önerileri oluşturmak,

f) Göç ve göçmen sorunlarının çözümüne ilişkin politika önerileri geliştirmek.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

Görev

MADDE 97 – (1) Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının görev ve yetkileri şunlardır:

b) Çevrenin korunması, iyileştirilmesi, çölleşme ve erozyonla mücadele ile çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik prensip ve politikaların belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları yapmak, standart ve ölçütler geliştirmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede eğitim, araştırma, projelendirme, eylem planları ve kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve izlemek, iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

c) Faaliyetleri sonucu alıcı ortamlara katı, sıvı ve gaz halde atık bırakarak kirlilik oluşturan veya oluşturma muhtemel her türlü tesis ve faaliyetin, çevresel etkilerini değerlendirmek; alıcı ortamlar ile ilgili ölçüm ve izleme çalışmalarını yapmak; bahse konu tesis ve faaliyetleri izlemek, izin vermek, denetlemek ve gürültünün kontrol edilmesini sağlamak,

j) Bakanlığın görev alanına giren konularda mahalli idarelerin idari ve teknik kapasitesinin geliştirilmesi için çalışmalarda bulunmak ve bunlara teknik destek sağlamak,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü

MADDE 103 – (1) Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:

h) Atık ve kimyasalların yönetimine ilişkin hedef, politika ve ölçütlerin belirlenmesine ilişkin çalışmaları yapmak,

i) Atıkların kaynağında en aza indirilmesi, sınıflara ayrılması, toplanması, taşınması, geçici depolanması, geri kazanılması, bertaraf edilmesi, yeniden kullanılması, arıtılması, enerjiye dönüştürülmesi ve nihai depolanması konularında politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla çalışmalar yapmak,

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Görev

MADDE 385 – (Değişik:RG-14/4/2020-31099-CK-59/6 md.) (1) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının görev ve yetkileri şunlardır:

a) Kalkınma planları ile uyumlu olarak, sanayiye yönelik politika önerileri ve stratejiler oluşturmak, sanayi stratejilerine ilişkin uygulamaları izlemek, sanayileşme politikaları çerçevesinde yerli üretimin ve teknolojik kabiliyetlerin geliştirilmesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri arasında eşgüdümü tesis etmek,

b) Sanayi ürünlerine yönelik idari ve teknik düzenlemeleri hazırlamak, Türk standartlarından gerekli görülenleri zorunlu uygulamaya koymak, bunların uygulanmasını sağlamak, gerektiğinde denetlemek veya denetletmek; sanayi işletmelerinin sicilini tutmak, sanayi istatistikleri ve analizleri üretmek,

c) Yüksek katma değerli ve kritik teknolojik ürünlerin milli ve özgün imkânlarla geliştirilmesi ve yüksek teknoloji ürünlerinin yerli olarak üretilmesi ile ulusal düzeyde teknolojik atılımı hedefleyen Milli Teknoloji Hamlesinin temel hedefler, odak alanlar, yol haritaları gibi esaslarını belirlemek, bu esasların uygulanmasını sağlayacak tedbirler almak,

ç) Bilimsel ve teknolojik gelişim, ekonomik kalkınma, toplumsal refah ve milli güvenlik hedefleri doğrultusunda, bilim, teknoloji ve yenilik politikalarının belirlenmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, belirlenen politikaların uygulanmasını sağlamak; sanayi ve teknolojiye yönelik araştırma, geliştirme ve yenilikçilik program ve projelerini, işbirliği ve kümelenme mekanizmalarını ve bu kapsamda yapılacak faaliyet ve yatırımları desteklemek, teşvik tedbirleri almak ve uygulamak, bu konularda düzenleme ve denetlemeler yapmak,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

d) Ekonominin verimlilik esaslarına uygun olarak geliştirilmesi amacıyla, verimlilik politika önerileri ve stratejileri oluşturmak, sanayi işletmelerinin verimliliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapmak, temiz üretim ve verimlilik projelerini desteklemek,

i) Kamu kurum ve kuruluşlarının yenilik, yerleşme ve/veya teknoloji transferini içeren mal ve hizmet alımları ile yapım işlerine ilişkin sanayi işbirliği projeleri kapsamında ilgili mevzuat hükümleri uyarınca ilgili kurum ve kuruluşlar ile koordineli olarak faaliyetleri yürütmek ve sözleşmeleri imzalamak,

y) Milli Teknoloji Hamlesi hedefleri doğrultusunda ilgili paydaşlarla işbirliği içerisinde, teknoloji geliştirme ile bireylerin ve işletmelerin dijital dönüşümü konularında bireysel yetkinlikler ile toplumsal bilinç ve kültürün gelişmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak,

Milli Teknoloji Genel Müdürlüğü

MADDE 388/A- (Ek:RG-14/4/2020-31099-CK-59/9 md.)

(1) Milli Teknoloji Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır: a) Milli Teknoloji Hamlesi kapsamında, Türkiye'nin teknolojik yetkinliğini geliştirmek amacıyla etki gücü yüksek program ve projelerin hayata geçirilmesine katkı sağlamak,

ı) Bilime dayalı, milli ve özgün ileri teknoloji ürün ve sistemlerin üretimini artırmak amacıyla, bu alanda yürütülen faaliyetleri desteklemek ve teşvik etmek; ihtiyaç duyulan altyapıların oluşturulmasına katkı sağlamak; desteklere ilişkin usul ve esasları belirlemek,

Stratejik Araştırmalar ve Verimlilik Genel Müdürlüğü

MADDE 388/B- (Ek:RG-14/4/2020-31099-CK-59/9 md.)

(1) Stratejik Araştırmalar ve Verimlilik Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:

k) Kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerden işletmelere ait yatırım, üretim, teşvik, mali durum, ar-ge, fikri ve sınai mülkiyet hakları, dış ticaret, istihdam ve işgücü, kurulu kapasite, fiili üretim, enerji giderleri, verimlilik, dijitalleşme ve benzeri muhtelif ekonomik ve kurumsal faaliyet bilgi ve verilerini, belirlenecek usul ve esaslar dâhilinde almak, verilerin saklanması ve kullanılması için bilgi sistemi oluşturmak ve yönetmek; bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde saha araştırmaları yapmak veya yaptırmak; veri kaynaklarını kullanarak analiz ve araştırmalar yapmak, istatistiki bilgiler üretmek, değerlendirmek; Bakanlık faaliyetlerine ilişkin istatistikleri açıklamak, ulusal ve uluslararası endeks çalışmalarında gerekli koordinasyonu yürütmek,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Tarım ve Orman Bakanlığı

Görev

MADDE 410 - (1) Tarım ve Orman Bakanlığının görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Bitkisel ve hayvansal üretim ile su ürünleri üretiminin geliştirilmesi, tarım sektörünün geliştirilmesi ve tarım politikalarının oluşturulmasına yönelik araştırmalar yapmak,
- b) Gıda üretimi, güvenliği ve güvenilirliği, kırsal kalkınma, toprak, su kaynakları ve biyoçeşitliliğin korunması ile verimli kullanılmasını sağlamak,
- c) Çiftçinin örgütlenmesi ve bilinçlendirilmesi, tarımsal desteklemelerin etkin bir şekilde yönetilmesi, tarımsal piyasaların düzenlenmesi gibi ana faaliyet konularının gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak; tarım ve hayvancılığa yönelik genel politikaların belirlenmesi amacıyla çalışmalar yapmak, uygulanmasını izlemek ve denetlemek,

Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü

MADDE 413 - (1) Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Güvenilir gıda ve yem arzını sağlamak, bu amaçla politikaların oluşturulması amacıyla çalışmalar yapmak ve uygulamayı denetlemek,
- b) Gıda, gıda katkı maddeleri ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin üretim, işleme ve pazarlama ile ilgili süreçlerin her aşamasındaki izlenebilirliğine yönelik esasları belirlemek,
- c) Gıda, gıda katkı maddeleri ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemeleri üreten işyerlerinin niteliklerini ve bunlara ilişkin izin ve kayıt esaslarını belirlemek, bunların izin ve kayıt işlemlerini yapmak, bu işyerlerini gıda siciline kaydetmek, üretim ve satış yerlerinin kontrol ve denetimlerini yapmak veya yaptırmak,
- ç) Gıda, gıda katkı maddeleri ve yemler ile gıdayla temasta bulunan madde ve malzemelerin giriş ve çıkış gümrük kapılarını, ilgili kurumların görüşlerini alarak tespit ve ilan etmek; veteriner sınır kontrol noktalarını ve bunların çalışma esaslarını belirlemek,

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

MADDE 417 - (1) Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:

- c) Üreticilerin bilgi düzeyini yükseltmek; kooperatif, birlik ve diğer üretici örgütlerinin kurulmasına izin vermek; kooperatif, birlik, oda, üretici örgütleri ve bunların iştiraklerini



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

denetlemek, desteklemek; bunların eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olarak sonuçlandırılması için gerekli tedbirleri almak,

j) Tarımsal ürünlerin pazarlanması ile ilgili çalışmalar yapmak,

n) Tarım sektörüne ve kırsal kesimlere verilecek desteklere ilişkin çalışmalar yapmak, teklifte bulunmak,

Ticaret Bakanlığı

Görev

MADDE 441 –

m) Esnaf ve sanatkârlar ile kooperatifçiliğe ilişkin politika, ilke ve hedeflerin ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılarak belirlenmesi ve stratejiler geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapmak,

n) Şirketler, kooperatifler ve ticaret sicili memurlukları ile esnaf ve sanatkâr sicil kayıtlarıyla ilgili hizmetleri yürütmek ve bunları denetlemek,

s) Diğer kurum ve kuruluşların iç ve dış ticaret politikasını etkileyen faaliyet, temas ve düzenlemelerinin, genel ticaret politikasına uygunluğunu sağlamak, ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği halinde söz konusu faaliyet, temas ve düzenlemelerin koordinasyonunu ve yürütülmesini temin etmek,

Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü

MADDE 453- (Başlığı ile Birlikte Değişik :RG-10/1/2019-30651-CK-27/81 md.) (1)
Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:

a) Esnaf ve sanatkârlara ilişkin politikaların belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları yapmak,

b) Esnaf ve sanatkârlara ilişkin politikaların belirlenmesi, istatistikler ve analizler üretilmesi ve paylaşılması, değerlendirmeler yapılması ve raporlar hazırlanması amacıyla bu işletmelere ait yatırım, üretim, pazarlama, teşvik, mali durum, Ar-Ge, istihdam, enerji ve benzeri ekonomik faaliyet bilgi ve verileri ile esnaf ve sanatkâr meslek kuruluşlarına ait bilgileri, belirleyeceği usul ve esaslar kapsamında almak suretiyle bilgi sistemi oluşturmak ve bu sistemce üretilen istatistikî bilgileri derlemek ve yayımlamak,

c) Esnaf ve sanatkârların sorunlarını tespit etmek, çözüm önerileri geliştirmek ve ilgili kurumlar nezdinde girişimde bulunmak, rekabet güçlerinin artırılması, araştırma, geliştirme ve



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yenilikçilik yeteneklerinin geliştirilmesi, pazarlama, hammadde ve tezgâh temini amaçlarıyla teşvik ve destekler vermek ve bu konulara yönelik düzenlemeler yapmak,

ç) Perakende ticarete ilişkin mevzuat çerçevesinde esnaf ve sanatkâr işletmelerinin ticari faaliyetine yönelik çalışmalar ve düzenlemeler yapmak ve gerekli tedbirleri almak,

d) İç ve dış pazar imkânlarını araştırmak, kredi ve finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmalar ve bu konularda düzenlemeler yapmak,

e) Esnaf ve sanatkârlar ile istihdam ettikleri personele yönelik eğitim faaliyetlerini desteklemek,

f) Esnaf ve sanatkâr meslek kuruluşlarının kuruluş, işleyiş ve siciline ilişkin işleri yürütmek,

g) Kooperatifçiliğe ilişkin politikaların belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları yapmak,

ğ) Kooperatifçilikle ilgili Ar-Ge çalışmaları yapmak, kooperatif bilgi ve denetim sistemini kurmak ve işletmek,

h) Kooperatifçiliğin geliştirilmesi için gerekli tedbirleri almak ve uygulanmasını sağlamak, yayın, tanıtım ve eğitim faaliyetlerinde bulunmak,

ı) Kooperatiflerin amaçlarını gerçekleştirmek için hazırlayacakları projeleri desteklemek ve teşvik etmek, teşvik ve desteklere yönelik düzenlemeler yapmak,

i) Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst birlikleri, yapı kooperatifleri ve üst birlikleri hariç olmak üzere, tarım satış kooperatifleri ve birlikleri ile genel hükümlere tabi kooperatif ve birliklerin kuruluşuna, işleyişine ve denetlenmesine yönelik düzenlemeler yapmak, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak, kooperatifleri ve üst kuruluşlarını denetlemek veya denetlettirmek,

j) Kooperatifler için örnek ana sözleşmeler hazırlamak ve yürürlükte olan ana sözleşmeleri ihtiyaçlar doğrultusunda güncellemek,

k) Kooperatiflere ve üst kuruluşlarına yol göstermek ve çalışmalarında yardımcı olmak, yeni alanlarda kooperatif girişimlerinin geliştirilmesine yönelik özendirici ve destekleyici çalışmalar yürütmek, bireysel tasarrufların uygun kooperatif girişimcilik modelleri ile ekonomiye kazandırılmasını sağlamak,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

l) Tarım satış kooperatifleri ve birlikleri tarafından kullanılan ürün alım kredilerine ve kadın girişimi üretim ve işletme kooperatiflerince kullanılan kredilere faiz desteği sağlamak ve bu kredilerin amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığını denetlemek,

m) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

3.4. Yönetmelikler

- 1) 1/5/2005 tarihli ve 25831 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
- 2) 5/7/2008 tarihli ve 26927 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik
- 3) 26/3/2010 tarihli ve 27533 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik
- 4) 27/12/2011 tarihli ve 28155 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yemlerin Piyasaya Arzı ve Kullanımı Hakkında Yönetmelik
- 5) 7/7/2012 tarihli ve 28346 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sebze ve Meyve Ticareti ve Toptancı Halleri Hakkında Yönetmelik
- 6) 12/7/2012 tarihli ve 28351 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Pazar Yerleri Hakkında Yönetmelik
- 7) 4/8/2012 tarihli ve 28374 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sebze ve Meyve Üretici Örgütleri Hakkında Yönetmelik
- 8) 11/7/2012 tarihli ve 28350 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Hal Hakem Heyeti ve Toptancı Hal Konseyi Hakkında Yönetmelik
- 9) 2/4/2015 tarihli ve 29314 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Atık Yönetimi Yönetmeliği
- 10) 23/02/2018 tarihli ve 30341 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tarımda Kullanılan Organik, Mineral ve Mikrobiyal Kaynaklı Gübrelere Dair Yönetmelik
- 11) 12/7/2019 tarihli ve 30829 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sıfır Atık Yönetmeliği
- 12) 24/12/2011 tarihli 28152 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İnsan Tüketimi Amacıyla Kullanılmayan Hayvansal Yan Ürünler Yönetmeliği
- 13) 14/1/2022 tarihli ve 31719 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kooperatif Bilgi Sistemi Yönetmeliği
- 14) 14/1/2022 tarihli ve 31719 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kooperatifçilik Eğitimi Yönetmeliği
- 15) 1/2/2022 tarihli ve 31737 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kooperatif ve Üst Kuruluşlarının Denetimine Dair Yönetmelik

3.5. Tebliğler

- 1) 5/3/2015 tarihli ve 29286 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kompost Tebliği
- 2) 22/12/2013 tarihli ve 298 sayılı Silvikültürel Uygulamaların Teknik Esasları Tebliği



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

4. KURUMLARDAN ALINAN BİLGİLER

4.1. Ticaret Bakanlığı

Ticaret Bakanlığı, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün 27/09/2021 tarih ve E-95330207-251.04-00067558639 sayılı yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ **Kamu ve özel sektörün tek başına çözüm üretmediği veya çözüm üretmekte yetersiz kaldığı sosyal, sağlık, eğitim ve çevre gibi hizmetlerin sağlanmasında ve dezavantajlı grupların iş gücüne katılımının desteklenmesi gibi alanlarda faaliyet gösteren kooperatiflerin kurulma ve çalışma süreçlerine ilişkin usul ve esaslar ile yasal dayanaklar:**

Bir sosyal girişim modeli olan “sosyal kooperatifler” çok farklı alanlarda farklı kooperatif sözleşmeleri ile faaliyetlerini yürütmekle birlikte son yıllarda Bakanlığımızca yapılan farkındalık çalışmaları ile ana sözleşmelerinde ve unvanlarında sosyal kooperatifçiliğe özgü düzenlemeleri içerebilecek şekilde kurulabilmekte, amaç ve faaliyetlerini bu kapsamda özel olarak düzenleyebilmektedir.

Mevzuatımızda sosyal kooperatifçilikle ilgili olarak özel bir kanun bulunmadığından sosyal kooperatifçiliğin tanımı, kapsamı ve sınırları belirlenememiş ve bu kooperatiflere yönelik bir “örnek ana sözleşme” hazırlanamamıştır. Sosyal girişimcilerden gelen talepler üzerine çalışacakları konuya göre özel bir kooperatif ana sözleşmesinin hazırlanması için yardımcı olunmakta ve buna göre kuruluş işlemleri Bakanlığımızca gerçekleştirilmektedir.

Kurulan sosyal kooperatifler 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa tabi olarak kurulmakta ve ekonomik düzen içerisinde diğer şirketlerin tabi olduğu bütün kural ve uygulamalara tabi olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu anlamda sosyal kooperatifler diğer kooperatiflerle aynı kuralları uygulamakla mükelleftirler.

Sosyal kooperatiflerin kuruluş, işleyiş ve denetim hizmetleri Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 453 üncü maddesinin birinci fıkrasının (i) bendine göre Bakanlığımızın yetki alanında bulunmakla birlikte bu alanda kooperatifçiliğin geliştirilebilmesi için de çalışmalar yürütülmektedir.

➤ **Sosyal kooperatifin tanımı ve kooperatifçilik uygulaması içerisindeki yeri ile tarihsel gelişim süreci:**

Ülkemizde henüz sosyal kooperatifçiliğin tanımı yapılmamış ancak uluslararası kıstaslar ve uygulamalardan örnek alınarak bu alanda kurulan kooperatiflere rehberlik edilmeye çalışılmıştır. Ancak sosyal kooperatifçilik alanında ülkemizde yaşanan gelişmeler henüz çok yeni olduğundan ülke şartlarına uygun olarak bir sosyal kooperatifçilik mevzuatının hazırlanması ve tanımının yapılması ile uygulama daha net bir şekilde yönlendirilebilecektir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kooperatifçilik akımının küresel ölçekte genişlemesiyle bağlantılı olarak, klasik kooperatif anlayışından bağımsız surette, farklı saik ve metotlarla işlev gören yeni kooperatif türleri doğmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşını müteakiben, Avrupa genelinde ve bilhassa harap olmuş bölgelerde, savaşın yıkıcı etkilerini gidermek, sosyal hizmetlerin yerine getirilmesini temin etmek ve dezavantajlı gruplar için istihdam oluşturmak hedefleriyle farklı bir kalkınma ve sosyal katılım modeli olarak “Sosyal Kooperatifçilik” ön plana çıkmaya başlamıştır.

İlerleyen yıllarda ekonomik krizlerle daha da derinleşen işsizlik, bölgesel kalkınma farklılıkları ve kadınlar, engelliler, göçmenler ve eski hükümlüler gibi hassas grupların çalışma hayatından dışlanması gibi sorunlara alternatif bir çözüm olarak özellikle gelişmiş ülkelerde sosyal kooperatiflere sıklıkla başvurulmuştur.

Özellikle 1970'lerle birlikte, sosyal hizmetler ve iş bulma, işçileri çalışma hayatına yeniden kazandırma gibi ihtiyaçların karşılanması amacıyla, dünya çapında yeni kooperatif türleri ortaya çıkmıştır. Bazı ülkelerde, bu yeni kooperatif türleri, “sosyal kooperatif”, “sosyal dayanışma kooperatifi”, “sosyal girişim kooperatifi”, “dayanışma kooperatifi” ve “ortak çıkar toplulukları kooperatifi” gibi farklı adlar altında yasal statüye kavuşmuşlardır.

Sosyal kooperatif kavramı, İtalya'da ilk kez 1963 yılında kullanılmıştır. 1991 yılı Kasım ayında 381/91 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile sosyal kooperatifler İtalya'da yasal düzenlemeye kavuşmuştur. İtalyan'ın 1991 tarihli yasasından sonra İspanya'da 12 özerk bölgede 1993 ile 2003 yılları arasında sosyal girişim kooperatifleri başlığı altında yasal düzenlemeler yapılmış ve 1999'da ulusal yasa yürürlüğe girmiştir. Portekiz sosyal dayanışma kooperatifleri başlığı ile 1996 ve 1998 yıllarında yasal düzenleme getirmiş, Fransa'da ise 2001 yılında ortak çıkar toplulukları kooperatifi kavramını kullanarak bir düzenleme yapılmıştır. Polonya'da 2006 yılında yürürlüğe giren yasada kullanılan terim ise sosyal kooperatiflerdir. Yaşanılan ekonomik kriz ile birlikte yine Yunanistan'da da sosyal kooperatif yasal mevzuata kavuşmuştur.

Sosyal kooperatiflerin tanımları ve onlara addedilen görevler açısından bir değerlendirme yaptığımızda; İtalya ve İspanya'da düzenleme bulunduğunu, Portekiz ve Polonya'da yalnızca sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin entegrasyonuna yönelik kooperatif tipi, Fransa'da ise sosyal mal ve hizmetlerin üretim ve sunumu faaliyetlerini yürütecek kooperatif tipi için düzenleme getirildiği görülmektedir.

Ülkemizde sosyal kooperatifçilikle ilgili olarak 2014 yılından itibaren Bakanlığımızca çalışmalara başlanmış olmakla birlikte daha önceden kurulan ve sosyal amaçla faaliyet gösteren kooperatiflerin de olduğu bilinmektedir.

Uluslararası tanıma bakılacak olursa; Uluslararası Sanayi, Esnaf ve Hizmet Kooperatifleri Organizasyonu (CICOPA), sosyal kooperatifleri; sosyal hizmetlerin sunumu veya engelliler, uzun süreli işsizler, eski hükümlüler ve bağımlılar gibi dezavantajlı işçilerin



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

çalışma hayatına yeniden entegrasyonunun sağlanması konusunda uzmanlaşmış, çoğunlukla aynı zamanda kooperatif ortağı da olan işçilerin sahip olduğu, tüketiciler ve gönüllü kişilerin üyeliklerine de (ortaklıklarına) açık kooperatifler olarak tanımlamaktadır.

Öte yandan sosyal kooperatifler, temelde Uluslararası Kooperatifler Birliği ve 193 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı'nda belirtilen kooperatif tanımı, değerleri, yönetim ilkeleri gibi yaygın olarak kabul görmüş standartları paylaşmaktadırlar. Bu değer ve ilkeler Uluslararası Kooperatifler Birliğinin (ICA) 1995'te 31. Kongresinde kabul edildiği şekliyle aşağıda yer almaktadır:

“Kooperatif tanımı: *Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattır.*

Değerler: *Kendi kendine yardım, kendi kendine sorumluluk, demokrasi, eşitlik, adalet, dürüstlük ve dayanışma.*

İlkeler:

- *Gönüllü ve herkese açık ortaklık,*
- *Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim,*
- *Ortakların ekonomik katılımı,*
- *Özerklik ve bağımsızlık,*
- *Eğitim, öğrenim ve bilgilendirme,*
- *Kooperatifler arasında işbirliği,*
- *Topluma karşı sorumlu olma.”*

Ülkemizdeki uygulamaya bakılacak olur ise 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun “Tarif” başlıklı 1 inci maddesinde kooperatifler; *“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.”* şeklinde tanımlanmıştır.

Bu kapsamda; ülkemizde kurulan sosyal kooperatiflerin yukarda yer alan hüküm ile diğer uluslararası değer, ilke ve tanımlara uygun olarak kurulduğu görülmektedir. Sosyal kooperatiflerin en belirgin özelliği; birincil amaç olarak kendileri için açıkça kamu yararına yönelik bir görev tanımlamaları ile mal ve hizmetlerin üretiminde doğrudan kamu yararını hedeflemeleridir. Ürettikleri mal veya hizmetlerin türleri ne olursa olsun pek çok sosyal kooperatifin yerine getirdiği önemli bir fonksiyon olan iş edindirme, işçileri çalışma hayatına kazandırma, kamu yararına yönelik bir hizmet olarak kabul edilmelidir. Kamu yararının birincil amaç olarak görülmesi sosyal kooperatifleri diğer kooperatif türlerinden ayırmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

➤ **Dünyada ve ülkemizde yapılmakta olan iyi uygulama örnekleri ile bunların çalışma prensipleri:**

Sosyal kooperatifçilik alanında uygulama örneklerine Avrupa'da yaygın olarak rastlanılmaktadır. Ancak sosyal kooperatifçilik ile ilgili ilk yasal mevzuatın olduğu yer olması ve nitel ve nicel olarak sosyal kooperatiflerin en yoğun olduğu ülke olması sebebiyle İtalya ayrıcalıklı bir önemi haizdir. Emilia- Romagna bölgesinin Avrupa'nın refah düzeyi en yüksek yerlerden olmasının ve kişi başı milli gelirin İtalya geneli ve Avrupa genelinin üzerinde olmasının sebebinin sosyal kooperatiflerin bu bölgede yoğun olmasından kaynaklandığı bilinmektedir.

İtalyan yasalarına göre sosyal kooperatiflerin tanımının, kamu yararı için; sosyal hizmetler ile sağlık ve eğitim hizmetleri alanında faaliyette bulunmak veya dezavantajlı kimse ve grupların tarım, sanayi, ticaret gibi sektörlerde kazançlı istihdamları konusunda muhtelif faaliyetlerde bulunmak yolları ile vatandaşların sosyal bütünleşmesini ve insani kaygılarını destekleyen kuruluşlar, şeklinde yapıldığı görülmektedir.

Yine sosyal kooperatifçilik alanında iyi uygulama örneklerine sahip Portekiz mevzuatında sosyal dayanışma kooperatifi; çocuklar, gençler, engelliler, sosyal açıdan dezavantajlı aileler ve topluluklar, fakir yurttaşlar gibi korunmasız ve/veya güçsüz grupların sosyal ihtiyaçlarının tatmin edilmesi, sosyal olanaklarının geliştirilmesi ve sosyal bütünleşmelerinin sağlanmasını amaçlayan kuruluşlar olarak tanımlanmıştır.

İspanyol yasalarına göre ise sosyal girişim kooperatifleri; sağlık, eğitim, kültür veya özünde sosyal fayda bulunan herhangi bir alanda hizmet sunan ya da sosyal dışlanmaya maruz kalmış kimselerin çalışma hayatına entegrasyonunu sağlamayı hedeflemek kaydıyla herhangi bir ekonomik faaliyette bulunan kuruluşlar olarak belirtilmiştir.

Fransız yasasına göre ise ortak çıkar toplulukları kooperatifi, kolektif yarar sağlayan sosyal faydaya sahip mal ve hizmetlerin üretim ve sunumları ile iştigal ederler.

Polonya yasalarına göre sosyal kooperatifler; işsiz ve engelli insanları, sosyal aktiviteler ve mesleki eğitim yolu ile çalışma hayatı ve topluma yeniden kazandıran kuruluşlardır.

Konuyla ilgili Dünya'da iyi uygulama örneklerini yerinde görmek amacıyla İtalya'ya bir teknik ziyaret gerçekleştirilmiştir. Buna ilişkin rapor da yazımız ekinde yer almaktadır.

Ülkemizde ise sosyal kooperatifçilik alanında kurulan bazı iyi uygulama örneği diyebileceğimiz kooperatifler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1: Dezavantajlı Gruba ya da Kamusal Hizmetlere Yönelik Kurulan Sosyal Kooperatifler



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

NO	Kooperatifin Unvanı	Kullanılan Ana Sözleşme	Kuruluş Tarihi ve Yeri
1	İhtiyaç Haritası	Fikri Mülkiyet hakları ve Proje Danışmanlığı Koop.	İstanbul- 2016
2	İnogar Sosyal kalkınma Yardımlaşma İnovasyon ve Proje Danışmanlığı	İşletme Koop.	İstanbul -2018
3	Özel Tiyatro Kooperatifleri Sosyal	İşletme Koop.	İstanbul, Ankara, Samsun, Diyarbakır, Bursa- 2019-
4	Yeni Hayat Sosyal Kalkınma ve	İşletme Koop.	İzmir- 2018
5	Çiftlikköy Dezavantajlılar Sosyal İşletme	Üretim ve Pazarlama Koop.	Yalova-2018
6	Dokuz Köy Kalkınma ve Sosyal	İşletme Koop.	Çanakkale -2019
7	İgam Birlikte Sosyal Kalkınma ve (Göçmenlere yönelik)	İşletme Koop.	Ankara-2020
8	Çağdaş	Eğitim Koop.	Bursa- 1995
9	Ege Tüm Engelliler Çevre Kültür Ve	İşletme Koop.	İzmir- 2005
10	Engelliler ile Engelli Çocuk Annelerine Destek	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Koop.	Antalya-2015
11	Tomurcuk Eğitim Kültür Dayanışma Ve	İşletme Koop.	İstanbul- 2006
12	Başka Bir Okul Mümkün	Eğitim Koop.	Çeşitli illerde

Tablo 2: Sosyal Alanda Faaliyet Gösteren Sosyal Girişimcilerin Kurduğu Kooperatifler

NO	Kooperatifin Unvanı	Kullanılan Ana Sözleşme	Kuruluş Tarihi ve Yeri
1	Döngüsel Ekonomi ve Sosyal Kalkınma	Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Koop.	İstanbul-2018
2	Küre Sosyal Kalkınma Proje ve	Eğitim Koop.	Ankara-2018
3	Yeryüzü Toplumsal Araştırma Proje Danışmanlığı Kalkınma ve Sosyal	İşletme Koop	Ankara-2017
4	Genç İşi Bilimsel Araştırma ve Geliştirme	Eğitim Koop.	İzmir-2015



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

5	Döngü Tarımda Kadim Bilgiler Yeni Fikirler	Bilimsel araştırma ve Geliştirme Koop.	İzmir- 2018
6	Baykuşhane Sanat Girişimi İşletme ve	Eğitim Koop.	İstanbul- 2017
7	Proje Evi Üretim Eğitim ve Çevre Koruma	İşletme Koop.	İstanbul- 2004

➤ **Sosyal kooperatifçilik temelinde yapılan çalışmalar ile bunlara ait istatistikî bilgiler, ülkemizde bu amaçla kurulmuş özel ya da kamu işbirlikleri:**

Bakanlığımızca sosyal kooperatifçilikle ilgili ilk farkındalık çalışması olarak “Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi Sosyal Kooperatifler ve Kadın Kooperatifleri” konulu uzmanlık tezi hazırlanmıştır. Akabinde 2017 Aralık ayında Ankara’da ATO Congresium’da “Uluslararası Sosyal Kooperatifler Paneli” düzenlenmiştir. Daha sonra Bakanlığımızca, “Sosyal Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi Projesi” hazırlanmış olup bu proje kapsamında işbirliği olanaklarının tartışılması amacıyla 20-21 Mart 2018 tarihinde Ankara Çukurambar Holiday Inn Oteli’nde katılımcılara gönderilen sosyal kooperatif bilgi notu ve tartışma soruları çerçevesinde “Sosyal Kooperatifler Arama Konferansı” gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma aynı zamanda sınırlı da olsa saha analizinin de yapılmasını mümkün kılmıştır.

Özellikle projenin eğitim ve tanıtım faaliyetleri kapsamında, toplumun her kesiminde yerel idareler, üniversiteler, akademisyenler, gençler, sivil toplum kuruluşları, belediyeler, kalkınma ajansları ve meslek kuruluşları nezdinde sosyal kooperatif modeline ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik olarak “Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni” ile iki ayrı sefer olarak illere çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

“Sonbahar Seferi” olarak 1 Ekim 2018 tarihinde Ankara Garı’nda gerçekleştirilen açılış töreni ile ilk seferine başlayan Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni ile Ankara, Eskişehir, Kütahya, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Denizli, Isparta, Afyon ve Konya olmak üzere toplam 11 ilde ziyaretler yapılmış ve farkındalık çalışmaları yapılmıştır.

Yürütülen farkındalık çalışmalarında çocuklara kooperatifçiliğin özünü oluşturan işbirliği ve dayanışma değerlerinin özellikle vurgulandığı kooperatifçiliğe ilişkin bilgilendirmeler ile birlikte kodlama eğitimleri verilmiş; teknoloji ve girişimciliğin işbirliği ile harmanlanabileceği sembolize edebilmek adına çalışmamızda kodlama eğitimlerine de yer verilmiştir. Her okulda yaklaşık 20 öğrenci kodlama atölyesine katılmış, atölye çalışması sonrasında bir kazananın olmadığı tüm çalışmalara değer atfedildiğini vurgulamak adına tüm öğrencilere hediyeler dağıtılmıştır. Toplamda 10 ilde 8-14 yaş arası 200 çocuğa erişim sağlanmıştır.

Gençlerde sosyal kooperatif bilinci oluşturmak, bir sosyal girişim modeli olarak tanıtmak, alternatif bir ekonomik modeli olduğunu vurgulamak için uygulamalı eğitim olarak



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

hackathon tercih edilmiştir. Eskişehir ve İzmir'de gerçekleştirilen, sosyal kooperatif fikirlerinin geliştirildiği hackathonlarda 115 gence sosyal kooperatif anlatılmış ve geliştirdikleri fikirler jüri tarafından değerlendirilmiştir.

İzmir Ege Üniversitesi'nde düzenlenen Uluslararası Sosyal Kooperatifler Paneli, bu alanda düzenlenen panellerin ikincisini oluşturmuştur. İlk panelde değinilen konulara göre Türkiye'de sosyal kooperatifçiliğin gelişmesi adına uluslararası örneklerin daha derinlikli paylaşıldığı etkinlikte katılımcılar, özellikle mevzuat düzenlemeleri ve sosyal kooperatiflerin türleri üzerine sorular sormuşlardır.

Simel Eşim, ILO COOP Birimi Başkanı. Daniela Staccenella, Societa Cooperativa Sociale Başkan Yardımcısı, Ali Ercan Özgür, İhtiyaç Haritası Kurucu Ortağı, Camilla Carabini, CooperMondo Direktörü, Merve Nur Okutan, Ashoka Türkiye Temsilcisi, R. Gökçen Mert Korkmaz, Ticaret Bakanlığı Uzmanı şeklindedir. Panele yaklaşık 150 kişi katılım sağlamıştır.

Yapılan ön görüşmelerde toplam 10 ilde 10 vali ve 10 vali yardımcısı sosyal kooperatif modeline ilişkin doğrudan bilgilendirilmiştir. Yapılan bilgilendirme toplantılarına ticaret odaları, sanayi odaları, meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve kooperatiflerden olmak üzere 2250 kişi katılım sağlamıştır.

Yine her ilde özellikle üniversite öğrencilerine hem bir istihdam modeli olarak sosyal koopearitfleri tanıtmak hem de sosyal kooperatiflerde bir ortaklık türü olan gönüllü üyeliğe ilişkin farkındalık oluşturmak, akademisyenlerin ilgisini bu konuya çekmek için üniversitelerde ilham verenler söyleşileri gerçekleştirilmiştir. Üniversite bünyesinde gerçekleştirilen söyleşilere rektör, rektör yardımcıları, bölüm başkanları, akademisyenler ve öğrencilerden olmak üzere toplam 1550 kişiye doğrudan erişim sağlanmıştır.

Koop.Düşün, bir kooperatif kurmayı ya da bir kooperatife katılmayı düşünenler için kullanımı kolay, düşük maliyetli olarak tasarlanmış bir eğitim modülüdür. Farklı ILO kooperatif eğitim araçlarındaki mevcut materyallerin teknik içeriğinden ve ILO'nun Toplum Temelli İşletme Geliştirme (C-BED) programında yer alan akranlar arası, etkinlik temelli öğrenme yönteminden faydalanan Think Coop, kooperatiflerin temel özellikleri hakkında basit bilgiler veren 6 saatlik bir modüldür.

Think Coop eğitim modülü Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni etkinlikleri kapsamında Genç İş Kooperatif desteğiyle Afyon Kocatepe Üniversitesi İşletme Kulübü öğrencileriyle uygulanmıştır. Eğitime 25 öğrenci katılmış, modül içerisinde yer alan yatay-dikey ilişkiler, birlikte daha güçlü, engeller, avantajlar, bireysel ve grup çözümleri içeren vaka çalışması, işletme modelleri, kooperatif ilkeleri ve kooperatif türleri konularında uygulama yapılmıştır. Programla ilişki kurulması açısından son olarak katılımcılar dört gruba ayrılmış ve sosyal kooperatif modeli geliştirilmesi için çalışma yapılmıştır.

Özetle Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni Sonbahar Seferi ile 2.580 km, 11 il (Ankara, Eskişehir, Kütahya, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Denizli, Isparta, Afyon, Konya)



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- 1 açılış töreni (500 katılımcı)
- 10 karşılama töreni (2000 katılımcı)
- 10 bilgilendirme toplantısı (2550 katılımcı)
- 9 ilham verenler söyleşisi (1550 katılımcı)
- 10 kodlama atölyesi (200 çocuk)
- 1 uluslararası panel (100 katılımcı)
- 2 hackathon (Eskişehir, İzmir) (115 katılımcı)
- 1 koop düşün (Afyonkarahisar) (25 katılımcı)
- 1 kooperatifler şenliği (50 kooperatif)

Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni ile yaklaşık 8.000 kişiye doğrudan erişim (karşılama törenleri, kodlama atölyeleri, hackathonlar, bilgilendirme toplantıları, söyleşiler, koop düşün ve uluslararası panel) sağlanmıştır. İzmir'de Gündoğdu Meydanında gerçekleştirilen “Sosyal Kooperatif Şenliği” kapsamında 50 kooperatifin açtığı stantlarda yaklaşık 150 kooperatifçi halka gün boyu tanıtım yapılmıştır.

Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni'nin ikinci seferi olan “İlkbahar Seferi”, 5-19 Nisan 2019 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma ziyaretleri; İstanbul, Ankara, Kayseri, Sivas, Malatya, Gaziantep, Hatay, Adana olmak üzere toplam 8 ilde gerçekleştirilmiştir.

Bilgilendirme toplantılarına 1.380 kişi katılmış olup, protokol konuşmalarıyla başlayan toplantılarda sosyal kooperatiflere ilişkin sunum yapılmış, tanıtım filmi gösterilmiş ve katılımcıların soruları cevaplanmıştır.

Ziyaretler kapsamında, İstanbul Ticaret Odası Meclis Salonu'nda yapılan bilgilendirme toplantısında, sosyal kooperatifler alanında çalışma yürüten Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu (KUSİF) Yönetici Direktörü Dr. Gonca ONGAN, ASHOKA Paydaşlık ve Sosyal Girişim Programları Direktörü Sayın İstem AKALP ve Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) Genel Sekreteri Sayın Tefik Başak ERSEN'in katılımlarıyla bir panel oturumu gerçekleştirilmiştir. Panelde, katılımcıların kurumsal olarak sosyal kooperatiflere ilişkin çalışmaları, mevcut projeleri, Ashoka'nın sosyal girişimleri destekleme yöntemleri, Tüsev'in yakın zamanda yayınlamış olduğu “Sosyal Kooperatifçilik: Yasal Mevzuat Açısından Avrupa Birliği Örnekleri ve Türkiye'deki mevcut durum ve Gelişmeler” başlıklı bilgi notu, Kusif'in Sosyal Girişimcilik Ağı Projesi ve panelistlerin sosyal kooperatiflerin geleceğine ilişkin görüşleri üzerine paylaşımlar yapılmıştır.

Ayrıca İstanbul'da İnogar Art ev sahipliğinde kültür ve sanat alanında kooperatif kurmak isteyen girişimciler ve sivil toplum kuruluşlarıyla bir araya gelinerek bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Bilgilendirme toplantısının ardından, kültür ve sanat alanında kurulacak sosyal



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

kooperatiflerin ihtiyaçları, sorunlar, çözüm önerileri ve nasıl bir sosyal fayda yaratılabileceği gibi konuların tartışıldığı bir çalıştay oturumu gerçekleştirilmiştir.

Yine İstanbul Odakule Toplantı Salonu'nda sosyal kooperatifler, kurulma aşamasındaki kooperatif girişimcileri ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak iyi uygulama örneklerinin deneyimlerini paylaştığı bir bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Söz konusu toplantıda. Dokuz Köy Kalkınma ve Sosyal İşletme Kooperatifi ve İhtiyaç Haritası Kooperatifi temsilcileri bir araya gelme hikayelerini ve yaptıkları çalışmaları anlatırken, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde Prof. Dr. Aylin Çiğdem KÖNE ise sosyal ekonomi ve kalkınma ekonomisinde sosyal kooperatiflerin önemine değinmiştir.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) bünyesindeki Kıvılcım salonunda gençlere sosyal kooperatiflerin anlatılması ve bu alanda yenilikçi girişim fikirleri geliştirmelerini hedefleyen “İş’te Gençlik: Sosyal Kooperatif Girişimciliği” eğitimi uygulanmıştır. Sosyal kooperatif sunumu yapılmış, tanıtım filmi ve infografik videosu izletilmiştir. İstasyon TEDÜ Sosyal İnovasyon Merkezi Kuluçka Programı Direktörü Sayın Merve KAVAS’ın sosyal ekonomi, sosyal girişimcilik ve İstasyon TEDÜ’nün bu alanda yaptığı çalışmalara değinmesinin ardından eğitim programına geçilmiştir.

Eğitimin uygulamalı ve interaktif bir yöntemle gerçekleştirilecek olmasından dolayı, daha önce kendilerinden başvuru alınarak seçilen ve TOBB Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, ODTÜ ve TED Üniversitesi gibi farklı üniversitelerin çeşitli bölümlerinden 16 üniversite öğrencisi katılım sağlamıştır. 4 çalışma grubuna ayrılan katılımcılar, eğitim süresince sosyal ekonomi ve sosyal kooperatif konularında fikir geliştirmiş, toplumsal sorun ve ihtiyaçları belirlemeye yönelik görüş alışverişinde bulunmuş ve sosyal kooperatiflerin söz konusu sorun ve ihtiyaçlara yönelik nasıl çözümler üretebileceğine yönelik işletme modelleri geliştirmiştir. Eğitim sonunda her grup ortaya koyduğu sosyal kooperatif fikrini, üreteceği değeri ve işletme modelinin sunumunu yaparak, değerlendirme ekibinden sosyal kooperatif iş fikirleri üzerine geri bildirim almıştır.

Sosyal kooperatifleri ve dayanışma ekonomisini tanıtmak, gençlerde bu konularda farkındalık oluşturmak ve yeni nesillere sosyal kooperatif anlayışını yaygınlaştırmak amacıyla ziyaret edilen ilen illerde üniversite öğrencilerine yönelik söyleşiler düzenlenmiştir. Bu söyleşilerde hem sosyal kooperatifler tanıtılmış hem de ülkemizdeki sosyal kooperatif temsilcileri kendi kooperatif deneyimlerini anlatarak iyi uygulamaları paylaşmıştır. Üniversite söyleşileri İstanbul, Kayseri, Gaziantep ve Adana illerinde yapılmıştır.

Sosyal kooperatiflerin hedef kitlelerinden biri olan göçmenlere yönelik olarak, 15 Nisan'da Gaziantep'teki Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi ve 18 Nisan'da Hatay'daki Yayladağı Geçici Barınma Merkezine ziyaretlerde bulunulmuştur. Bu ziyaretler sırasında, kamplarda yaşayan anaokulu, ilkokul ve ortaokul yaş gruplarından çocuklara kooperatifçilik, dayanışma



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ve beraber iş yapabilme kavramlarını aşılamayı amaçlayan oyunlar oynatılmış ve çocuklara hediyeler dağıtılmıştır. İki ilde toplam 3699 çocuğa ulaşılması hedeflenmiştir.

Gaziantep'te gerçekleştirilen ilk etkinlikte, geçici barınma merkezi bünyesindeki okulun bahçesine bir sahne kurularak tüm öğrencilerle aynı anda etkinlik yürütülmüştür. Kalabalık ve farklı yaş gruplarına aynı anda ulaşmaya çalışmanın yeterince verimli görülmemesinden dolayı. Hatay ilinde etkinlik gruplara bölünerek yapılmıştır. 4 farklı eğitimci aynı anda farklı sınıflara girerek yarım saatlik etkinlikler düzenlemiş ve sonrasında diğer sınıflara geçilmiştir. Bu şekilde 20 sınıfta etkinlik yürütülmüştür.

Özetle Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni İlkbahar Seferi ile 8 il (İstanbul, Ankara, Kayseri, Sivas, Malatya, Gaziantep, Hatay, Adana); 2 açılış töreni (800 katılımcı); 8 karşılama töreni (1.500 katılımcı); 9 bilgilendirme toplantısı (1.380 katılımcı); 4 ilham verenler söyleşisi (490 katılımcı); 2 geçici barınma merkezi ziyareti (3.699 çocuk); 1 çalıştay (50 katılımcı); 1 uygulamalı sosyal kooperatif girişimciliği eğitimi (16 katılımcı); Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni ile yaklaşık 8.000 kişiye doğrudan erişim (karşılama törenleri, bilgilendirme toplantıları, söyleşiler, çalıştay, uygulamalı eğitim ve geçici barınma merkezi ziyaretleri) sağlanmıştır.

Bakanlığımızca ülke genelinde yapılan farkındalık çalışmalarından sonra proje kapsamında yapılması hedeflenen temel faaliyetlerden biri ise sosyal kooperatif iyi uygulama örneklerinin yerinde incelenmesi olduğundan 1991 yılında sosyal kooperatifçiliği yasal mevzuata kavuşturan İtalya'ya çalışma ziyareti düzenlenmiştir. Bu incelemenin temel nedeni; sosyal sorunlara çözüm bulma amacı taşıyan sosyal kooperatiflerin kuruluş aşamalarını ve prosedürlerini, devletin sosyal kooperatiflere ilişkin destek ve teşvik sistemlerini, hangi vergisel avantajlara hangi şartlar ile haiz olduklarını, kamu yararını hangi kısıtlara göre belirlediklerini, diğer kooperatiflerden farklı olarak var olan gönüllü ortaklığın kooperatifler ile nasıl ilişkilendirildiklerini, uygulamada yaşadıkları sıkıntıları ve bu sorunlara ilişkin geliştirdikleri mekanizmaları, sosyal kooperatifleri hangi sistem ile nasıl izlediklerini özellikle göçmenlere ilişkin uygulamaları incelemek ve araştırmaktır. Bu kapsamda yapılan incelemeler sonucunda ayrıntılı bir rapor hazırlanmış ve ilişikte gönderilmiştir.

Son olarak; 7 Aralık 2019 tarihinde ATO Congressium'da akademisyenler, kuluçka programı yöneten uzmanlar, Kalkınma Ajansı temsilcileri ve kooperatif temsilcilerinin katılımı ile oluşturulan yuvarlak masalarda önceden belirlenen sorular tartışılarak, çalışılması planlanan sosyal kooperatif mevzuat taslağının ayrıntıları ve kooperatiflerin yaşadıkları sorunlar ele alınarak "Sosyal Kooperatif Mevzuat Çalışması Paydaş Toplantısı" da Bakanlığımızca proje kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerden biri olmuştur.

Gelinen aşamada, Bakanlığımızca sosyal kooperatifçiliğin geliştirilmesi süreci takip edilmekte ve mevzuat çalışmalarına başlanması düşünülmektedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

4.2. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının 06/09/2021 tarih ve 33406926-622.01-226 sayılı yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayınlanan On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) kapsamında, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre kapsamında ekonomik ve sosyal faydanın artırılmasına paralel bir şekilde çevrenin korunması, şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesiyle bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik hedef ve politikalar bulunmaktadır. Kentlerin büyümesi, ekonomik ve sosyal gelişmenin yanında sıfır atığın yaygınlaşması ve atık yönetimini de içeren çevresel tedbirler kapsamında gerekli yatırım ve hizmetlerin ekonomi politikalarıyla birlikte değerlendirilip üretim yönünden fırsata çevrilmesi hedeflenmektedir. On Birinci Kalkınma Planında sıfır atık sisteminin geliştirilmesi amacıyla “Katı atıkların geri dönüşümünde halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması, Sıfır Atık Projesi uygulamalarının yaygınlaştırılması ve atıkların ayrı toplama sisteminin yaygınlaştırılması” eylemleri yer almaktadır.

Ülkemizin atık yönetim stratejisinin belirlenmesi amacıyla doğal kaynaklarımızın ve ekosistemlerin korunup geliştirilmesi ile mevcut ve gelecek nesiller için sağlıklı ve yaşanabilir bir çevre oluşturulmasını sağlamak üzere; sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde, uluslararası normlar ve ulusal öncelikler gözetilerek, strateji ve mevzuat geliştirme, atıkların kaynağında en aza indirilmesi, sınıflara ayrılması, toplanması, taşınması, geçici depolanması, geri kazanılması, bertaraf edilmesi, yeniden kullanılması, arıtılması, enerjiye dönüştürülmesi ve nihai depolanması konularında politika ve strateji belirleme sorumluluğu çerçevesinde 2016-2023 yıllarını kapsayan Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. <https://cvgm.csb.gov.tr/ulusal-atik-vonetimi-ve-evlem-planı-2016-2023-hazırlandi.-haber-221234>'den ulaşılabilecek olan Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı ile 2023 yılına kadar yapılması planlanan atık yönetim faaliyetlerine yönelik tüm atık türleri için geri kazanım, ön işlem, ara depolama ve bertaraf yöntemlerinin bölgesel olarak belirlenmiş, ihtiyaç duyulan tesis kapasitesi ve yatırımları belirlenmiştir.

Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı (2016-2023) kapsamında iklim değişikliği azaltım ve uyum konusunda doğrudan bir hedef tanımlanmamış olmakla birlikte özellikle metan gibi sera gazı etkisi olan gazların azaltılmasına katkı sağlayan biyobozunur atıkların ve diğer atıkların işlenmesi ve düzenli depolama tesislerinde depolanmasının azaltılması ile ilgili hedefler belirlenmiştir. 2023 yılında oluşan atığın; %35'inin geri kazanılması, %65'inin düzenli depolama yönetimi ile bertaraf edilmesi hedeflenmektedir. Planın sıfır atık yönetim sistemi projesi uyumlu hale getirilmesi, kaynakta ayrı toplama veriminin artırılması ve yaygınlaştırılması, atıkların geri kazanım oranlarının artırılması, bölgesel bazda geri kazanım ve bertaraf yöntemlerinin belirlenmesi ve ilgili tesis kapasitelerinin ortaya konması ve 2023-



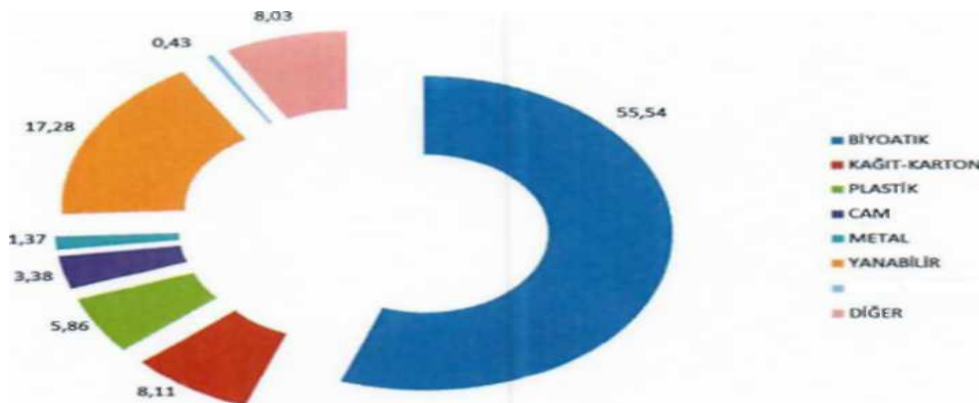
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

2035 yılları için sürdürülebilir atık yönetim planlaması yapılması amacıyla Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı (2016-2023)'nin revize edilerek 2023-2035 yıllarını kapsayacak şekilde Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı çalışmaları başlatılmıştır.

Türkiye'nin atık yönetim stratejisinin en önemli ilkelerinden birisi atık oluşumunun kaynağında önlenmesi, eğer bu sağlanamıyorsa atığın azaltılması ve atık oluşumunun kaçınılmaz olması durumunda da atıkların geri kazanılmasıdır. Başta 2872 sayılı Çevre Kanunu olmak üzere, çevre mevzuatını oluşturan bütün hukuki düzenlemelerde atıkların tekrar kullanılması, maddesel ve enerji geri kazanımı öncelikli yönetim prensiplerinden birisi olarak ele alınmış, geri kazanım faaliyetleri teşvik edilmiş, geri kazanım tesislerinin teknik ve idari yeterliliklerinin artırılması amacıyla kriterler oluşturulmuş ve bu kriterleri sağlayan tesisler lisanslandırılarak hem ekonomiye hem de çevreye katkıda bulunmaları sağlanmıştır.

Atık miktarı, nüfus, gayri safi milli hasıla, ekonomik faaliyetler ile güçlü bir korelasyon içinde olup; tüketim alışkanlıkları, gelir seviyesi, mevsim vb. parametreler ile de değişkenlik göstermektedir. Eurostat 2018 verilerine göre kişi başına oluşan yıllık belediye atık miktarı AB-28 ülkeleri ortalaması 488 kg iken, Türkiye için bu rakam 424 kg olarak gerçekleşmiştir. Dünya günlük kişi başı atık miktarı ortalaması 0,74 kg olup, (Türkiye: 1,16 kg/kişi-gün) ekonomik gelişmişlik seviyesine göre en düşük 0,11 kg Ha 4,54 kg arasında değişkenlik göstermektedir. 2016 yılı itibarıyla küresel belediye atıkları miktarının 2,01 milyar tondan mevcut durumun devamı senaryosunda 2050 yılında 3,4 milyar tona ulaşacağı beklenmektedir. Ülkemizin belediye atıkları uzun yıllara sari ortalaması dikkate alındığında her yıl yaklaşık %2 oranında arttığı görülmektedir.

Atık yönetim sisteminde doğrudan etkili iki parametre, atık miktarı ve atığın karakterizasyon bilgisidir. Bu iki parametre, atığın toplanmasından taşınmasına, geri kazanımından bertarafına kadar tüm planlama süreçlerinde yol göstericidir. Türkiye'nin Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı (UAYP) kapsamında atık bileşenlerinin ağırlıklı ortalaması dikkate alınarak hesaplanan atık yüzdeleri Şekil 1 'de verilmiştir.





TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Şekil 1: Atık Karakterizasyonu (UAYP, 2016)

Ülkemizde TÜİK 2018 yılı verilerine göre belediye atık miktarı 32,2 milyon ton olup bu atıkların %55,4'ü biyobozunur atıktır. Atık içeriğinin, bazı bölgeler istisna olmak üzere, en az yarısının biyolojik olarak işlenebilir olması biyolojik işleme yöntemlerini ön plana çıkarmaktadır. Bu sistemlerin verimliliği, atık toplama yöntemi ile doğrudan ilişkilidir. Sıfır atık yönetim sisteminin kurularak atıkların kaynağında ayrı toplanması atık işleme yöntemi seçimini doğrudan etkilemektedir. Ülke genelinde mahalli idareler tarafından ön işlem tesisi olarak kompost tesisi teşkili tercih edilmekte ve aktarmalı yığın kompost sistemi ile atıkların işlenmesi sağlanmaktadır.

05/03/2015 tarihli ve 29286 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kompost Tebliği ile bir faaliyet sonucunda ortaya çıkan veya işletmelerden kaynaklanan biyobozunur atıkların; çevre ve insan sağlığına zarar vermeden kaynağında ayrı toplanarak yönetiminin sağlanmasına, geri kazanımının sağlanarak düzenli depolama tesislerinde bertaraf edilecek miktarının azaltılmasına, kompost tesislerinin teknik kriterlerinin belirlenmesine ve kompost tesislerinden elde edilen ürünlerin yönetimine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Tebliğ, işletmelerin faaliyetlerinden ve/veya tüketimden kaynaklanan, Tebliğin ek-1 atık listesinde yer alan biyobozunur atıkların kompost tesislerinde işlenmesi, oluşan ürünün özellikleri ve kullanımına ilişkin teknik esasları kapsamaktadır. Ülkemizde biyobozunur atıkların işlendiği kompost tesisleri Bu Tebliğ kapsamında kurulmakta ve işletilmektedir.

Kompost, organik esaslı atıkların oksijenli veya oksijensiz ortamda ayrıştırılması suretiyle üretilen ürünü ifade etmektedir. Biyobozunur atıkların çevre ile uyumlu kararlı bir yapıya ürüne dönüştürülerek kullanılması sıfır atık yönetiminin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde her gün yüz binlerce ton biyobozunur atık oluşmakta ve bu atıklar işlenerek stabil hale getirilerek kompost üretilmektedir.

Kompost üretimi ile sağlanan faydalar;

- Düzenli depolama sahalarında bertaraf edilen atık miktarı ve hacminin azaltılması,
- Topraktaki organik madde oranının artırılması ve su tasarrufu sağlanması,
- Toprak için gerekli besin maddelerinin sağlanması ve kimyasal gübre kullanımının azaltılması,
- Süreç sırasındaki yüksek sıcaklıklar ile patojen gideriminin sağlanması,
- Patojenlerin doğal yollar ile sindirilmesi ve ilaçlamaya duyulan ihtiyacın azalması,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Bitkiler için gerekli olan su ve havanın toprak tarafından tutulabilirliğinin artırılması, bitki büyüme mevsiminin uzatılması, olarak sıralanmaktadır.

Avrupa’da ilk kompost tesisi 1932 yılında Hollanda’da kurulmuştur. Tesis yığın kompost yöntemi ile işletilmiştir. Bu süreçte ülkedeki atığın üçte biri kompostlaştırılmıştır. Bu yöntem düşük teknoloji, düşük maliyet ve ekipman teminin kolay olması açısından oldukça uygulanabilir bir yöntem olarak kullanılmıştır. Günümüze kadar gelen süreçte AB üye ülkelerin tamamında tercih edilen bir yöntem olmuştur. Eurostat 2019 yılı verileri incelendiğinde; AB-27 ülkelerinde kompost yönteminin de dâhil edildiği belediye atıkları geri kazanım oranının %48, atıktan enerji uygulamalarının %27 ve düzenli depolamanın %24 olduğu görülmektedir.

Ülkemizde belediye atık yönetim tesislerinin kurulumu ve işletilmesi yerel yönetimlerin sorumluluğunda olup belediye atıklarının maddesel veya enerji geri kazanım oranını artırmak ve düzenli depolama alanlarına giden atık miktarını azaltmak amacıyla ön işlem tesisleri teşkil edilmektedir. Bu kapsamda, 8 kompost tesisi ve 10 biyometanizasyon tesisi kurulmuş, 18 kompost tesisi ve 8 biyometanizasyon tesisi kurulum aşamasındadır. Kurulu olan kompost tesislerinin kapasitesi 40.000 t/yıl, kurulu olan biyometanizasyon tesislerinin kapasitesi 1.900.000 t/yıl’dır.

Sıfır Atık Projesinin 2017 itibariyle aşamalı olarak mahalli idarelerde kamu kurumlarında, limanlarda, havaalanlarında, otogarlarda, tren garlarında, eğitim kurumlarında, alışveriş merkezlerinde, hastanelerde, turizm tesislerinde ve büyük iş yerlerinde, kısacası vatandaşın yoğun olarak bulunduğu, atık çeşitliliğinin fazla olduğu, kurumsal noktalarda uygulamaya geçirilmesi ve 2023 yılına kadar da bütün ülkeye yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Uygulamanın başladığı 2017 tarihinden itibaren toplamda yaklaşık 24,2 milyon ton geri kazanılabilir atık Bakanlığımızdan lisans almış işletmelerce işlenerek ekonomiye kazandırılmıştır. Ülkemizin Sıfır atık projesi başladığında %13 olan geri kazanım oranı %22,4’e çıkarılmış olup 2023 yılında bu oranın %35’e çıkarılması hedeflenmektedir.

Bakanlığımızca, sıfır atık yaklaşımında yerel ölçekte strateji belirlemek, kısa ve uzun vadeli hedefler koymak amacıyla 81 ilin İl Sıfır Atık Yönetim Planı hazırlanmıştır.

Sıfır Atık Projesi, 11. Kalkınma Planında (2019-2023) da yer alarak devlet politikası haline gelmiş, ülke genelinde 106 bin kurum/kuruluş binasında sıfır atık yönetim sistemi uygulanmasına başlanmıştır.

Bakanlığımızca, Sıfır Atık Yönetim Sistemini kuran mahalli idareler ile bina ve yerleşkelere 12 Ocak 2020 itibariyle “Sıfır Atık Belgesi” verilmeye başlanmıştır. Haziran 2021’e kadar 54 bin adet kurum/kuruluşun binasına temel seviye sıfır atık belgesi verilmiştir. Belediye hizmet alanında sıfır atık yönetim sistemini kurarak belge başvurusunda bulunan



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

belediye sayısı 56 olup Bu belediyelerden toplam 35 Belediye Başkanlığının yerleşim alanına Temel Seviye Sıfır Atık Belgesi verilmiştir.

Sıfır atık yönetim sisteminin ana bileşenlerinden olan 1. Sınıf AGM merkezini 93 belediye kurmuştur.

Kurum kuruluşlar ile mahalli idarelerin envanterinin oluşturulması, sistem üzerinden belge düzenlenmesi amacıyla Sıfır Atık Bilgi Sistemi kurulmuş, sistem kullanıcı sayısı 117 bine ulaşmıştır.

Uygulamanın başlamasında bu yana sıfır atık yaklaşımı, belediyeler, kurum kuruluşlar ve sanayiciler başta olmak üzere birçok hedef kitle tarafından sahiplenmiş ve hızla yaygınlaşmaya başlamıştır. Belediyeler, OSB'ler, sanayiciler, havaalanları, limanlar, terminaller, akaryakıt istasyonları, konaklama tesisleri, eğitim kurumları, AVM ve zincir marketlere dijital platformdan seminerleri düzenlenmiştir. Hedef kitlelere yönelik 11 Sıfır Atık Uygulama Kılavuzu yayınlanmıştır. Sıfır atık yaklaşımı ve entegre atık yönetimi anlayışı kapsamında yapılan çalışmalar çerçevesinde tesis sayılarının artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmekte olup belediyelere Katı Atık Programı (KAP) projesi ile destek sağlanmaktadır. Bugüne kadar belediyelere atık yönetim tesisi altyapısının oluşturulması amacıyla aktarma istasyonu, mekanik ayırma, atıktan türetilmiş yakıt hazırlama tesisi (ATY), kompost ve biyometanizasyon tesisleri ile düzenli depolama tesisleri projelerinin hazırlanması ve yapımına dair 194 milyon TL destek sağlanmıştır.

Sıfır atık yönetim sistemi ile hammadde tasarrufunun sağlanması, kaynakların verimli kullanılması, israfın önlenmesi, düzenli depolama alanlarının ömrünün uzatılması, atık depolama maliyetlerinin düşürülmesi, ekonomik kazanç sağlanması, döngüsel ekonomi hedeflerine ulaşılması, bireylerin çevre duyarlılığının arttırılması, çevre kirliliğinin önlenmesi, istihdamın sağlanması, geri kazanım oranının arttırılması sağlanacaktır.

Bakanlığımız tarafından uygulamaya geçirilen Sıfır Atık Projesi çalışmalarının daha ileriye taşınması, içecek ambalajlarının etkin bir şekilde toplanmasını hedefleyen ve Bakanlığa bağlı olarak görev yapacak Türkiye Çevre Ajansı kurulmuştur. Ajans, Bakanlıkça belirlenen çevre strateji ve politikaları doğrultusunda, depozito yönetim sistemini kurma, kurdurma, işletme veya işletirme, ilgili tarafların depozito yönetim sistemine dâhil olmasını sağlama ve bunların yükümlülüklerini belirleme ile Bakanlıkça belirlenen depozito bedeli, ücret ve teminatları alma ve iade etme faaliyetlerini yürütecektir. Çevrenin iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunacak Ajansın, sıfır atık yönetim sisteminin kurulmasına ve uygulanmasına katkı sağlaması öngörülmektedir. Ajansın ayrıca geri kazanılabilir ürünlerin kullanımları sonrası ülke ekonomisine kazandırılmasına ve geri kazanılabilir atıkların yönetimine ilişkin faaliyetlere katkı sağlaması planlanmaktadır.

Bununla birlikte, 29.11.2018 tarihli ve 7153 sayılı Kanun ile 2872 sayılı Çevre Kanunu'na eklenen Ek 12'nci madde ile 01/01/2022'de Bakanlığımızca belirlenecek olan



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ambalajlar için zorunlu depozito uygulamasının başlaması hüküm altına alınmıştır. Depozito uygulamasına başlanarak hem vatandaşların atık yönetimi sürecine dâhil olması sağlanacak, hem de temiz ambalaj atıklarının başka atıklarla kontamine olmadan toplanması sağlanacaktır. Temiz malzeme toplanarak ithalata olan bağımlılıkta azalma sağlanacağı gibi nitelikli geri dönüştürülmüş malzeme de elde edilebilecektir. Bu çerçevede, öncelikli olarak içecek ambalajları için ülke genelinde zorunlu depozito uygulamasına başlanacak olup bu amaçla sistemin altyapısının oluşturulması ve mevzuatın hazırlanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Ayrıca, yurt içinde piyasaya arz edilen, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ek-1 sayılı listesinde yer alan ürünler için belirlenen geri kazanım katılım paylarına ilişkin idari ve teknik esasların yer aldığı Geri Kazanım Katılım Payına İlişkin Yönetmelik Bakanlığımızca hazırlanmış olup 31.12.2019 tarihli ve 30995 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yönetmelik ile Çevre Kanunu ek-1 sayılı listesinde yer alan ürünlerden poşetler için satış noktalarından, diğer ürünler için piyasaya sürenlerden/ithalatçılardan tahsil edilecek geri kazanım katılım paylarının belirlenmesi ve bu payların beyan edilmesine, tahsilatına ve izlenmesine yönelik hususlar ve plastik poşetler için satış noktalarında, diğer ürünler için piyasaya sürenlerce/ithalatçılarca uyulacak hükümlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Hayatımıza 20. yüzyılın başlarında giren plastiklerin, dünya genelinde 1950’li yıllarda 1,5 milyon ton civarında olan üretim değerleri, günümüzde yıllık bazda 335 milyon tonu aşmıştır. Bugüne kadar üretildiği düşünülen 8 milyar ton plastik malzemenin en az yarısının atık hâlinde doğaya bırakıldığı, ağırlıklı olarak denizlerde ve okyanuslarda biriktiği görülmektedir. Ortalama kullanım ömrü 15 dakika olan ancak doğada çözünmesi 1.000 yılı bulabilen plastik poşetlerin sadece % 1’i geri dönüştürülebilmektedir. 2019 yılı öncesinde, Türkiye’de plastik poşet üretimi miktarının yıllık 35 milyar adet civarında olduğu ve yine Türkiye’de bir kişinin, yılda ortalama 440 adet plastik poşet kullandığı bilinmektedir.

Çevre kirliliğinin önlenmesi, çevre duyarlılığı için farkındalık oluşturulması ve kaynakların verimli yönetimi amacıyla Plastik Poşetlerin Ücretlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren yürürlüğe konulmuştur. 1 Ocak 2019 tarihi itibarı ile plastik poşetlerin ücretlendirilmesi (2019 ve 2020 yıllarında 25 kuruş/adet olan ücret 2021 yılı içinde değiştirilmeden uygulanmaya devam etmektedir.) uygulaması başlatılmış ve satış noktalarında plastik poşetler ücretli olarak temin edilmeye başlanmıştır.

2019 ve 2020 yıllarında plastik poşet kullanımında yaklaşık % 75’lik azalma gerçekleşmiş ve bu azalma oranı sadece atık yönetimi açısından değerlendirildiğinde 290.000 ton plastik atığın oluşumunun engellenmiş olduğu belirlenmiştir. 2019 ve 2020 yılındaki plastik poşet kullanımında ki azalma oranları ile ülkemizde plastik poşet üretimi için gerekli plastik hammadde ithali de önlenmiş ve yaklaşık 2 milyar Türk Lirası tasarruf edilmiş olmakla birlikte



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yaklaşık 12.000 ton sera gazı salımı da engellenmiştir. Ayrıca vatandaşlarımızda konuya ilişkin bilgi ve farkındalık seviyesi oluşmuş ve toplumda çok kullanımlık taşıma ekipmanı (bez çanta, file vb.) kullanımı yaygınlaşmıştır.

Gıda bankacılığıyla ilgili olarak, gıdaların tedarik zinciri boyunca miktarında gözlenen azalma gıda kayıpları olarak tanımlanmakta ve bu kayıplar daha çok üretim, hasat sonrası ve işleme süreçlerinde meydana gelmektedir. Gıda kayıp ve israfı küresel bir sorun olmakla birlikte yılda yaklaşık 3 milyar ton gıda zayı/atık (üretilen gıdanın 1/3'ü) oluşmaktadır. Bu kaybın yalnızca dörtte birinin önlenmesiyle 821 milyon aç insanın beslenmesine imkân sağlanabilir.

Ülkemizde ise en çok kayıp/atık sebze ve meyvede meydana gelmekle birlikte bu durum toplam gıda atığının %53'üne karşılık gelmektedir. Yılda yaklaşık 1,7 milyar ekmek ve 18 milyon ton meyve ve sebze zayı olduğu hesaplanmaktadır.

Gıda israfı ve gıda atıklarının yönetiminde öncelik sırasına göre; gıda atığı oluşumunun önlenmesi, atık haline gelmeden fazla gıdanın insan tüketimine sunulması, atığın endüstriyel kullanımının sağlanması, gıda atıklarının maddesel ve enerji geri kazanımı Bakanlığımız politikası olarak benimsenmektedir.

Sıfır Atık Yönetmeliğinde; gıdaların üretimi, tedarik zinciri ve kullanımı boyunca ilgili taraflarca gerekli önlemlerin alınması ve gıda atığı önleme planlarının hazırlanması, gıda bağıışı ve insani tüketim için gıdaların yeniden dağıtımını teşvik eden uygulamaların tercih edilmesi, öncelikli olarak insani tüketim amacıyla kullanımını sağlayacak tedbirlerin alınmasının esas olduğu belirlenmiş ve bu kriterler, sıfır atık belgesi almak için puanlama kriteri olarak ortaya konmuştur.

Bununla birlikte, Bakanlığımızca hazırlanan Sıfır Atık Uygulama Kılavuzlarında bilhassa HOREKA (otel, restoran ve kafeterya), kurum/kuruluş, işletme, öğrenci yurdu, eğitim kurumlarının yemekhaneleri gibi yerlerde gıda israfının önlenmesi ve gıda atığının azaltılmasına yönelik tedbirler yer almaktadır.

Doğru altyapı yatırımları, soğuk zincirin korunmasına ilişkin yatırımlar, gıda işleme yöntemleri - ARGE yatırımları ile yeni tekniklerin geliştirilmesi, uygun kapasite geliştirme, eğitim ve yayım hizmetlerinin oluşturulması, gıda bankacılığının yaygınlaştırılması ve atık gıdaların değerlendirilmesi gıda kaybı ve israfının azaltmasında çözüm olarak değerlendirilebilir.

4.3. Tarım ve Orman Bakanlığı

Tarım ve Orman Bakanlığının 27/08/2021 tarih ve E-83930397-609-2353658 sayılı yazısı ekindeki bilgi notunda aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

Bakanlığımızca hazırlanan, 23.02.2018 tarih ve 30341 sayılı Resmi gazetede yayımlanan “Tarımda Kullanılan Organik, Mineral ve Mikrobiyal Kaynaklı Gübrelerle Dair



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Yönetmelik” gereği; bitkisel ve/veya hayvansal kaynaklı materyallerin fiziksel ve/veya kimyasal ve/veya biyolojik işleme tabi tutulması sonucu elde edilen ürünler “Katı Organik Gübre” olarak değerlendirilmektedir.

Bahse konu “Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi” kapsamında biyobozunur atıkların kompostlaştırılması (fiziksel ve/veya kimyasal ve/veya biyolojik işleme tabi tutulması) ile üretilen ürünün, Katı Organik Gübre olarak piyasaya arz edilebilmesi için, ilgili Yönetmelikte belirlenen kriterlere uygun olması gerekmektedir.

Yönetmelik gereği; özel kuruluşların bu ürünü piyasaya arz edebilmesi için, firma adına üretim izni ve lisans belgesi ile üretilen ürün adına tescil belgesi alması gerekir. Kamu kuruluşlarının ise üretilen ürün adına tescil belgesi alması zorunludur.

FAO tarafından hazırlanan Avrupa ve Orta Asya’da Gıdanın Geri Kazanımı ve Yeniden Dağıtımı için uygun politikalar ve mevzuat hakkında uygulama rehberi çalışma raporunda;

“Sınırlı doğal kaynakların ve hızlı nüfus artışının olduğu bir dünyada, Gıda Kayıp ve İsrafını azaltmak için harekete geçmek gerekmektedir.

Gıda israfını azaltmak için öncelikle önlemeye odaklanılmalıdır. Bununla birlikte, bu mümkün olmadığında, halen insan tüketimine uygun ve besleyici olan ihtiyaç fazlası gıda geri kazanılmalı ve ihtiyaç sahiplerine yeniden dağıtılmalıdır.

İhtiyaç fazlası gıdanın yeniden dağıtılması, gelişmekte olan bir olgudur. Gıda üreticileri ve birçok perakendeci bağış yapmaya isteklidir. Ancak, bağışçıların ve alıcıların gıdayı yeniden dağıtmaları için yasal ve operasyonel engeller olabilir.

Özel sektör ve sivil toplumun etkin bir şekilde işbirliği yapmasına ve hareket etmesine olanak tanıyan bir politika çerçevesi ve düzenleyici çerçeve oluşturmak, sürdürülebilir bir gıdanın geri kazanımı ve yeniden dağıtım programını uygulamaya yönelik çok önemli bir adımdır. Teşvik anlaşmalarının uygulanması, gıda işletmelerini daha fazla gıda bağışlamaya da teşvik edebilir.” denilmektedir.

Güvenilir gıda arzının sağlanması ve tüketici sağlığının korunması amacıyla; gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin üretim, satış, toplu tüketim, dağıtım vb. aşamalarındaki tüm resmi kontroller 5996 sayılı “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu”na göre Bakanlığımızda görevli 81 ilde bulunan toplam 7.351 gıda kontrol görevlisi tarafından yürütülmektedir.

Resmi kontroller risk esasına göre önceden haber verilmeksizin Bakanlık ve İl Müdürlükleri yıllık numune alma programları, Ulusal Kalıntı İzleme Planı (UKİP) yanı sıra şüphe, şikâyet, ihbar, TİMER, CİMER ve Alo 174 Gıda Hattı kapsamında şikâyet edilen ürün ve firmalara yönelik olarak gerçekleştirilmektedir.

Son 10 yıla ilişkin resmi kontrol verileri aşağıda yer almaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

YIL	Yurtiçi Gıda Resmi Kontrol Sayısı	Kontrol Görevlisi Sayısı	İdari Para Cezası Sayısı	Cumhuriyet Savcılığına Suç Duyurusu Sayısı	Uygulanan İdari Para Cezası Miktarı (₺)
2011	400.435	4.635	10.463	329	57.114.745
2012	412.998	4.720	17.072	144	63.452.438
2013	514.253	4.888	12.000	132	65.006.445
2014	600.924	5.065	11.865	98	65.156.194
2015	734.862	5.151	12.970	92	67.755.795
2016	893.964	6.303	14.075	102	76.063.231
2017	1.013.855	6.404	16.559	181	88.655.955
2018	1.124.918	6.825	18.164	186	107.306.405
2019	1.215.996	7.004	16.428	174	116.751.481
2020	1.356.643	7.137	14.562	172	126.228.052
2021*	738.508	7.351	5.938	64	59.880.113

*02.08.2020 tarihi itibarıyla

Gıda işletmelerinin resmi kontrollerinde laboratuvar sonucu ile taklit ve tağşiş yapıldığı kesinleşen ve kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye düşürecek şekilde bozulmuş, değiştirilmiş gıdaları üreten ve/veya satan firmaların adı, ürün adı, markası, parti ve/veya seri numarası bilgileri Bakanlığımız resmi internet sitesinde kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır.

Kamuoyu duyurularına 2012 yılında başlanmış olup, 2012-2021 yılları arasında yapılan 26 duyuruda toplam 1.609 firmanın 3.605 farklı parti ürünü kamuoyuna duyurulmuştur.

Tüketicinin sağlığının ve menfaatlerinin en üst düzeyde korunması ve ceza maddesinin caydırıcı nitelik kazanması amacıyla 5996 sayılı Kanun'da değişiklik yapan "7255 sayılı Gıda, Tarım ve Orman Alanında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun", 04 Kasım 2020 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun'un 30 uncu maddesinde yapılan düzenlemeyle taklit ve tağşiş yapılan gıda maddelerini üreten, piyasaya arz eden gıda işletmecileri ile piyasaya arz eden perakende gıda işletmecilerine yönelik yaptırımlar ağırlaştırılmıştır. Böylece, bu suçu işleyen gıda işletmecilerine hapis cezası, adli para cezası, gıda sektörü faaliyetinden men ve 500 Bin TL'ye



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

kadar idari para cezası gibi caydırıcı yaptırımlar getirilerek gıdalarda taklit ve tağşiş gibi sahtecilikleri yapanların önüne geçilmesi öngörülmüştür.

Tüketicinin gıda güvenilirliği ile ilgili her türlü ihbar ve şikâyetle ilgili mercie kolay bir şekilde ulaşabilmesi, iletişimin tek merkezden yönlendirilmesi, tüketiciye en kısa zamanda dönüş yapılabilmesi ve sonucun takibi amacıyla 14 Şubat 2009' da ALO 174 Gıda Hattı faaliyete geçmiştir.

Tüketicilerin “gıda güvenilirliği” ile ilgili her türlü şikâyet ve talebi, Türkiye'nin her yerinden çağrı merkezine bildirilmektedir. Bu çağrı merkezi tarafından alınan ihbar ve şikâyetler web tabanlı yazılımlar sayesinde içeriğine göre ya Bakanlığımıza ya da daha önce 81 ilde belirlenen temas noktalarına değerlendirilmek üzere iletilmektedir. Yapılan denetim ve değerlendirme sonucu yapılan işlemler ile ilgili bilgiler aynı web yazılımına kaydedilmektedir. Tüketiciler ya Alo174'ü tekrar arayarak ya da kendisine verilen başvuru numarası aracılığıyla www.alo174.gov.tr internet adresi üzerinden şikâyet ve talebinin sonucunu öğrenebilmektedirler.

Gelen başvurular en geç 15 gün içerisinde cevaplandırılmaktadır. Şikâyete konu olan ürünlerden numune alınması ve analiz yapılmasının gerekmesi durumunda 15 gün içerisinde bir ön bilgi verilerek süreç içerisinde yapılan işlemlerle ilgili bilgi güncellemesi yapılmaktadır.

14.02.2009 – 02.08.2021 tarihleri arasında Alo Gıda 174 hattına vatandaşlarımız tarafından 2.601.629 arama gerçekleştirilmiştir. 2.601.629 arama neticesinde 806.811 adedi gıda ihbar ve şikâyet kapsamında olduğu için kayıt altına alınmış ve bu başvuruların 803.925 tanesi sonuçlandırılmıştır.

5996 sayılı Kanun kapsamında gıda bankaları gıda işletmesi olarak değerlendirilmekte ve gıda güvenilirliği açısından resmi kontrolleri Bakanlığımızca yürütülmektedir. Gıda işletmelerinin gıda güvenilirliği açısından taşıması gereken şartlar gıda bankaları için geçerlidir.

Bakanlığımızın hazırlanmasından ve uygulanmasından (izlenmesi, değerlendirilmesi, tanıtılması) sorumlu olduğu Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programı IPARD Ortak Tarım Politikası ile AB'ye katılım sürecindeki ilgili müktesebatın uygulanmasına yönelik Türkiye'nin hazırlık sürecine katkı sağlamak, fiziki sermayenin geliştirilmesi aracılığıyla akılcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyümeyi desteklemek yanında kaynakların verimli kullanımını, çevreye duyarlı yatırımları, atıkların dönüştürülmesini, yenilenebilir enerjilerden yararlanmasını da projeler içinde desteklenmektedir. (<https://ipard.tarim.gov.tr/Default>)

Ayrıca Bakanlığımızın yürüttüğü faaliyetlerin arasında Ulusal Kırsal Ağ – UKA aracılığı ile ülke çapında kırsal kalkınma iyi uygulamalarını tespit etmek ve bu iyi uygulama örneklerini ülke içinde ve ülke dışında AB Kırsal ağı aracılığı ile uluslararası tanıtım yapmaktır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kırsal kalkınma projeleri iyi uygulamaları tanıtımı kapsamında dokümanlar hazırlanıp basılmış, dağıtılmış ve elektronik kopyaları internette yayınlamıştır. İyi uygulama örneklerinin detaylarının anlaşılması için proje kartları da oluşturulmuştur.

Nitekim "Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesine" benzer "Minimum Karbon Ayak İzi İle Afşar Ellerden Afşar Balam Ürünler" projesine Ulusal Kırsal Ağ – UKA web sayfasında yer verilmiştir. (<http://uka.org.tr/ProjeDetay/112/cac802b9-676d-4f5e-bd1d-ba553c04cfee/cf763dd2-8be5-4888-8dbc-c0dd88069647>).

"Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesinin" detaylarının Bakanlığımıza ulaştırılması durumunda Ulusal Kırsal Ağ – UKA (<http://uka.org.tr/Default>) aracılığı ile projenin hem ülkemizde hem de AB Kırsal Ağı (The European Network for Rural Development (ENRD)) (<https://enrd.ec.europa.eu/>) aracılığı ile Uluslararası tanıtımına katkı sağlanabilir. AB Yerel Kalkınma Yaklaşımı olan LEADER aracılığı ile de iyi uygulama örneği olarak tanıtılması ve yaygınlaştırılması sağlanabilir (<http://uka.org.tr/Leaderinfo.cshtml>).

IPARD kapsamında desteklenmek üzere, Diyarbakır ilinde Yerel Kalkınma Stratejisini – YKS hazırlamış ve uygulamakta olan iki adet dernek bulunmaktadır:

- Çınar Zerzevan Kalesi Yerel Eylem Grubu Derneği - Diyarbakır
<http://uka.org.tr/YegDetay/16>
- Dicle Kırsal Kalkınma Yerel Eylem Grubu Derneği - Diyarbakır
<http://uka.org.tr/YegDetay/17>

Ayrıca, "Tarımsal ve kırsal kalkınma destekleri" konularında Bakanlığımızca yapılan çalışmalar ile ilgili olarak;

2006 yılından bugüne kadar Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında proje kabulü yapılmakta olup; hibe desteği verilmektedir. Hibe desteği verilecek konular her yıl Ekim ayında güncel Uygulama Rehberi yayımlanarak yatırımcılara duyurulmaktadır. 29.07.2020 tarih ve 2800 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı kapsamında 2021-2025 yılları arasında da Ekonomik Yatırımlar ve Altyapı Yatırımları konusunda hibe programları uygulanacaktır.

2006-2021 Yılları arasında tamamlanan 13.119 proje ile yatırımcılara 3.481,8 Milyon TL, devam eden projeler için ise 48,6 Milyon TL olmak üzere 3.530,4 Milyon TL hibe ödemesi yapılmıştır. Bu projelerle 105.952 kişinin istihdamına katkıda bulunulmuştur.

261.011 Makine-Ekipman desteği için 993,1 Milyon TL olmak üzere verilen toplam Kırsal Kalkınma Desteği 4.523,5 Milyon TL'dir. (Sulama Projeleri hariçtir.)

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında 2021 yılı için toplam 3456 başvuru desteklenmek üzere programa alınmış olup, 1.082,4 Milyon TL hibe tahsis edilmiştir. Uygulama Sözleşmesi imzalama süreci başlamıştır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

26.02.2016 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 2016/8540 Bakanlar Kurulu Kararı ile Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programı, 2016-2018 yılları arasında uygulanmıştır. Bu program ile 47.775 genç çiftçi projesine proje başına 30.000 TL olmak üzere toplam 1.433 Milyon TL hibe desteği sağlanmıştır.

Bakanlığımız son dönemde gıda güvenliği ile birlikte, gıda kayıpları ve israfiyla mücadele konusunda çalışmalarını yoğunlaştırmış, gıda kayıpları ve israfiyla gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte mücadelede birçok çalışma yürütmektedir.

Bakanlığımız tarafından gıda kayıpları ve israfı üzerine yürütülen en güncel çalışma Türkiye genelinde gıda kayıpları ve israfiyla mücadeleyi hedefleyen ve 2020 yılı Mayıs ayında kamuoyuna ilan edilerek başlatılan “GIDANI KORU SOFRANA SAHİP ÇIK KAMPANYASI”dır.

Kampanyanın ana amaçları şunlardır;

- Ulusal/uluslararası ölçekte GIDA KAYIPLARI VE ISRAFININ AZALTILMASI/ÖNLENMESİ,
- Gıda kayıplarının ve israfının azaltılması ve önlenmesi konusunda FARKINDALIK artırılması,
- Türkiye’deki İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİNİN ULUSLARARASI CAMİADA ROL MODEL haline getirilmesi,
- Sayın Emine ERDOĞAN Hanımefendinin himayelerinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığımız tarafından yürütülen “SIFIR ATIK PROJESİ”ne destek verilmesi,
- Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından 2013 yılında başlatılan ve Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü’nün yürüttüğü “EKMEK İSRAFINI ÖNLEME KAMPANYASI”nın yaygınlaştırılması,

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) işbirliğinde yürütülen Gıdanı Koru Sofrana Sahip Çık Kampanyası ile ilgili tüm güncel bilgilere, <https://www.gidanikoru.com/> internet adresinden ve kampanya kapsamında oluşturulan sosyal medya platformlarından (Youtube, Instagram, Twitter ve Facebook) ulaşılması mümkündür.

Ayrıca 20 Mayıs 2020 tarihinde “Türkiye’nin Gıda Kayıpları ve İsrafının Önlenmesi, Azaltılması ve Yönetimine İlişkin Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı” kamuoyuna ilan edilmiştir. Bu belgeye de <https://www.gidanikoru.com> adresinden erişilebilecektir.

Bu bağlamda, ulusal ölçekte gıda kayıpları ve israfiyla mücadelede akademi, kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarının görüşleri ve katkılarıyla gıda bankacılığı uygulamalarını da içeren aşağıdaki Stratejik Amaçlar bu belgede tanımlanmıştır.

Stratejik Amaç 1. Gıda Kayıpları ve İsrafını Önlemek ve Azaltmak

Stratejik Amaç 2. Doğrudan İnsani Tüketim İçin Gıdayı Kurtarma ve Yeniden Dağıtma



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Stratejik Amaç 3. Eskiden Gıda Maddesi Mevzuatına Tabi Olan Artık Gıda Olarak Kullanılmayan Maddelerin Hayvan Yemi Olarak Kullanılması

Stratejik Amaç 4. Gıda Kayıpları ve İsrafının Geri Dönüşümünün Sağlanması

Bakanlığımız Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü aynı zamanda Organik ve Organo-mineral Gübrelerin kullanımı ve geliştirilmesi kapsamında, çeşitli organik atıkların kompost, biyokömür olarak kullanımı, Leonardit, Humik Asit ve azaltılmış kimyasal gübre uygulamalarının bitki gelişimine ve toprağa etkilerinin belirlenmesi kapsamında Ar-Ge projeleri yürütmektedir.

Gıda bankası, yeterli ölçüde gıda satın almakta zorluk çeken kişilere yiyecek dağıtan ve kâr amacı gütmeyen bir hayır kurumudur. Türkiye’de gıda bankacılığı ilk defa 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda düzenlenmiştir. Ancak 2010 yılında çıkarılan 5996 sayılı “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu” ile 5179 sayılı Kanun kaldırılmış olup, yeni kanunda gıda bankacılığı konusu yer almamaktadır. Bununla beraber, kayıt altına alınmış olan gıda bankaları mevcut olup, mevcut durumda yalnızca gıda güvenilirliği açısından resmi kontrolleri Bakanlığımızca yürütülmektedir.

Ancak, daha iyi işleyen gıda bankacılığı sistemi ve diğer gıda kurtarma ve yeniden dağıtma modelleri için mevcut yasal düzenlemelerin ilgili kurumlarla birlikte gözden geçirilmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılması bu Strateji Belgesi ve Eylem Planında öngörülen hususlar arasında olup, ilgili eylemler ve detay bilgilere bu belgeden erişilebilecektir.

Diğer taraftan, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 12 Mart 2021 tarihinde kamuya ilan edilen Ekonomi Reformları belgesinin (<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/03/Ekonomi-Reform-Takvimi.pdf>) “2.3. Gıda Kaybı ve İsrafi Azaltılacaktır” başlığı altında, “2.3.d. Gıda İsrafının Önüne Geçmek Amacıyla Gıda Bankacılığı Sistemi Cazip Hale Getirilerek Yaygınlaştırılacaktır” maddesi yer almakta olup, ilgili Eylem Planı kapsamında Bakanlığımız konuyla ilgili Sorumlu Kurum/Kuruluş olarak tanımlanmıştır. Konuyla ilgili kurumlar/kuruluşlar olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı da bu belgede tanımlanmıştır. Söz konusu eylemle ilişkili olarak Gıda Bankacılığı konusunda yasal mevzuatın hazırlanması öngörülmektedir.

Ayrıca 20 Nisan 2021 tarihinde Bakanlığımızca Sayın Bakanımız Dr. Bekir PAKDEMİRLİ başkanlığında “Belediyelerde Gıda Bankacılığı Çalıştayı” düzenlenmiş olup, sonucunda çalıştay raporu hazırlanmıştır.

Gıda Güvenliğiyle İlgili Çalışmalar:

- Türkiye’nin 2015 yılı G20 Dönem Başkanlığı esnasında “G20 Liderler Bildirgesi”nde de tesis edilmesi onaylanan “G20 Gıda İsraf ve Kayıplarının Ölçülmesi ve Azaltılmasına Yönelik Teknik Platformu”nun kurulması.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Bakanlığımız koordinasyonunda ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) işbirliğinde ulusal ve uluslararası düzeyde gıda kayıpları ve israfının azaltılmasına yönelik olarak “GIDANI KORU” adlı, ulusal bir kampanyanın 20 Mayıs 2020 tarihinde başlatılması, Söz Veriyorum isimli alt kampanyasının ulusal ölçekte hayata geçirilmesi.
- FAO ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) işbirliğinde, Bakanlığımız ev sahipliğinde “KEİ Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Bölgesel İşbirliği Merkezi”nin kurulması ve KEİ Tarım ve Tarımsal Sanayi Çalışma Grubu ülke koordinatörlüğün son üç dönemde üstlenilmesi.
- Bakanlığımız ve FAO koordinasyonunda yürütülen Tarım ve Ormancılık Programları aracılığı ile tarım ve ormancılıkla ilgili gıda sistemlerinin ve hassas değer zincirlerinin güçlendirilmesi.
- 2020 yılında başlatılması beklenen ve Orta Asya ülkelerini kapsayan (Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan) “Gıda Kayıpları ve İsrafının Azaltılması Projesi”.
- Bakanlığımız ev sahipliğinde Ekonomik İşbirliği Teşkilatı bünyesinde “Gıda Güvenliği Bölgesel Koordinasyon Merkezi”nin kurulması.
- Ülkemizin tarım ve hayvancılığının geliştirilmesi, yeni teknolojilerin uygulanması, yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi, tarım ve hayvancılık kesimine yönelik hizmetlerde karşılaşılan sorunların ve çözüm yollarının belirlenmesi için, yetkililer ve temsilciler seviyesinde görüşmelerin yapılabilmesine imkan sağlamak ve tarımsal kalkınmaya yönelik stratejilerin oluşturulmasına yardımcı olacak kararları almak üzere Tarım Şurası oluşturulmuştur.
- 3. Tarım Orman Şurası 18-21 Kasım 2019 tarihleri arasında öğretim üyeleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör temsilcileri, çiftçiler ile Bakanlığımız ve diğer kamu kurum/kuruluşlarının konu uzmanlarının katılımıyla Ankara’da gerçekleştirilmiştir. 3. Tarım Orman Şurası kapsamında 21 Çalışma Grubu Komisyon düzeyinde oluşturulmuş ve toplamda 1300’ün üzerinde katılımcı ve 20.000’in üzerinde fikir ile Türkiye’nin tarım ve ormancılık alanında geleceğine ışık tutulmuştur. Şura ile ilgili tüm bilgi ve belgelere <http://www.tarimormansurasi.gov.tr/> adresinden ulaşılması mümkündür.
- Tarım Orman Şurasının 60 maddelik sonuç bildirgesi eylem planına dönüştürülerek uygulanmaya başlanmıştır.

Bahse konu proje kapsamında pazarda kalan nitelikli ürünlerin konserve, paketli ürün ve sıcak yemek olarak değerlendirilmesi 5996 sayılı "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu" ve Kanun kapsamında çıkarılan ikincil mevzuatta yer alan gereklilikleri karşılamak kaydıyla mümkün görülmektedir.

Mevzuatımız gereği gıda güvenilirliğinin birincil üretimden başlayarak son tüketiciye kadar gıda zinciri boyunca sağlanması gereklidir ve gıda güvenilirliğinin sağlanmasında



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

sorumluluk öncelikle gıda işletmecisindedir. Buna göre gıda işletmecisi; işletmesi için mevzuatta belirlenen hijyen gereklilikleri ile ürettiği, işlediği, satışını veya dağıtımını yaptığı bir ürününün gıda güvenilirliği şartlarını taşımasını sağlamakla ve bunu doğrulamakla yükümlüdür.

Gıda işletmecilerince uyulması gereken gıda hijyen şartları Gıda Hijyeni Yönetmeliği ile belirlenmiştir. İşletmecilerin bu şartlara sağlama yanında ürettikleri ürünlerin de Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği ve ilgili tebliğlerine uygun olması gerekmektedir.

Gıda işletmelerinin kayıt veya onay işlemlerine dair usul ve esaslar "Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik" ile belirlenmiştir. Onaya tâbi işletmeler için, faaliyete geçmeden önce Bakanlıktan onay alınması zorunludur. Kayıt işlemine tâbi işletmeler, faaliyetleri ile ilgili işletme kayıtlarını Bakanlığa yaptırmak zorundadır.

5996 sayılı Kanun'un 22 nci maddesinin yedinci fıkrasına göre gıda işletmeleri, Kanun'un Ek-1 listesinde belirtilen işin nevine göre, konu ile ilgili lisans eğitimi almış en az bir personel çalıştırmak zorundadır.

Ülkemizde gıda işletmelerinde çalışanların Hijyen Eğitimi Yönetmeliğine göre hijyen eğitimleri alması zorunludur.

Söz konusu proje kapsamında pazarda kalan nitelikli ürünlerin konserve, paketli ürün ve sıcak yemek olarak değerlendirilmesi sürecinde yapılması gereken iş ve işlemler konusunda İl Tarım Müdürlüklerinden detaylı bilgi alınması uygun olacaktır.

Söz konusu dilekçede, gıda kayıp ve israfının önlenmesi amacıyla semt pazarlarından toplanan kullanılabilir ürünlerle, gıda mühendisi gözetiminde "Konserve ve Paketli Ürünler" ile "Sıcak Yemek Üretimi" yapıldığı ifade edilmektedir.

Bu kapsamda ilgi yazıya konu dilekçede yer alan gıda kayıp ve israfının önlenmesi amacıyla semt pazarlarından veya marketlerden toplanan ve gıda güvenilirliği riski taşımayan kullanılabilir taze meyve sebze ürünlerinin işlenmiş ürünlere dönüştürülmesinde; gerek taze meyve sebze toplanması aşamasında, gerekse nakliye ve işlenmesi aşamasında gerekli hijyen kurallarına uyulması (Pastörizasyon koşulları optimum şekilde sağlanmadığı durumlarda ölümle sonuçlanabilen Clostridium botulinum zehirlenmeleri görülebilir), bu ürünlerin işleneceği işletmelerin faaliyet alanına göre Bakanlığımızdan kayıt ya da onay alması ve kurulan kooperatiflerde yapılan çalışmaların gıda mühendisleri gözetiminde gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir.

4.4. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Hazine ve Maliye Bakanlığının 10/01/2023 tarih ve E-27238360-125.04.02[50-486]-2688 sayılı yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kooperatifler, üyelerin meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarının karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma ile sağlanması amacıyla kurulmakta olup kooperatiflerin vergi mevzuatı karşısındaki muafiyet ve istisnalarına ilişkin açıklamalarımız aşağıda yer almaktadır.

- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun;
- 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (k) bendinde tüketim ve taşımacılık kooperatifleri hariç olmak üzere, ana sözleşmelerinde sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması, yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmemesi, yedek akçelerin ortaklara dağıtılmaması ve sadece ortaklarla iş görülmesine ilişkin hükümler bulunup, bu hükümlere fiilen uyan kooperatiflerin kurumlar vergisinden muaf olduğu;
- 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde, kooperatif ortaklarının yönetim gideri karşılığı olarak ödedikleri paralardan harcanmayarak iade edilen kısımlar ile tüketim kooperatiflerinin, ortaklarının kişisel ve ailevi gıda ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için satın aldıkları malların değerine göre hesapladıkları risturnların kurumlar vergisinden istisna olduğu;

hükme bağlanmıştır.

Kooperatiflerin 1/1/2018 tarihinden itibaren gerçekleştirecekleri ortak dışı işlemler nedeniyle muafiyetleri etkilenmeyecek, ancak bu işlemlerden elde edilen kazançlar kooperatif tüzel kişiliğine bağlı ayrı bir iktisadi işletme nezdinde kurumlar vergisine tabi tutulacaktır.

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun 19 uncu maddesinde söz konusu Kanuna göre kurulan kooperatifler, bölge ve merkez birliklerinin muafiyet şartlarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

- 3065 sayılı Katma Değer Vergisi (KDV) Kanununun;
- 13/j maddesine istinaden, Kooperatifler Kanunu ile küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi ana sözleşmesi hükümlerine göre kurulmuş küçük sanayi sitesi yapı kooperatiflerinin altyapı yatırımları (içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve yağmur suyu şebekesi, içme, kullanma ve atık su arıtma tesisi, doğalgaz, elektrik ve haberleşme, yenilenebilir ve diğer enerji tesisleri ile yolların yapımına ilişkin) ile küçük sanayi sitelerindeki işyerlerinin inşasına ilişkin yapacakları mal ve hizmet alımları;
- 17/1 inci maddesi ile tarımsal amaçlı kooperatiflerin ilim, fen ve güzel sanatları, tarımı yaymak, ıslah ve teşvik etmek amacıyla yaptıkları teslim ve hizmetleri ile tiyatro, konser salonu, kütüphane, sergi, okuma ve konferans salonları ile spor tesisleri işletmek veya



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yönetmek suretiyle ifa ettikleri kültür ve eğitim faaliyetlerine ilişkin teslim ve hizmetleri, 17/2-a maddesiyle de tarımsal amaçlı kooperatiflerin botanik ve zooloji bahçeleri ile parklar işletmek veya yönetmek suretiyle ifa ettikleri kuruluş amaçlarına uygun teslim ve hizmetleri;

- 17/4-h maddesine göre tarımsal kooperatiflerce yapılan arazi ıslahına ait hizmetler;
- 17/4-k maddesi uyarınca küçük sanayi sitelerinin kurulması amacıyla oluşturulan kooperatif niteliğine haiz iktisadi işletmelerin arsa ve işyeri teslimleri;
- Geçici 28 inci maddesi ile 3/7/2009 tarihinden önce bina inşaat ruhsatı almış olan konut yapı kooperatiflerince, üyelerine yapılan konut teslimleri;

KDV'den istisna tutulmuştur.

- 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 4 üncü maddesine göre; tarım kredi, tarım satış kooperatifleri, 1163 sayılı Kanuna uygun olarak teşekkül eden kooperatifler ve bu kooperatiflerin kuracağı kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin ve Türk Kooperatifçilik Kurumunun sahip oldukları kendi hizmet binaları kiraya verilmemek şartıyla daimi olarak emlak vergisinden muaftırlar.

➤ 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun;

- 14 üncü maddesine göre, kooperatifler tarafından ülke ürünlerinin ve turizminin reklamını yapmak ve herhangi bir ticari ve sınai kuruluşa ait olmamak üzere hazırlanan her türlü levha ve afişlerle, kooperatifler tarafından Türkiye'deki ticaret, sanayi, tarım ve mesleki müesseselerinin isim ve ticaret unvanları ile ad ve adreslerini ihtiva etmek üzere yayınlanacak kitap, broşür, katalog ve dergilerden ilan ve reklam vergisi alınmaması gerekmektedir.
- Ek 2 nci madde kapsamında, kooperatifler eliyle, ana sözleşmelerine uygun olarak, yapılan sanayi ve küçük sanat siteleri ile esnaf çarşıları inşaatları bina inşaat harcından müstesnadır.

➤ 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa göre;

- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından çiftçiye, Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri ile birliklerine açılacak kredilerle bunlara ait gayrimenkul ipotek ve menkul rehin muameleleri ve muhtaç çiftçiye yapılacak dağıtmalara ilişkin düzenlenen kağıtlar Kanuna ekli (2) sayılı tablonun II/5 numaralı;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, Sulama Kooperatifleri ile Tarım Kredi Kooperatiflerinin her türlü muamelelerinde düzenlenen ve damga vergisi bunlar tarafından ödenmesi gereken kağıtlar Kanuna ekli (2) sayılı tablonun V/15 numaralı;
- Çay yetiştirenlerin Türkiye'de çay ziraatini geliştirmek maksadiyle kuracakları kooperatiflerin her türlü işlemlerinde düzenlenen ve damga vergisi bu kooperatifler tarafından ödenmesi gereken kağıtlar ekli (2) sayılı tablonun V/16 numaralı;
- Esnaf kefalet ve küçük sanat kooperatiflerince kendi ortaklarına kullandırılan krediler sebebiyle düzenlenecek olan borç senetleri, borç ödeme makbuzları, ipotek ve rehin senetleri Kanuna ekli (2) sayılı tablonun V/18 numaralı;

fıkrası uyarınca damga vergisinden istisnadır.

- Diğer taraftan, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 13 üncü maddesinde, yönetim kurulu, ana sözleşmeye uygun olarak yapılacak isteğe rağmen, bir ortağın kooperatiften istifasını kabulden kaçınacak olursa, ortak çıkma dileğini noter aracılığı ile kooperatife bildireceği, bildiri tarihinden itibaren çıkmanın gerçekleşeceği; 93 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (b) bendinde, kooperatifler, kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin her nevi defterlerin ve ana sözleşmelerin tasdiki ve açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesinin her nevi harçtan ve damga vergisinden muaf olacağı; aynı fıkranın (e) bendinde ise, 13 üncü madde gereğince verilecek bildirinin damga vergisine, diğer harç ve resimlere tabi olmayacağı hükümleri yer almakta olup, söz konusu muafiyet hükmü sadece kooperatifler, kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin defterleriyle ana sözleşmelerinin tasdikine ve açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesine ilişkin bulunmaktadır.

Bu itibarla sosyal yönü ağır basan kadın kooperatifleri, eğitim kooperatifleri ve benzeri kooperatiflerin yukarıda sayılan muafiyet ve istisna şartlarını sağlaması kaydıyla söz konusu muafiyet ve istisna hükümlerinden yararlanabileceklerdir.

4.5. Türkiye Belediyeler Birliği

Türkiye Belediyeler Birliği'nin Komisyon Başkanlığımıza sunduğu 2022 yılı “Belediyelerde Sıfır Atık” ve “Belediyelere Bağlı Hal ve Pazar Yeri Atıkları Raporu” aşağıdaki şekildedir.

- Belediyelerde Katı Atık Yönetimi:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Atık yönetimi günümüz kentlerinin en önemli çalışma alanlarından birini teşkil etmektedir. Ülkemizde 5393, 5216 ve 2872 sayılı kanunlar uyarınca katı atıkların yönetimi ile ilgili pek çok yetki ve sorumluluk belediyelere tanımlanmıştır.

Ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre 1391 belediye bulunmaktadır. Ülke nüfusunun %95'i belediye sınırları içerisinde yaşamaktadır. Belediyeler çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık hizmetlerini yürütmekten sorumludur. Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfusa oranı %99'dur.

Bu bağlamda, TÜİK verilerine göre ülkemizde geçen yıl 34 milyon ton kentsel katı atık oluşmuştur ve bu atıkların %70'i düzenli depolama tesislerinde depolanarak bertaraf edilmektedir.

Belediye atıklarının yaklaşık %15'i geri dönüşüm yoluyla ekonomiye geri kazandırılmaktadır. Geri dönüşebilen atıklar, belediye atıklarının %20'sine tekabül etmektedir. Bu atıkların haricinde, kentlerde oluşan evsel nitelikli katı atıkların %55-60 kadarı organik nitelikli mutfak veya gıda atıklarından oluşmaktadır.

Atık yönetiminin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için uluslararası literatür entegre atık yönetimi sistematiğine işaret etmektedir. Entegre katı atık yönetimi; farklı atık türlerini içerecek şekilde, atıkların kaynağında oluşumunun engellenmesi, engellenemeyen atıkların miktarının azaltılması, atıkların türlerine göre kaynağında ayrı toplanması, ara depolanması, güvenli bir biçimde taşınması, çevreye zarar vermeyecek şekilde geri dönüştürülmesi veya bertaraf edilmesi, nihai bertaraf aşamasında atıkların materyal veya enerji olarak ekonomiye geri kazandırılması hususlarını içeren bir sistemattir.

Bu yaklaşım doğrultusunda pek çok belediye düzenli depolama tesislerine ayrıştırma tesisleri eklemiş, deponi gazından elektrik üretecek enerji tesisleri inşa etmiş ve Sıfır Atık Projesi'nin 2017 yılında başlatılmasıyla birlikte sahada atık azaltma ve kaynağında ayrı toplama faaliyetlerine hız vermiştir.

Atıkların bütüncül olarak yönetilmesi, yatırımların mali etkinliğinin artırılması ve belediye atık toplama sisteminin optimize edilmesi için de önem taşımaktadır. Kaynağında türlerine göre ayrı toplanamayan atıklar sistemin diğer unsurlarını da etkilemekte ve tesislerin işletme verimliliğine doğrudan tesir etmektedir. Bu bakımdan, toplamadan sorumlu büyükşehir ilçe belediyeleri ile bertaraf tesislerinden sorumlu büyükşehir belediyeleri arasında tam bir uyum sağlanması gerekmektedir.

Sıfır Atık Projesi'nin başlatılmasıyla birlikte pek çok ilçe belediyesi atıkları kaynağında 2 ayrı poşet veya konteyner aracılığıyla toplamaya başlamıştır. 300'den fazla belediye Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na başvurarak toplama sisteminde Sıfır Atık Yönetmeliği hükümlerine uyduğunu belgelemiştir.

Belediyelerin bu faaliyetleri sahada pek çok farklı alanda uygulamalar yaparak geliştirilmektedir. Bunlardan bazılarını sıralamak gerekirse;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Özellikle ilk ve orta öğretim kurumlarında yoğun bir eğitim ve bilgilendirme faaliyeti yürütülmekte, çevre bilinci ve sıfır atık uygulamasının faydaları üzerine çocukların farkındalığı arttırılmaktadır,
- Pilot bölgeler ve kurumlar seçilerek sıfır atık uygulaması kademeli olarak ilçe bazında yaygınlaştırılmaktadır,
- Bütün cadde ve sokaklara yaygınlaştırılmak üzere nüfus yoğun bölgelerden başlanarak geri dönüşüm aparatları ve mobil geri dönüşüm istasyonları yerleştirilmektedir,
- Yemekhane atıklarının komposta dönüştürülmesi için gerekli donanım kurularak işletilmektedir,
- Hanelerden ve restoranlardan bitkisel atık yağlar toplanarak biyoyakıt üretiminde kullanılmak üzere rafinerilere ulaştırılmaktadır,
- Geri dönüştürülebilir atıklar kaynağında ayrı toplanarak cam, kağıt, metal ve plastik olarak ayrıştırılmakta ve geri dönüştürülmektedir,
- Pil ve akümülatör atıkları ayrı toplanmaktadır,
- Elektrikli ve elektronik atıklar ayrı toplanarak geri dönüştürülmektedir,
- Park ve bahçe atıkları kompost üretiminde değerlendirilmektedir.

Benzeri belediye faaliyetlerini içeren bir tanıtım kitapçığı ayrıca bu raporun ekinde sunulmaktadır.

➤ Belediyelere Bağlı Hal ve Pazaryerleri:

Ülkemizde 30 büyükşehir belediyesi bulunup bu illerde toplam 519 büyükşehir ilçe belediyesi bulunmaktadır. 5216 sayılı Kanun uyarınca büyükşehirlerde pazar yerlerinin yönetimi büyükşehir ilçe belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanına girmektedir.

TBMM Dilekçe Komisyonu'nun 10 Ağustos 2022 tarihli ve 1061256 sayılı yazılı talebi üzerine Türkiye Belediyeler Birliği tarafından 519 büyükşehir ilçe belediyesine 25 Ağustos 2022 tarihinde resmi yazı gönderilmiştir. Bu yazıda, büyükşehir ilçe belediyelerinden, aşağıdaki soruları cevaplaması talep edilmiştir;

- Belediyenize bağlı kaç tane sebze meyve hali vardır?
- Belediyenize bağlı sebze meyve hallerinden çıkan toplam organik atık miktarı nedir? (ton/ay)
- Belediyenize bağlı kaç tane pazar yeri vardır?
- Belediyenize bağlı pazar yerlerinden çıkan toplam organik atık miktarı nedir? (ton/ay)
- Bu atıkların değerlendirilme yöntemi nedir?



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Hal ve Pazar atıkları için yürütmekte olduğunuz proje, faaliyet veya ürün varsa bunlar nelerdir?

Sorular, Türkiye Belediyeler Birliği tarafından yürütülen e-belediye altyapısı üzerinde hazırlanan bir web form aracılığı ile iletilmiştir. Belediye çalışanları, isim ve iletişim bilgileri ile birlikte bu web formu doldurmak suretiyle Türkiye Belediyeler Birliği veri tabanına istenilen bilgileri girmiştir.

Soruların cevaplanması için belediyelere 9 Eylül 2022 tarihine kadar süre tanınmıştır. Olası gecikmelere karşı web form 14 Eylül 2022 tarihine kadar açık tutulmuş ve veri girişlerinin tamamlanmasının ardından erişime kapatılmıştır.

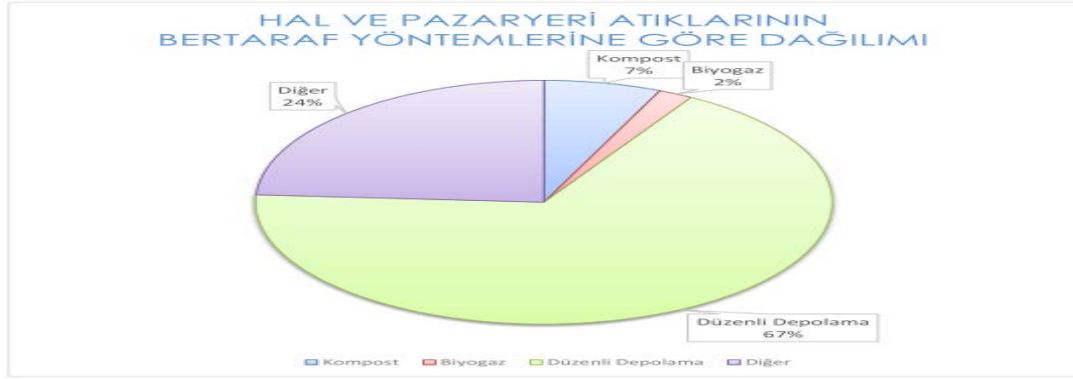
Çalışma kapsamında 519 büyükşehir ilçe belediyesinden 271'i verilen süre içerisinde veri girişi yapmıştır. Bu sayı, toplam büyükşehir ilçelerinin %52'sine tekabül etmektedir.

Veri girişi yapan 271 belediyeden elde edilen bilgiler aşağıda özetlenmektedir:

- Sınırları içinde sebze ve meyve hali bulunduğunu bildiren belediye sayısı 35'tir. Bu belediyelerde toplam 42 adet sebze/meyve hali bulunmaktadır.
- Bu hallerden ayda ortalama 48 ton atık çıktığı belirtilmektedir. Bir yılda çıkan toplam atık miktarı 19.850 ton 'dur.
- Sınırları içinde pazaryeri bulunduğunu bildiren belediye sayısı 258'dir. Bu belediyelerde toplam 1860 adet pazaryeri bulunmaktadır.
- Bu belediyelerden Bağcılar, Serdivan, Kemalpaşa, Eyüpsultan, Silifke, Avcılar, Keles, Orhanlı ve Akşehir belediyeleri pazaryerlerinden toplanan atık miktarına ilişkin elinde veri bulunmadığını belirtmiştir.
- Pek çok belediyede pazaryeri atıkları 0 ton olarak ifade edilmiştir. Not kısmında bu durum şu şekilde açıklanmaktadır; kırsal kesimde olan pazaryerlerinde vatandaşlar atıkları hayvan yemi olarak kullanmak üzere almakta, şehir merkezlerinde ise bazı belediyeler atıkları kompost tesisinde değerlendirdiği için atık statüsünden çıktığını varsaymaktadır.
- Pazaryeri atıklarına ilişkin veri bulunmayan 9 belediye haricinde kalan 249 belediye için pazaryerlerinden aylık ortalama 49 ton atık çıktığı bildirilmiştir. Bir yılda çıkan toplam atık miktarı 146.273 ton 'dur.
- Haller ve pazaryerlerinden kaynaklanan organik atıkların hangi yöntemlerle bertaraf edildiği sorusuna belediyelerin 17'si kaynağında ayrı toplayarak kompostlama, 5'i biyogaz, 174'ü düzenli depolama, 62'si ise diğer yöntemler yanıtını vermiştir. Bertaraf türlerinin belediyelerdeki dağılımını gösterir grafik aşağıda yer almaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU



Grafikten de anlaşılacağı üzere hali hazırda hal ve pazaryeri atıklarının büyük bir çoğunluğu düzenli depolama sahalarına gönderilerek gömülmek suretiyle bertaraf edilmektedir. Ancak belediyelerimizin pek çoğunun düzenli depolama tesislerinde çürüten organik atıklardan oluşan deponi gazının enerji üretiminde kullanılması için tesisler kurulduğunu unutmamak gerekir. Bu bakımdan, düzenli depolama sahalarına gönderilen atıkların önemli bir bölümünden dolayı yoldan enerji kazanıldığı ve ekonomiye fayda sağlandığı söylenebilir.

Belediyelere yönlendirilen son soruya istinaden verilen cevaplara bakıldığında 64 belediyede hal ve pazaryeri atıklarının değerlendirilmesine yönelik projeler, çalışmalar veya girişimler bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan bazıları sıralanırsa;

- Derince Belediyesi tarafından 2021 yılında başlatılan kompost projesi kapsamında 245 ton kompost üretilerek vatandaşlara ücretsiz dağıtılmıştır.
- Elmalı Belediyesi satılmayan ürünlerden salça ve hayvan yemi üretildiğini bildirmektedir.
- Bafra, Malkara, Köyceğiz ve Terme belediyeleri kompost makinesi temin etmeyi planlamaktadır.
- Sultanbeyli ve Ladik belediyelerinin kompost tesisi kurulum aşamasındadır.
- Torbalı, Bayraklı ve Demirci belediyeleri sıfır atık yönetmeliği kapsamında kompost üretmeyi planlamaktadır.
- Avcılar, Başakşehir, Esenyurt, Şişli ve Şile belediyeleri, hal ve pazaryeri atıklarını kaynağında ayrı toplayarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yeni kurulan biyogaz tesisine aktarmak üzere çalışma yürütmektedir.
- Göksun Belediyesi tarafından Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bu konuda bir proje sunulmuştur.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Karatay, Kocasinan, Haliliye, Geyve, Yakutiye, Şehitkamil, Ceyhan, Toroslar ve Altıeylül belediyeleri kompost ve gübre üretimi konularını projelendirme aşamasındadır.
- Beypazarı, Talas, Midyat, Gördes ve Oğuzeli belediyelerinde oluşan atıklar besicilik yapan hayvan sahiplerine dağıtılmaktadır.
- Mamak Belediyesi tarafından gündüz ambalaj atıklarının, gece ise organik atıkların ayrı toplanması için araç görevlendirilmektedir.
- Canık Belediyesi Samsun Büyükşehir Belediyesi ile ortaklaşa proje geliştirmektedir.
- Ödemiş Belediyesi atıklarını ilçe sınırları içerisindeki özel bir biyogaz tesisine vermektedir.
- Bodrum Belediyesi pazar yerine 1.400 litre kapasiteli kompost makinesi yerleştirmiştir.
- Keçiören Belediyesi atıkların bir kısmından kompost üretmekte, diğer kısmını hayvan yetiştiricilerine vermektedir.
- Altındağ, Selçuklu, Pendik, Süleymanpaşa, Nilüfer, Hayrabolu, Gölbaşı, Sancaktepe ve Çubuk belediyeleri atıkların bir kısmını kaynağında ayrı toplayarak kompost üretmektedir.
- Sarıçam Belediyesi tarafından atıklar gübre olarak değerlendirilmektedir.
- Acıpayam, İzmit ve Seydişehir belediyeleri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'ndan kompost makinesi talep etmiştir.
- Zeytinburnu Belediyesi tarafından kurulan Çevre ve İklim Değişikliği Merkezi'nde 3500 ve 1400 litre kapasiteli 2 ayrı kompost makinesinde atıklar değerlendirilmekte ve ilçedeki okullardan getirilen öğrencilere bu faaliyetler anlatılmaktadır.
- Beykoz Belediyesi tarafından 2014 yılından beri pazaryeri ve ilçe genelindeki bazı market ve manav gibi biyobozunur atık üreten işletmelerin atıkları toplanarak çöpe atılması önlenmiştir. Bu atıklar 200 litre kapasiteli endüstriyel tipteki kompost makinesi ile doğaya kazandırılmıştır. 2016 yılından itibaren, yemekhane ve çay ocakları kaynaklı biyobozunur atıkların kompostlaştırılmasına başlanmıştır. Üretilen bu kompost seralarda meyve ve sebze üretiminde kullanılmaktadır. Yetişen meyve ve sebzeler ise tekrar Beykoz Belediyesi yemekhanesinde servis edilmektedir. Proje neticesinde belediye personeline çevre bilinci oluşması sağlanmıştır.
- Kayapınar Belediyesi tarafından pazaryeri atıkları komposta çevrilmektedir. Bu kompostun bir kısmı çiftçilere ücretsiz dağıtılırken bir kısmı da belediyenin park ve bahçe hizmetlerinde kullanılmaktadır.
- Mustafakemalpaşa Belediyesi “Atıklarınız Çilek Olsun”, “Çöp Değil Bir Avuç Toprak” ve organik atıklardan kompost üretimi projeleri yürütmektedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Seyhan Belediyesi’nde pazaryerlerinde kaynağında ayrı toplanan atıklar, 7 dönüm üzerine kurulu Kompost Üretim Merkezi’ne götürülmektedir. Pazar atıklarının yanı sıra park ve bahçe budama işlemlerinden, marangozhane vb. belediye faaliyetlerinden kaynaklanan karbon içerikli atıklar ile bölgede mantar üretimi sonrası oluşan atıklar, çiftliklerden alınan hayvan gübresi, zincir kahve satış mağazalarından toplanan filtre kahve posaları gibi farklı atıklar da toplanarak tesise getirilmektedir. 5, 10 ve 20 kg’lık paketler halinde kullanıma hazır hale getirilen kompost belediye meclisince belirlenen ücret tarifesine göre marketlerde satışa sunulmakta, park ve bahçeler müdürlüğü ile kırsal hizmetler müdürlüğü çalışmalarında toprak zenginleştirici olarak kullanılmakta, ayrıca Sıfır Atık uygulaması kapsamında kazanılan puanlar karşılığında vatandaşlara dağıtılmaktadır.
- Fethiye Belediyesi “Toprağı İyileştiriyoruz” projesini yürütmektedir.
- Beyoğlu Belediyesi pazaryeri atıklarından solucan gübresi üretmektedir.
- Yüreğir Belediyesi “Biyobozunur Atık Yönetimi” projesi yürütmektedir.

Belediyelerimizde başlatılan bu ve benzeri çalışmalar sevindirici olmakla birlikte, pek çok belediyenin proje ve ekipman desteği beklediğini ifade etmesi dikkat çekicidir. Bu çalışmaların ve projelerin diğer belediyelerde de yaygınlaştırılması için teşvik edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

➤ Dünyadan İyi Uygulama Örnekleri:

Paris Antlaşması sonrasında günümüz kentlerinin gündemine giren en önemli konulardan biri şehirlerin karbon ayakizinin kısıtlanmasıdır. Kentsel gıda atıklarının değerlendirilmesi için kullanılan teknolojiler ve teknikler aynı zamanda emisyon azaltma rolünü de üstlenebilmektedir. Kısa zamanda kısıtlı kent bütçesi içerisinde hayata geçirilebilen bu tekniklerin uygulanması sera gazı salımını azaltmak isteyen şehirler için önemli avantajlar sunmaktadır.

Yerel yönetimler organik atıkların etkin yönetimiyle gıda atıklarından kompost, biyogaz, biyoyakıt, toprak zenginleştirici, elektrik enerjisi, bölgesel ısıtma ve soğutma kaynağı elde edebilmektedir. Bu faaliyetler aynı zamanda kentin sera gazı envanterini küçültebildiği için emisyon kredisine dönüştürülebilmekte ve gönüllü karbon piyasalarından azımsanmayacak ek gelirler sağlayabilmektedir.

Uluslararası örnekler incelendiğinde, Dünya’nın pek çok farklı bölgesinde gıda atıklarının kaynağında azaltılmasının önceliklendirildiği, bunun sağlanamadığı yerlerde ise geri dönüşüm ve geri kazanımın ön plana çıktığı görülmektedir. Bazı ülkelerden örnekler şu şekilde sıralanabilir:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- AB Atık Direktifi doğrultusunda bütün AB üyesi ülkeler 2020 yılına kadar düzenli depolamaya gönderdikleri gıda atığı miktarını %35'in altına indirmekle mükellef kılınmıştır.
- Almanya, Avusturya ve İsveç gibi bazı ülkeler gıda atıklarının düzenli depolamaya gönderilmesini tamamen yasaklamıştır. Alternatif olarak, bu atıkların MBT ve biyogaz tesislerinde enerji elde edilmesi amacıyla kullanılması benimsenmektedir.
- Danimarka'nın Copenhagen kentinde kaynağında ayrı toplanan organik atıklar biyogaz tesisine götürülmektedir. Bu tesiste yılda 7,5 milyon metreküp biyogaz elde edilmektedir.
- Avusturya'nın Hartberg kentinde organik atıklar biyogaz tesisinde değerlendirilmekte, bu tesiste kojenerasyon sistemiyle hem elektrik hem de ısı elde edilmektedir. Tesisten çıkan çürüme sonrası kalıntı (digestate) bölgedeki çiftçiler tarafından gübre amaçlı kullanılmaktadır.
- İtalya'nın Milan kentinde organik atıklar biyogaz tesisinde değerlendirilmekte, atıkların yarısı 9MW kurulu güce sahip elektrik üretim tesisinde kullanılmakta, diğer yarısı doğrudan biyometana çevrilerek ulusal gaz şebekesine verilmektedir.
- Norveç'in Oslo kentinde biyogaz tesisinde değerlendirilen atıklar önce sıkıştırılmış biyogaza (CBG), sonra da sıvılaştırılmış biyogaza (LBG) dönüştürülmektedir. Bu tesiste oluşan digestate ile 100 orta ölçekli çiftliğin gübre ihtiyacı karşılanırken üretilen yıllık 1.1 milyon metreküp LBG ile 135 belediye otobüsünün yakıt ihtiyacı karşılanmaktadır.
- ABD'nin Massachusetts ve Connecticut eyaletleri ile Kanada'nın Vancouver şehrinde belirli bir miktarın üzerinde organik atık üreten işletmelerin atıklarını yakın civardaki geri dönüşüm tesislerine göndermeleri zorunlu kılınmıştır. Bu aynı zamanda işletmelerin gıda atıklarını azaltmaları için teşvik edici bir uygulamadır.
- ABD'nin Minneapolis kentinde evlerden toplanan organik atıklar belediyenin park ve bahçe atıklarıyla karıştırılarak komposta çevrilmektedir.
- Bir başka iyi uygulama örneği "Atarken Öde" sistemidir. Güney Kore'nin Seul kentinde uygulanan bu sistemde atık üreticileri atıkları organik atık miktarına veya hacmine oranla ücret ödemektedir. Sistem uygulanmaya başladıktan kısa zaman sonra atık miktarında %10 düşüş gözlemlenmiştir.
- Hollanda'nın Rotterdam kentinde düşük gelirli için gıda bankaları oluşturulmuş, ekmek atığının azaltılması için kampanyalar düzenlenmiş, restoranlarda artan yemekler için düşük fiyat uygulaması getirilmiş, atığın bir kısmından biyogaz elde edilmiş, kahve atıklarından mantar yetiştiriciliği ve biyoplastik imalatı yapılmış ve meyve atıklarından suni deri imal edilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Birleşik Krallık'ta her yıl 2.2 milyon ton gıda atığı hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir.
- Kolombiya'nın Cajica kentinde organik atıklar toplanırken kullanılan 25 litrelik kovaların içerisine, atık toplamaya gelen belediye çalışanı tarafından Bokaşi EM kültürü eklenmektedir. Bu karışım sayesinde kovanın içinde hafta boyunca biriken organik atıkların çürüme süreci hızlandırıldığı gibi koku sorunu ortadan kalkmaktadır.
- Japonya, Kore, Tayvan, Tayland, Vietnam ve Mısır gibi ülkelerde pişmiş gıda atıkları domuz yetiştiriciliğinde kullanılmaktadır.

Uluslararası mecrada gıda atıklarının değerlendirilmesi, organik atık yönetiminin bir parçası olarak yürütülmektedir. Bu alanda pek çok farklı teknoloji ve yöntem yer almakta olup, yerel teknik ve sosyo-ekonomik şartlar gözetilerek optimum yönetim sisteminin yerel yönetimler tarafından geliştirilmesi ve tatbik edilmesi önem arz etmektedir.

Her yere uyacak tek bir yöntem veya teknik olmadığı gibi, farklı yerel avantajların değerlendirilmesiyle azami kamu yararı sağlanabilmektedir.

4.6. SOSYAL KOOPERATİFLERDEN ALINAN BİLGİLER

4.6.1. Çağdaş Eğitim Kooperatifi

Çağdaş Eğitim Kooperatifinin 1/11/2021 tarih ve 2021-39 sayılı yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:

Çağdaş Eğitim Kooperatifi (ÇEK), Cumhuriyet değerlerinin, demokrasinin, eğitimde fırsat eşitliğinin, insan onuruna saygın olacağı bir Türkiye hedefiyle bir araya gelen Bursalı 23 yurtsever aydın tarafından 25 Temmuz 1995 tarihinde kuruldu.

“İmece” geleneğinin temel alındığı, sorumluluk bilinciyle hareket eden “değişik siyasi görüşteki” kişi ve kurumların bir araya gelerek oluşturduğu Çağdaş Eğitim Kooperatifi, günümüzde 1.800 ortağı ile “hiçbir karşılık beklemezsizin” ve “her şeyin temelinde eğitim olduğu” düşüncesi ile oluşturulan “özgün bir örgütlenme” modelidir. Ülkemizin ilk ve gelmiş olduğu seviye ile çalışma şekli açısından tek eğitim kooperatifidir.

Kooperatifin temel özelliği, “kâr amacı gütmenden” demokrasi, eşitlik, bağımsızlık, dengelilik, gönüllülük, dürüstlük, toplumsal sorumluluk, şeffaflık, başkalarını düşünme ve gözetme ilkelerine göre faaliyette bulunmaktır. “Eğitimde Kooperatif” modelinin seçilme nedeni de bu özelliğidir. Hem eğitim kurumları, yurtları hem de bir sivil toplum örgütü özelliği olan ÇEK, devletten ve kişilerden bağımsızdır. Eğitim gönüllüleri için her konuda örnek bir



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

oluşum olan ÇEK, ticari hüviyetinin yanı sıra, sosyal proje ve yaklaşımları ile benzersiz bir yapılanma modelidir.

ÇEK ortaklığı için temel koşul, “çağdaş eğitim”den ve “fırsat eşitliği”nden yana olmaktır. Sürekli ve kalıcı bir yönetimi yoktur. Her alanda eşitlik ve demokratik işleyiş esastır. ÇEK yönetim kurulları, kamuoyunun yakından tanıdığı, güven duyduğu kişilerden oluşmaktadır. Yönetim kurulu üyeleri, “Hiçbir ücret ve huzur hakkı almadan gönüllülük esasıyla görev yapar, kamu ve toplum çıkarlarını gözetir”. Açıklık, şeffaflık, denetim, güven artırıcı unsurdur. Mali durum her an ortaklarının görüşüne, günün tüm girdisi-çıktısı elektronik ortamda yönetim ve denetim kurulu üyelerinin bilgisine sunulur.

“Hiçbir devlet desteği olmayan” Çağdaş Eğitim Kooperatifi gelirlerini, bağışlardan, ortak giriş aidatlarından, okullarından, - anaokulu, ilkokul, ortaokul, liseler- yurdundan, - Görükle Yükseköğrenim - Görükle Kültür Merkezi’nden ve gelir getirici diğer kuruluşlarından elde etmektedir. “Ortaklara kâr payı dağıtılmaz”. Elde edilen artı değerler, yeni eğitim yatırımlarına, ekonomik nedenlerle okuma olanağından yoksun öğrencilere, çalışanlarının özlük haklarının iyileştirilmesine, sosyal sorumluluk projelerini desteklemeye, yeni sosyal sorumluluk projelerinin oluşturulmasına harcanır.

ÇEK, eğitim kurumları işletmenin yanı sıra, sosyal, kültürel, eğitsel etkinlikler, eğitimle ilgili paneller, konferanslar, konserler, tanıtım gezileri düzenleyerek, Bursalıları, ortaklarını, çalışanlarını kültür-sanatla buluşturur. ÇEK ülke, toplum çıkarları, temel hak, özgürlükler ve eğitimle ilgili konularda görüşlerini kamuoyu ile paylaşır. Temel ilke, modeli ülke geneline yaymak, eğitim olanağından yoksun öğrencilere nitelikli eğitimin yolunu açmak, fırsat eşitliğini sağlamak, parasız eğitime geçme yolunda çalışmalar yapmaktır.

Çağdaş Eğitim Kooperatifi, Bursa dışında Çanakkale’de, Mersin’de ve İzmir’de kurulmuştur. Bu konudaki hedef, ÇEK sayısını 7’ye çıkartarak, (ÇEKBİRLİK) oluşturmaktır. Çağdaş Eğitim Kooperatifi’nin varlıklarını, 3 Mart Beşevler Anaokulu, 3 Mart Azizoglu İlkokulu, 3 Mart Ortaokulu, 3 Mart Halil Güleç Fen Lisesi, 3 Mart Ulviye – Ziya Gökalp Özer Anadolu Lisesi, Güler – Osman Köseoğlu Ortaöğretim Kız Öğrenci Yurdu, Görükle Yükseköğrenim Yurdu ve Görükle Kültür Merkezi oluşturmaktadır. Çağdaş Eğitim Kooperatifi’nin eğitim kurumları ve yurtlarında toplam 1.726 öğrenci, 247 de çalışanı bulunmaktadır.

Çağdaş Eğitim Kooperatifi’ni diğer kooperatiflerden ayıran en önemli özelliği yürütmekte olduğu sosyal sorumluluk projeleridir. Bunlar “Kır Çiçekleri Okusun Diye”, “ÇEK(İ)MECE”, “ÇEKSANAT” ve “ÇEKİRGEM”dir.

2001 – 2002 eğitim-öğretim döneminde başlatılan ve ilk mezunlarını 2004 yılında vermeye başlayan “Kır Çiçekleri Okusun Diye” projesi sayesinde Bursa’nın kırsal ve köylerinden gelen ekonomik olanaktan yoksun dram ve öyküleri farklı, kaderleri ortak lise seviyesindeki yüzlerce kızımıza eğitim olanağı sunulmuştur. Güler – Osman Köseoğlu



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Ortaöğretim Kız Öğrenci Yurdu'nda yüzde 100 burslu kalan Kır Çiçekleri'nin her türlü ihtiyacı ÇEK tarafından karşılanmaktadır. Üniversite ve iş yaşamı sürecinde de destek sürmektedir.

ÇEK(İ)MECE Projesi, ÇEK 3 Mart Eğitim Kurumlarındaki öğretmenler, öğrenciler, veliler ve gönüllüler tarafından Bursa'nın 6 ilçesine bağlı 10 köy okulunda sürdürülmektedir. Proje kapsamında köy okullarının fiziki donanımları iyileştirilirken, öğretmenler gönüllü olarak atölye çalışmaları yapmaktadır. Projenin tüm köy okullarına yayılması hedeflenmektedir.

ÇEKSANAT, kültür – sanat etkinliklerini yerelden ulusala ve evrensele taşımak amacıyla oluşturulmuştur. Görükle Kültür Merkezi'nde ÇEK Tiyatro ekibinin sahnelediği oyunlar sergilenmekte, edebiyat – felsefe söyleşileri, dans, fotoğraf, resim, yoga, vb. atölye çalışmaları yapılmaktadır. Etkinliklerin, Bursa kırsalına da yaygınlaştırılması ve ÇEK Eğitim Kurumlarındaki öğrencilerin kültür ve sanat ile iç içe eğitim yapmaları hedeflenmiştir.

Çağdaş Eğitim Kooperatifi İnovasyon Reform Geliştirme Merkezi (ÇEKİRGEM), eğitim kurumlarımızdan elde edilen deneyimlerle ülke çapında eğitim politikalarının belirlenmesinde, ÇEK Eğitim ve Bilim Kurulu ile birlikte karar alıcılara yol göstermek amacıyla oluşturulmuştur.

“Anaokulundan Üniversiteye” hedefiyle çıkılan yolda yükseköğretim kurumları açmak amacıyla Bursa Çağdaş Eğitim ve Kültür Vakfı (ÇEKVAK) kurulmuş ve çalışmalara başlanmıştır.

Eğitimde, “devlet-özel” sektör dışında üçüncü bir yol olarak “ÇEK modeli”nin bilinmesini, kabul görmesini sağlamak amacıyla çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

“Sosyal Kooperatifçilik” konusu ile 20.03.2018 tarihinde Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün Ankara'da düzenlediği “Sosyal Kooperatifler Arama Konferansı” ile tanıştık. Ardından Kooperatifçilik Fuarı ile “Avrupa Sosyal Ekonomi Kooperatifler Konferansı”na katıldık. Bursa'da “Sosyal Kooperatif” olarak tanımlanan kooperatiflerin katılımıyla “Sosyal Kooperatifçilik Çalıştayı”nı düzenledik.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Vergi ve ticaret hukuku açısından kooperatifimiz tam bir anonim şirket gibi işlevsellik görmekte olup aynı mevzuata sahip olarak çalışmalarını yürütmektedir.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

✓ Görükle Yükseköğretim Öğrenci Yurdu:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

1998 yılında hizmete açtığımız yurdumuz Bursa Uludağ Üniversitesi ve Bursa Teknik Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerimize hizmet vermektedir. Yurdumuzun kapasitesi 67'si kız öğrenci olmak üzere 290'dır. Toplam 73 ihtiyaçlı öğrenci ücretsiz olarak barınmaktadır. Bunların 40'ı Bursa Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, 25'i Coşkunöz Eğitim Vakfı, 8'i ise Bursa Ticaret Borsası ile birlikte seçilmektedir. Bugüne kadar 1.069 öğrenci bu destekten yararlanmıştır.

✓ Güler Osman Köseoğlu Ortaöğretim Kız Öğrenci Yurdu:

80 öğrenci kapasiteli yurdumuzda, “Kır Çiçekleri Okusun Diye” sosyal sorumluluk projemiz çerçevesinde barınma olanağı sunduğumuz lise seviyesindeki kızlarımız “tam burslu/ücretsiz” olarak kalmaktadır.

Cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi, çocuk gelinlerin azalması, geleneksel anlayış içindeki rollerinin değişmesi, sosyal yaşamın bir parçası olmaları amacıyla kız çocuklarının okutulmasına yönelik 2001-2002 eğitim-öğretim yılından başlattığımız “Kır Çiçekleri Okusun Diye” projemizi halen sürdürmekteyiz.

Kızlarımızın (Kır Çiçekleri) kırsaldan gelmeleri, ekonomik olanaktan yoksun olmaları ön koşuldur. Kızlarımız sadece yurdumuzda barınmazlar, gönüllü öğretmenler tarafından derslerinde destek alırlar, üniversite hazırlık kurslarına ücretsiz gönderilirler, üniversiteyi kazananlara burs verilir, üniversiteden mezun olanlara iş temin edilir.

✓ ÇEK(İ)MECE:

“ÇEK(İ)MECE” sosyal sorumluluk projemiz kapsamında öğretmenlerimiz, öğrencilerimiz ve velilerimiz ile Bursa'nın 6 ilçesine bağlı 10 köy okulunda çocuklarla drama, müzik, masal anlatıcılığı, yaratıcı yazma, okuma, el sanatları çalışmaları yapılmakta, okulların fiziki koşulları iyileştirilmekte, donanım eksikleri giderilmektedir.

Diğer benzer çalışmalardan farkımız paydaş olarak aldığımız okulları bırakmamamız, onlarla iletişimi sürekli tutmamız ve desteklere devam etmemizdir.

Bugüne kadar 6 yılda Bursa'nın 6 ilçesindeki 10 köyde 450 öğrenciye 200'den fazla atölye çalışması yapılmış, Türkiye'nin 28 ilindeki köy okullarına eğitimsel malzemeler gönderilmiştir.

✓ ÇEKİRGEM:

Çağdaş Eğitim Kooperatifi İnovasyon Reform Geliştirme Merkezi'miz yeni kurulmuş olup yapılanma aşamasındadır. Ülkemizde bulunan TEDMEM ve ERG eğitim düşünce kuruluşları gibi çalışmalarını yürütecektir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Bu konudaki dileğimiz elde edeceğimiz olumlu/olumsuz deneyimlerimizin eğitim konusunda karar alıcılar tarafından dikkate alınmasıdır.

✓ ÇEK SANAT:

ÇEK'in en yeni sosyal sorumluluk projesidir. Önemli hedeflerinden biri kültür sanat etkinliklerini kırsal alana da taşımaktır. Pandemi nedeniyle kesintiye uğrayan bu çalışmaya önümüzdeki dönemde başlanacaktır. Eğitim ve öğretime açtığımız anaokulumuz, ilkokulumuz, ortaokulumuz ve liselerimiz bizim AR-GE okullarımızdır.

Hedefimiz, önümüzdeki yıllarda açmak için ön çalışmalarına başladığımız üniversitemiz ile birlikte bu eğitim kurumlarımızdan çok önemli deneyimler elde etmek ve edindiğimiz deneyimleri karar alıcılarla paylaşmaktır. Eğitim kurumlarımız, salt akademik başarı odaklı yönetilmemektedir.

Öğrencilerimize, müfredata ek olarak 21. yüzyıl Türkiye'si için çok yönlü gelişimlerini sağlamak amacıyla anaokulundan lise son sınıfa kadar Bilim Teknoloji Mühendislik ve Matematik (STEM) yaklaşımıyla düşünme, robotik ve inovasyon odaklı dersler verilmektedir.

Sportif etkinliklerde kazandığımız 156 kupa, 866 madalya, jimnastikte Türkiye birinciliğimiz, dans yarışmasında dünya beşinciliğimiz ve daha birçok başarılarımız kurumumuz adına övünç kaynağı olmuştur.

Eğitim yerleşkemizdeki okullarımızın çatısında yer alan güneş panelleri ile güneş enerjisinden yararlanılmakta, öğrencilerimiz çevreye, doğaya duyarlı bireyler olacak şekilde yetiştirilmektedir. Anaokulumuzdaki ve eğitim yerleşkemizdeki ekolojik tarım uygulama projelerimiz ile çevresel bilinçlenme ve bilinçlendirme konularında önemli adımlar atıyoruz.

ÇEK, Eğitim Kurumları ve yurtlarında, ekonomik olanağın yoksun binlerce öğrenciye “tam burslu” eğitim olanağı sağlamış ve sağlanmaya devam edilmektedir. 2020-2021 eğitim öğretim döneminde bu desteklerin elde ettiği gelirin oranı yüzde 34 olmuştur. 2021-2022 eğitim öğretim dönemi için ise bütçe öngörüsü yüzde 38'dir. Bu konudaki hedefimiz edineceğimiz gelirler, burslar, bağışlar ve desteklerle ücretsiz eğitime geçebilmek, özel-devlet okulu ikilemi dışında bir üçüncü model olarak bilinmek, anılmak ve örnek olmaktır.

Tüm kurumlarımız ve sosyal sorumluluk projelerimiz için karşılaşılan en önemli zorluk bağış yapabilecek, burs verebilecek kişilerin/kurumların bulunmasıdır. Bulunamadığı ya da bağışların yetersiz kaldığı durumlarda kurum kendi bütçesinden kaynak ayırmak zorunda kalmaktadır. Bu da kurumun mali gücünü etkilemektedir.

Ayrıca ÇEK ve benzeri “Sosyal Eğitim Kooperatifleri”ne de yükseköğretim kurumu açma izninin verilmesi konusunun ele alınması görüşünderiz.

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

- **Özel ve tüzel kişilerin kooperatife bağlanma yolları neler olmalıdır?**
(Ortaklık, üyelik, gönüllülük, ücretli çalışma)

Çağdaş Eğitim Kooperatifi'nin kuruluşu ve işleyişi iki temel olgudan oluşmaktadır: Ortaklık ve Gönüllülük

- Ortaklık: Kooperatife ortak olacak bir kişiden 1.000 TL alınıyor. Bunun bir paya denk gelen 100 TL'si ortaklık payı olup ortaklık için bir pay taahhüt edilmesi zorunludur. (Ana Sözleşme Madde 8) 900 TL ise, kooperatifi geliştirme fonuna aktarılıyor. Ortakların en fazla 5.000 pay taahhüt edebilmesine karşın -ki bu da uygulanmamaktadır- yıllık aidat olarak hiçbir ödeme alınmaz.
- Gönüllülük: Yönetim ve Denetim kurulları ile Emanet Komisyonu'nda ve yürütme/çalışma kurullarında görev alan profesyonel personel dışındaki kişiler hiçbir ad altında ücret almazlar. (Ana Sözleşme Madde 50-60-65) Sosyal sorumluluk projelerinde görev alan öğretmenlere, belletmenlere ve velilere herhangi bir ücret ödenmez. Yedek akçeler ortaklara dağıtılmaz. Sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaz. (Ana Sözleşme Madde 65)

- **Sosyal kooperatiflerin karşı karşıya oldukları sorunlar nelerdir? (hukuki, mali, yapısal, vb) Sosyal kooperatiflerin yaygınlaşması için neler yapılması gerekir? Önündeki engeller nelerdir?**

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunun "Muafiyetler" başlıklı 4. maddesinin aşağıdaki belirtilen (k) bendinde "Kooperatiflerle ilgili Muafiyet" düzenlenirken, "Eğitim Kooperatifleri"nden hiç söz edilmemiştir.

"k) Tüketim ve taşımacılık kooperatifleri hariç olmak üzere, ana sözleşmelerinde sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması, yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmemesi, yedek akçelerin ortaklara dağıtılmaması ve sadece ortaklarla iş görülmesine (Yapı kooperatiflerinin kendilerine ait arsalarını kat karşılığı vererek her bir hisse için bir iş yeri veya konut elde etmeleri ortak dışı işlem sayılmaz.) ilişkin hükümler bulunup, bu hükümlere fiilen uyan kooperatifler ile bu kayıt ve şartlara ek olarak kuruluşundan inşaatın bitim tarihine kadar yönetim ve denetim kurullarında, söz konusu inşaat işlerini kısmen veya tamamen üstlenen gerçek kişilerle tüzel kişi temsilcilerine veya Kanunun 13 üncü maddesine göre bunlarla ilişkili olduğu kabul edilen kişilere veya yukarıda sayılanlarla işçi ve işveren ilişkisi içinde bulunanlara yer vermeyen ve yapı ruhsatı ile arsa tapusu kooperatif tüzel kişiliği adına tescil edilmiş olan yapı kooperatifleri."



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 4. maddesinin (k) bendine, “Eğitim” ve “Sosyal” amaçlı kooperatiflerin de eklenmesi ile eğitim kooperatifleri, üçüncü kişilerle iş görmeden faaliyetlerini sürdüremediklerinden dolayı, yine aynı Kanunun aynı bent ve maddesinde, “... ve sadece ortaklarla iş görülmesine...” ifadesinin kaldırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

- Uygulanan mevzuata göre, eğitim kooperatifi konusuna giren, her türlü bağış da dâhil olmak üzere tüm gelirleri, kurumlar vergisine tabidir. Oysa tam bir “Sosyal Kooperatif” statüsünde olduğunu düşündüğümüz Çağdaş Eğitim Kooperatifi gibi eğitim kooperatifleri, ortaklarına, hiçbir kar dağıtmayan, tasfiye halinde dahi kooperatif öz varlığından pay vermeyen, bu özelliklerini Ana Sözleşmesinde hüküm altına alan kooperatiflerdir. Faaliyetlerden elde edilen artı değer ya da kâr, eğitim yatırımlarına, yoksul öğrencilerin burslarına, barınmalarına, sosyal, kültürel etkinliklere katılmalarına harcanmaktadır. Amaç, bütünüyle, kamusaldır.
- Yapılacak yatırımlarda genellikle yer sorunu yaşanmaktadır. Satın alınanın mali güçlüğünden dolayı yer sahibi olunamamakta ve hedeflenen çalışmalara başlanamamaktadır. Sosyal kooperatiflere kamu tarafından öncelikli ve uygun koşullarda uzun süreli arsa ve/veya mekân tahsisatının/kiralamanın yapılabilmesi çok önemlidir.
- **Sosyal kooperatiflerde, ortakların üretilen mal ve hizmetlerden faydalanma usulleri neler olmalıdır? (para karşılığı, çalışma karşılığı, bağış karşılığı vb.) Kooperatif ortağı kooperatifin amacı doğrultusunda gerçekleştirecekleri hizmetlerden ya da çalışmalardan nasıl bir menfaat elde etmeli?**

Çağdaş Eğitim Kooperatifi’nin eğitim kurumları ve yurtlarından ortaklarda ücret karşılığı hizmet almaktadır. Ortaklara sadece “yüzde 10 oranı”nda indirim uygulanmaktadır. Ortakların özel bir ayrıcalık istememelerinin tek nedeni kooperatife ortak olurken sadece eğitime yönelik konularda kamusal hizmet amacıyla imecemize katkıda bulunmak istemeleridir. Çağdaş Eğitim Kooperatifi ortaklarının beklediği menfaat, daha fazla ihtiyaçlı öğrenciye ücretsiz eğitim-öğretim olanağının sunulması, kamuoyunun eğitim konusunda bilinçlendirilmesi ve ülkemizdeki eğitim politikalarının belirlenmesinde karar alıcılara yapıcı önerilerde bulunulmasının verdiği “sosyal sorumluluk mutluluğudur.”

- **Sosyal kooperatiflerin ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlandırma kriteri ne olmalıdır? Sosyal kooperatifler elde ettikleri geliri nasıl değerlendirmelidir?**



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Sosyal kooperatiflerin felsefesi ve yaklaşımı sosyal sorumluluk projelerine gönüllülük üzerine katkı koymak şeklinde olmalı ancak tam bir şirket mantığı ile yönetilmelidir. Piyasa koşullarına göre mal ve hizmet bedelleri belirlenmelidir.

Elde edilen burs, ayni ve nakdi bağışlar, faaliyet ve benzeri tüm gelirler bir bütün olarak göz önünde bulundurularak yapılacak yatırımlarla ve diğer harcamalarla birlikte bütçeler hazırlanmalı, izlenmeli ve kasa, gelir, giderler uzun dönemli nakit akış tabloları ile takip edilmelidir. Elde edilen artı değer sadece yeni yatırımlara (okul, yurt vb) ve sosyal sorumlulukları kapsamındaki kitlelere (burs, barınma ve eğitim-öğretim olanağı) harcanmalıdır.

- **Sosyal kooperatif sermayesini nereden toplamalı, ulaşmak istedikleri hedefleri gerçekleştirmek için elde etmeleri gereken mali kaynağı nasıl temin edebilirler?**

Sosyal kooperatifler sermayelerini başlangıç aşamasında öncelikle ortaklardan toplamalı. Sonra kuracakları gelir getirici işletmelerden elde edecekleri gelirler ve alacakları bağış/yardım/desteklerle yaşamlarını devam ettirmelidirler.

Gelirleri de şu kaynaklardan oluşabilir:

- Üretilen mal ve hizmetlerden gelir elde etmek,
- Ayni/nakdi bağış almak,
- Burs bulmak,
- Sosyal, kültürel vb... etkinliklerden elde etmek,
- Diğer gelir getirici (çelenk hizmeti, mutlu gün kartları vb.) çalışmaları kurum bünyesinde yapmak.

Kuruluş aşaması en zor kısım olduğu için o aşamada bu tip kooperatiflere finansal ve/veya arazi tahsisi konularında destek olunması çok büyük önem taşır.

- **Siz bir sosyal kooperatif modeli oluştursaydınız olmazsa olmaz üç unsur ne olurdu? Bir kooperatifin sosyal olması için taşıması gereken şartlar nelerdir?**

Sosyal kooperatifçilikte olması gereken üç temel koşul:

- Kar amacı güdülmemesi, elde edilen artı değerın ortaklara dağıtılması yerine kurum çalışmalarında kullanılması,
- İşleyişinde ve yönetiminde demokratiklik ilkesinin uygulanması ve şeffaf olunması,
- Kurumun politize edilmemesi.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- **Bir kooperatifin sosyal kooperatif olması için taşıması gereken şartlar nelerdir? Sosyal kooperatifler ne şekilde desteklenmelidir?**

Sosyal kooperatif olması için taşıması gereken şartlar:

- Hedef kitlesi tam ve doğru tanımlanmış olmalı, belirli büyüklükteki bir kitleyi kapsamalı, ülke çapında uygulanabilir olmalıdır.
- Fırsat eşitliğini sağlamalıdır.
- Toplumsal bir sorumluluğu yerine getirmelidir.
- Profesyonel çalışanlarının dışındaki tüm katkı koyanları gönüllü olmalıdır.

- **Sosyal kooperatifler şu şekilde desteklenmelidir:**

Sosyal kooperatiflerin hukuksal, mali ve idari yapıları diğer kooperatiflerden farklı olarak irdelenmelidir. Bu ayırım yapılırken aşağıda belirtilen konuların dikkate alınmasında büyük yarar vardır:

- Mali yönden vergi yükleri kaldırılmalı/hafifletilmelidir,
- Kamu olanaklarından (fonlar, tahsisler, vb) yararlandırılmalı, yönetimde kamuya yer vermeden kamu-özel sektör iş birliği sağlanmalıdır,
- Eğitim kooperatifleri 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa tabidir, ayrı bir yasal düzenlemesi bulunmamaktadır. Diğerlerine göre yeni bir oluşum olan “Eğitim Kooperatifleri” ve bu konferans sonrası oluşabilecek diğer “Sosyal Kooperatifler” için yeni bir yasal/hukuki düzenleme getirilmelidir.

4.6.2. Genç İşi Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Eğitim Kooperatifi

Genç İşi Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Kooperatifinin 01/11/2021 tarihli sayılı yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ **Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:**

Genç İşi Kooperatif 10 Şubat 2015 tarihinde İzmir'de kurulmuş, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünce tescilli bir Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Eğitim Kooperatifidir. Genç İşi Kooperatif, genel kurul kararı gereğince ortaklarına kâr payı dağıtmayan bir sosyal



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

kooperatiftir. İzmir Ticaret Odası 51. Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler Meslek Grubuna üyedir. Uluslararası Kooperatifler Birliği Gençlik Ağı tam üyesidir.

İşsizlik, eşitsizlik, ekonomik darboğaz, yoksulluk ve dışlanma gibi sorunlar, geleneksel işletmelere alternatif örgütlenme modellerini gerekli kılıyor. Sosyal dayanışma ekonomisi işte bu sıra dışı modellerden biri. Sosyal dayanışma ekonomisi, dayanışmayı kamçılayan, sosyal ve ekonomik amaçlar güden, mal, hizmet ve bilgi üreten kooperatif, dernek, vakıf ve sosyal işletmelerden oluşur. Genç İşi Kooperatif yalnızca sosyal dayanışma ekonomisi bileşenleriyle çalışır. Eşitlikçi, demokratik ve sürdürülebilir bir ekonomiyi kooperatifçilik yoluyla inşa eden Genç İşi Kooperatif programı üç ana bileşenden oluşur:

- Amaç 1: Sosyal dayanışma ekonomisi bileşenlerinin ve özellikle kooperatiflerin kapasitesini geliştirmek.
Faaliyet 1- Kooperatifleşmek veya kooperatiflerini geliştirmek isteyen inisiyatifler için kapasite geliştirme.
- Amaç 2: Kooperatifçilik konusunda bilgi ve farkındalık kazandırmak.
Faaliyet 2- Saha araştırmaları ve Kooperatif Destek Noktası – KoopDestek,
Faaliyet 3- İletişim ve yaygınlaştırma.
- Amaç 3: Faaliyetlerin icrası yoluyla ortaklarımızın insan onuruna yaraşır iş ve geçim kaynaklarına erişimini artırmak.

➤ **Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:**

Kooperatifler ülkemiz yasalarına göre birer ticaret şirketi statüsündedir. Kooperatifler Kooperatifler Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu ve Gelir Vergisi Kanununa tâbi ticari işletmelerdir. Kooperatifler vergi mükellefidirler.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda tanımlanan muafiyet ve istisnalardan yararlanmayan tüm kooperatifler tıpkı ticari işletmeler gibi KDV, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Damga Vergisi mükellefidirler. Kooperatiflerin vergi hukuku ve ticaret hukuku bağlamında hak ve yükümlülükleri ilgili kanunlara başvurularak öğrenilebilir.

Ayrıca Genç İşi Kooperatifin Kasım 2019'da yayınladığı KoopDestek: Çevrimiçi Kooperatif Destek Noktası aracılığıyla tüm kooperatifler ve diğer kuruluşlar vergisel ve ticari hak ve yükümlülüklerini yalın ve aracıya mahal bırakmaksızın öğrenebilmektedirler: <https://koopdestek.org.tr/> (TR) <https://koopdestek.org.tr/ar> (AR)

➤ **Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:**



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Avantajlar:

- Kooperatiflerin ekonomik ve sosyal olmak üzere ortaklarına sunduğu iki farklı yönü bulunmasına rağmen derneklerin ve vakıfların sadece sosyal yönü bulunmaktadır.
- Kooperatiflerde hedef kitle ortaklar olduğu halde derneklerde ve vakıflarda hedef kitle genelde üyeler değildir.
- Kooperatifler Türk Ticaret Kanununa tabidir, Dernekler ve vakıflar ise (dernekler kanunu, vakıflar kanunu) kendilerine ait kanunlara tabidir.
- Kooperatiflerde diğer sivil toplum örgütlerinden farklı olarak "ortaklık" kavramı vardır. Kooperatif ortakları aynı zamanda kooperatifin sahipleridir. Dezavantajlı kişiler kendi ihtiyaçlarını sahibi, ortağı oldukları kooperatifler aracılığı ile karşılayabilmektedir.
- Kooperatifler ticaret kanuna tabi bir işletme olarak fatura kesebilmekte, ticaret yapabilmektedir.

Dezavantajlar:

- Sosyal Kooperatifçiliğin sivil toplum alanında yeteri kadar bilinmemesi. Kooperatifçilik ile ilgili kötü örnekler ve olumsuz deneyimler.
- Kooperatifçiliğin ve sosyal kooperatifçiliğin bilinmemesi, yeterli bilgi ve kaynak olmaması. Kamu görevlilerinin kooperatifçilik hakkındaki eksik bilgileri.
- Kooperatifçilik kanununun eski olması ve kooperatifçiliğin günümüz ihtiyaçlarına cevap verememesi.
- Kooperatifçilik ile ilgili konularda kamu kurumları arası mevzuat ve uygulama farklılıkları. Özellikle SGK olma ve istihdam alanında netlik olmaması, farklı uygulamalarla karşılaşılması.
- Mali müşavir, avukat gibi uzmanlık gerektiren mesleklerin kooperatifçilik alanında yeterli bilgi ve deneyiminin olmaması limited, anonim şirketler gibi muamele yapmaları.
- Kuruluş ve sürdürülebilirlikle ilgili destek, fon ve hibelerin yetersiz olması.
- Toplumsal fayda odaklı olan, kar odaklı olmayan sosyal kooperatiflerin vergisel avantajının olmaması, vergi, harç gibi yükümlülüklerinin ağır olması.
- Kamu ve özel sektör bankalarının kooperatifleri yüksek riskli grup olarak görmeleri, krediler başta olmak üzere hizmetler ve imkânlardan yararlanılma konusunda zorluk çıkarmaları.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

a) Faaliyet Türleri:

Genç İşi Kooperatifin ihtisaslaştığı hizmet, hassas gruplara yönelik sosyal kooperatifçilik eğitim, danışmanlık ve kapasite geliştirme destek hizmetleridir. Bu sunu, hassas grupların geçim kaynaklarına erişmesi ve ekonomik içerme üst başlığı altında addedilebilir.

b) Yararlanmanın Şartları:

Genç İşi Kooperatifin hizmetlerinde yararlanabilmek için bir ön şart bulunmamaktadır. Yapılacak karşılıklı görüşmeler ve ihtiyaç analizleri sonuçlarına göre karşılıklı uzlaşılı ile faaliyetler uygulanmaktadır.

Yıllar İtibariyle Yararlanıcılar ve Sağlanan Faydaya İlişkin Rakamlar:

2021 Kasım itibari ile Genç İşi Kooperatif olarak yapılan faaliyetlerde, yürütülen projelerde ulaşılan yararlanıcı ve diğer yaklaşık rakamlar;

- Kooperatifçilik alanında yürütülen proje sayısı: 22 proje
- Saha araştırması, veri analizi, eğitim içeriği oluşturma vb: 6 proje
- Eğitim ve Kapasite Geliştirme: 16 proje
- Yaklaşık Tekil Yararlanıcı sayısı: 800 kişi
- Ulaşılan toplam kişi sayısı: 5000 kişi
- Kooperatifçilik faaliyetleri için harcanan saat: 4000 saat (2020) - 6000 saat (2021)

c) Faaliyetler Sırasında Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri:

Sosyal Kooperatifler Kanununun olmayışı: Türkiye'de faaliyet gösteren sosyal kooperatifler, yürütmekte oldukları çalışmalarda, ürettikleri ürün ve hizmetlerde Ticaret Kanuna bağlı şirketler ve kooperatifler ile aynı muameleyi görmektedirler. Üretim çıktıları toplumsal fayda olan sosyal kooperatiflerin kar amaçlı yapılar olan şirketler ile aynı sorumluluk ve haklara sahip olmaları sürdürülebilirlik ve kapasite artırımı için büyük bir zorluktur. Çözüm ise sosyal kooperatifçiliğin tanımının, faaliyet alanlarının net olarak belirlendiği, kuruluş ve işletme desteklerinin yer aldığı, sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik teşvik ve vergi avantajlarının belirtildiği bir kanun çıkarılması,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kooperatif ortaklarının istihdamına yönelik belirsizlikler: Mevcut kooperatifçilik kanunu ve uygulaması gereği kooperatif ortaklarının ve özellikle de yönetim ve denetim kurulu üyelerinin kooperatiftan kazanç elde etmesi netleşmemiş ve yasalarla net bir çerçeve çizilmemiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kooperatif modeli ile istihdamı arttırıcı ve ortakların kazançlarını arttırıcı bir model olarak tercih edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle girişimciler kooperatif modelini tercih etmemekte, limited veya basit usul şirket modellerine yönelmektedirler. Çözüm; Ticaret Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı ve kooperatif temsilcilerinin bir araya gelerek yapacağı bir çalıştay sonrası birbiri ile çelişen kanun maddelerinin belirlenmesi ve gerekli yasal düzenlemeler ile sorunun giderilmesi,

Kooperatifçilik alanında mesleki uzmanlaşma: Kooperatif işletmelerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri de mesleki uzmanlaşmadır. Kooperatifler konusunda uzman mali müşavir, avukat, danışman, kamu çalışanları oldukça kısıtlı bir sayıda olmakta, bu durum kooperatifleri ehil olmayan kişi ve kurumlarla çalışmak zorunda bırakmaktadır. Kooperatifçilik konusunda ehil olmayan kişi ve kurumlarla çalışmak zorunda kalan kooperatifler zaten yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmadıkları için işleyişlerinde birçok maddi hata yapmakta ve bunun karşılığında ciddi cezalar ödeyebilmekte veya işletme zararı ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu konuda çözümün temeli olarak uzun vadede kooperatifçiliğin ilkokuldan başlayarak bir öğrenim konusu haline getirilmesi kısa vadede ise ilgili meslek odaları ile kooperatifçilik alanında özel eğitim ve sertifikasyonlar yapılması düşünülebilir.

➤ **Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:**

Hukukî: Sosyal kooperatifler kanununun olmayışı sosyal kooperatif olma iddiasında olan kooperatifler için hareket serbestisi sağladığı kadar, ölçsüzlükten ötürü kimlik bunalımı yaratabilmekte ve hak temelli savunuculuk yapılmasını sekteye uğratabilmektedir.

Sosyal kooperatifler; Kooperatifler Kanunu, İş Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu vb. kanunların birbirleriyle örtüşmeyen (ve genellikle yönetmelik ve genelgelerle bilahare düzenlenen) hususlardan mustarıptır. Buna bir örnek kooperatiflerin YK ve DK üyelerinin hizmet akdine bağlı istihdamı durumudur.

Kamu İle İlişkiler: Kanun yapıcının koyduğu yasalara istinaden kamuya hizmet sunmakla yükümlü/sorumlu olan kamu kuruluşları kooperatifler ile olan ilişkilerinde yatay/denetleyici değil dikey/cezalandırıcı yöntemi yeğleyebilmektedir.

Yetkili kamu kuruluşları tarafından kooperatiflerin işleyişine dair açık, yalın, düzenli, eksiksiz ve aracıya mahal bırakmayan yayınların yetersiz olmasına karşın, her türlü idari ve mali usulsüzlük halinde kooperatifler ciddi cezai müeyyidelerle karşılaşmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Yapısal: Kooperatiflere hizmet veren mali müşavirler, hukuk müşavirleri, noterler, ticaret odaları ve ticaret sicil müdürlükleri kooperatif iş ve işlemlerine ilişkin asgari yeterlik düzeyinde olmayabilmektedir. Mevcut egemen toplumsal algı, sosyal kooperatiflerin "toplumsal fayda odaklı bir ticari işletme" olduğu değil, ilgi birliğine dayanan bir sivil toplum kuruluşu olduğu yönündedir.

Mali: Bir ticaret şirketi olan kooperatiflerin diğer ticaret şirketleri ile prensipte aynı vergisel yükümlülüğe sahip olacağı muhakkaktır. Sosyal kooperatiflerin görece üstünlüğü vergisel muafiyet/istisnalardan değil yarattığı toplumsal artı değerden ileri gelmelidir. Kamu politikası eğer bu toplumsal artı değeri artırma niyetinde ise o halde sosyal kooperatiflerin vergilendirmesini diğer ticaret şirketlerinden farklılaştırabilir. Muafiyet veya istisna olmaksızın örneğin kooperatiflere müterakki/artan oranlı kurumlar vergisi uygulanabilir, sosyal kooperatiflere ilk 5 yıl veya yıllık bilançolarına göre %10'dan %22'ye yükselen oranlı kurumlar vergisi uygulanabilir.

İkinci olarak, özellikle kamu alımlarında sosyal ölçütlerin bir değerlendirme kriteri olarak konması ve/veya kooperatiflerden alımların önceliklendirmesi (alınamıyorsa diğer ticaret şirketlerinden teklif alınması usulü) yarar sağlayabilir. AB'de bu uygulama "social procurement" olarak adlandırılmaktadır - öncü örnekleri İspanya yerel yönetimlerinde görülmektedir.

Sosyal kooperatifler açısından bir diğer mali aksaklık kurumlar vergisi muafiyeti alma hakkına da dayanak oluşturan ortak içi - ortak dışı işlem durumudur. 5520 sayılı Kanuna göre sermaye üzerinden kazanç dağıtılmayan, yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmeyen, yedek akçelerini ortaklara dağıtılmayan ve sadece ortakları ile iş gören kooperatifler kurumlar vergisi muafiyetinden yararlanırlar. Ortağı olmayan yararlanıcılar ile ticari faaliyet yapan sosyal kooperatiflerin bu faaliyeti ortak dışı işlem addedilmekte ve tüm vergilere tâbi kılınmaktadır. Hâlbuki bu faaliyet ortak içi işlem sayılıysa muafiyet hükümlerine uyulmuş olacaktı.

4.6.3. İGAM Birlikte Sosyal Kalkınma ve İşletme Kooperatifi

İGAM Birlikte Sosyal Kalkınma ve İşletme Kooperatifi'nin 01/11/2021 tarihli yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:

Dezavantajlı kişilerin üretim süreçlerine dâhil edilerek istihdam edilebilmeleri, toplumla uyumlarının sağlanması, sosyal içerilmeleri ve ekonomik, sosyal ve kültürel girişimleri teşvik etmek amacı ile tarım, imalat, tekstil, ticaret, pazarlama, gıda, kültür, sanat, tasarım, çevre,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ekoloji, psikoloji ve insan hakları gibi iktisadi ve sosyal alanlarda her türlü çalışmaları yürüterek gereken fiziki, idari ve mesleki altyapıyı sağlamak buna yönelik sosyal işletmeler kurmak ve böylece adaletli gelir dağılımı ile ortaklarının, çalışanların ve dezavantajlı kişilerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarını ve istihdamın sürdürülebilirliğini amaçlanmaktadır. İstihdamın sürdürülebilirliğini sağlayarak dayanışmacı bir yapı oluşturmak hedeflenmektedir.

Kooperatifimiz, mültecilerin haklarını geliştirmek amacını taşıyan İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi'nin (İGAM) öncülüğünde 5 Kasım 2020'de Ankara'da İlk genel amaçlı kooperatif olarak kuruldu. Ticaret Bakanlığı Kooperatifler Genel Müdürlüğü uzmanları, salt kadınları değil tüm mültecilerin ortaklığını hedefleyen Kooperatifimizin bir “ilk” örnek olduğunu kaydetti.

Kooperatifimiz Ankara'da bulunan iki yüz yüze mağaza alternatifi ile satış yapmakta ve aynı zamanda kooperatifleri bir araya getirmeyi, tek çatı altında birleştirmeyi hedefleyen pazaryeri mantığı ile kurulan bir internet sitesi ara yüzüne sahiptir. İGAM Birlikte Üretim Kooperatifi'nin ikinci bir özelliği, tamamen kurucuların öz kaynaklarıyla, yurtiçi ya da yurtdışı hiçbir fon almadan, bir kamu kurumuna, belediyeye sırtını yaslamadan kurulmuş olmasıdır. Bu açılardan Kooperatifimiz, bir toplum hareketi (grass roots) örgütüdür.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Kooperatifimiz 1163 numaralı 1969 tarihli Kooperatifler Kanunu çerçevesinde kurulmuştur ve Kanunun öngördüğü bütün vergi hukuku ve ticaret hukuk hükümlerine tabidir. Bu çerçevede söz konusu Kanunun kooperatifin sorumluluğu ile ilgili 3. bölümde yer alan maddelere (M.28- m29 m37) tabi olarak hareket etmektedir. Aynı şekilde kooperatifimiz aynı Kanunun 4. bölümündeki kooperatif hesapları ile ilgili 38 ile 41. maddeler arasındaki hükümlere uygun olarak faaliyetlerinin yürütmektedir.

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:

Kooperatif olmanın sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesine yönelik faaliyetlerde sağladığı avantajlar şu şekildedir;

- Sosyoekonomik düzeyi görece daha düşük olan kitlenin de pay hakkına sahip olması ve bu birikimin en verimli şekilde değerlendirilmesi için en uygun işletme modeli olması,
- Üretici ve tüketici arasındaki yolu kısaltıp, kaliteyi arttırıp maliyeti düşürmek için kooperatifin iyi bir çalışma modeli olması,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Birlikte çalışma hedeflendiği için sosyal uyumun artması ve işbirliğinin güçlenmesi,
- Dezavantajlı gruplar ile birebir temasa geçerek, istihdam olanaklarının artırılması ve bu bağlamda meslek edindirmeye yönelik çalışmaların yapılması,
- Herkesin ortak söz hakkına ve ortak sermayeye sahip olması; dezavantajlı grupların istihdamında kolaylaştırıcı model olarak kooperatif modelinin benimsenmesi,
- Ortak fayda ile hareket eden bölge halkına ve dezavantajlı gruba İGAM-Mülteci Destek Merkezi aracılığıyla ulaşabilmek ve bu bağlamda sahada öncü rol oynayan kitleyle birlikte hareket edebilmek,
- Türkiye'deki 6458 sayılı yabancılar ve uluslararası koruma kanunu çerçevesinde ülkemizden uluslararası koruma sağlayan mülteci konumundaki kişilerin kayıtlı istihdam sorunlarının çözümünde gerek kamu kuruluşları gerek Birleşmiş Milletler ve Avrupa birliği kurumları kooperatif modelini alternatif bir geçim kaynağı yolu olarak önermektedirler. Kooperatifimizde bu yaygın düşünce çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

Kooperatif olmanın sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesine yönelik faaliyetlerde sağladığı dezavantajlar şu şekildedir;

- Irkçılık söylemlerinin artması nedeniyle, maruz kalınan baskıdan ve endişeden dolayı çalışmalarımızda aksamaların oluşması/oluşma ihtimali,
- Dil bariyeri nedeniyle, ortaklar arasındaki iletişimde tercüman desteğine ihtiyaç duyulması,
- İGAM KOOP bünyesinde düzenlenen atölyelere ücretsiz ev içi emeklerinin yoğunluğu ve bakımından sorumlu olduğu bireyler olması sebebiyle, kadın göçmenlerin aktif ve düzenli şekilde katılım sağlamasında aksaklıkların meydana gelmesi/gelme ihtimali. Bu bağlamda uluslararası koruma altındaki yabancı kadınların istihdamında en önemli sorunlardan birisi özellikle okul öncesi eğitim yaşındaki çocuklarını bırakacak kreş türü kurumların sayısının az olduğu gözlemlenmektedir. Kooperatifimiz uzun dönemde mülteci ortaklarının bu ihtiyacını gidermek üzere bünyesinde bakım evi ve kreş türü merkezler oluşturmayı hedeflemektedir.
- Sadece İGAM KOOP değil benzer hedeflerle, çoğu defa uluslararası fonlarla kurulan birçok kooperatifin karşılaştığı önemli bir dezavantaj pazara erişimdir. Benzer kooperatiflerin üretim çeşitlenmesi önünde beceri, bilgi engelleri bulunmaktadır. Bu nedenle pek çok kooperatif temelde unlu mamuller, geleneksel el sanatları gibi sınırlı alanlarda ve sınırlı sayıda üretim yaptıkları için pazara rekabetçi bir şekilde girememektedirler. Üretimin çeşitlenmesi ve pazar ihtiyaçlarına göre daha geniş bir alanda daha ileri teknoloji kullanarak üretim yapma konusunda İGAM KOOP da dâhil benzeri kuruluşların önünde engeller bulunmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

a) Faaliyet Türleri:

Faaliyet türleri, yiyecek üretim ve öğretim faaliyetleri, atölye (ıslak keçe, dikiş-nakış) faaliyetleri ve ticari faaliyetlerdir. Başka kurumların ürünlerinin anlaşmalar yapılarak web sitemizde ve yüz yüze mağazalarımızda pazarlanması faaliyet alanımızdır. Ayrıca üyelerimize uyum projelerimiz çerçevesinde Türkiye'deki ticaret hayatı, Türk sosyal hayatı mülteci hakları, Türkçelerini ilerletme faaliyetleri gibi etkinlikler düzenlenmektedir.

Başka bir ifade ile İGAM KOOP üretim, istihdam ve geçim kaynaklarına erişim konusunu sadece iş yeri faaliyeti olarak planlamamaktadır. Bir bütüncül yaklaşım benimsenmektedir. Çalışma hayatının bireyin günlük yaşamının sadece bir bölümünü oluşturduğu düşüncesi ile üretimi günlük yaşam, eğitim, öğretim, boş zamanları değerlendirme, sosyal ve fiziksel çevreyi tanıtmaya gibi değerlendirmekteyiz. Mülteci konumundaki üyelerimizin ülkemizdeki uluslararası koruma hizmetlerinden yararlandırılması amacıyla bilgilendirme, yönlendirme, hizmet alacakları kurumlara gidişlerinde refakat etme gibi hizmetlerimizde faaliyetlerimiz arasındadır.

b) Yararlanmanın Şartları:

Düzenli katılım sağlamak ve üretim aşamasında aktif rol almak/katkıda bulunmak. Hem üyelik hem de faaliyetlerimiz gerek Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları gerekse 6458 sayılı Yasanın uluslararası koruma hükümleri çerçevesinde ülkemizde yaşayan tüm yabancılara açıktır.

c) Yıllar İtibariyle Yararlanıcılar ve Sağlanan Faydaya İlişkin Rakamlar:

12 ortak, 5'i geçici koruma veya uluslararası koruma statüsüne sahip kişilerden oluşmaktadır. Haftanın 2 günü düzenli periyotlar şeklinde atölyeler gerçekleştirilmektedir. Atölyelere düzenli katılım sağlayan ve bu bağlamda faydalanan kişi sayısı değişkenlik gösterse de 7 ile 9 kişi arasındadır. Kooperatifimiz 1 yılını doldurmadığı için veriler değişkenlik gösterebilmektedir.

d) Faaliyetler Sırasında Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Dil bariyeri-İGAM Derneğinde çalışan tercümanlardan destek alınması/gerektiğinde tercüman aracılığıyla iletişim kurulması,
- İrkçı söylemler nedeniyle Facebook reklam hesabımızın askıya alınması - farklı platformlar aracılığıyla reklama devam etmek,
- Altındağ olayları yaşandığı süreçte kooperatif ortaklarımızın üretimde aktif rol alamaması - Keçiören atölyelerine gidiş gelişlerde sorun yaşamamaları için servis tahsis edilmesi,
- Mülteci ortaklarımızın kalabalık ailelerde yaşamaları ve ev içi sorumlulukları fazla olması nedeniyle üretime tam zamanlı katılımlarında zorluklar çıkmaktadır. Okula giden çocuklarının ulaşımının zaman içinde çözülmesi kendilerini üretime daha fazla zaman ayırmalarına imkân tanıyacaktır. - İGAM Keçiören ofisinde bulunan çocuk bakım ve oyun alanında PDR uzmanlarımız tarafından üretim sırasında çocuklara bakım sağlanabilir.

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

- Bu insanların başlangıçta, ilk üyelik girişlerini ödemek zorunda olması nedeniyle bu ödeme bedellerinin dezavantajlı gruplara indirim ya da kolaylık tanınması; tamamen kaldırmak alternatifi yerine, yarı yarıya alternatifi sunulabilir. Sosyal kooperatifler için, kuruluş aşamasında devlet teşviki(fon) ile hareket edilebilir.
- Sosyal amaçlı faaliyette bulunan kooperatiflere vergi indirimi vergi kolaylıklarının yasa ile sağlanması.
- Kamu kurumlarının geniş çaplı satın almalarda sosyal amaçlı kooperatiflerin ürünlerine kota sağlaması, kamu kurumlarını bu bağlamda teşvik etmek/zorunluluk getirmek.
- Çalışma izniyle ilgili olan ödemelerde kolaylık sağlanması veya belirli bir gelirin altında kalan kooperatiflerin muaf tutulması.
- Uluslararası koruma altında olanlara çalışma izni konusunda esneklik tanınabilir.

4.6.4. Tomurcuk Eğitim, Kültür, Dayanışma ve İşletme Kooperatifi

Tomurcuk Kooperatifinin 01/11/2021 tarihli ve 2021/15 yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kooperatifimiz, zihinsel engelli çocuklara sahip anneler tarafından 2006 yılında kurulmuştur.

Kooperatifimizin amacı, eğitim hayatının bitmesi ile sosyal ortamdan soyutlanan zihinsel engelli bireylerin, eğitimlerinin sürdürülebilmesi, kendileri ile ve toplumla barışık, bütünleşmiş bir ortamda hayatlarını idame ettirebilmelerini, iş edinme becerileri kazanarak üreten; bağımsız yaşam becerileri kazanarak sosyal hayata kolayca katılabilen bireyler olmalarına destek vermektedir.

Kooperatifin Hedefleri:

- 1- Bireyleri kültür sanat spor eğitimleri ile güçlendirmek. Zihinsel engellileri hayatın her alanında var etmek.
- 2- İstihdam edilebilirliğini kolaylaştırıcı bilgi ve beceri ile donatarak çalışma hayatında yer almalarına destek vermek.
- 3- Zihinsel engelliler hakkında toplumda var olan “bunlardan bir şey olmaz” negatif algısını yıkmak farkındalık yaratmak.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Vergi hukuku açısından kooperatifimiz hiçbir ayrıcalık/muafiyet vb. kapsamında değildir. Ticaret hukukuna göre (kamu yararına çalışmamıza rağmen) ticari kuruluş olarak değerlendiriliyoruz. Ayrıca yaptığımız işler itibari ile 4857, 5510, 5580 sayılı Yasalarla da sıkı bir ilişkimiz var.

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:

Örgütlenmeye karar verdiğimiz 14 Mart 2006 itibari ile 14 Haziran 2006’ya kadar haftalık örgüt arama toplantılarında dernek/vakıf kooperatif örgütlenmelerini karşılaştırdık. Vakıf ve dernekler, (geleneksel örgütlenme) desteklediği kişiyi edilgen kılıyor. Bize öyle geldi ki sorun sahibi sorununa uzaktan bakıyor. Oysa sorunun sahibi biz aileler isek çözümünde odağı olmalıyız. Çocuklarımız için düşündüğümüz geleceği vakıf/dernek türü örgütlenmelerle başaracağımıza inanmadık. Daha canlı, katılımcı, bizim de etken olduğumuz, hayallerimizi sığdırabileceğimiz yeni bir model olması istemiyle, kadın kooperatiflerinde karar kıldık.

- Avantajlar ve Dezavantajlar:

Vakıf ve dernekler dezavantajlı grupların desteklenmesinde toplumla gruplar arasında aracıdır. Yardım alır eylem yapar. Örneğin engelliler haftasında kahvaltı organizasyonu, piknik tiyatro ve benzeri sosyalleşme ve rehabilitasyon etkili eylemler gibi. Bunlar da çok kıymetli



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ama yeterli değil. Bu sistemde hizmet götürülen kitle etken değil edilgendir, beklenti içindedir. Kendi gücünü kullanmayı düşünmez. Kendi kapasitesinin farkında bile olmaz. Hayatı beklenti içinde şikâyetle geçer. Sunulan yetmemeye başlar. Hep mağdur, hep mutsuz olur. Bu yanlış bir yöntemdir. Oysa (engelli bağımlı vs.) bireyi etken kılıp kendi kendine yeterli olması sağlanırsa daha mutlu bir aile, daha öz güvenli bir birey, daha kucaklayıcı bir toplum ve daha barışık bir dünya yaratılabilir. Biz kooperatif kurucuları olarak (21 zihinsel engelli çocuk annesi) bu mutlu dünyayı kooperatif çatısı altında yaratmaya karar verdik. Aldığımız mesafe tatmin etmese bile gidişatın olumlu olduğunu düşünmekteyiz.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

a) Faaliyet Türleri:

Kooperatifimizin faaliyetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	ANA FAALİYETLER	ÇEŞİTLERİ	YARARLANMA ŞARTLARI	ULAŞILAN KİŞİ	ETKİ
EĞİTİM	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon		Ram Raporu	483	Zihinsel Engellilerin Eğitilerek Geliştirilmesi
	Topluma Yönelik Eğitimler		Kamu, Özel Sektör ve Bireyler	2500	Bilinçlendirme ve Bilgilendirme
	Aile Eğitimleri		Öğrenci Velileri ve Bireyler	1225	Bilinçlendirme ve Bilgilendirme
	Sosyal Uyum Eğitimleri	Sinema, Tiyatro, Konser ve Sergi	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
		Piknik, Restoran, Balo	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
		Etkinliklere Katılım	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
	Bağımsız Yaşam Eğitimleri	Yaz Kampı 1 Hafta	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
		3 Günlük Kamplar	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

	Sosyal, Kültürel ve Sportif Atölyeler	Resim, Seramik	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
		Yoga, Reiki Enerji	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
		Dans, Folklor	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
		Drama, Müzik, Koro	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
		Spor	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Toplumla Bütünleşme
	Halk Eğitim Kursları	El Sanatları Kursları	Eğitim Merkezi Öğrencileri		Beceri Gelişimi
FARKINDALIK VE SAVUNUCULUK	Konserler-Bremen Mızıkacıları Perküsyon Grubu		Tüm Toplum	30500	
	Eğitim Merkezi Yıl Sonu Gösterisi		Tüm Toplum	1000	
	Resim ve El Sanatları Sergileri		Tüm Toplum	700	
	Panel, Seminer, Konferans ve Çalıştaylar		Tüm Toplum	500	
	Sportif Yarışmalara Katılım		Tüm Toplum	500	
İŞ ATÖLYELERİ	Dikiş Atölyesi		Zihinsel Engelliler, Engelli Anneleri ve Kadınlar		Üretim, Ekonomik Güçlenme
	Hediyelik Eşya Atölyesi		Zihinsel Engelliler, Engelli Anneleri ve Kadınlar		Üretim, Ekonomik Güçlenme



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

DOWN CAFE	Atölye21 Down Cafe		Tüm Toplum	2500	İş Eğitimi, İstihdama Hazırlık, Toplumsal Farkındalık, Sosyal Uyum, Ekonomik Güçlenme
BASKI MERKEZİ	Tomurcuk Promosyon Baskı Merkezi		Tüm Toplum		İş Eğitimi, İstihdama Hazırlık, Toplumsal Farkındalık, Sosyal Uyum, Ekonomik Güçlenme

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

Yerel yönetimler ve kamuda lojistik destek almakta zorlanmaktayız. İlgili yasalarda, yerel yönetimler kanununda yardım ve destek verilecek kuruluşlar olarak vakıf, dernek, sendika, birlik vb. kuruluşlar ifade edilirken kooperatif zikredilmemektedir. Bürokratik süreçlerde, sosyal kooperatifçiliğin bilinmemesine bağlı olarak sıkıntı çekilmektedir. Çözümün bürokrasinin ve kamuoyunun, kamu spotları gibi vasıtalarla sosyal kooperatifler hakkında bilgilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Öncelikle sosyal kooperatiflerin yasal statüsünün belirlenmesi gereği vardır.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 4 üncü maddesinin “k” bendinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

“k) Anasözleşmelerinde sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması, yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmemesi, yedek akçelerin ortaklara dağıtılmaması ve ortaklarla iş görülmesine ilişkin hükümler bulunup bu hükümlere fiilen uyan kooperatifler ile yapı ruhsatı kooperatif tüzel kişiliği adına tescil edilmiş olan yapı kooperatifleri.

Kooperatifin ortakları ile ortaklık içi yaptığı işlemlerden ortak adına elde ettiği hasıla, tasarruf hükmündedir.

Kooperatiflerin ortakları dışındaki kişilerle yaptıkları işlemler ile kooperatif anasözleşmesinde yer almayan konularda ortakları ile yaptıkları işlemler ortaklık dışı işlemlerdir. Kooperatiflerin ortaklık içi ve ortaklık dışı işlemleri ayrı hesaplarda izlenir. Bu işlemlerden kazanç niteliğinde olanların vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça belirlenir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

GEREKÇE: Kooperatifler faaliyetleri sırasında, yalnızca ortaklık dışı işlemlerinden dolayı kurumlar vergisinin konusuna giren kazanç unsurlarını elde edebilmektedirler. Bu sebeple de kurumlar vergisi mükellefi kabul edilmişlerdir. Ancak, geneli itibariyle kooperatifler ve kooperatif ortakları, tanınan muafiyet ve istisnalara rağmen, çoğu zaman vergi uygulamalarının mağduru durumuna düşebilmektedir.

Bu mağduriyetin temel sebebi, ortak içi işlemlerden ortağın elde edeceği hasılanın vergilendirilebilir bir kazanç mahiyetinde olmamasına rağmen, maddenin mevcut halinin kanun tekniği, kooperatifçilik ilkeleri, vergi hukuku vs. açısından yanlış bir şekilde kurgulanması ve uygulanması olmuştur.

Değişiklikle, kooperatiflerin ortaklarıyla ortaklık içi işlemlerinden elde edilen ve ortağın kooperatif hesaplarında geçici olarak bıraktığı, kazanç olmayan, vergilendirilemez bir tasarruf niteliğinde olan hasılası ile; ortaklık dışı işlemlerden elde edilen, vergilendirilebilir bir kazanç olan hasıla birbirinden ayırılması amaçlanmıştır.

Bunun sonucunda, kooperatifçiliğin uygulanabileceği tüm sektörlerde tür ayrımı gözetmeksizin, olması gerektiği gibi yalnızca ortak dışı işlemlerden elde edilen kazancın vergilendirilmesi yoluna gidilmiştir.”

Yerel yönetimler yasasında sosyal kooperatiflerin de kapsama alınması gerekmektedir.

Avrupa’da sosyal kooperatiflere tanınan ayrıcalık, muafiyet ve teşviklerin ülkemizde de uygulanması önerilmektedir.

Yükümlülüklerle tabi olmakla birlikte, özel okullara verilen teşviklerden yararlanılamamaktadır.

Özel eğitim okullarında kadrolu öğretmenler ders dışı zamanlarda okullarda destek eğitim, iş eğitimi, tamamlayıcı eğitim adı altında ders saati ücretli çalışabiliyor. Aynı işi yapan eğitim merkezlerinde çalışmaları yasak. Bu negatif ayrıcalık nitelikli eğitimci bulmakta bizi zorluyor, hızımızı kesiyor. Bu ayrıcalığın kaldırılması daha rasyonel ve kaliteli eğitim vermemizi sağlayacaktır. Eskisi gibi Milli Eğitim Bakanlığında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin okul müdürlerinin muvafakatı, mülki amirin onayı ile haftada en fazla 10 saat kurumlarımızda çalışabilmeleri sağlanmalıdır.

4.6.5. Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi

Yeryüzü Kalkınma Kooperatifinin 3/11/2021 tarihli cevabi yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

- Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Sınırlı Sorumlu Yeryüzü Toplumsal Araştırma Proje Danışmanlığı Sosyal İşletme ve Kalkınma Kooperatifi, kısa adıyla Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine uygun olarak 26 Nisan 2017 tarihinde Ankara'da kurulmuştur.

Kooperatif ana sözleşmesinde belirtildiği üzere, kooperatifin kuruluş amacı sosyal sorunlar, sosyal dışlanma, sosyal içirme, toplumsal cinsiyet eşitliği, kültürler arası çalışmalar ve ayrımcılık konularını temel alan nitelikli ve yenilikçi araştırma, inceleme ve projeler yürütmek, eğitimler vermek ve danışmanlık hizmetleri sunmaktır. Bu sayılan alanlar kapsamında araştırma, inceleme, proje, eğitim, danışmanlık, etki değerlendirmesi gibi faaliyetler gerçekleştirerek sosyal hizmetleri destekleme, geliştirme ve yürütme için imkânlar sağlama, gerekli bilgi, beceri ve değer temelini oluşturma ve yaygınlaştırmayı hedeflemektedir. Kooperatif, aynı zamanda ortaklarının bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmaları ile ilgili her türlü ihtiyaçlarını karşılamak ve kalkınmalarına yönelik bireysel ve müşterek menfaatlerini korumayı da amaç edinmiştir.

Kâr amacı gütmeyen bir sosyal kooperatif olan Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi sosyoloji, sosyal hizmet, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, nüfus bilimleri olmak üzere farklı disiplinlerden lisans ve lisansüstü derecelere sahip 7 ortak tarafından kurulmuştur. Ortaklar, sosyal sorunlara yönelik bilimsel araştırmalar yürütme, eğitim, danışmanlık ve etki değerlendirme üzerine sahip oldukları bilgi birikimleri deneyimleriyle toplumdaki dezavantajlı bireylerin ve grupların ihtiyaçlarını görünür kılmayı, sosyal politika ve hizmetleri değerlendirmeyi ve toplumsal sorunların çözümünde kolektif öneriler geliştirmeyi hedeflemektedirler.

Yeryüzü kalkınma kooperatifinin odaklandığı faaliyet alanları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları, kadına yönelik şiddetle mücadele, kent çalışmaları, toplumsal kalkınma, yoksullukla mücadele, göç çalışmaları, gençlik ve çocuk refahı, bakım hizmetleri ve bakım ilişkileri şeklindedir. Kooperatif bu faaliyet alanlarına yönelik mevcut sosyal politika ve hizmetlerin değerlendirilmesine, insan hakları temelinde geliştirilmesine yönelik bilimsel araştırmalar yürütme, eğitim ve danışmanlık çalışmalarını sürdürmektedir.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre kurulmuş, sınırlı sorumlu yapısıyla, sermayesi ortaklara pay edilmiş, değişir sermaye yapısına sahip bir işletme kooperatifidir. Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesine göre kooperatifler 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 124. maddesinde tanımlanan ticari şirketleri kategorisine dâhil edilmiştir. Bu nedenle TTK hükümlerine uygun bir şekilde Ankara Ticaret Sicil Müdürlüğü'nde kooperatifin kuruluşu tescil edilmiştir. Faaliyetlerini ve genel kurullarını ilgili



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Ticaret Bakanlığı temsilcileri aracılığıyla ticaret siciline bildirmek, gerektiğinde tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür.

Kooperatifler Kanunu'na göre kooperatifler de yasal defter tutma, noterden bu defterlerin açılış, kapanış ve/veya ara tasdiklerini yaptırmak zorundadır; fakat Kanunu'un 93/1 (b) bendine göre her türlü harç ve damga vergisinden muaftır. Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi'nin de yevmiye, kebir, envanter, yönetim kurulu ve genel kurul müzakere defterleri gibi resmi defterleri bulunmakta ve bu defterlerin tasdiklerini ilgili noterliklerde damga vergisi ve harç muafiyetiyle tasdik ettirmektedir.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinde kooperatifler kurumlar vergisi mükellefi olarak kabul edilmektedir; ancak bu Kanun belirli şartlardaki bazı kooperatifleri kurumlar vergisinden muaf tutmuştur. Bu şartlar; sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması, yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmemesi, yedek akçelerinin ortaklara dağıtılmaması ve sadece ortaklarla iş görülmesidir. Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi'nin bu şartlardan ortak içi iş görülmesi şartını sağlamaması nedeniyle kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunmaktadır, dolayısıyla yıllık kazanç beyanını ve dört dönemlik geçici vergi beyanlarını yapmaktadır.

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'na göre Türkiye'de yapılan serbest meslek faaliyeti çerçevesinde her türlü teslim ve hizmetler KDV'nin konusuna girmektedir ve bu hizmetleri ifa eden tüzelkişiler de KDV mükellefidirler. Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi ana sözleşmesinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla ortak dışı kurum ve kuruluşlara verdiği hizmetler karşılığında fatura düzenlemektedir ve KDV yüklenmektedir. Aylık olarak KDV beyanlarını ilgili vergi dairesine beyan edip ödemelerini yapmaktadır.

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi
Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:

Sosyal kooperatifler, kar elde etme amacının ötesinde sosyal fayda yaratma gibi sosyal güdülerle hareket eden sivil toplum örgütlenmeleridir. Tüm dünyada bu çerçevede örgütlenmiş sosyal kooperatiflerin hak temelli ve ihtiyaç temelli hizmet sunma kapasiteleri ve biçimleri çerçevesinde ve tüzüklerinde sosyal güdülerini öne alma kararlılığı dikkate alınarak sivil toplum örgütlenmeleri olarak tanımlandığı ve tanındığı görülür. Çünkü kooperatif olarak örgütlenmenin karar süreçlerinde yatay örgütlenmeye daha fazla olanak vermesi (tüm ortakların oy hakkının eşit olarak tanınması), toplumsal sorunlar karşısında eşitlikçi örgütlenme, dayanışma ilişkileri geliştirme, hak temelli çalışmalarda eşitlik ve insan onuruna saygı ilkelerini hayata geçirme ve demokrasi kültürünü geliştirme açılarından önemli olanaklar sunmaktadır.

Özellikle toplumsal eşitsizliklerle karşılaşan grupların haklarının hayata geçirilmesi açısından önemli olan bu ilkelerin kooperatif örgütlenmelerinde hayat bulması çok daha kolay



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

olmaktadır. Çünkü kooperatif yapılarının tabandan başlama anlayışı, sembolik eşitliği örgütlenme içerisinde maddi olarak tanımlaması, kooperatiflerin zaman zaman kimi dernek ve vakıf örgütlenmelerinde olduğu gibi kooperatiflerin klikleşmiş hiyerarşik örgütlenmelere dönüşmesini de önlemektedir. Dolayısıyla sosyal güdülerle hareket eden ve hak temelli çalışmalar yürüterek toplumdaki eşitsizliklere ve sorunlara ortak çözüm yolu bulmayı amaçlayan sosyal kooperatifler açıkça sivil toplum örgütü gibi çalışmaktadır.

Bununla beraber, uluslararası ve ulusal fon kuruluşları, hak temelli çalışmalar yürütme ve sosyal güdülerle hareket etme kararlılığına rağmen kooperatifleri, dernek, vakıf gibi diğer sivil toplum örgütlenme biçimlerinde ayrı tutabilmekte ya da yasal olarak kooperatifleri ticari kurumlar olarak görme eğiliminde olabilmektedir. Bu durum, faaliyet alanlarımızda gerçekleştirdiğimiz projelerin fonlanması ve sürdürülmesi süreçlerinde sorunlar yaşamamıza yol açabilmektedir. Bu noktada kimi deneyimlerimiz, sosyal kooperatif statüsünde olan, tüzüklerinde kar amacı gütmeyişini açıkça belirten kooperatif yapılarının Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü bünyesinde tanımlanan sivil toplum örgütleri arasında net bir şekilde tanımlanması gerekliliğinin yaşanan sorunlara çözüm olabileceğini göstermektedir.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

Sosyal sorunlar, sosyal dışlanma, sosyal içirme, toplumsal cinsiyet eşitliği, kültürler arası çalışmalar ve ayrımcılık konularını temel alan nitelikli ve yenilikçi araştırma, inceleme ve projeler yürütmek, eğitimler vermek ve danışmanlık hizmetleri sunmayı hedefleyen Kooperatifimiz kurulduğu günden itibaren bu belirtilen alanlarda araştırma, farkındalık&bilinç oluşturma ve güçlen(dir)me çalışmaları ile eğitim gibi faaliyetler gerçekleştirmiştir. Kurulduğumuz günden itibaren gerçekleştirdiğimiz faaliyetlerimiz aşağıda belirtilmiştir.

• Araştırma ve Eğitim:

Gebelik ve Doğum Sürecinde Sağlık Hizmeti Alan Kadınlara Yönelik Kötü Muamele, Ayrımcılık ve Şiddet Araştırması: Aralık 2019-Aralık 2020 tarihleri arasında uygulanan araştırma, UNFPA 6. Ülke Programı (2016-2020) kapsamında alınan destek ile Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi tarafından yürütülmüştür. Bu araştırma projesi, kadınların gebelik ve doğum ile ilgili sağlık hizmetlerinden yararlanırken karşılaştıkları kötü muamele, ayrımcılık ve şiddeti görünür kılarak, Türkiye'deki sağlık politikaları ve hizmetlerinin şiddet ve ayrımcılık içermeyen biçimde oluşturulmasına yönelik öneriler geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarının yer aldığı rapor, kadınların ve sağlık personelinin gebelik ve doğumla birlikte sunulan sağlık hizmetlerine ilişkin algıları, duyguları, deneyimleri



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ve görüşlerinin ortaklaştığı ve farklılaştığı temalar üzerinden kadınların deneyimlerine göre kurgulanmıştır. Proje kapsamında ayrıca araştırma saha ekibi olarak çalışan 12 kooperatif gönüllüsüne feminist metodoloji, nitel araştırma, gebelik ve doğum hizmetlerine ilişkin uluslararası standartlar ve Türkiye'de sunulan gebelik ve doğum hizmetleri konularında farkındalık ve kapasite geliştirme eğitimi düzenlenmiştir. Eğitimler 4 tam gün süresince online platform üzerinden interaktif etkinlikleri içerecek şekilde planlanmış ve yürütülmüştür. Bu araştırma esnasında Covid-19 pandemisi nedeniyle özellikle kadın doğum alanında çalışan sağlık çalışanlarına erişim noktasında sıkıntı yaşadık.

“Kentsel Hareketlilik ve Kentsel Hizmetlere Erişim Ekseninde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzleri: Ankara, Çankaya Örneği” Araştırma Projesi: Kasım 2019-Mayıs 2020, Ankara-Çankaya'da uygulanan proje, KAGED - İnsan Hakları Okulu tarafından yürütülen ve AB Demokrasi ve İnsan Hakları İzleme Aracı tarafından desteklenen NEAR-TS/2017/391-682 kodlu proje kapsamında gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında, uluslararası kent haklarına ilişkin standart ve göstergeler üzerinden Çankaya'da kentsel hareketlilik ve kentsel hizmetlere erişimde toplumsal cinsiyet eşitliği verilerinin sağlanması amacıyla karma desenli bir araştırma yürütülmüş ve raporlanmıştır. Aynı zamanda Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi'nin Kentsel Haklar Araştırma ve İzleme Atölyesi kurulmuş ve kooperatif gönüllülerinin kentsel hakların toplumsal cinsiyet temelli izlenmesi konusunda kapasite gelişimini destekleyecek eğitimler “Kentsel Haklar Araştırma ve İzleme Atölyesi Altyapı Geliştirme Eğitimleri” (19-23 Temmuz 2019) düzenlenmiştir. Bu projenin uygulanma aşamasındaki en önemli zorluk hem nicel hem de nitel araştırmanın örnekleme erişim noktasında yaşanmıştır.

- Eğitim ve Farkındalık Artırma Çalışmaları:

Terra Incognita Aktivizm Eğitimi: 01.03.2019-31.12.2019 tarihleri arasında Sivil Düşün Avrupa Programı desteği ile yürütülen proje, 18-30 yaş aralığındaki, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında aktivizm çalışmaları yürütmek isteyen üniversite öğrencilerinin teori ve uygulama açısından güçlenmesini sağlamak ve kooperatifimiz bünyesindeki gönüllülerinin toplumsal cinsiyet alanına dair bilgi ve farkındalık düzeylerini arttırmak amaçlanmıştır. Eğitim süresince feminist hareket, cinsellik tarihi ve queer teori, kadına yönelik şiddet ve erkeklik çalışmaları, Türkiye'de ve Dünya'da toplumsal cinsiyet eşitliği ile haklar bağlamındaki yasal düzenlemeler/hukuki kazanımlar üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Eğitim 4 gün süresince, toplam 24 saat olmak üzere aralıksız yürütülmüş ve katılım belgelerini alan gönüllüler/katılımcılar ile değerlendirme toplantısı yapılmıştır.

- Güçlen(dir)me Çalışmaları:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Sığınmacıların Yaşama - Kadınlar ve Çocuklar için Güçlendirme Temelli Uygulama Projesi: Kasım 2017-Mayıs 2018 tarihleri arasında, Sivil Düşün AB Programının desteği ve Yenimahalle Belediyesi ortaklığında yürütülen projede, Yenimahalle Belediyesi'ne bağlı sığınmaevinde kalan kadın ve beraberindeki çocuklarına yönelik güçlenme temelli atölye çalışmaları yaparak katılımcıların güçlenmelerine katkı sağlamak amaçlanmıştır. 20 kadın ve 10 çocukla pilot çalışma yapılmıştır ve projenin sonucunda "Sığınmaevinden Yaşama - Kadınlar ve Çocuklarla Güçlenme Temelli Uygulama Uygulayıcı El Kitabı" hazırlanarak bu alanda çalışan Türkiye genelindeki tüm paydaşlara gönderilmiştir.

- Yayın Çalışmaları:

Sivil Toplum Örgütlerinde Toplumsal Cinsiyet Aktivizmi Terra Incognita Eğitim Kiti: 15-08/31-12-2019 tarihleri arasında Sivil Düşün Avrupa Programı desteği ile yürütülen proje kapsamında AB toplumsal cinsiyet konusuna aşina olan bireylerin, bu bilgilerini aktivist eylemliliklerinde kullanımlarını sağlamak ve hak temelli çalışmalar yürüten sivil toplum örgütlerinin bünyelerinde bulunan gönüllü ve aktivistlerine yönelik eylemlilik kapasitelerini geliştirmek amacıyla bir eğitim kiti oluşturulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi ve Sivil Düşün AB Programı tarafından sağlanan uzmanlar aracılığıyla, Aktivizm, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadın Hareketi ve Feminist Kuramlar, Erkeklikler, Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Sığınma evleri, Cinsellik, Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimlikleri/Cinsel Kimlikler, Temel İnsan Hakları ve İnsan Haklarının Korunması başlıklarını içeren teorik bilgiler ve atölye çalışmalarını içeren bir eğitim kiti hazırlanmıştır. İlgili eğitim kiti toplumsal cinsiyet alanında çalışan Türkiye çapındaki bu alanda çalışan kurum/kuruluş ve örgütlerle paylaşılmıştır.

Sığınma evinden Yaşama: Kadınlar ve Çocuklar için Güçlendirme Temelli Uygulama Projesi: Kasım 2017-Mayıs 2018 tarihleri arasında, Sivil Düşün AB Programının desteği ve Yenimahalle Belediyesi ortaklığında yürütülen projenin sonucunda "Sığınma evinden Yaşama: Kadınlar ve Çocuklarla Güçlenme Temelli Uygulama Uygulayıcı El Kitabı" hazırlanarak bu alanda çalışan Türkiye genelindeki tüm paydaşlara gönderilmiştir.

- Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

Dünyanın farklı ülkelerinde 1970'li yıllarla birlikte ihtiyaca yanıt olacak sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve sunulması amacıyla varlık kazanan sosyal kooperatifler, sahip olunan ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve isteklerin karşılanabilmesi için gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin oluşturduğu, demokratik olarak denetlenebilen özerk sivil toplum örgütleridir. Kooperatifler, kendi kendine yardım, öz sorumluluk, demokrasi ve



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ayrımcılık karşıtlığı, eşitlik ve dayanışma değerlerine dayanmaktadır. Kooperatif üyeleri, dürüstlük, açıklık, ayrımcılık karşıtlığı, sosyal sorumluluk ve başkalarını önemseme gibi etik değerlerle kooperatif çalışmalarına katılmaktadırlar.

Kooperatifler, çok farklı sorun alanlarına odaklanabilmektedir. Ancak bir sosyal kooperatiften beklenen en genel anlamıyla, faaliyet gösterdikleri toplumda ihtiyaç duyulan hizmetleri sunmak ve sosyal bütünleşmenin başarılmasına katkı sağlamaktır. Sosyal kooperatifleri benzersiz kılan da belirledikleri ilkeler ve sosyal misyonları çerçevesince toplumun ihtiyaçlarına yanıt olacak hizmetlerin geliştirilmesidir.

Bu anlamda ILO, kooperatiflerin, dünya genelinde insanların yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmenin yanı sıra devlet ve yatırımcı güdümlü işletmeler tarafından ihmal edilen alanlarda bile temel altyapı ve hizmetlerin kullanılabilir hale getirilmesinde oldukça önemli organizasyonlar olduğuna dikkat çeker. Kooperatiflerin istihdam yaratma ve sürdürme konusunda kanıtlanmış bir sicili vardır. Bugün en az 279 milyon iş sağladığı tahmin edilmektedir; insana yakışır işin teşvik edilmesine ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin geliştirilmesine katkıda bulunurlar.

Pek çok ülkede, kooperatifler ya sınırlı bir kooperatif topluluğu olarak yasal bir statüye sahiptir ya da bir ekonomik çıkar grubu olarak veya bir anonim şirket olarak sınırsız sorumluluğa sahip olabilir. Ayrıca üyeler ve sermaye stoku ile ilgili farklı ulusal gereklilikler de bulunmaktadır. En az üye sayısının, her zaman bir gereklilik olarak belirlenmesi gerekmemektedir (örneğin bazı bazı ülkelerde üye sayısına ilişkin zorunlu hükümler yoktur - Bulgaristan, Danimarka, Lüksemburg gibi-, bazılarında İse üç üye zorunluluğu bulunmaktadır -Almanya, İsveç, ABD gibi-). Pek çok ülkede, bir kooperatif kurmak için asgari sermaye stoku ile ilgili zorunlu bir hüküm de bulunmamaktadır.

Kooperatiflere ilişkin ulusal mevzuatlar, kooperatiflerin geniş bir yelpazede yürüttükleri faaliyetlerin, hedef gruplarla buluşturulmasını mümkün kılan yasal düzenlemeleri içermelidir. Özellikle kooperatiflerin demokratik etkisini güçlendirmek, özerkliğini korumak ve hesap verebilirliğini sürdürmek, politika yapım süreçlerine, çalıştıkları alanlara ilişkin saptama ve önerileriyle katılımlarını sağlamak, kooperatifler arasında işbirliğinin geliştirilebilmesi kolaylaştırmak üzere kooperatiflere yönelik yasal düzenlemelerin yapılması önemlidir.

4.6.6. Ankara Başka Bir Okul Mümkün Eğitim Kooperatifi

Ankara Başka Bir Okul Mümkün Eğitim Kooperatifi'nin 25/11/2021 tarihli cevabi yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

- Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Ankara Başka Bir Okul Mümkün Eğitim Kooperatifi, 18.04.2014 tarihinde, 367589 ticaret sicil numarası ile Ankara Ticaret Odasına bağlı olarak Ankara'da kurulmuş bir eğitim kooperatifidir ve genel kurul kararı ile ortaklarına kâr dağıtmayan, kâr amacı gütmeyen bir sosyal kooperatiftir. Mevcut durumda 53 ortak ve 21 personel ile Ankara Özel İncek İlköğretim Okulunda faaliyetlerini sürdürmektedir. Okulun marka ismi Meraklı Kedi İlkokuludur.

Kooperatifimiz; Başka Bir Okul Mümkün Derneği tarafından dört eksenle ortaya konan demokratik, alternatif, ekolojik ve özgün finansmana dayalı okul modelini gerçekleştirmek ve modeli dünyadaki iyi uygulamalar ile harmanlayarak ülkemiz eğitim sistemi için örnek uygulamalar geliştirmek amacıyla bir araya gelen, eğitime gönül vermiş ebeveynler ve eğitimciler tarafından kurulmuştur. İlk kez 2013 yılında çalışmalarına başlayan topluluk, 2014 yılında 18 ortakla kurulmuş ve yıllar içinde ortak sayısı mevcut sayıya ulaşmıştır.

Meraklı Kedi hâli hazırda 2 okul öncesi ve her sınıftan bir şube olmak üzere 2 ilkokul sınıfı ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Okulumuz bu yıl 4. dönem mezunlarını vermeye hazırlanmaktadır.

BBOM Modelinin Özgün Finansman eksenini; amacı eğitim alanında sosyal fayda üretmek olan topluluğumuzda, herkesin eşit mali ve idari sorumluluk alarak ve eşit söz hakkına sahip olarak yer almasını, yükümlülüklerin ve yönetimin tek bir grupta toplandığı dernek vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarına nazaran işbirliğini ve dayanışmayı, topluluğun tüm bileşenlerinin katkı sunduğu bir yapıyı hedefler. Bu gereklilikler ile söz konusu faydayı üretmek için ihtiyaç duyulan ticari yapıyı bütünsel olarak karşılayan organizasyon ise kâr amacı gütmeyen, eğitim alanında faaliyet gösteren bir sosyal kooperatiftir.

BBOM Modelinin eksenlerinden biri olan demokratik eğitim; dünyada çok sayıda örneği bulunan bir eğitim modelidir. Demokratik okul, çocukların kendi eğitimleri hakkında söz sahibi olduğu, okul meclisi ve komisyonlar gibi organlar aracılığıyla okulda alınacak her türlü kararda etkin katılım sağladıkları, hak temel yaklaşım ilkelerini yaşayarak öğrendikleri bir okul kültürünü oluşturmayı hedefler.

Diğer bir eksen olan alternatif eğitim kavramı; dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitlilik ve buna bağlı olarak muğlaklık içermektedir. Kooperatifimizin alternatif eğitim anlayışı; her çocuğun farklı şekilde öğrenme hakkını ve çocuğun üstün yararını pusula alır. MEB müfredatını uygularken farklı öğrenme yöntemleri kullanır, dünyadaki iyi uygulamaları öğrenir, yerelleştirir, geliştirir ve yaygınlaştırır. Alternatif eğitim tanımının içini dolduran en önemli uygulamalarımızdan biri de atölyelerimizdir. Okulumuzda sabah saatlerinde akademik dersler verilirken öğleden sonraları ise atölyelere ayrılır. Her gün açılan 4 ya da 5 atölyeye çocuklar bireysel tercihlerine göre katılırlar. Bu atölyeler süreli ya da günlük olabilir. Çocuklar da bireysel olarak arkadaşları için atölye açma hakkına sahiptir.

Amaç onların sadece akademik kazanımlarla değil yaşamın farklı alanlarına dair bilgi ve becerilerle donanmış şekilde yola çıkmalarına katkı verebilmektir. Ayrıca eğitim



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

sistemimizin rutinlerinden bir de orman günüdür. Ekolojik ayağımızı da tamamlayan bu uygulama çocukların doğada daha fazla vakit geçirmelerinin yanı sıra temel bir takım bilgileri uygulamalı ve görerek öğrenmelerine fırsat verebilmektedir.

BBOM Modelinin önemli eksenlerinden olan Ekolojik Duruş; ekolojik farkındalığı yalnızca okul müfredatında değil, okul yaşantısındaki tüm pratiklerde merkeze almaya ve sürdürülebilir bir yaşam modelinin ilkelerini tüm topluluk yaşamı içinde var etmeye gayret eder. Sürdürülebilir yaşam ilkelerini benimseyerek, doğa ile dost, insan merkezli değil de çevre merkezli, doğanın çalışma prensiplerinin farkında, endüstriyel tüketim sistemine karşı duran, doğal üretim süreçlerine yabancılaşmayan, okul, ev ve tüm yaşam alanlarında bu pratikleri hayata geçiren, ekolojik farkındalığı yüksek çocukların yetişmesini amaçlar. Bu amacın gerçekleşmesinde en önemli araçlar orman, köy, çiftlik, üretici gezilerinin yanı sıra okulda açılan atölyelerdir. Okulumuzda çocuklar kozmetikten deterjana kadar doğal ürünleri bu atölyelerde kendileri üretir, geri dönüşüm ve takas uygulamaları ile satın almanın alternatiflerini okul kültürünün içinde yaşayarak öğrenir.

Özet olarak; alternatif eğitim, özgün finansman, ekolojik bakış ve katılımcı, demokratik yapımız; yani dört eksenimiz Türkiye'de BBOM okulları dışında hiçbir okulda bir arada bulunmamaktadır. Oysaki bu dördünün bir arada olması, onların hayata geçirebilmesi için önemli bir fırsat oluşturuyor. Çocuk hakları temelli bir eğitim, demokratik bir yapı ve alternatif eğitim olmadan gerçekleşemezken, ekolojik bakış da ancak alternatif bir eğitimin içinde gerçekten mümkün kılınabilmektedir. Kendine güveni öğrendiklerinden değil öğrenme biçiminden ve hep desteklenmiş yaratıcılıklarından alan bir nesil Türkiye'nin umudu olacaktır. Biz sadece üretim değil yenilikçi üretim yapabilecek, yeni üretim araçlarını hakkıyla kullanabilecek, toplumun sorunlarına çözümler getirebilecek bir nesil yetiştirmeyi amaçlıyoruz.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Kooperatifimiz, kar amacı gütmeyen bir eğitim kooperatifidir; ancak ülkemiz yasalarına göre birer ticari şirketi statüsündedir ve Kooperatifler Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu ve Gelir Vergisi Kanununa tâbi ticari bir işletme ve vergi mükellefidir. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda tanımlanan muafiyet ve istisnalardan yararlanmayan tüm kooperatifler tıpkı ticari işletmeler gibi KDV, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Damga Vergisi mükellefidirler. Bunun yanı sıra kooperatifimizin kurmuş olduğu okul, ülkemiz yasalarında kamu/özel okul dışında tanımlanmış bir alternatif olmaması nedeniyle özel okul statüsünde olup, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na tabidir.

2023 MEB vizyon dokümanında eğitim kurumlarının finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi, desteklerin oluşturulması ve okul aile birliklerinin finansal modelinin değiştirilmesi gibi başlıklar mevcuttur. Üretim/tüketim kooperatiflerinin ve bir ticari işletmenin



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

çok ötesinde faaliyet gösteren, bir insan hakkı olan eğitim hakkının gerçekleşmesi için tesis edilen, kâr amacı gütmeyen eğitim kooperatiflerinin, diğer ticari faaliyetler yürüten kooperatiflerden de ayrı bir noktada konumlanması ve teşvik edilmesi temel eğitim alanındaki okullaşmanın artmasını sağlayacak önemli bir adım olacaktır.

Kar amacı gütmeyen eğitim kooperatiflerinin vergi hukuku ve özel eğitim kurumları kanunlarına tabi olması sürdürülebilirliklerini tehdit etmektedir.

Eğitim alanında faaliyet gösteren kooperatiflerin sayısının artması ve devletin üzerindeki eğitim yükünü daha fazla alabilmeleri için özel yasaların oluşturulması şarttır.

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:

Kooperatifler, belirli müşterekler çerçevesinde birleşmiş, bireylerin ekonomik bir değer yaratarak söz konusu müşteregi gerçekleştirmelerini sağlayan, ekonomik değer yaratan ve ekonomik değeri ortaklarının faydasına kullanan ticari yapılardır.

Özel olarak sosyal kooperatifler ise ekonomik bir müşterek faydanın ötesinde hem kendisine hem toplumun geneline fayda sağlayan değerler üretmeyi hedefleyen bireyler tarafından kurulmuş, kâr amacı gütmeyen ancak elde ettiği geliri yarattıkları sosyal faydayı geliştirmek, yaygınlaştırmak amacıyla kullanan yapılardır.

Eğitim kooperatiflerinin kuruluşlarındaki müşterekleri ise eğitimidir. Kâr amacı gütmeyen eğitim kooperatifleri; ihtiyaç duyulan eğitimin sağlanması, toplumun geniş kesimlerince ulaşılabilir olması, eğitim sisteminin gelişmesi, eğitimdeki yenilikçi arayışlara uygulama alanı oluşturması, dezavantajlı kesimlere sunduğu burs olanaklarıyla eğitime erişimi kolaylaştırarak toplumsal fayda yaratmaktadır.

Güçlü Yönlerimiz:

- Ekonomik sorumluluğun tüm ortaklarca eşit paylaşılması, faaliyetlerin doğrudan yararlanıcılarının kooperatif ortakları olması,
- Bir başkasından bekleyen, dileyen veya muhtaç olan değil bizzat kendi ihtiyacını kendi karşılayan yapıda olması,
- Bir sosyal girişim olması ve ekonomik değer yaratması,
- Yarattığı ekonomik değeri, hedeflediği sosyal faydanın gelişimine aktarması ve yaygınlaştırması.

Zayıf Yönlerimiz:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Sosyal kooperatifçiliğin sivil toplum alanında yeteri kadar bilinmemesi, tüm dünya ve ülkemizde gündeme son yıllarda gelmiş olması,
- Kooperatifçilik ile ilgili kötü örnekler ve olumsuz deneyimlerin yarattığı güvensizlik ortamı,
- Kooperatifçiliğin ve sosyal kooperatifçiliğin kamu görevlileri, mali müşavir, avukat vb. meslek mensupları ve toplum tarafından yeterince bilinmemesi, ihtiyaç duyulan bilgi ve kaynağa erişimin zor olması,
- Kooperatifçilik kanununun günümüz ihtiyaçlarına cevap verememesi,
- Kooperatifçilik ile ilgili konularda kamu kurumları arası mevzuat ve uygulama farklılıkları. Özellikle ortakların sosyal güvenlik konularında ve istihdamı alanlarında netlik olmaması, farklı uygulamalarla karşılaşılması,
- Kuruluş ve sürdürülebilirlikle ilgili destek, fon ve hibelerin yetersiz olması,
- Toplumsal fayda odaklı olan, kâr odaklı olmayan sosyal kooperatiflerin vergisel avantajının olmaması, vergi, harç gibi yükümlülüklerinin ağırlığı,
- Kamu ve özel sektör bankalarının kooperatifleri yüksek riskli grup olarak görmeleri, krediler başta olmak üzere hizmetler ve imkânlardan yararlanılma konusunda zorluk çıkarmaları,
- Dernek ve vakıflara tanınan avantajların kooperatiflere tanınmaması

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

S.S. Ankara Başka Bir Okul Mümkün Eğitim Kooperatifi'nin ana faaliyet konusu temel eğitimidir. Bu faaliyetin yararlanıcısı kooperatif ortağı olan çocuklar, okulda görev yapan öğretmen/çalışanlar ve kooperatif ortağı olan ebeveynlerdir. Her aileden bir ebeveyn kooperatife ortak olmaktadır. Kooperatif ortaklarının %79'u kadındır.

Anaokulu ve ilkokul olarak faaliyet gösteren ÖZEL İNCEK İLKÖRETİM OKULUNUN (Çocukların verdiği ismiyle MERAKLI KEDİ) kurucusu ve yürütücüsüdür. Bunun dışında BBOM eksenleri olan demokratik ve ekolojik eğitim başlıklarının hem kamuda hem de özel okullarda yaygınlaşması, daha çok öğretmen ve öğrencinin fayda sağlaması için çok sayıda farkındalık ve yaygınlaştırma projesi yürütmektedir. Bu projelerden başlıcaları aşağıda verilmiştir.

• İç ve Dış Paydaşlara Yönelik Yapılan Projeler:

- Proje Adı: Türkiye'de Demokratik Eğitim Projesi (2018 yılı)



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Amacı: Toplumda demokratik eğitim üzerine farkındalık yaratmaktır.

Yararlanıcı Sayısı: 40 öğretmen.

Faaliyetler: Projede kapsamında; iç paydaşlar olan Meraklı Kedi öğretmenlerine yönelik sınıf ve okul süreçlerinde demokratik ortamların oluşturulması ve sürdürülmesi konularında, alanında uzman akademisyenlerce eğitimler verilmiştir. Ardından kamu ve özel okullarda görev yapan öğretmenlere yönelik, hafta sonu iki gün süren üç oturumdan oluşan DEMOKRATİK EĞİTİM başlığında atölyeler düzenlenmiştir. Söz konusu atölyeler için 100 civarında başvuru alınmış, kamuda görev yapan öğretmenlere öncelik tanınmıştır.

Ayni/Maddi Kaynaklar: BBOM Ankara Eğitim Kooperatifi öz kaynakları ve Friedrich Ebert Vakfı hibesi.

Hibe tutarı: 5200 TL Öz kaynak: 2000 TL.

- Proje Adı: BBOM Ankara Kooperatifi Kurumsal Gelişimi (2018 yılı)
Amacı: BBOM Ankara Kooperatifinin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi, eğitim alanında çalışan diğer sivil ağlarla ilişkilendirilmesidir.
Yararlanıcı Sayısı: 60 kooperatif ortağı.
Faaliyetler: Projede kooperatifimizin kuruluşundan itibaren edinilen deneyimler, kooperatif kültürü, BBOM eksenleri uygulamaları dokümante edilmiş, kooperatifin web sayfası geliştirilmiş ve daha geniş kitlelere erişim için sosyal medya kanalları güçlendirilmiştir.
Ayni/Maddi Kaynaklar: BBOM Ankara Eğitim Kooperatifi öz kaynakları ve SİVİL DÜŞÜN desteği.
Hibe Tutarı: 3000 EURO Öz Kaynak: 500 EURO
- Proje Adı: Eğitimi Demokratikleştirmek Çalıştayı (2019)
Amacı: Dünyadaki demokratik eğitim uygulamalarını araştırmak, bu alanda çalışan yerli ve yabancı akademisyenlerin buluşmasını sağlamak, uygulamaların Türkiye özelinde nasıl yerleştirileceğini tartışmaya açmak ve Meraklı Kedide uygulanan sınıf ve okul içi demokratik uygulamaları geniş kitlelere aktarmaktır.
Yararlanıcı Sayısı: Kamu ve özel okullarda çalışan öğretmenler, akademisyenler ve okul yöneticileri olmak üzere 700 kişi.
Faaliyetler: Proje kapsamında "Eğitimi Demokratikleştirmek" adıyla iki gün süren konferans ve atölye çalışmaları yapılmıştır. Çalıştayın onur konuğu 21. yüzyılda dünyada eğitime yön veren 50 isimden biri olarak kabul edilen Prof. Michael Apple olmuştur. Ayrıca ABD, Hollanda ve Almanya'dan demokratik okul kurucusu eğitimciler konuşmacı olarak yer almıştır. Çalıştay TED Üniversitesi Konferans



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Salonunda gerçekleşmiştir. Tüm etkinliklerin ücretsiz olduğu çalıştay, Türkiye'de eğitim alanında bugüne kadar yapılan en yüksek katılımlı etkinliklerden biri olmuştur. BBOM Ankara Kooperatifi, ODTÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi, TED Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Meraklı Kedi Öğretmenleri kendi alanlarında sunumlar gerçekleştirmiş, 20'şer kişinin katıldığı toplam 24 atölye eş zamanlı olarak düzenlenmiştir. Konferans ve atölyelere olan yoğun ilgi, eğitim alanında değişim dönüşüm ihtiyacının en önemli göstergelerinden biri olmuştur.

Aynı/Maddi Kaynaklar: BBOM Ankara Eğitim Kooperatifi öz kaynakları, ABD Büyükelçiliği Küçük Projeler Desteği, TED Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve ODTÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi

- Proje Adı: Kökler: Eğitim Kooperatiflerinde Demokratikleşmenin Köklenmesi (2020-2021) Amacı: Projenin amacı; eğitim kooperatifleri ve eğitim alanında faaliyet gösteren STK'ların karar verme ve uygulama mekanizmalarında demokratik süreçlerinin iyileştirilerek eğitim alanında yeni bir model sağlamak ve bu yolla demokrasi kültürüne katkıda bulunmaktır.

Yararlanıcı Sayısı: 58 kooperatif ortağı, 13 kooperatif çalışanı, 15 eğitim kooperatifi ve eğitim alanında çalışan 20 sivil toplum kuruluşu.

Faaliyetler: Projede kooperatif ve topluluklarda karar alma mekanizmalarının demokratikleştirilmesi için çok sayıda eğitim ve çalıştay yapılmıştır. Proje sonucunda derin demokrasi, şiddetsiz iletişim, sosyokratik yönetim, mali yönetim gibi birçok alanda uluslararası ve ulusal proje ortakları ile çalışmalar hayata geçirilmiştir. Yapılan bu çalışmalar yayın haline getirilmiş ve halka açık şekilde yayımlanmıştır. Hollanda, Almanya gibi ülkelerdeki en iyi uygulamaları görmek için geziler düzenlenmiş, uluslararası demokratik eğitim çalışmalarına katılım sağlanmıştır. Proje ile kâr amacı gütmeyen kooperatifler için eşsiz bir kütüphane ve bilgi birikimi oluşturulmuştur.

Aynı / Maddi Kaynaklar: Projenin toplam bütçesi 153.000,00 EURO'dur. %90'ı AB tarafından, %10'u BBOM Ankara Kooperatifi tarafından finanse edilmiştir.

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

Kooperatiflerin birer ticari işletme statüsünde olduğu ve diğer ticari şirketleriyle aynı statüde değerlendirildiği muhakkaktır.

Ancak kâr amacı gütmeyen, ortaklarına kâr payı dağıtmayan, kamuya ait sorumlulukları bir nebze de olsa üstlenmek ve toplumsal artı değer yaratmak üzere faaliyetler yürüten sosyal kooperatiflerin, bu statüde değerlendirilmesi ve kâr hedefi olan bir ticari işletme gibi



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

vergilendirilmesi, sürdürülebilirlik ve elde edilen kazancın tekrar sosyal faydaya dönüşmesinin önündeki en büyük engeldir.

Sosyal kooperatiflerin bu güç koşullarda yaşayabilmesi ve varoluş sebeplerini hayata geçirebilmeleri için vergilendirilmelerinde muafiyetler, istisnalar sağlanmalı, kuruluş aşamasında ilk 5 yıl vergiden muafiyet ve sonrasında bilançoya göre kademeli vergilendirilme yapılmalıdır.

Kâr amacı gütmeyen Eğitim Kooperatiflerine;

- MEB'e ayrılan, ancak okul yapılmayan eğitim arazilerinin ve kullanılmayan kamu binalarının öncelikli kullanım hakkı tanınmalı,
- Kamuya ait kiralama ve satış ihalelerinde en az %30 oranında fiyat avantajı sağlanmalı,
- KDV muafiyeti getirilmeli,
- Nakdi bağış almalarının önü açılmalı.

4.6.7. İhtiyaç Haritası Yardımlaşma Fikrî Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi

İhtiyaç Haritası Yardımlaşma Fikrî Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi'nin 02/11/2021 tarihli cevabi yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:

İhtiyaç Haritası, 7 Ekim 2015 tarihinde UNDP'nin Sosyal Fayda Zirvesi'nde ilk olarak lanse edilen ve sonrasında kullanıma açılan, ihtiyaç sahipleri ve destekçileri online platform üzerinde buluşturan bir sosyal platform kooperatifidir. Bir sosyal girişim aktörü olan İhtiyaç Haritası çevrimiçi olarak çalıştığından dolayı her şehre, her eve ve internet erişimi olan her kişiye ulaşabilmektedir.

İhtiyaç Haritası resmi olarak tüm illerde ihtiyaç sahiplerinin ve destekçilerin bir platformda toplanmasını ve eşleşmesini sağlamaktadır. İhtiyaç Haritası aynı transferlere dayalı harita tabanlı veri eşleştirme yapar ve online imece kültürünü yaygınlaştırarak kişi ve kurumları bir araya getirerek topluluklar oluştur ve toplulukları harekete geçirir. Harita teknolojisi ve doğrulama işlevi aracılığıyla eğitim, sağlık, kültür-sanat gibi alanlarda yardımlaşmayı ve dayanışmayı kolaylaştırır, bu şekilde insanların, aynı yardımlar aracılığıyla yoksullukla ilgili sosyal sorunlarla mücadele etmelerine destek olmaktadır.

İhtiyaç Haritası, büyük şehirlerden kırsal yerlere destek göndermek yerine yerelde topluluklar oluşturarak, yerel halkı harekete geçirmeye çalışır. Bu nedenle, platform kullanıcıların sokak adlarına kadar ayrıntılı adreslerle ihtiyaçları sisteme girmelerini ve kontrol



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

etmelerini sağlar. İhtiyaç Haritası, ihtiyaçların ve desteklerin daha kolay bir şekilde buluşmasına olanak sağlanması için sokak adlarına kadar ayrıntı içeren verilere şeffaflık kazandırır ve görselleştirir. İhtiyaç Haritası, ihtiyacı olan insanların kendi ihtiyaçlarını ifade etmelerini teşvik ederek ve destekçilerin mahallelerindeki veya herhangi bir konumdaki insanları desteklemelerini sağlayarak, insanlar arasındaki dayanışma kültürünü ve güvenini artırır. Ayrıca geliştirilen platform ile kimin/kimlerin, neye ve ne kadar ihtiyacı olduğu bilgisini şeffaf bir şekilde sunarak kaynakların verimli kullanılmasını sağlar.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Kooperatif kuruluşu için yedi kişi bir araya geldikten sonra, ana sözleşmenin hazırlanması ve her sayfasının 7 kurucu ortak tarafından imzalaması ve imzaların da ticaret sicili müdürlüğüne tasdik ettirilmesi gerekir. Kooperatif kuruluşundan önce aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir.

- Kooperatifin kurulacağı yerleşim yerinin kooperatifin amaçlarını gerçekleştirebilecek bir alt yapıya sahip olup olmadığının araştırılması,
- İhtiyaç duyulan sermayenin hesaplanması ve bu sermayenin nasıl karşılanacağı,
- Ortak sayısının belirlenmesi,
- Finansman ihtiyacı olması durumunda kredinin hangi kaynaklardan ve hangi maliyetle sağlanacağını araştırılması.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre kooperatif merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan olunur. Tescil ve ilan olunacak hususlar şunlardır:

- Ana sözleşme tarihi,
- Kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi,
- Kooperatifin unvanı ve merkezi,
- Kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri,
- Ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu,
- Ayni sermaye ve devralınan akçalı kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler,
- Kooperatifin ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği,
- Yönetim Kurulu üyeleriyle kooperatifi temsile yetkili kimselerin ad ve soyadları,
- Kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve ana sözleşmede de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının pay sahiplerine ne suretle bildirileceği,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Kooperatifin şubeleri: Kooperatifler, lüzum gördükleri takdirde memleket içinde ve dışında şubeler açabilirler. Şubeler, merkezin sicil kaydına atıf yapılmak suretiyle bulundukları yer ticaret siciline tescil olunurlar.

Kooperatif ana sözleşmesinde aşağıdaki hususlara ait hükümlerin yer olması gerektir.

- Kooperatifin adı ve merkezi,
- Kooperatifin amacı ve çalışma konuları,
- Ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartlar,
- Ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az 1/4 nün peşin ödenmesi,
- Ortakların aynı sermaye koyup koymayacakları,
- Kooperatiflerin yükümlerinden dolayı ortakların sorumluluk durumu ve derecesi,
- Kooperatifin yönetici ve denetleyici organlarının görev ve yetki ve sorumlulukları,
- Kooperatifin temsiline ait hükümler,
- Yıllık gelir gider farklarının, hesaplama ve kullanma şekilleri,
- Kurucuların adı, soyadı iş ve konut adresleri,

Kooperatiflerin Vergisel Yükümlülükleri

- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununa göre, kooperatiflerin elde etmiş oldukları kazançlar kurumlar vergisine tabidir.
- Türk Ticaret Kanunu'nda kooperatifler ticaret şirketleri olarak sayıldığından, Vergi Usul Kanununa göre bilanço esasına göre defter tutmaları gerekmektedir.
- Katma Değer Vergisi Kanununa göre, kooperatifler katma değer vergisi ödemek zorundadır.

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:

Türkiye'de çeşitli kollarda faaliyet gösteren pek çok kooperatif vardır. Bu kooperatifler faaliyet alanı ve temalarına göre Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı olmak üzere üç ayrı Bakanlığın sorumluluğu altındadır. Günümüzde kooperatifçilik faaliyetleri, 1982 Anayasası'nın 171'inci maddesinde yer alan "Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır." hükmü temelinde, 24/04/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunuyla birlikte 18/04/1972 tarihli ve 1581



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ve 01/06/2000 tarihli ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun hükümlerine göre yürütülmektedir.

Türkiye’de kurulan kooperatifler incelendiğinde eğitim, sağlık, kadın girişimciliği, fıkri mülkiyet hakları ve proje danışmanlığı ile ilgili alanlarda farklı kooperatif tanımları bulunmasına karşın kapsayıcı bir sosyal kooperatif tanımının bulunmadığı görülmektedir.

Türkiye’de sosyal kooperatifler için ayrı bir mevzuat bulunmamasına rağmen, çalışmalarını sosyal kooperatif modeline uygun olarak yürüten ve kendini sosyal kooperatif olarak tanımlayan örnekler bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de sosyal kooperatif tanımının hukuki bir karşılığının ve sosyal kooperatiflere dair bir mevzuatın olmamasından dolayı, sosyal kooperatif modeli ile çalışan bu organizasyonların büyük bir kısmı, kooperatif yasal statüsü altında kurulmakta ve faaliyetlerini kooperatif çatısı altında ilerletmektedir. Bunun öncelikli sebepleri olarak, kooperatif yasal statüsünün esnek bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal ekonomi aktörü olarak sosyal kooperatifler, yapıları gereği toplum faydasına yönelik faaliyetler/çalışmalar yapmakta, aynı zamanda ticari gelir de elde etmektedirler. Türkiye’de bunun için en esnek yapıyı kooperatif sağlamaktadır. Ancak diğer taraftan ise bu durum sosyal kooperatifler için temelde; vergilendirme ve diğer maliyetler, hukuki zorluklar ve finansmana erişim konularında engel yaratmaktadır. Dernek ve vakıfların ticari faaliyetlerde yaşadıkları zorluklar ve toplumun dernek ve vakıflara mesafeli yaklaşımı bu aşamada kooperatifi daha cazip bir çözüm olarak öne çıkarmaktadır. Kooperatifler ortaklarına sosyal fayda ve ekonomik fayda sunmasına rağmen, dernekler ve vakıflar sadece sosyal fayda sunabilmektedir. Dernekler ve vakıflar ticari işletme değildir ve gelir getiren faaliyetler kapsamında kooperatifler kadar geniş ve esnek bir yapıya da sahip değildir.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

a) Faaliyet Türleri:

Kar amacı gütmeyen bir kooperatif modeli ile çalışan İhtiyaç Haritası, sürdürülebilirliğini sağlamak ve gelir modeli yaratmak için, sosyal sorumluluk projeleri tasarlama ve uygulama, teknoloji bazlı platformlar geliştirme konusunda kamu kurumları, özel şirketler, STKlar ve üniversiteler ile işbirliği yapmaktadır. İhtiyaçların veya ihtiyaç sahiplerinin listelendiği ve bu ihtiyaçların çeşitli kampanyalar aracılığıyla karşılanması gibi projeler/çalışmalar yapılmaktadır. İhtiyaç Haritası, kurumsal ve finansal sürdürülebilirliğini sağlamak için aşağıdaki temel faaliyetleri gerçekleştirir;

- Hibeler ve Fonlar: Ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilen hibelere, fonlara ve etki yatırımlarına başvuru yapmaktadır ve bunlardan yararlanmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri: Platformda doğrulanmış ihtiyaçları karşılayarak sosyal etki yaratmak için kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak,
- Kitlese Fonlama ve Bağış Koşuları: İhtiyaç Haritası, Türkiye'de düzenlenen koşu organizasyonlarına katılır ve İhtiyaç Haritası Koşu Ekibi oluşturularak kaynak geliştirme faaliyetleri yürütür.
- Kurumsal Bağışçılar: Özel sektör kurumları düzenli olarak bağış yapmaktadır.

b) Yararlanmanın Şartları:

İhtiyaç Haritası platformuna 18 yaşından büyük tüm T.C. vatandaşları kayıt yaptırabilir ve durumlarına göre ihtiyaç talep edebilir veya ihtiyacı olan kişilere destek verebilirler.

c) Yıllar İtibariyle Yararlanıcılar ve Sağlanan Faydaya İlişkin Rakamlar:

2015 yılından bugüne İhtiyaç Haritası platformunu 100 bine yakın üye, 350'den fazla STÖ, 70'ten fazla özel sektör kuruluşu, yüzlerce kamu kuruluşu temsilcisi kullandı ve kullanmaya devam etmektedir. Platform aracılığıyla 9.14 milyondan fazla ihtiyaç kalemi karşılanırken yaklaşık 390 milyon liraya eş değer bir paylaşım ekonomisi yaratılarak sosyal etkisi yüksek bir fark yaratıldı. Ayrıca İhtiyaç Haritası sahada, ofiste, üniversitelerde ve dijital ortamda çalışan binlerce gönüllüye sahiptir. Türkiye'nin dört bir yanındaki üniversitelerde 48'den fazla İhtiyaç Haritası Öğrenci Toplulukları/Temsilcilikleri bulunmaktadır. Bunlar, kullanıcılara daha etkili bir şekilde hizmet etmek ve farklı kullanıcı segmentleri (STK'lar, şirketler, gönüllü gruplar vb.) için farklı ürünler ve özellikler geliştirmek için yeni fırsatlar sunan göstergelerdir.

d) Faaliyetler Sırasında Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri:

İhtiyaç Haritası kuruluşundan bu yana Türkiye'nin birçok ilinde ve bölgesinde çok çeşitli projeler, çalışmalar ve kampanyalar yürütmüştür. Sosyal kooperatif (kar amacı gütmeyen kooperatif) modeli ile çalışan İhtiyaç Haritası, bu zamana kadar yürüttüğü faaliyetlerin önündeki engellerin başında vergilendirme ve diğer maliyetler ve hukuki zorluklar gelmektedir. Kanuni alandaki mevzuat eksikliği hem maddi hem de hukuki zorlukları doğurmakta, ayrıca dolaylı olarak İhtiyaç Haritası'nın ve diğer sosyal kooperatiflerin kamu finansmanlarına ve diğer desteklerine de erişimini kısıtlamaktadır. Sosyal kooperatifçiliğe dair bir mevzuattan İhtiyaç Haritası'nın öncelikli beklentileri ise maddi desteklerdir; hibe gibi finansal desteklere kolay ulaşma, vergi/KDV maliyetlerinin kaldırılması ya da azaltılmasıdır.

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Türkiye'de sosyal kooperatiflerin gelişimi için sağlanacak destekler eğitim, danışmanlık, mevzuat ve yerel yönetimlerle ilişkiler olmak üzere dört ana başlıkta toplanabilir.

- Eğitim:

Sosyal kooperatifler, kuruluşu öncesinde kooperatif mevzuatı, kooperatif türünün belirlenmesi, kuruluş süreçleri, finansal yönetim konularında verilecek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Faaliyet aşamasında ise kooperatiflerin ihtiyaçları; finansal yönetim, üretim, pazarlama, iç ve dış iletişim ve diğer kooperatiflerle ilişkilerin geliştirilmesi gibi daha çok sürdürülebilirliğin öne çıktığı konu başlıklarında yoğunlaşmaktadır. Bu eğitimlerin 2-3 günü geçmeyecek ve kendilerine yakın, bölgesel eğitimler olması sosyal kooperatifler tarafından iyi olacaktır. Kooperatiflerin eğitime katılımını kolaylaştırmak ve eğitimlerin sürekli erişilebilir olması için çevrimiçi platformlarda ve/veya mobil uygulamalar üzerinden sunulması da etkili olacaktır. Eğitim verecek yetkililerin kamu kuruluşlarından olması ya da yurt dışından gelen eğitmenler tarafından eğitimin verilmesi sosyal kooperatifler açısından yapılan eğitimin verimliliği sağlayabilir.

- Danışmanlık:

Sosyal kooperatiflerin kuruluş aşaması ve günlük işleyişi içerisinde hem bürokratik hem de kooperatif yönetimi ile ilgili konularda fikir danışacakları, geçmiş tecrübelerden yararlanacakları ve kendilerine yön gösterecek kişi ve kurumların danışmanlık desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçevede kamu kurumları ve kooperatiflerin ortak bir çatı altında “kooperatif danışma/destek hattı” benzeri bir platforma sahip olmaları, kooperatiflerin daha sağlıklı bir işleyişe sahip olmaları ve sürdürülebilir faaliyetler gerçekleştirebilmelerine destek olacaktır. Bu yapıya paralel olarak Türkiye'deki sosyal kooperatiflerin birbirleri hakkında bilgiye erişebilecekleri, kendi aralarında etkileşimde bulunacakları ve ihtiyaçların karşılanmasında sosyal kooperatiflere öncelik tanıyacak bir başka platforma da ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle bir platformun geliştirilip Türkiye'deki sosyal kooperatiflerin kullanımına sunulması tavsiye edilmektedir. (örnek - www.sosyalkooperatif.org)

- Mevzuat:

Türkiye'de bir sosyal kooperatif mevzuatının olmaması, sosyal kooperatifler için kuruluş aşamasından başlayarak faaliyet süreçleri boyunca gelişimlerinin önünde en büyük engel olarak belirtilmektedir. Bürokratik işlemlerin karmaşık ve detaylı olması, farklı kamu kurumlarında uzun ve detaylı süreçlerin işlemesi, kooperatiflerin üç farklı Bakanlığın sorumluluk alanına girmesi sosyal kooperatiflerin faaliyet yürütmeleri önünde engel teşkil



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

etmekte ve hukuki zorluklar oluşturmaktadır. Bu anlamda kamu kurumlarının kooperatiflere kolaylık ve öncelik tanıyacağı bir yaklaşımın kazandırılması, sosyal kooperatifler için ayrı bir mevzuatın uygulamaya geçirilmesi Türkiye’de sosyal kooperatifçiliğin gelişmesi için önemli bir adım olacaktır. Bu adımların gerçekleştirilmesi Türkiye’deki sosyal kooperatifçiliği ilerletecek ve uluslararası bilinirliklerini arttıracaktır. Mevzuatın özellikle devletin ve diğer kurumların sağladığı hibe ve diğer desteklere ulaşımı kolaylaştıracak ve vergi, KDV maliyetlerini azaltacak bir içeriğe sahip olması etkili olacaktır.

- Yerel Yönetimlerle İlişkiler:

Sosyal kooperatiflerin gelişiminde ve faaliyet alanlarının artmasında yerel yönetimlerin sosyal kooperatiflere yönelik geliştireceği olumlu bakış açısı ve karşılıklı geliştirilecek iş birliği çok önemlidir. Kooperatiflerin yerel yönetimlerden öncelikli beklentisi bir dernek ya da vakıftan çok devletin ve yerel yönetimlerin kamu yararına olan çalışmalarını üstlenecek ve topluma yarar sağlayacak her çalışmada kamu kurumları ile beraber hatta onların önünde yer almaktır. Bu çerçevede beklentiler:

- Kamu ihalelerinde kooperatiflerin diğer işletmelere göre kamu yararı gözetmesi açısından ayrıcalık ve önceliğe sahip olması,
- Kamu hizmetleri ve harcamalarının kooperatifler üzerinden gerçekleştirilmesi için geliştirmeler yapılması (örneğin belediyelerin sağladıkları yaşlı/ engelli/ çocuk bakımı hizmetlerinin konu ile ilgili kooperatiflerce gerçekleştirilmesi),
- Yerel yönetimler ve belediyelerin sosyal kooperatifler için ofis, lojistik destek, iş birliği sağlama gerekliliğinin yerel yönetim anlayış ve ilkelerine dâhil edilmesi.

4.6.8. İNOGAR Sosyal Kalkınma Yardımlaşma İnovasyon Ve Proje Danışmanlığı İşletme Kooperatifi

İnogar Sosyal Kalkınma Yardımlaşma İnovasyon ve Proje Danışmanlığı İşletme Kooperatifinin 04/11/2021 tarihli cevabi yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

- Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:

Sınırlı Sorumlu İnogar Sosyal Kalkınma Yardımlaşma İnovasyon ve Proje Danışmanlığı İşletme Kooperatifi (bundan sonra İNOGAR olarak anılacaktır) 2018 yılında İstanbul’da kurulmuştur. İNOGAR, tüm hayatların eşit değere sahip olduğu inancıyla eşitsizliği azaltmak için çalışmaktadır. İNOGAR’ın misyonu yaşam boyu öğrenmeye ilham vermek, bilgiyi



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ilerletmek, dezavantajlı grupları, yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarına yardımcı olarak güçlendirmektir. Amacı ise sosyal değişim ve ekonomik bağımsızlık için kaynakları organize etmektir.

INOGAR'ın temel hedefleri arasında;

- İnsanların hayatlarını bilgilendirici ve eğitici programlarla zenginleştirmek,
- Yaratıcı projelerin hayata geçirilmesine yardımcı olmak,
- Tüm toplulukların birlikte çalışmalarına olanak sağlayarak insanlığın gelişmesine yardımcı olmak,
- Anlamlı inovasyonlar ile insanların hayatlarını iyileştirmek,
- Stratejik ortaklıklar kurarak uygulanabilir, sürdürülebilir, toplum temelli proje ve programları hayata geçirmek,
- Adil ticaret destek kuruluşu olarak uluslararası ticarete daha fazla eşitlik arayan, diyaloga, şeffaflığa ve saygıya dayalı bir ortam yaratmayı hedefleyen girişimlere/girişimcilere yol açmak yer almaktadır.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Kooperatif kuruluşu için yedi kişi bir araya geldikten sonra, ana sözleşmenin hazırlanması ve her sayfasının 7 kurucu ortak tarafından imzalaması ve imzaların da ticaret sicili müdürlüğüne tasdik ettirilmesi gerekir. Kooperatif kuruluşundan önce aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir.

- Kooperatifin kurulacağı yerleşim yerinin kooperatifin amaçlarını gerçekleştirebilecek bir alt yapıya sahip olup olmadığının araştırılması,
- İhtiyaç duyulan sermayenin hesaplanması ve bu sermayenin nasıl karşılanacağı,
- Ortak sayısının belirlenmesi,
- Finansman ihtiyacı olması durumunda kredinin hangi kaynaklardan ve hangi maliyetle sağlanacağını araştırılması.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre kooperatif merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan olunur. Tescil ve ilan olunacak hususlar şunlardır:

- Ana sözleşme tarihi,
- Kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi,
- Kooperatifin unvanı ve merkezi,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri,
 - Ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu,
 - Ayni sermaye ve devralınan akçalı kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler,
 - Kooperatifin ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği,
 - Yönetim Kurulu üyeleriyle kooperatifi temsile yetkili kimselerin ad ve soyadları,
 - Kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve ana sözleşmede de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının pay sahiplerine ne suretle bildirileceği,
 - Kooperatifin şubeleri: Kooperatifler, lüzum gördükleri takdirde memleket içinde ve dışında şubeler açabilirler. Şubeler, merkezin sicil kaydına atıf yapılmak suretiyle bulundukları yer ticaret siciline tescil olunurlar.
- Kooperatif ana sözleşmesinde aşağıdaki hususlara ait hükümlerin yer olması gerektir.

- Kooperatifin adı ve merkezi,
- Kooperatifin amacı ve çalışma konuları,
- Ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartlar,
- Ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az ¼'nün peşin ödenmesi,
- Ortakların ayni sermaye koyup koymayacakları,
- Kooperatiflerin yükümlerinden dolayı ortakların sorumluluk durumu ve derecesi,
- Kooperatifin yönetici ve denetleyici organlarının görev ve yetki ve sorumlulukları,
- Kooperatifin temsiline ait hükümler,
- Yıllık gelir gider farklarının, hesaplama ve kullanma şekilleri,
- Kurucuların adı, soyadı iş ve konut adresleri,

Kooperatiflerin Vergisel Yükümlülükleri:

- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununa göre, kooperatiflerin elde etmiş oldukları kazançlar kurumlar vergisine tabidir.
- Türk Ticaret Kanunu'nda kooperatifler ticaret şirketleri olarak sayıldığından, Vergi Usul Kanununa göre bilanço esasına göre defter tutmaları gerekmektedir.
- Katma Değer Vergisi kanununa göre, kooperatifler katma değer vergisi ödemek zorundadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:

Türkiye’de sosyal kooperatifler sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesi konusunda bazı avantajlar ve dezavantajlara sahiptir.

• Avantajlar:

- Uluslararası fon ve hibelere erişim ve destek alınması,
- Sosyal kooperatifçilik yeni bir alan olduğu için gelişime ve iyileştirmeye açık olması,
- Sosyal kooperatiflerin ortak bir amaç için bir araya gelen kişiler ve toplumsal fayda alanındaki çalışmalar açısından faaliyet gösteren bir işletme yapısı olduğu anlaşılmaktadır.

• Dezavantajlar:

Ulusal fonlara ve hibelere erişimde STK statüsünde kabul edilmemesi ve erişimin kısıtlıdır. Kooperatif ve sosyal kooperatif kavramları özellikle gençler ve üniversite öğrencileri tarafından yeterli bir şekilde bilinmemektedir.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

a) Faaliyet Türleri:

Kar amacı gütmeyen bir kooperatif modeli ile çalışan INOGAR, sürdürülebilirliğini sağlamak ve gelir modeli yaratmak için yerel yönetimler, özel şirketler, STK’lar ve üniversiteler ile iş birliği yapmaktadır.

- Yerel Yönetim Projeleri: Türkiye'deki yerel yönetimlere projeler geliştirmek ve bu projeleri uygulamak.
- Özel şirket destekleri: Ulusal ve uluslararası özel sektör kuruluşları tarafından desteklerle projeler geliştirmektedir.
- Hibeler ve Fonlar: Ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilen hibelere, fonlara başvuru yapmaktadır ve bunlardan yararlanmaktadır.

b) Yararlanma Şartları:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

İnogar Kooperatifi'nin projeleri ve faaliyetlerinden dil, din, millet, yaş, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın reşit olan tüm bireyler yararlanabilir.

c) Yıllar İtibariyle Yararlanıcılar ve Sağlanan Faydaya İlişkin Rakamlar:

2018 yılından bu yana İNOGAR Kooperatifi'nin gerçekleştirdiği etkinlikler, projeler ve faaliyetlerden 8.000 kişi yararlanmıştır. Bu rakam etkiel bir perspektif ile değeriendirildiğinde dolaylı olarak 16.000 kişinin faydalanıcı olduğu düşünölmektedir.

d) Faaliyetler Sırasında Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri:

İNOGAR, sosyal kooperatif, kar amacı gütmeyen kooperatif modeli ile çalışmaktadır. Karşılaşılan temel zorluklar arasında vergilendirme ve diğeri maliyetler ve hukuki zorluklar bulunmaktadır. Ayrıca, sosyal kooperatiflere yönelik mevzuat eksikliği hem maddi hem de hukuki zorlukları doğurmaktadır. İNOGAR'ın beklentileri arasında maddi destekler, hibe gibi finansal desteklere kolay ulaşma, vergi/ KDV maliyetlerinin kaldırılması ya da azaltılmasıdır.

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

Tanıtım: Sosyal kooperatiflerin farklı deneyim, iş/işletme yapısı, milliyetlerden kişi ve/veya tüzel kişilerin ortak amaç için bir araya gelebilmelerini sağlayan bir yapı olarak görölmektedir. Bu çok yönelimli yapıya da dikkat çekilmesi değeri bulunmaktadır. Dolayısıyla özellikle gençlere ulaşma konusunda kooperatiflerin tanıtımına yönelik maddi destek sağlanması düşünölebilir.

Mevzuat: Kar amacı gütmeyen sosyal kooperatifler için ayrı bir mevzuat hazırlanarak bu mevzuatta sosyal kooperatiflerin gelir modeli geliştirmesi ve farklı kanallardan sürdürülebilirliğinin sağlanması için maddi destek mekanizmalarının kurulması önerilebilir. Mevzuata yönelik en önemli bulgu sosyal fayda için çalışan bir kurumun vergi muafiyetinden faydalanarak gider yükünün azaltılmasında bir araç yaratılması görölmektedir.

4.6.9. Engelliler İle Engelli Çocuk Annelerine Destek Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi (KAGÜK)

Engelliler İle Engelli Çocuk Annelerine Destek Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifinin sunumunda aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

KAGÜK, 25.04.2015 tarihinde engelliler ile engelli çocuk annelerine destek, kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifi olarak kurulmuştur. Kurulan engellilere yönelik hizmet eden ilk kadın girişimi kooperatifi olarak, kurulma sürecini çok sancılı ve zorlu bir şekilde atlatmıştır.

Kurucu Gülsüm Soyak, 1959 yılında çadırdan köye inemeyip, çalıların arkasında göbek bağı taşla kesilerek dünyaya gelmiştir. Sağlıkla dünyaya gelen kardeşinin cahillikle engelli bir birey oluşuna bire birde tanıklık etmiş, engelli çocuğu olan bir annenin kızı olarak hayatına devam etmiştir.

Başarılı bir ticaret ve siyaset hayatından sonra bireysel gönüllülüğünü kooperatifçilik çatısı altında kendisi gibi gönüldaşlarıyla büyütmüş, sosyal sorumluluk kapsamında birçok hastalıkla ilgili (skolyoz, çölyak vb.) farkındalık oluşturabilmek adına toplantılar, çalıştaylar, seminerler düzenlemiştir.

KAGÜK, Antalya merkezli bir kooperatif olmakla birlikte Türkiye geneli tüm kadınlara ulaşmayı hedeflemektedir. Kültürümüzü tanıtabilmek için diğer illerle kardeş kooperatif olmak ve komşu ülkelerle sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda kaynaşmayı amaçlamaktadır. KAGÜK 2019'da ATO Congressium'da düzenlenen Türkiye Kooperatifler Fuarı'nda, kadın girişimi alanında "Yılın Kooperatifi" ödülü almıştır.

KAGÜK, engellere ve imkânsızlıklara inanmayan gönüllülüğü esas alan bir kooperatiftir. KAGÜK ortakları; milli manevi değerleri koruyabilen gerçek ve büyük aile olmayı başaran bir sosyal kooperatiftir.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

- KAGÜK ve Çille Kooperatifi Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından tahsis edilen merkezde dikiş atölyesinde üretim yapmaktadır. Otizmli çocukların anneleri dikiş atölyesinde çalışmaktadır.

- Engelli aileleri topluluk deneyimi yaşamaktadır. Hem sosyal hem de ekonomik olarak fayda sağlanmaktadır. Gelir dağıtımı, maaşlı ve parça başı bölüşüm şeklinde olmaktadır. Ayrıca eski mahkum kadınlar da yine dikiş atölyesinde rehabilitasyon çalışmalarına katılarak özgüven kazanmakta ve ekonomik olarak özgür olmaya adım atmaktadır.

- KAGÜK, Ticaret Bakanlığı KOOPDES programından aldığı destekle seramik ekipmanları almıştır. Bu ekipmanlar sayesinde engelli çocukların motor becerilerini geliştirmeleri için ücretsiz atölye çalışmaları yapılmaktadır.

- Skolyoz Farkındalık Semineri ve Çalıştay, Sivil Düşün AB Programı Desteği Destek başvurusu Kooperatif Uzmanı Mehmet Kuzu tarafından gönüllü olarak



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

hazırlanmıştır. Destek kabul edildikten sonra uygulama aşaması S.S. Genç İşi Bilimsel Araştırma ve Geliştirme, Eğitim Kooperatifi tarafından desteklenmiştir.

- KAGÜK, bir merkezde unlu mamuller üretimi yapmaktadır. Bu ürünlerle resmi kurumlara satış ve catering hizmeti sağlanmaktadır. Engelli aileleri, bu merkezdeki hizmetlerden ücretsiz yararlanmaktadır.

KAGÜK öncülüğünde kurulan kooperatifler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Kooperatif Adı	Ortak Sayısı	Yaş Ortalaması
S.S. Engelliler ile Engelli Çocuk Annelerine Destek Kadın Girişimi, Üretim ve İşletme Kooperatifi	16	42
S.S. Çille Tekstil Tasarım Dezavantajlı İnsanları Kazanma Kadın Girişimi, Üretim ve İşletme Kooperatifi	14	16
S.S. Likya Kadın Girişimi, Üretim ve İşletme Kooperatifi	9	28
S.S. Ladin Ahşap Dekorasyon ve Organizasyon Kadın Girişimi, Üretim ve İşletme Kooperatifi	9	39
S.S. Çınar Kadın Girişimi, Üretim ve İşletme Kooperatifi	9	33
S.S. Sedir Plan Proje Eğitim Kadın Girişimi, Üretim ve İşletme Kooperatifi	9	32
TOPLAM	66	35

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

- Antalya merkezli 6 kadın öncülüğünde kurulan ve yönetilen kooperatifler olarak, patronlu şirketler ve kar payı dağıtan (risturn) kooperatiflerle aynı konumda olmamız zorluk yaratmaktadır.

- Vergi tahakkuk ederken ve bilimum işlerde yaptığımız iş toplumsal olmasına rağmen kar amacı ön planda olan şirketlerle aynı konumda görülmekteyiz.

- Sosyal Kooperatifler, kanunda düzenlemeyle sınırları ve çerçevesi bir an önce belirlenmelidir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Sosyal Kooperatif tanımı ve olanakları olduğu anda ekonomik sıkıntılar yaşayan bireylere yönelik sürdürülebilir ekonomik faaliyetler hız kazanacaktır.
- Sosyal Kooperatifler ile ilgili farklı kanunlarda düzenleme yapılmasına ihtiyaç vardır.
- Kooperatifler Kanunu'nda sosyal kooperatif tanımı yapılmalıdır.
- Sosyal Kooperatif, ortaklarının çoğunluğu olanakları kısıtlı bireylerden oluşan ya da olanakları kısıtlı bireylere yönelik çalışmalar yapan ve ortaklarının en az %10'u olanakları kısıtlı bireylere ayıran kooperatiflerdir.

Olanakları Kısıtlı Bireyler:

- %40 ve üzeri engelliler,
 - 18-29 yaş gençler,
 - Kadınlar,
 - Eski mahkumlar,
 - Mülteciler,
 - Göçmenler,
 - Kırsal alanda ikamet eden kişiler,
 - Şiddet mağdurları,
 - 12 ay ve üzeri işsizler.
- Türk Ticaret Kanunu'nda "ticaret şirketi" olarak tanımlanmak yerine "sosyal işletme" olarak tanımlanmalıdır.
 - Kamu İhale Kanunu'nda sosyal kooperatifler de tarım ve hayvancılık kooperatifleri gibi kamu kurumlarına ihalesinin alım yapabilir hale getirilmelidir.
 - Gelir Vergisi Kanunu'nda kar payı dağıtmayan sosyal kooperatifler vergiden muaf olmalıdır.
 - Katma Değer Vergisi Kanunu'nda KDV %0'a indirilmelidir.
 - Kurumlar Vergisi Kanunu'nda vergi %0'a indirilmelidir.

4.6.10.9 Köy Kalkınma Kooperatifi

9 Köy Kalkınma Kooperatifinin yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:

9 Köy Sosyal Kooperatifinin kuruluş amacı, öncelikli olarak dezavantajlı grupların ve kişilerin; üretim süreçlerine dâhil edilerek istihdam edilebilmeleri ve toplumda eşit haklara



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

sahip olabilmeleri için eğitim, gençlik, spor, sanat, bilim, kültür, teknoloji, çevre, tarım, ekoloji, geri dönüşüm, enerji, turizm, psikoloji ve insan hakları gibi iktisadi ve sosyal alanlarda her türlü çalışmaları yürüterek, gereken fiziki, idari ve mesleki alt yapıyı sağlamak buna yönelik sosyal işletmeleri kurmak ve böylece adaletli gelir dağılımı ile ortaklarının ve dezavantajlı kişilerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarını sağlamaktır.

Bu amaçla, kırsal bölgelerde kır-kent ağ ilişkisinin dayanışmacı bir yapıyla kurularak, sürdürülebilir yerel kalkınmayı sağlamaktır. Kooperatifin faaliyet gösterdiği bölgelerde yapılacak projelerin paydaşları seçilen kişi ve grupları, üretim süreçlerine dâhil ederek, eğitim, spor, sanat, bilim, kültür, teknoloji, çevre, tarım, ekoloji, geri dönüşüm, enerji, turizm, psikoloji ve insan hakları gibi iktisadi ve sosyal alanlarda her türlü çalışmaları yürüterek gereken fiziki, idari ve mesleki alt yapıyı sağlamak buna yönelik sosyal işletmeleri kurmak ve böylece adaletli gelir dağılımı ile ortaklarının ve dezavantajlı kişilerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarını sağlamaktır.

Tüm bu amaçlar çerçevesinde kurulan 9 Köy Sosyal Kooperatifi, çalışmalarına 28 Şubat 2019 yılında başlamıştır. Kurulduğu günden itibaren kırsal alandaki çalışmalarına başlayarak kırsaldaki bireyler ile kentli bireyler arasında köprü oluşturacak çeşitli projeler hayata geçirmektedir. Bunların başında üretim tüketim kampları, mevsimlik tarım işçileri ile yapılan projeler gelmektedir. 9 Köy Sosyal Kooperatifi'nin kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği projeler kronolojik olarak aşağıda belirtilmektedir.

- Tuz Gölü'nün Gerçek Sahipleri Projesi -2019
- Sıfır Atık Projesi – 2019
- The Rufford Foundation - Conservation of Top Predators Through
- Monitoring and Capacity Building in the Gökçeada Island (North Aegean Sea) Projesi (İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi ile ortak) – 2019
- Gökçeada Zeytin Hasadı & üretici - tüketici kampı – 2019
- Güçlü İletişim, Mutlu Aile Atölyeleri – 2020
- Mevsimlik işçiler ile 'Sosyal Hayata Entegre' Projesi – 2020
- Online Sanat ve Bilim Atölyeleri – 2020
- Lavanta, Üzüm, Badem Hasadı – 2021

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Sermaye şirketleri gibi tüm vergilerden yükümlüüz.

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Türkiye’de kooperatif kavramının 90’lı yıllarda popüler olan ve bir kısmı yarım kalan, kooperatif üyelerinin mağdur olduğu yapı kooperatifleri ile özdeşleşmiş olması bir dezavantaj olarak karşımıza çıktı. Sosyal kooperatif kavramının oturması, anlatılması, yaygınlaşması ile bu engel ve algıyı değiştirdikçe daha rahat hareket ettiğimiz, insanların güvenlerini kazandığımız bir zemin yaratabildik.

Sosyal kooperatiflerin bir diğer dezavantajı ise vergi alanında karşımıza çıktı. Kar amacı gütmeyen sosyal kooperatiflerin vergiden muaf olmaması, bağış ve hibe programları ile ilerleyen sosyal kooperatiflerin varlıklarını sürdürmek konusunda olumsuz bir etken olmaktadır. Sosyal kooperatiflerin, vergi konusunda şirket yükümlülükleri ile ilerlemesi yerine dernek ve vakıflar gibi bu konudan muaf tutulması gerektiği görüşündeyiz.

Sosyal kooperatifin uygulama ve hareket alanının, dernek ve vakıflardan daha geniş olması ise en büyük avantajımız oldu. Kurguladığımız projelerdeki faaliyet alanlarımızı daha geniş bir çerçevede tutarak daha çok kişinin yararlanmasını sağladığımız bir faydaya dönüştürebildik.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

Tuz Gölü’nün Gerçek Sahipleri Projesi: 1001 Doğa Öncüleri Programı WWF Projesi kapsamında Gökçeada İlkokulu iş birliği ile hayata geçirilmiştir. Tuz Gölü’nün Gerçek Sahipleri projesi ile Gökçeada Aydıncık Koyu’nda bulunan Tuz Gölü’nün ekolojik olarak önemini tüm ada halkına ve turistlere anlatmayı, suyun yapısını bozan etkenlerin araştırmayı ve Tuz Gölü’nde hayat süren kuşların geri dönmelerini sağlamak için farkındalık ve iyileştirme çalışmaları yapacağız. Projenin uygulayıcıları ise Gökçeada Ortaokulu öğrencileri olacak.

Sıfır Atık Projesi: Gökçeada’da hayata geçirilen proje kapsamında, yaşları 7-12 arasında değişen çocuklara ve ailelerine sıfır atık hakkında bilgilendirme eğitimi yapılmıştır. Bu eğitimin ardından, çocuklarla sahaya çıkılıp belediye işbirliği ile Gökçeada’nın belirlenen bölgelerindeki çöpler toplanmıştır.

Gökçeada Etrafındaki Top Predatörlerin İzleme ve Kapasite Artırma Yolu İle Korunması Projesi: Doğayı anlayarak daha iyi ve yaşanabilir bir dünya yaratmayı istiyoruz. Bunun için bilimsel çalışmalarda partner olarak yer almayı önemsiyoruz. Bu bakış açısı ile ilk köyümüz olan Gökçeada’nın deniz ekosistemini inceleyecek olan ”

Gökçeada Etrafındaki Top Predatörlerin İzleme ve Kapasite Artırma Yolu İle Korunması” araştırmasını İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi ortaklığında hayata geçirdik.

Gökçeada Zeytin Hasadı & Üretici Kampı: Kırsal ile kentli bireyleri birleştirmeyi, iki tarafından da birbirine anlatacakları, öğretecekleri ve değişik bakış açıları katacakları inancı ile geliştirilmiş 3 günlük bir kamp organizasyonudur. Kampa katılanlar, köylünün zeytin hasadına



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yardımcı olurken ekolojik söyleşilere, mayalı ekşi ekmek yapım atölyesine, lavanta atölyesine, doğa yürüyüşlerine katılma fırsatı buldu. Kamp esnasında yapılan üretici ziyaretleri ile katılımcılarla üreticiler arasında bir diyalog ortamı sağlandı.

Güçlü iletişim, Mutlu Aile Atölyeler: Gökçeada'da gerçekleştirilen proje kapsamında kırsaldaki bireylerin aile içi iletişimlerinin geliştirilmesi, çocukların aileleri ile olan ilişkisi, ailelerin yaklaşımı, madde bağımlılığı, kadın girişimcilerin güçlendirilmesi, kadına yönelik şiddet, gibi önemli konu başlıklarında eğitimler düzenlenmiştir.

Mevsimlik işçiler ile 'Sosyal Hayata Entegre' Projesi: Niğde Kalkınma Ajansı'nın başlattığı hibe ile 2020 yılında hayata geçirilen proje, mevsimlik tarım işçilerinin sosyal hayatlarının iyileştirilmesi, kamplarda kalan çocukların sosyal aktivitelerle hayata entegre olmaları, kamplarda kalan kadınların kadın ve üreme sağlığı ile bilinçlendirilmesi amacıyla hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında 9 Köy Sosyal Kooperatifi Gönüllüleri sahaya inerek kampta kalan çocuklara 8 hafta boyunca ritim ve drama atölyeleri verdi. 8 hafta sonunda mini bir performans sergilendi. Kampta yaşayan kadınlara psikolog eşliğinde birebir ziyaretler gerçekleştirildi. Kadınların, kadın ve üreme sağlığı hakkında bilgilenmesi sağlandı. Proje 2021'de, herhangi bir hibe desteği olmadan gönüllülük çerçevesinde devam etmiştir. Bu kapsamda mevsimlik işçi kampında yaşayan çocuklara verilen eğitimler devam etmiştir.

Online Sanat ve Bilim Atölyeleri: 2020'da gerçekleşen COVID-19 salgını nedeniyle çocukların eğitim ve sosyal hayatlarının sekteye uğraması gerçekliğinden yola çıkılarak çocuklara yönelik online sanat atölyeleri gerçekleştirilmiştir. Ritim, drama, İngilizce, eğlenceli deneyler başlıklarında online atölyelerle çocukların hem eğlenmesi hem de farklı disiplinlerde bilgilenmeleri sağlandı.

Lavanta, Üzüm, Badem Hasadı: Pandemi nedeni ile ara verilen tüketici- üretici kamplarının ikincisi Nevşehir'de gerçekleştirildi. Aşılma oranlarının artması ve salgının azalması ile sosyal mesafe kuralları çerçevesinde gerçekleştirilen hasat etkinliğinde, kentli bireylerle kırsaldaki üreticinin buluşması sağlanıp üreticiye destek verildi.

Üretici Saha Ziyaretleri: 2020'de tüm dünyayı etkisine alan pandemi süresince, üreticilerin dertlerini dinlemek, sahadan kopmamak ve yeni normallerin ışığında üreticilerin içerisinde bulunduğu durumları iyileştirmek adına saha ziyaretleri yapıldı. Pandemi döneminde başlayan ziyaretler, 9 Köy Sosyal Kooperatifi için geleneksel hale gelerek farklı periyotlarda üretici ziyaretleri 2021'de de devam etmiştir.

Gökçeada'da, Niğde'de ve Nevşehir'de gerçekleştirdiğimiz saha çalışmaları gerçekleştirdik. Bunun yanı sıra Elazığ'da bulunan Fırat Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Sosyal Girişim Zirvesi, Ankara'da TED Üniversitesi etkinliğine ve Sosyal Kooperatif Treni gibi pek çok etkinlikte yer aldık. Yerel belediyeler ile çalışmalarımız ile birçok kişiye dokunduk. 9 Köy Sosyal Kooperatifi olarak kırsal alan gibi zorlu bir sahada görev alırken sahaya dair bilgi edinmenin zorluğu bizi sahada oldukça zorladı. Örneğin; "Mevsimlik işçilerin



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Sosyal Hayata Entegre Projesi”nin ilk uygulamasında sahaya inmeden, atölyelere katılacak çocuk sayısı, yaş grubu, etkinlik alanı gibi temel bilgilere erişemedik. Bunun yanı sıra kurumların bu zorlu alanı sahiplenmeyi birincil hedefleri arasında görmemeleri ayrı bir handicap oluşturdu. Pandemi dönemi ile bütçelerin farklı konulara ayrıldığı bir dönemde, mevsimlik işçilerin, üretici sorunlarının ikincil plana atılması nedeni ile projelerimize maddi destek bulmakta zorlandık.

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

Hukuki:

Sosyal Kooperatifler Kanununun olmaması, sosyal kooperatifler için belirsiz bir alan yaratmaktadır. Sosyal Kooperatif tanımı yapılırken eksik veya fazla hareket alanı eklenebiliyor. Sosyal kooperatifler; kooperatifler kanunu, iş kanunu, kurumlar vergisi kanunu, gelir vergisi kanunu, katma değer vergisi kanunu, vb. kanunların birbirleriyle (ve genellikle yönetmelik ve genelgelerle bilahare düzenlenen) hususlardan mustarıptır.

Mali:

Sosyal kooperatiflerin üstünlüğü vergisel muafiyet/istisnalardan değil, yarattığı toplumsal artı değerden ileri gelmelidir.

2022 Planlaması:

9 Köy Sosyal Kooperatifi olarak, 2022 yılı içerisinde mevsimlik işçiler, yerel yönetim, üreticiler ve döngüsel ekonomi üzerine çalışmalarımızı sürdürmeyi hedefliyoruz.

Yıllar içerisinde yaptığımız saha çalışmalarında gözlemlediğimiz gıda kaybı üzerine çalışmalarımızı yürütüyoruz. Önümüzdeki yıllarda mevsimlik işçiler ve döngüsel ekonomi üzerine daha detaylı çalışmalarımızı, takdirinize sunacağız.

4.6.11. Özel Tiyatro Kooperatifi

Özel Tiyatro Kooperatifinin 10/12/2021 tarihli yazısında aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

➤ Kooperatifin Kuruluş Amacı ve Tarihçesi:

Çalışmalarına Mayıs 2018'de 13 özel tiyatronun girişimiyle başlayan Tiyatro Kooperatifi, 26 Haziran 2019'da İstanbul'da 32 özel tiyatronun ortaklığıyla kurulmuştur. Özel



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

tiyatroların sanatsal üretimini zenginleştirirken ekonomik, sosyal ve hukuki açıdan güçlenmesi ve sürdürülebilir hale gelmesi için çalışan sosyal kooperatif, Aralık 2021 itibarıyla yoluna 68 özel tiyatronun dâhil olduğu büyük ve güçlü bir yapı olarak devam etmektedir.

Başta ortakları olmak üzere Türkiye çapındaki tüm özel tiyatrolar için çalışan kooperatif, ekonomik, hukuki, sosyal ve akademik alanlarda bileşenlerinin kapasitesini geliştirmek için rehberlik sağlıyor; projeler, kampanyalar, eğitim, webinar, seminer ve çalıştaylar düzenliyor. Çalışmalarında ulusal ve uluslararası kültür kurumları, kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, akademi ve benzeri yapılarla iş birlikleri yapan kooperatif, aynı zamanda özel tiyatroların çalışma alanına dair farkındalığı artırmak ve mevzuatta iyileştirme yapmak amacıyla savunuculuk faaliyetleri yürütüyor.

➤ Kooperatifin Vergi ve Ticaret Hukuku Bağlamında Hak ve Yükümlülükleri:

Kooperatifler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak ekonomik faaliyetlerini sürdüren, özel yapıya sahip ekonomik ve sosyal amaçlı kuruluşlardır. Bu nedenle kooperatiflere sağlanan muafiyet ve istisnalar da oldukça önem arz etmektedir.

Kooperatifler yaptıkları tüm hizmetleri belgelendirme ve ortaklarına hesap vermeleri sonucunda vergilendirme açısından ekonomiye önemli katkıda bulunmaktadır. Vergisel anlamda belli başlı kooperatif türleri hariç (Yapı kooperatifleri, üretim kooperatifleri) herhangi bir avantajları bulunmayıp diğer sermaye şirketleri ile aynı vergi kanunlarına tabidir.

Aşağıda başlıca vergi kanunları kapsamında kooperatiflerin durumu açıklanmıştır.

a) Kurumlar Vergisinde Kooperatiflerle İlgili Düzenlemeler:

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun (KVK) 1'inci maddesi "B" bendinde kooperatifler, kurumlar vergisi mükellefi olarak sayılmıştır (KVK. m.1, b.1). KVK 3'üncü maddesinde, 1'inci maddenin B bendinde yer alan kooperatiflerin, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na ya da özel kanunlarına göre kurulan tüketim, üretim, kredi, satış, yapı vs. kooperatifler ile aynı mahiyetteki yabancı kooperatifler olduğu belirtilmiştir.

KVK'nın 7. maddesinin 16. bendinde ise bazı şartları taşıyan kooperatiflerin kurumlar vergisinden muaf olacağı belirtilmiştir. Muafiyet sayesinde kooperatiflerin;

- Kar amacı taşımayarak kamu hizmetine benzeyen hizmetleri yerine getirmesi ve bu bakımlardan kamu müesseselerine benzemesi,
- İktisadi ve sosyal hayata zararlı olabilecek teşebbüslerin etkilerini giderici fiyat istikrarını sağlayıcı fonksiyonları bulunması,
- İktisadi gücü zayıf kitlelerin üretim ve tüketim imkânlarını koruyarak sosyal devlet ilkesi gereği devletin korumasına muhtaç topluluklara hizmet etmesi gibi yapıcı vasıfları değerlendirilmiş olmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Kooperatiflerin kurumlar vergisinden muaf olabilmeleri için K.V.K.'nın 7/16 maddesinde sayılan, aşağıdaki koşulların ana sözleşmede yer alması ve bu koşullara fiilen uyulmuş olması gerekmektedir:

- Sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması,
- İdare meclisi başkan ve üyelerine kazanç üzerinden hisse verilmemesi,
- İhtiyaç akçelerinin ortaklara dağıtılmaması,
- Münhasıran ortaklarıyla is görülmesi,
- Muafiyet şartlarına fiiliyatta da uyulması,
- Faaliyete geçen bir üst birliğe üye olunması.

Buradaki şartların tümünün sağlanması halinde kooperatifler kurumlar vergisinden muaf olabilmektedir. Fakat sosyal kooperatif olarak genel fayda üzerinde çalışan kooperatifler tam olarak bu şartları sağlayamamaktadır. Özellikle 4. madde kapsamında “Münhasıran ortakları ile iş görülmesi” maddesi sosyal kooperatifçilik işleri konusunda kurumlar vergisi muafiyeti için engel oluşturmaktadır.

b) Katma Değer Vergisi'nde Kooperatiflerle İlgili Düzenlemeler:

Türkiye'de yapılan;

- Ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler,
- Her türlü mal ve hizmet ithalatı
- Diğer faaliyetlerden doğan teslim ve hizmetler, işlem vergisi olan Katma Değer vergisinin konusuna girmektedir.
- Adı geçen işlemleri yapan gerçek ve tüzel kişiler Katma Değer Vergisi Kanunu'nda (KDVK) aksine bir hüküm olmadığı sürece KDV mükellefidirler.

Bu bağlamda KDVK yer alan ve verginin konusuna giren işlemleri yapan kooperatifler katma değer vergisi mükellefidirler.

KDV Kanunu kapsamında kooperatiflere tanınan istisnalar ise şu şekildedir:

- Tarımsal amaçlı kooperatiflere bedelsiz olarak yapılan mal teslimi ve hizmet ifalarına ilişkin istisna (KDVK. m.17, b.2),
- Organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinin kurulması amacıyla oluşturulan kooperatiflere tanınan istisna (KDVK. m.17, k.2),
- Konut yapı kooperatiflerine ilişkin istisna (KDVK. m.17, d.2. ve Geçici m.15).



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Yukarıda sayılan istisnalardan da anlaşılacağı üzere sosyal kooperatifçilik kapsamında hizmet veren, destek almak isteyen kooperatifler elde edecekleri bu gelirler karşılığında fatura kesmek ve KDV ile yükümlü olmak durumunda kalmaktadır.

c) Muhtasar Vergisi Kapsamında Kooperatifler:

Özellikle stopaj kesintilerinin yapıldığı muhtasar beyannamelerinde Kooperatifler ile ilgili istisna bulunmamaktadır. Bu nedenle kooperatiflerde gerek personel giderleri, gerek kira giderleri gibi masrafları üzerinden stopaj ödemek zorundadır.

d) Ticaret Hukuku Kapsamında Kooperatifler:

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 124 üncü maddesinde ticaret şirketlerinin;

- Kollektif, komandit, anonim, limited şirket ve kooperatiflerden ibaret olduğu,
- TTK'nın 16. maddesinde de ticaret şirketlerinin tacir sayılacağı hüküm altına alınmıştır.

Buna göre kooperatiflerde Türk Ticaret Kanununa göre diğer ticari şirketlere uygulanan hükümler kooperatiflere de herhangi bir istisna olmadan uygulanmaktadır. Bunun yanında diğer şirket türlerinde yaptırımı olmayan senelik genel kurulların yapılmaması durumundaki cezalar kooperatiflere uygulanmaktadır.

➤ Kooperatif Olmanın Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetlerde Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar:

Avantajlar:

Dernek ve vakıflar yalnızca sosyal fayda yaratmak amacıyla çalışırken, kooperatif statüsü hem sosyal hem ekonomik fayda yaratabilmeye imkân tanıyor. Pek çok dezavantajlı grubun öncelikli sorunlarının ekonomik temelli olması gerçeğinden hareketle sosyal kooperatifçilik modeli, bu sorunların çözümü için en esnek ve doğru yapılanmayı sunuyor.

Dezavantajlar:

Türkiye’de sosyal kooperatifçiliğin henüz mevzuatta tanımlanmamış olmaması, faaliyetlerini sosyal kooperatif modeline uygun olarak, sosyal fayda yaratma amacıyla yürüten işletmelerin herhangi bir ticari işletme gibi değerlendirilmelerine, dolayısıyla yoğun vergi yükü,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

zorlayıcı yasal yükümlülükler ve kamu finansmanlarına erişim güçlüğü gibi sorunlarla karşılaşmalarına sebep oluyor.

Son yıllarda, sivil topluma yönelik uluslararası alandaki hibe programlarında, uygun yararlanıcılar arasında “kâr amacı gütmeyen sosyal girişim”, “sosyal kooperatif” yapılarına da yer veriliyor. Ancak ülkemizde sosyal kooperatifiçiliğin yasal tanımının yapılmamış olması, bu konuda yeterli farkındalığın henüz oluşmaması gibi sebeplerle özel sektör ve STK'lar tarafından oluşturulan pek çok fon programında bu yapılara imkân tanınmıyor.

➤ Sosyal Hizmet Sunumu ve Dezavantajlı Grupların Desteklenmesi Amacıyla Yürütülen Faaliyetler:

a) Faaliyet Türleri:

Savunuculuk çalışmaları:

Örnekler: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile özel tiyatroların tabi olduğu mevzuatta değişiklik yapılması amacıyla yürütülen düzenli görüşmeler; İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile salgın sürecinde özel tiyatrolara verilen destekler üzerine yürütülen görüşmeler; salgın sürecinde özel tiyatroların durumunu analiz etmek ve ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere, meslek örgütlerine, STK'lara, akademik birimlere, tiyatro yapımcılara ve tiyatro seyircilerine sunmak üzere hazırlanan raporlar (bkz. İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi iş birliğiyle gerçekleştirilen araştırma çalışması, 2021-2022 sanat sezonu için Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün özel tiyatroların projelerine verdiği destek üzerine hazırlanan rapor)

Kaynak geliştirme çalışmaları:

Örnekler: #BizdeYerinAyrı projesi, Tiyatro Kooperatifi Yaz Buluşmaları etkinlik serisi.

Kapasite geliştirme çalışmaları:

Örnekler: [Google.org](https://www.google.org) hibesiyle ve Inogar Kooperatifi ortaklığıyla gerçekleştirdiğimiz Sahne 2.0 projesi, Tiyatro Kooperatifi Çözüm Buluşmaları panel serisi, Uluslararası Çağdaş Gösteri Sanatları Ağı etkinliği kapsamında düzenlenen çevrimiçi panel, Tiyatro Kooperatifi ortaklarına özel düzenlenen eğitim seminerleri, Newton-Katip Çelebi fonu kapsamında Brighton Üniversitesi, Brunel Üniversitesi ve Bahçeşehir Üniversitesi ortaklığıyla gerçekleşen 5GXR araştırma projesi.

Örgütlenme çalışmaları:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Örnekler: Sivil Toplum için Destek Vakfı ve Turkey Mozaik Foundation tarafından desteklenen Özel Tiyatrolar için Kooperatifleşme Projesi.

b) Yararlanmanın Şartları:

Tiyatro Kooperatifi, başta ortakları olmak üzere Türkiye'deki tüm özel tiyatrolar için çalışıyor. Tiyatro Kooperatifi ortağı olmak için İstanbul İl sınırları içinde bir vergi dairesine kayıtlı, tiyatro alanında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişi olma koşulu bulunuyor.

c) Yıllar İtibariyle Yararlanıcılar ve Sağlanan Faydaya İlişkin Rakamlar:

Aralık 2021 itibarıyla Tiyatro Kooperatifi ortağı olan 68 özel tiyatro bulunmaktadır. Ayrıca özel tiyatro alanında çalışan 7 sosyal kooperatifin bir araya gelerek oluşturduğu (Tiyatro Kooperatifi, Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyet gösteren Ahura Tiyatro Kooperatifi, Akdeniz Bölge Tiyatro Kooperatifi, İç Anadolu bölgesinde faaliyet gösteren Ankara Tiyatro Kooperatifi, Ege Tiyatro Kooperatifi, Güney Marmara Tiyatro Kooperatifi, Karadeniz Tiyatro Kooperatifi) Kooperatif Birliği Girişimi, 114 özel tiyatroyu temsil ediyor ve bu yapılara fayda yaratacak projeler üzerine çalışmaktadır.

d) Faaliyetler Sırasında Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri:

Çalışmalarını sosyal kooperatifçilik modeliyle yürüten Tiyatro Kooperatifi, bu alandaki mevzuat eksikliği sebebiyle birtakım yasal ve mali zorluklarla karşılaşmaktadır; örneğin pek çok hibeden ve kamu desteğinden faydalanamamaktadır. Sunulabilecek çözüm önerileri arasında alanın tanımlanması, alana özgü nakdi destek programları oluşturulması, sosyal kooperatifler için vergi muafiyeti/indirimi imkânı sunulması yer almaktadır.

➤ Sosyal Kooperatifçiliğe İlişkin Görüş ve Öneriler:

- Sosyal kooperatiflerin maddi kapasitelerini geliştirmek amacıyla hibe programları oluşturulması,
- Sosyal kooperatifler için vergi muafiyeti/indirimi olanakları tanınması,
- Sosyal kooperatiflerin istihdam alanını genişletebilmeleri için teşvikler oluşturulması,
- Yeni iş birliklerine zemin hazırlamak üzere Türkiye'deki tüm sosyal kooperatiflerin kayıtlı olacağı bir platform/ağ kurulması.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

5. ALT KOMİSYONCA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Dilekçe Komisyonu Genel Kurulu'nun **14.07.2021 tarihli ve 13 sayılı Kararıyla** kurulması kararlaştırılan “*Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafin Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Araştırılması ve Yaygınlaştırılması Alt Komisyonu*”nun 14 Ekim 2021 tarihinde yaptığı birinci toplantısında Bolu Milletvekili Arzu AYDIN Alt Komisyon Başkanlığına seçilmiştir.

5.1. ALT KOMİSYON TOPLANTILARI

Alt Komisyon tarafından yedi toplantı¹ düzenlenmiş ve bu toplantılara Komisyonu bilgilendirmek üzere katılan kurum, kuruluş ve uzman katılımcılar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Alt Komisyon Toplantıları ve Toplantıya Katılıp Görüşlerinden Yararlanan Kişiler Tablosu		
Tarih	Katılan Kurum/Kuruluş ve Sivil Toplum	Temsilci Ad-Soyad-Unvan
1. Toplantı 14 Ekim 2021	Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü	Ekrem Alper BOZKURT Genel Müdür Yardımcısı
		Seçkin CENKİŞ Daire Başkanı
	Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü	Dr. Yakup GÜZEL Daire Başkanı
2. Toplantı 4 Kasım 2021	Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü	Yavuz Selim AKÇAKALE Daire Başkanı
		Memnune Sıla ÜLTANIR Ticaret Uzmanı
		Zehra ARSLAN UYSAL Ticaret Uzmanı

¹ Alt Komisyon tutanaklarına ulaşmak için;

<https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/KomisyonTutanaklariDonemListele?Kodu=10277&Tur=Alt>



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

	Çağdaş Eğitim Kooperatifi	Prof. Dr. Müfit PARLAK Yönetim Kurulu Başkanı
		Mehmet Buğra KÜÇÜKKAYALAR Denetim Kurulu Başkanı
	Tomurcuk Eğitim, Kültür, Dayanışma ve İşletme Kooperatifi	Yasemin GÜLER Yönetim Kurulu Başkanı
		Gülser ÖZKAN Yönetim Kurulu Başkanı
	Genç İşi Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Eğitim Kooperatifi	Ethem Uğur CELEP Denetim Kurulu Üyesi
		Levent KAHRAMAN Yönetim Kurulu Yedek Üyesi
	İGAM Birlikte Sosyal Kalkınma ve İşletme Kooperatifi	Metin ÇORABATIR Kooperatif Başkanı
		İrem ÇARDAK
		Büşra Nur İNCİ
3. Toplantı 24 Kasım 2021	Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü	Ekrem Alper BOZKURT Genel Müdür Yardımcısı
	Ankara Başka Bir Okul Mümkün Eğitim Kooperatifi	Memnune Sıla ÜLTANIR Ticaret Uzmanı
	Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi	Fadime Derya DİNÇER Proje Koordinatörü
		Çağır Öngen KÖSE Kooperatif Başkanı
	İhtiyaç Haritası Yardımlaşma Fikrî Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi	Özlem ERSAVAŞ ATASAY Yönetim Kurulu Üyesi
	KAGÜK Engelliler İle Engelli Çocuk Annelerine Destek Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	Ali Ercan ÖZGÜR Yönetim Kurulu Başkanı
	İNOGAR Sosyal Yardımlaşma İnovasyon ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi	Gülsüm SOYAK Yönetim Kurulu Başkanı
		Mehmet SARICA Yönetim Kurulu Başkanı

Tarih	Katılan Kurum/Kuruluş ve Sivil Toplum	Temsilci Ad-Soyad-Unvan
-------	---------------------------------------	-------------------------



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

4. Toplantı 5 Ocak 2022	Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü	Seçkin CENKİŞ Daire Başkanı
		Memnune Sıla ÜLTANIR Ticaret Uzmanı
	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Ana Bilim Dalı Başkanlığı	Doç. Dr. Seda EKMEK ÖZÇELİK Akademisyen
	Ankara İl Ticaret Müdürlüğü	Yavuz KARAER Ticaret İl Müdürü
	Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Harun FATSA İl Milli Eğitim Müdürü
		Burhan İNAN İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı
5. Toplantı 23 Haziran 2022	Ankara İl Göç Müdürlüğü	Hüseyin HAVUZ İl Göç Müdürü
	Dilekçe Sahibi	Ünal KOÇ Bulancak Kaymakamı (Kayapınar İlçesi Eski Kaymakamı ve Belediye Başkan Vekili)
	Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Ebru BAYBARA DEMİR Sosyal Girişimci - Şef
		Eda ÇETİNKAYA KILIÇ Proje Koordinatörü
		Gökhan SİVASLI Ziraat Yüksek Mühendisi
	Akdeniz Üniversitesi	Prof. Dr. Şule ORMAN Akademisyen
	Çukurova Üniversitesi	Prof. Dr. Binnaz Zeynep ZAIMOĞLU Akademisyen
	Tarım ve Orman Bakanlığı	Ebubekir GİZLİGİDER Bakan Yardımcısı
	Tarım ve Orman Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü	Ahmet Volkan GÜNGÖREN Genel Müdür Yardımcısı
	Tarım ve Orman Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Erol BULUT Daire Başkanı
	Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Mehmet KILCI Daire Başkanı
	Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü	Mesut GÜLER Daire Başkanı
		Ahmet AYDIN Daire Başkanı
		Özgür BALCI Daire Başkanı
	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü	Ziyet Berna ORHAN Daire Başkanı
	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Sadiye BİLGİÇ Daire Başkanı
	Ticaret Bakanlığı	Ekrem Alper BOZKURT Genel Müdür Yardımcısı



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

	Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü	Tuğrul KAYNARCA Daire Başkanı
		Abdullah GÜLŞEN Ticaret Uzmanı
6. Toplantı 30 Haziran 2022	Tarım ve Orman Bakanlığı	Ebubekir GİZLİGİDER Bakan Yardımcısı
	Tarım ve Orman Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü	Ahmet Volkan GÜNGÖREN Genel Müdür Yardımcısı
		Rengin MACİT Mühendis
	Tarım ve Orman Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Mehmet emin TURGUT Daire Başkanı
	Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Mustafa Gezici Daire Başkanı
	Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü (Orman Yangınlarıyla Mücadele Daire Başkanlığı/ Silvikültür Daire Başkanlığı/Ağaçlandırma Dairesi Başkanlığı)	Mustafa SONGÜR Daire Başkanı
		Mehmet Rıdvan ÇÖRTÜ Daire Başkan Yardımcısı
		Sibel DEMİRTAŞ Daire Başkan Yardımcısı
		Cihangir EKİCİ Şube Müdürü
	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü	Ömer BİLEN Genel Müdür Yardımcısı
		Ziynet Berna ORHAN Daire Başkanı
		Alpaslan Murat YILDIZ Daire Başkanı
	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Sadiye BİLGİÇ Daire Başkanı
	Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü	Ekrem Alper BOZKURT Genel Müdür Yardımcısı
	Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü	Adnan BENLİ Genel Müdür Yardımcısı
	Türkiye Belediyeler Birliği	Ramazan Özcan YILDIRIM Genel Sekreter Yardımcısı
		Zeliha MERCİMEK Hukuk İşleri Müdürü
		Osman ŞENAYDIN Çevre Mühendisi
		Süleyman ÜÇEL Avukat
	Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Ebru BAYBARA DEMİR Sosyal Girişimci-Şef
7. Toplantı 9 Mart 2023	Ticaret Bakanlığı	Seçkin CENKİŞ Genel Müdür Yardımcısı V.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü	Tuğrul KAYNARCA Daire Başkanı
	Gülsüm Gözde AYANOĞLU Daire Başkanı T.
	Memnune Sıla ÜLTANIR Ticaret Uzmanı
	Ferhat DAĞ Ticaret Uzmanı
Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü	İsmet EROL Daire Başkanı
	Mesut GÜLER Daire Başkanı
Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı	Adnan GÜRLEK Daire Başkanı
	Songül ELHANAY Tarım ve Orman Uzmanı
Tarım ve Orman Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Yasemin BAYDERE Gıda Mühendisi
Tarım ve Orman Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Uluslararası Kuruluşlar Daire Başkanlığı	Rengin MACİT Mühendis
Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Filiz BİLGİLİ Çalışma Grup Sorumlusu Mühendis
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü /Sıfır Atık Uygulama Dairesi	Okan BAHRİOĞLU Daire Başkanı
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü	Ziynet Berna ORHAN Daire Başkanı
Türkiye Belediyeler Birliği	Süleyman ÜÇEL Avukat
	Osman ŞENAYDIN Çevre Mühendisi



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

5.1.1. 14 Ekim 2021 Tarihli 1. Toplantı

Alt Komisyonun 14.10.2021 tarihinde gerçekleştirdiği 1. Toplantısında yapılan gizli oylamada Bolu Milletvekili Arzu AYDIN Alt Komisyon Başkanlığına seçilmiştir.

Aynı toplantıda Alt Komisyonun çalışma usul ve esasları belirlenmiştir. Buna göre;
“Aksi kararlaştırılmadığı sürece Alt Komisyon toplantılarının basına açık olmasına;

Alt Komisyon toplantılarında tam tutanak tutulmasına;

Alt Komisyonun konusuyla ilgili olmak kaydıyla; 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunun 8’inci maddesinin ikinci fıkrasında sayılan yetkilerin kullanımı ile gerek görülmesi halinde kamu kurum ve kuruluşlarından geçici olarak uzman görevlendirilmesine yönelik iş ve işlemleri yürütme hususunda Alt Komisyon Başkanına yetki verilmesine”

karar verilmiştir.

TİCARET BAKANLIĞI Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdür Yardımcısı Ekrem Alper BOZKURT tarafından yapılan sunumda özetle;

Kooperatifler Kanunu’nun 1’inci maddesinde belirtildiği üzere, kooperatifin, kişilerin tek başlarına yapamayacağı ya da birlikte yapılmasında fayda görülen işleri; karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve kefalet araçlarını kullanarak en düşük maliyetle yapmaya fırsat veren ortaklıklar olduğu;

Kooperatiflerin, dünyada ilk olarak 1844 yılında İngiltere’de ortaya çıktığı, kooperatiflerle ilgili dünya çapındaki birliğin 1895 yılında kurulmuş olan Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) olduğu, ICA’in kooperatiflerle ilgili gönüllü ve açık üyelik, ortakların demokratik kontrolü, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim öğretim ve bilgilendirme, kooperatifler arası iş birliği, topluma karşı sorumluluk olmak üzere 7 tane ilke belirlediği, topluma karşı sorumluluk ilkesinin ise sonradan eklendiği;

Kooperatiflere yönelik hizmetlerin Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere üç Bakanlık tarafından verildiği;

Ticaret Bakanlığında genel müdürlük düzeyinde, Çevre ve Şehircilik Bakanlığında daire başkanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığında ise şube müdürlüğü düzeyinde hizmet verildiği;

Ticaret Bakanlığına bağlı 12.327, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı 35.938, Tarım ve Orman Bakanlığına ise 11.499 bağlı kooperatifin olduğu;

Uluslararası Sanayi, Esnaf ve Hizmet Kooperatifleri Organizasyonu (CICOPA)’nın sosyal kooperatifleri “Sosyal hizmetlerin sunumu veya engelliler, uzun süreli işsizler, eski hükümlüler ve göçmenler gibi dezavantajlı kesimlerin çalışma hayatına entegrasyonunun sağlanması konusunda uzmanlaşmış, çoğunlukla kooperatif ortağı da olan çalışanların



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

bulunduğu tüketiciler ve gönüllü kişilerin ortaklıklarına açık kooperatifler” şeklinde tanımladığı;

Sosyal kooperatiflerin kâr amacı gütmeyen, kamu yararı hedefleyen, dezavantajlı kişilere yönelik faaliyette bulunan ve gönüllülerin yoğun olduğu bir kooperatif türü olduğu,

Sosyal kooperatiflerin, sosyal, ekonomik ya da çevresel temelli sorunlara yenilikçi çözümler bulmak ihtiyacından dolayı ortaya çıktığını, sosyal kooperatiflerin Dünya ölçeğinde en yaygın olarak sosyal hizmetler ve dezavantajlı kimselerin çalışma hayatına yeniden kazandırılması gibi ihtiyaçların karşılanmasında önemli roller aldığını, sosyal kooperatiflerin faaliyetlerinden elde ettikleri kârı yeniden yatırım yapmak amacıyla kullandıklarını, yeni yatırımlara girmek amacıyla, ortaklara yeni hizmetler sağlamak, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak amacıyla değerlendirdiklerini;

Sosyal kooperatiflerin ülkemizde ve dünyada yeni gelişen bir kavram olduğu, bundan dolayı ülkemizde bu kooperatifin tanımına ihtiyaç duyulduğu;

Sosyal kooperatiflerin temel amaçlarının yeni ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmak, sosyal ve ekonomik açıdan zayıf olan kesimin gereksinimlerini karşılamak, sosyal gereksinmelere cevap veren ekonomik faaliyetlere değer katmak, daha adil refah dağılımını sağlamak, iş gücü piyasasındaki dengesizlikleri gidermek, dengeli ve sürdürülebilir kalkınma için gerekli bir örgütlenme biçimi oluşturarak sosyal ekonomiyi güçlendirme olduğu;

Kamu yararını temel amaç olarak gören, kamunun ortak yararına yönelik mal ve hizmet üretiminde bulunan, faaliyetleri için dezavantajlı kişi ve grupları istihdam eden, elde ettikleri kârı ortaklarına hiç dağıtmayan ya da sınırlı dağıtan, çok paydaşlı yönetim anlayışıyla hareket eden işçi, sağlık, eğitim, çocuk, engelli ve yaşlı bakım kooperatifleri dünyadaki sosyal kooperatif örnekleri olarak verildiği;

Sosyal ekonomide yer alan kooperatiflerin ekonomik kalkınma aşamalarını tamamlamış ülkeler için sosyal hizmet ve yardımlarda kamu politikaları ve kurumlarının bir alternatifi olarak görev yapmakta olduğu, kalkınma aşamasındaki ülkelerde ise ekonomik büyümeyle birlikte gelir dağılımındaki adaletsizlikler, ekonomik dalgalanma neticesinde oluşan dönemsel işsizlikler gibi iktisadi sorunların çözümüne katkı sağlamak açısından önemli olduğu,- Dünyada sosyal kooperatifçiliğin özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa genelinde ve bilhassa harap olmuş bölgelerde savaşın yıkıcı etkilerini gidermek, sosyal hizmetlerin yerine getirilmesini temin etmek ve dezavantajlı gruplar için istihdam oluşturmak hedefleriyle farklı bir kalkınma ve sosyal katılım modeli olarak sosyal kooperatifçiliğin ön plana çıkmaya başladığı;

“Sosyal kooperatif” kavramının, dünyada ilk kez 1963 yılında İtalya’da ortaya çıktığı, 1970’lerle birlikte sosyal hizmetler ve işçi bulma, işçileri çalışma hayatına yeniden kazandırma gibi ihtiyaçların karşılanması amacıyla dünya çapında yeni kooperatif türlerinin ortaya çıktığı,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

bazı ülkelerde bu yeni kooperatif türlerinin “sosyal kooperatif”, “sosyal dayanışma kooperatifi”, “sosyal girişim kooperatifi”, “dayanışma” olarak adlandırıldığı, 1991 yılındaysa çok büyük bir adım atılarak İtalya’da yasal statüye kavuştuğu;

İspanya’da 1993 ile 2003 yılları arasında “sosyal gelişim kooperatifleri” başlığı altında yasal düzenlemelerin yapıldığı, 1999 yılında da ulusal düzeyde de bir sosyal kooperatifler kanununun çıktığı, Portekiz’de “sosyal dayanışma kooperatifleri” başlığı altında 1996-1998 yıllarında yasal düzenlemelerin yapıldığı, Fransa’da 2001 yılında “ortak çıkar grupları kooperatifi” kavramı tanımlanarak bir düzenlemenin yapıldığı, Polonya’da 2006 yılında yürürlüğe giren yasada “sosyal kooperatif” teriminin kullanıldığı, Yunanistan’da da bir sosyal kooperatifler kanununun çıkarıldığı;

İtalya, İspanya ve Yunanistan’da müstakil kanunların olduğu, Portekiz ve Polonya’da yalnızca sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin entegrasyonlarına yönelik düzenlemelerin olduğu ve müstakil kanunlarının olmadığı, Fransa’da da müstakil kanunların olmadığı, dünyada şu anda üç ülkede sosyal kooperatifler kanununun olduğu, sosyal kooperatifçilik alanında en önemli, başarılı örneklerin Avrupa ülkeleri olduğu, sosyal kooperatifçilikle ilgili ilk yasal mevzuatın oluştuğu, nitel, nicel olarak sosyal kooperatiflerin en yoğun olarak bulunduğu ülke olması sebebiyle İtalya’nın ayrıcalıklı bir öneminin olduğu;

İtalyan yasalarına göre sosyal kooperatiflerin “*Kamu yararı için sosyal hizmetler ile sağlık ve eğitim hizmetleri alanında faaliyette bulunmak veya dezavantajlı kimse ve grupların tarım, sanayi, ticaret gibi sektörlerde kazançlı istihdamları konusunda muhtelif faaliyetlerde bulunmak yollarıyla vatandaşların sosyal bütünleşmesini ve insani kaygılarını destekleyen kuruluşlar*” olarak tanımlandığı;

İtalya’da kooperatiflerin A tipi kooperatifler, B tipi kooperatifler olmak üzere ikiye ayrıldığı, Devletin direkt yapması gereken eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi işleri yapan kooperatiflerin A tipi kooperatifler; dezavantajlı çalışanlar, zihinsel ve fiziksel engelliler, psikiyatrik tedavi görmüş kimseler, eski hükümlüler, tutuklular ve hapisshanede olanlar, denetimli serbestlikte olanlar, eski bağımlılar, ailevi yönden sorunlu olanların çalıştığı kooperatiflerin de B tipi kooperatifler olarak tanımlandığı;

İtalya’da yaklaşık 16 bin tane sosyal kooperatifin olduğu, ülke genelinde sosyal kooperatiflerin yüzde 70’inin A tipi, yüzde 30’unun da B tipi olduğu, İtalyan kanunlarına göre, hatta Avrupa Birliği kanunlarına göre bazı sosyal kooperatiflere ayrıcalıklar tanındığı, örneğin İtalya’da 200 bin euronun altındaki ihalelerin sadece sosyal kooperatiflere verildiği, sosyal kooperatiflerin kurumlar vergisinden muaf oldukları, sigorta primi ödemelerinin zorunlu olmadığı, A ve B tipi sosyal kooperatiflerde KDV oranının yüzde 5 olduğu, bağış kabulünde vergi kesintisinin olmadığı, konut kredilerinde yüzde 25 indirimlerinin olduğu;

Ülkemizde sosyal ve yarı kamusal hizmetlerin sunumu, dezavantajlı grupların çalışma hayatına entegrasyonunun sağlanması gibi toplumsal sorunlara yönelik çözümler konusunda



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

farklı bir kalkınma ve sosyal katılım modeli olarak sosyal kooperatifçilik son dönemlerde ön plana çıkmaya başladığı, Ticaret Bakanlığınca 2017 yılından bu yana sosyal kooperatifçilikle ilgili çalışmaların yapıldığı;

2017'den sonra bu kooperatiflerin mevcut durumları, tanımlanmaları, sorunları ve gelişmeleri önündeki engellerin aşılması için etkin bir kamu politikasının geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunulduğu;

Bu amaçla Uluslararası Sosyal Kooperatifler Panelinin düzenlediği, dünyada sosyal kooperatifçilikte başarı yakalamış ülkelerin sosyal kooperatifçilerini ülkemize davet edildiği; ardından Sosyal Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi Projesinin yapıldığı, Proje kapsamında Sosyal Kooperatifler Arama Konferansının düzenlediği, Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni'ni faaliyete geçirildiği, İtalya çalışma ziyaretinde bulunulduğu, Sosyal Kooperatif Mevzuat Çalışması Paydaş Toplantısı yapıldığı;

Tren kapsamında 2 sefer düzenlendiği, 1-14 Ekim 2018'de Eskişehir, Kütahya, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Denizli, Isparta, Afyonkarahisar ve Konya olmak üzere 10 ilde faaliyetlerde bulunulduğu;

Eskişehir ve İzmir'de öğrenci gruplarının belli bir yere kapatılıp bütün yemekleri içmeleri, konaklamalarının o yerde yapıldığı ve kırk sekiz saat boyunca beyin fırtınası yapıldığı, bu konuyla ilgili projelerin çıkarıldığı "Hackathon"ların yapıldığı, İzmir'de yine Kooperatif Şenliği düzenlendiği;

İlköğretim çocuklarıyla kooperatifçiliğin anlatıldığı yarışmaların yapıldığı, hediyelerin verildiği, kodlama eğitimleri verildiği etkinliklerin yapıldığı;

İhtiyaç Haritası Kooperatifinin Avrupa Sosyal İnovasyon Ödülü'nü aldığı;

Ülkemizdeki sosyal kooperatifler için vergi muafiyetleri, çalışanların SGK primleriyle ilgili muafiyetlerin, KDV istisnalarının düşünüldüğü;

Kanunla ilgili bir taslak oluşmaya başladığı, 10-15 maddelik bir kanunun hazırlanabileceği;

İGAM Birlikte Sosyal Kalkınma Kooperatifi, Başka Bir Okul Mümkün -bunlar da eğitim alanında Yeni Hayat Sosyal Kalkınma ve İşletme, Özel Tiyatro Sosyal İşletme, İhtiyaç Haritası;

Sosyal alanda faaliyet gösteren sosyal girişimcilerin kurduğu kooperatiflerden Proje Evi Üretim, Eğitim ve Çevre Koruma Kooperatifi, Döngüsel Ekonomi ve Sosyal Kalkınma Kooperatifi, Yeryüzü Toplumsal Araştırma, Proje Danışmanlığı Kalkınma ve Sosyal Kooperatif, Küre Sosyal Kalkınma ve Proje Kooperatifi'nin ön plana çıktığı, Kadın kooperatiflerinin bir bölümünün de sosyal amaçlarla çalıştığı;

Gıda bankacılığına bazı vergisel avantajlar getirildiği, Kurumlar Vergisi Kanunu'nda ve Katma Değer Vergisi Kanunu'nda ancak orada "gıda bankacılığı yapan dernek ve vakıflar" ifadesinin her iki kanunda da yer aldığı;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Yeni hazırlanacak kanunda dezavantajlıların tanımı, sosyal kooperatif olduğu, vergi avantajları, gibi konuların belirlenmesi gerektiği, dünya örneklerinin de bu şekilde olduğu; belirtilmiştir.

5.1.2. 4 Kasım 2021 Tarihli 2. Toplantı

ÇAĞDAŞ EĞİTİM KOOPERATİFİ adına Yönetim Kurulu Başkanı Prof.Dr. Müfit Parlak tarafından yapılan sunumda özetle;

Türkiye’de 1995 yılında kurulmuş ve sosyal kooperatifçilik modeline örnek alınacak önemli bir kooperatif olduklarını, kooperatif ortaklarına hiçbir zaman kâr payı dağıtmadıklarını, elde ettikleri bütün gelirle daha sonra daha farklı eğitim kurumlarını ortaya çıkarmayı amaçladıklarını, temel felsefelerinin anaokulundan üniversiteye kadar bütün eğitim kurumlarını oluşturmak olduğunu, kreş, anaokulu, ortaokulu, lise, Anadolu lisesi, fen lisesi, yükseköğrenim yurdu ve ortaöğretimde okuyan kız öğrencilerine yönelik bir yurtlarının ve ticari işletmelerinin olduğu, yönetim kurulu, denetim kurulunda yer alanların bilabedel hizmet sundukları,

Çağdaş Eğitim Kooperatifi’nin 25 Temmuz 1995 tarihinde kurulduğu, görevlerinin geleceğin aydınlık Türkiye’sine çağdaş, laik, demokrat, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı aydın insanlar, özgür düşünen bireyler yetiştirerek katkıda bulunmak ve sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyerek toplumun eğitim konusunda bilinçlenmesini ve duyarlı duruma gelmesini sağlamak olduğu, hedeflerinin anaokulundan üniversiteye yükseköğretim kurumu açmak ve bu zinciri tamamlamak olduğu;

Kız öğrencileri için Kır Çiçekleri Okusun Diye, ÇEKİMECE, ÇEKİRGEM ve ÇEKSANAT olmak üzere 4 tane sosyal sorumluluk projelerinin olduğu, Kır Çiçekleri Okusun Diye projesinin hedefinin Bursa kırsalında okuyamayan, okutulmayan lise seviyesindeki kız öğrencilerinin işe girene kadar yurtda barınmasının sağlanması olduğu, bu öğrencilerin üniversiteye hazırlık kurslarına ücretsiz gönderildikleri, üniversiteyi kazananlara burs verildiği, üniversiteden mezun olanlara Bursalı iş adamları ortaklarının katkılarıyla iş buldukları, 2004 yılından bu yana 302 tane kız öğrencinin yurttan ayrılarak hayata atıldığı;

ÇEK(İ)MECE projesi ile birlikte kız çocuklarının geldiği kırsaldaki köy okullarında her türlü gereksinimlerinin karşılandığı, ÇEKİRGEM, projesinin adının Çağdaş Eğitim Kooperatifi İnovasyon Reform ve Geliştirme Merkezinin baş harflerinden geldiği, ÇEKSANAT projesinde hedefin sadece salt tiyatro veyahut da kültür sanat yapmak değil, eğitimin içerisine sanatı sokmak, sanatla birlikte eğitim yapmak olduğu;

Bursa Çağdaş Eğitim ve Kültür Vakfının üniversite kurma amacıyla bu sene içinde kurulduğu, bunun için 60 milyon mal varlığı, 20 milyon da nakit gerektiği, şimdiki hedeflerinin onu tamamlamak ve eğitimde geleceğin üniversitesini kurmak olduğu,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Gönüllü 1.800 ortaklarının ve 248 profesyonel çalışanlarının olduğu, eğitim kurumlarımızda eğitim gören ve yurtlarımızda kalan öğrenci sayısının 1.741 olduğu;

Devlet okulu gibi ücretsiz, özel okullar gibi nitelikli, yani her türlü olanağına sahip okulları hizmete açmayı amaçladıkları, aynı ve nakdî bağışlar aldıkları, hiçbir şekilde ortaklardan aidat almadıkları, ortakların bütün etkinliklerden yüzde 10 indirimle yararlandıkları;

Toplam gelirlerinin 2020 yılında 25 milyona ulaştığı, 2021 yılı eğitim-öğretim döneminde 38 milyon liralık bir bütçe öngörülerinin olduğu, mal varlığımız yaklaşık 34 milyon olduğu, 2019-2020 yılında elde edilen gelirlerin yüzde 34'ünü burslar ve destekler için harcadıkları, hedeflerinin bunu yüzde 100 yapmak olduğu, 2016'dan 2021'e kadar yaklaşık 5 milyon liralık nakdî ve aynı bağış aldıkları, Devletten proje bazlı destek aldıkları;

Bursluluk ve indirim oranlarının 2020-2021 eğitim öğretim döneminde ilköğretim okulunda yüzde 20 anaokulunda yüzde 13, lisede yüzde 32, kız yurdu, kır çiçeklerinde ise yüzde 100 olduğu;

ifade edilmiştir.

TOMURCUK EĞİTİM KÜLTÜR DAYANIŞMA VE İŞLETME KOOPERATİFİ
adına Yönetim Kurulu Başkanı Yasemin GÜLER tarafından yapılan açıklamada özetle;

Kooperatiflerinin 2006 yılında zihinsel engelli çocuklara sahip anneler tarafından kurulduğu, kadın kooperatifi statüsünde oldukları ama aslında yapılan işler ve amaç açısından bir sosyal kooperatif oldukları, ana sözleşmelerine göre ortakların kâr payı alma haklarının olmadığı,

Amaçlarının kooperatif olarak, zihinsel engelli bireylerin tüketen değil üreten bireyler olarak topluma tam ve eşit katılımlarını sağlamak, zihinsel engelli bireylerin eğitimlerini sağlamak, toplumda farkındalık ve savunuculuk hareketleri faaliyetleri yapmak, istihdama yönelik çalışmalar için hem de kooperatifin sürdürülebilir olması için bazı iş alanları, atölyeler yaratmak olduğu;

Eğitim alanında 2007 yılında Milli Eğitime bağlı olarak özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi açtıkları, esas gelir kaynaklarının Milli Eğitimden aldıkları çocukların ders karşılığı ücretleri olduğu;

Ayda dört tam gün ücretsiz olarak öğrencilere 8x4 olarak eğitim verdikleri, engelli annelerine yönelik engelliliğe doğru yaklaşım eğitimleri, aile eğitimleri, bilinçlendirme eğitimleri, girişimcilik eğitimleri verdikleri;

Eğitim merkezinde eğitim alan zihinsel engelli bireylerin toplumsal yaşama adaptasyonu ile ilgili çok çeşitli eğitim destekleri verdikleri, sinema, tiyatro, konser, müze gezileri gibi etkinlikler düzenledikleri;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Aileden bağımsız yaşam eğitime çok önem verdikleri, sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetler düzenledikleri, halk eğitim kursuyla el sanatları kursu açtıkları, orada üretilen ürünleri de kermeslerde veyahut okula veya kooperatife gelen bireylere satarak ayrıca bir gelir elde etme olanağına kavuştukları;

Ritim atölyelerinden 2007 yılında çıkan bir Bremen Mızıkacıları Perküsyon Grubu kurdukları, bununla çok çeşitli yerlerde, 304 konser verdikleri, 2017 yılında Yılın Sanatçı Grubu Ödülüne layık görüldükleri;

Çocuklar için kurdukları spor kulübü ile her yıl bölge ve Türkiye şampiyonalarına katıldıkları, yüzlerce madalyaya sahip oldukları;

İstihdama yönelik olarak hem engelli annelerinin çalışabileceği hem de kurumda eğitim alan engelli çocukların çalışabileceği bir dikiş atölyesi oluşturdukları, Maltepe Belediyesine 17 bin adet, Kadıköy Belediyesine ise 5 bin adet bez çanta dikildiği, zaman zaman başka şirketlere özel günler için hediye eşya üretimleri yaptıkları, 2017 yılında Türkiye'nin ilk sivil girişimle açılan Down Cafe'sini açtıkları, çocuklara çalışmaları için halk eğitimden iş birliğiyle kurs aldıkları, 2020 Aralık sonunda da Ticaret Bakanlığı Esnaf Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından Kooperatiflerin Desteklenmesi Programı çerçevesinde makine ve ekipman alımlarına ilişkin hibesi kapsamında 15 promosyon baskı makineleri aldıkları;

2019 yılında da bu yapılan çalışmalar sonucunda Ticaret Bakanlığı tarafından sosyal sorumluluk alanında Yılın Kooperatifi Ödülü'ne layık görüldükleri;

Ne bürokraside ne özelde ne kamuda hiçbir şekilde tanınmadıkları, statülerinin bir türlü anlaşılamadığı, çoğu zaman ticari işletme sanıldıkları;
ifade edilmiştir.

GENÇ İŞİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME EĞİTİM KOOPERATİFİ Yönetim Kurulu Yedek Üyesi Levent KAHRAMAN tarafından özetle;

Genç İşİ Kooperatifinin 2015 yılında İzmir'de kurulduğu, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde, hatta yurt dışında da ortakları bulunan bir kooperatif olduğu, 2016 yılında, kooperatifçilik üzerine araştırma yapmak için İtalya, İspanya, Belçika, Hırvatistan ve Lübnan'ı ziyaret ettikleri, sosyal kooperatifçilik ve diğer kooperatifçilik alanlarıyla ilgili çalışmalar yaptıkları, Adana'da 2018'de düzenlenen Sosyal Kooperatifçilik Çalıştayı'na katıldıkları, orada kendi çalışmalarını sundukları;

Genç İşİ Kooperatif olarak, Türkiye genelindeki diğer kooperatiflere kapasite geliştirme eğitimleri ve danışmanlıkları yaptıkları, bir kooperatif olarak diğer kooperatifleri desteklemeye çalıştıkları, bu çalışmaları yaparken de genelde dışarıdan buldukları fonları kullanarak hizmet verdikleri kooperatiflere herhangi bir bedel almadan bu eğitimleri ve danışmanlık faaliyetlerini yürütmeye çalıştıkları, diğer kooperatiflere vermiş oldukları eğitimlerde öncelikli amacın kooperatifçiliğe olan bakışın değişmesini sağlamak olduğu;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Ortaklarına kâr payı dağıtmayan, öncelikli amacı toplumsal fayda üretmek olan bir sosyal kooperatif yapısı olarak çalışmalarına devam ettikleri;

1163 sayılı Kooperatifçilik Kanunu'nda bir ticari işletme olarak geçse de sosyal kooperatiflerin önceliğinin toplumsal bir fayda yaratmak olduğu, sosyal kooperatifler açık olarak kamu yararı gözettikleri, Devletin bazı ulaşamadığı ya da az kalan yerlerde kooperatiflerin bazı destekleri verebilecekleri;

Amaçlarının dezavantajlı bireylerin geçim kaynağına erişim noktasında kooperatifçilik modeliyle işletmeleri ve topluma dâhil olmaları ve ticarete dâhil olmaları olduğu;

Yeni nesil ya da sosyal kooperatiflerin kamu kurumları ve özel sektörde bir karşılığının olmadığı yasal statülerinin kooperatif olmasından dolayı herhangi bir limited, anonim şirketinden bir farklarının olmadığı, her ne kadar para kazanma odaklı olmasalar da, ticari ilişkilerinde ticari şirket olarak muamele gördükleri, sosyal kooperatif olduklarından dolayı bazı avantajlara sahip olmaları gerektiği;

Proje bazlı çalışmalarla gelir kaynaklarını elde ettikleri;

ifade edilmiştir.

***İGAM BİRLİKTE SOSYAL KALKINMA VE İŞLETME KOOPERATİFİ adına
Yönetim Kurulu Başkanı Metin ÇORABATIR tarafından yapılan açıklamalarda ise özetle;***

Mültecilere yardım, onların Türkiye'deki uyumu ve Türkiye'de geçim kaynaklarına erişimi, yasal geçim kaynaklarına erişimi için kuruldukları, mülteci hukukunu belirleyen iki temel belgenin 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli New York Protokolü olduğu, bunların hem mülteci tanımını yaptıkları hem de mültecilerin haklarını ve yükümlülüklerini özetledikleri, 17'nci madde ücretli istihdamı, 19'uncu madde profesyonel iş yapabilmeyi, 18'inci maddede ise kendi işini yapabilmenin düzenlendiği, bu maddeye göre mültecilerin istihdamının bir hak olduğu, 2013'te Parlamantonun kabul ettiği 6458 sayılı Yasa'yla iltica hukukunun düzenlendiği, daha sonra bazı değişikliklerin yapıldığı, bu çerçevede 2018 yılında çalışma izni olarak bir uygulamanın yapıldığı ama Türkiye mülteci hukukuna coğrafi bir kısıtlamayla taraf olduğu için ülkemizde çalışma haklarının olmadığı, ancak 2018'de çalışma iznine başvurma durumunun ortaya çıktığı, İçişleri Bakanlığının bilgilerine göre de ancak 35 bin kişinin bu izni alabildiği;

Türkiye'de uluslararası korumaya ihtiyacı olan 4 milyonun üzerinde mültecinin olduğu, mültecilerin hayatlarını idame edebilmeleri için kayıt dışı ve düşük ücretle çalıştıkları, bunun eğitime, istihdama birçok negatif etkilerinin olduğu, özellikle genç erkek çocukların eğitim dışında, işte, küçük sanayi bölgelerinde kayıtsız çalıştıkları;

Kooperatifin 5 Kasım 2020 tarihinde kurulduğu, kuruluş amaçlarının istihdam ve istihdamın sürdürülebilirliği ve bu dezavantajlı grupların sosyal kalkınmalarını sağlamak olduğu, bunun dışında mültecilerin girişimlerini teşvik etmek için ve topluma uyumlarının



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

sağlanması için faaliyetler yürüttükleri, Ticaret Bakanlığı Kooperatifler Genel Müdürlüğü uzmanlarınca kooperatiflerinin ilk örnek olduğunu dile getirdiklerini;

Faaliyetlerinin yiyecek üretim ve öğretim, atölye ve ticari olduğu,

Atölye faaliyetlerinin ıslak keçe, dikiş nakış faaliyetleri olarak geçtiği, bu atölyeler aracılığıyla istihdam sağladıkları ve igamkoop.com adresli pazarlama sitelerinin olduğu;

Kooperatifin 2021 yılı verilerine göre toplam 12 ortaktan oluştuğu, bu ortaklardan 5'inin mülteci statüsünde kadın olduğu;

Bu sosyoekonomik düzeyi görece daha düşük olan kitlenin eşit pay hakkına sahip olmasının kooperatifler açısından iyi bir oluşum modeli olduğunu fark ettikleri, üretici ve tüketici arasındaki yolu kısaltması nedeniyle de kalitenin artırılmasının ve bu bağlamda maliyetin düşürülmesinin de kooperatiflerin çalışma modeli açısından uygun olduğunu düşündükleri, Tüm bunların yanı sıra da birlikte çalışmayı hedefledikleri için sosyal uyumun artması ve iş birliğinin güçlenmesinin de kooperatifleri için önemli bir değerinin olduğunu düşündükleri;

İGAM'ın aynı zamanda bir saha ofisi aracılığıyla da çalışabiliyor olması sayesinde dezavantajlı gruplarla bire bir temasa geçtikleri ve istihdam olanaklarının artırılmasıyla ilgili onlara hem bilgilendirmeler yapabildikleri hem de meslek edinmelerine yönelik çalışmalar yapabildikleri, kooperatifçiliğin mantığında herkesin eşit söz hakkına sahip olması sebebiyle ve ortak sermaye mantığıyla hareket edilmesi nedeniyle sosyal kooperatifçiliğin burada kolaylaştırıcı bir rol oynadığını;

En önemli dezavantajlarının pazara erişimlerinin zor olması ile rekabetçi ortamlarda ayakta kalamamaları olduğu, dil bariyeri nedeniyle ortaklar arasında iletişimde tercüman desteğine ihtiyaç duyulması, ırkçı söylemlerin artması nedeniyle maruz kalınan baskıdan ve endişeden dolayı çalışmalarda aksama olması ya da oluşma ihtimali, kadın göçmenlerin aktif ve düzenli bir şekilde katılım sağlamasında aksaklıklar olduğu ve kendileri de bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısının fazla olması nedeniyle çok aktif katılım sağlamak istese bile ulaşılabilirliğin kısıtlanmasına neden olduğu;

Kamu kurumlarının sosyal amaçlı kooperatiflerin ürünlerine kota sağlaması gerektiğini, çünkü bu kooperatiflerin hiçbir şekilde serbest piyasada rekabet edemedikleri, geçici koruma statüsü, uluslararası koruma statüsüne sahip kişilere çalışma izni ödemelerinde kolaylık sağlanmasının gerektiği, kooperatiflerin başlangıç için ödenmesi gereken minimum ortaklık payı için dezavantajlı gruplara indirim ya da kolaylık tanınması gerektiği;

belirtilmiştir.

5.1.3. 24 Kasım 2021 Tarihli 3. Toplantı



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

***İHTİYAÇ HARİTASI YARDIMLAŞMA FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI VE PROJE DANIŞMANLIĞI KOOPERATİFİ* adına Yönetim Kurulu Başkanı Ali ERCAN ÖZGÜR tarafından yapılan açıklamada özetle;**

İhtiyaç Haritasının 2015 yılında kurulduğu, bölgesel kalkınma üzerine doktora yaptığı, yüksek lisansının da İngiltere Birmingham Üniversitesinde insani yardımların yönetimi üzerine olduğu, uluslararası yardımların yönetimiyle ilgili problemleri ele alan bir tez yazdığı, bu kapsamda Türkiye’yi de incelediği, yardımlaşmanın şeffaflaşması, hesap verebilir olması, görünür olması gerektiğini tespit ettiği, bu amaçla ilgili fikirler tartışılırken insandan insana aracısız bir alan yaratma fikrinin gündeme geldiği, imece kültürüyle harita tabanlı görünür bir teknoloji yapmayı fikri üzerine yoğunlaştıkları, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün önerileri ile bu amacı gerçekleştirecek bir kooperatif kurdukları;

İhtiyaç Haritasının ihtiyaç sahipleri ile destekçileri buluşturan bir harita sistemi olduğu, ihtiyaç sahiplerinin ve destekçilerin sisteme üye oldukları, kooperatifin amacının bu ihtiyaç sahipleri ile destekçileri buluşturan mekanizmayı kurgulamak, şikâyetler varsa bunları almak, buluşturmaları yapmak olduğu, sisteme bir bağış veya para almadıkları;

Yapılan bu uygulamayla Slovenya Dönem Başkanlığında, İhtiyaç Haritasının Avrupa Sosyal İnovasyon Ödülünü aldığı,

İhtiyaç Haritasının sistemde 100 bin üyesi olduğu, bugüne kadar 5 milyonun üzerinde ziyaretçisi olduğu, 9,1 milyon parça ihtiyaç kalemini 81 ilde yer değiştirdikleri, 450 milyon TL değerinde yardımlaşmaya biz aracılık ettikleri ama bu paranın hiçbir lirasına dokunmadıkları, şirketler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, yerel ortaklar olmak üzere birçok kurumla iş birliği yaptıkları, 55 üniversitede öğrenci kulüplerinin olduğu, talep eden kurumlara harita desteği ve altyapı desteği verdikleri,

Yürüttükleri projelerden bir tanesinin yereldeki esnafı güçlendirmek olduğu, 40 ilde binin üzerinde esnafın sisteme dâhil edildiği, yardımların yerel esnaf üzerinden yapılarak yerel ekonominin ve yerel esnafın güçlendirilmesinin sağlandığı;

AB Başkanlığıyla Sosyal Kooperatif Geliştirme Programı yürüttükleri, müfredatın hazırlandığı ve 14 şehirde uyguladığı, ayrıca AB Başkanlığı ve İtalya ortaklığıyla, Sosyal Kooperatif Mükemmeliyet Merkezi projesinin yürütüldüğü, Türkiye’de sosyal kooperatif olan yapıların haritaladığı ve bir eğitim sürecinden geçirildiği;

Elâzığ depreminde afetlerin koordinasyonu ile ilgili Valilik, İçişleri Bakanlığı ve AFAD birimleri ile koordineli çalışarak oraya yardımların dağıtım sisteminin kurulduğu, çok hızlı şekilde 90 milyon TL tutarında yardımın hızlı dağıtımını özellikle gönüllüler aracılığıyla organize edildiği;

Yine afet döneminde İzmir’de yürütülen “Bir Kira Bir Yuva” isimli kampanya çerçevesinde üç hafta içinde İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Emlakçılar Odasıyla beraber 10 bin kişinin konaklayacağı bir sistem yaratıldığı, üç haftada 46 milyon TL’lik bir gelirin mobilize



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

edildiği, insanların konteyner kentlere gerek olmadan hızlıca ya var olan evlerde konaklamasını sağladığı ya da altı aylık kira desteğine erişmesinin sağladığı;

Yangınlar zamanı da “Afet Haritası” diye bir çalışma yapıldığı, özellikle afetlerle ilgili hasar tespitlerinin öngörülmesi için ve sonrasında da bu yanan 200 tane hanenin onarım çalışmalarının NEF Vakfıyla beraber yürütüldüğü, Covid-19 Pandemisi sırasında özellikle sağlıkla ilgili çalışmalarda destek verdikleri;

Harita ihtiyacı olduğu zaman, farklı küçük topluluklar için de haritalar yapılabildiği mesela Beşiktaş Belediyesi için tasarlanan “İhtiyaç Haritası Beşiktaş” diye bir haritanın olduğu; orada, Beşiktaş’ta yaşayanlar Beşiktaşlıların ihtiyaçlarını karşıladığı, çok benzer bir projenin “İhtiyaç Haritası BÜMED” adıyla Boğaziçi Üniversitesi Mezunları Derneğiyle yapıldığı, Boğaziçi mezunlarının, hâlihazırda Boğaziçi’nde okuyan, çalışan insanların ihtiyaçlarını karşıladıkları;

Bütçe olarak geçen seneden 1 milyon lira artıda oldukları, bu sene için de gelirlerinin yaklaşık 10 milyona yaklaştığı, kurulduklarında 100 bin lira bütçe ile başladıkları;

ifade edilmiştir.

YERYÜZÜ KALKINMA KOOPERATİFİ Yönetim Kurulu Başkanı Çağıl Öngen KÖSE tarafından yapılan açıklamada özetle;

Yeryüzü Kalkınma Kooperatifinin 2017 yılında 7 ortakla kâr amacı gütmeyen bir sosyal kooperatif olarak kurulduğu, sosyoloji, sosyal hizmet, siyaset bilimi ve kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler olmak üzere farklı disiplinlerden gelen ve lisans ve lisansüstü derecelere sahip, çoğunluğu akademisyenlerden ve araştırmacılardan oluşan bir kooperatif oldukları, amaçlarının sosyal sorunlar, sosyal dışlanma, sosyal içerme, toplumsal cinsiyet eşitliği, kültürler arası çalışmalar ve ayrımcılık konularında, özellikle bilimsel, nitelikli ve yenilikçi araştırmalar yapmak, bu konuda eğitimler ve projeler yürütmeyi ve danışmanlık hizmeti sunmak olduğu, toplumdaki dezavantajlı bireylerin, grupların ihtiyaçlarını görünür kılmayı, özellikle sosyal politikaların ve hizmetlerin değerlendirilmesini yapmayı ve bu şekilde de kolektif, alternatif çözümler geliştirmeyi amaçladıkları;

Faaliyet alanlarının; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, kadına yönelik şiddetle mücadele, kent çalışmaları, göç, kalkınma, yoksullukla mücadele, sosyal politikalar, bakım hizmetleri, gençlik ve çocuk alanları üzerinde yoğunlaştığı,

Çalışma alanlarından bir tanesinin bilimsel araştırma ve eğitim çalışmaları olduğu, 2020 yılında UNFPA’ya aldıkları bir destekle gebelik ve doğum sürecinde sağlık hizmeti alan kadınlara yönelik kötü muamele ve ayrımcılık ve şiddet araştırması gerçekleştirdikleri;

Çalışmalarında olabildiğince yeni mezun olmuş, sosyoloji, sosyal hizmet alanlarından öğrencileri bir şekilde projelere dâhil ettikleri, bunun hem onlara gelir getirici bir faaliyet hem



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

de bundan sonraki mesleki çalışmaları için bir tecrübe olmasını ve çalışmalarında saha ekibi olarak yer aldıkları;

Kentsel hareketlilik ve kentsel hizmetlere erişim üzerine çalıştıkları, yine bu yeni mezun gençlerle birlikte bir kent atölyesi planladıkları, buradaki amaçlarının da özellikle kentteki hakları izlemek, kentteki bu hizmetlere erişim noktasındaki sıkıntıları ve sosyal politikaların eksik bıraktığı noktaları belirlemek olduğu;

Sığınma evinden yaşama, kadınlar ve çocuklar için güçlendirme temelli bir uygulama projesi gerçekleştirdikleri, özellikle çocuklarıyla sığınma evinde kalan kadınların, sığınma evi sonrasındaki bağımsız yaşama hazırlanmasıyla ilgili olarak bir eğitim seti hazırladıkları, bu konuda pilot çalışmanın yapıldığı ve sonrasında da Türkiye'deki tüm ŞÖNİM'lere ve sığınmaevlerine bu çalışmanın gönderildiği;

Mali açıdan gelir vergisine tabi oldukları, sosyal kooperatifin çok bilinmediği için bazı hibelere başvuramadıkları, dernek ve vakıf olmadıkları için geri çevrildikleri, fakat uluslararası konularda sosyal kooperatif daha çok bilindiği için yurtdışından hibe almalarının daha kolay olduğu;

Yeni mezun çalışanların ücret ve sigortalarının hibeler ile karşılandığı;

Sığınma evinde çalışanlardan ya da bu alanda akademik çalışmalar yapanlardan oluşan bir grup ile birlikte çalıştıkları, sahada çalışanlar tarafından özellikle kadınların sığınma evinde kaldıkları süre boyunca, sonrasındaki bağımsız yaşama hazırlanmaları konusunda çok eksiklikler olduğunun tespit edildiği, hem bunun üzerine hem de çocuklarla ilgili çalışmalar yaptıkları, bu çalışmaları da sonrasında bütün Türkiye'deki sığınma evi ve ŞÖNİM'lere ulaştırdıkları;

ifade edilmiştir.

KAGÜK ENGELLİLER İLE ENGELLİ ÇOCUK ANNELERİNE DESTEK KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ Yönetim Kurulu Başkanı Gülsüm SOYAK tarafından yapılan açıklamada özetle;

KAGÜK'ün 2015 yılında 7 tane kadın bir araya gelerek kurulduğu, ortakların 7'sinden 4'ünün engelli çocuğu olduğu, "KOOP-DES" isimli projeye istinaden proje yazdıkları ve destek aldıkları, aldıkları desteklerle seramik atölyesi için ekipmanlar ile fırın için ekipmanlar aldıkları, bu ekipmanlarla seramik atölyesinde özel çocukların motor gelişimi için özel öğretmenler eşliğinde ücretsiz eğitim verdikleri, böylece annelerin de sosyalleştiği;

2019 yılında fuara katıldıkları ve "En Başarılı Kadın Kooperatifi Ödülünü" aldıkları;

KAGÜK'ten 5 tane daha kooperatif kurulduğu, bu kooperatiflerden 1 tanesinin Çille Dezavantajlı Kadın Kooperatifi olduğu, şu anda Bakanlığın verdiği ekipmanlarla dikiş atölyesi açtıkları, bu dikiş atölyesinin Aile ve Sosyal Hizmetlerin yanında otizmli çocukların anneleri için kurdukları;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Şu anda ahşap üzerine 2 kooperatiflerinin olduğu, onların da kendi yaptıkları ürünleri sattıkları, diğer 2 kooperatiflerinin birleşerek Finike’de kurutma üzerine atölye ve fırın açmaya çalıştıkları;

Faaliyetlerinin kendilerinden alınan vergilerden dolayı sekteye uğradığını, katma değer vergisi ve gelir vergisinden muaf tutulmaları gerektiğini düşündükleri;

Kamu kurumlarının açtıkları ihalelerde sosyal kooperatiflere pozitif ayrımcılık yapılması gerektiği;

Bir kadın kooperatifleri üst birliği kurmayı hedefledikleri;

Kooperatifçilik eğitiminin üniversitelerde lisans düzeyinde verilmesi gerektiği;

INOĞAR SOSYAL YARDIMLAŞMA İNOVASYON VE PROJE DANIŞMANLIĞI KOOPERATİFİ adına *Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet SARICA tarafından özetle;*

Inogar’ın 2018 yılında kurulduğu, İstanbul’da bulunan merkezlerinde girişimcilere destek verdikleri, Merkezin kültür-sanat ekosisteminde olan girişimci adaylarının çalışabileceği, birlikte projeler üreteceği bir alan olduğu;

Bir yandan da yaratıcı mekân tasarımı, içerik yönetimi ve “network” ağ yönetimini yaptıkları, İstanbul’da özel tiyatrolarla bir araya gelip Tiyatro Kooperatifinin kurulmasına vesile oldukları, yapımcıların oluşturduğu film kooperatifinin de kurulduğu;

Mersin’de Inogar Food isimli bir gıda girişimcilik merkezlerinin olduğu, Türkiye’nin ilk sığınmacı, göçmen ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları kadınlarının beraber kurduğu kooperatif olan Ahenk’e destek verdikleri;

Google ile birlikte “Sahne 2.0” isimli yaratıcı mekân tasarımı ve içerik yönetimi konulu bir proje yürüttükleri, bu projeye pandemi döneminde özellikle sahne emekçilerine destek olmaya çalışıldığı, Türkiye’nin ilk dijital müzik festivali olan “Festtogether”ı düzenledikleri, festivalin 15 milyona yakın takipçiye ulaştığı, oradan gelen gelirin tamamen sahne emekçilerine aktarıldığı;

İlk dönem gelirlerinin 15 bin TL civarında olduğu, 2022 yılında ise özellikle Avrupa Birliği Projesi ve destek fonlarıyla da beraber yaklaşık 3 milyon TL’ye çıkan bir fonlarının olduğu, 4 bordrolu çalışanlarının olduğu, çalışanlarımızın hepsi kooperatifimizin ortağı olduğu;

Ortaklarına kâr payı dağıtmayan bir kooperatif oldukları, gelirlerini kooperatifin ya da oradaki merkezlerin gelişmesine yönelik harcamak zorunda kaldıkları;

ifade edilmiştir.

ANKARA BAŞKA BİR OKUL MÜMKÜN EĞİTİM KOOPERATİFİ adına *Temsilcisi Özgür Ceren CAN tarafından yapılan açıklamada ise özetle;*



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

2014 yılında kuruldukları, “Meraklı Kedi İlkokulu” isimli bir ilkokul projesini hayata geçirdikleri ama okulun adının Millî Eğitim Bakanlığında Özel İncek İlkokulu olduğu;

Okula çocuklarını göndermek isteyen ebeveynlerin kooperatife ortak oldukları ve bir okulu sürdürebilmek için senelik ne kadar bütçe gerekiyorsa, her yıl o bütçenin hesaplanıp finans çemberi tarafından ve eğitim ücretleri olarak ortaklardan talep edildiği;

Okulun çocuklarını devlet okullarına göndermek isteyen ama devlet okulundaki sisteme bir alternatif arayan ebeveynler tarafından tercih edildiği;

Kooperatifin 53 ortağının olduğu, 64 tane öğrencinin öğrenim gördüğü, 2 tam burslu öğrencilerinin olduğu, 23 personelin istihdam edildiği, bunların 16’sının okul müdürü ile birlikte öğretmenler olduğu;

Kâr amacı gütmedikleri, kârdan ortakların herhangi bir pay almadıkları, bağış kabul etmedikleri;

Kooperatifin amacının özgün finansmana dayalı, çocukların kendi eğitimleri hakkında söz hakkına sahip olduğu ve ekolojiyi yaşayarak öğrendikleri bir eğitim modeli yaratmak olduğu;

İncek köyündeki terkedilmiş bir okulun Milli Emlak Genel Müdürlüğüne ihale çıkarılmasının öğrenilmesi ile ihaleye girdikleri ve 10 yıl süre ile binayı kullanma hakkını elde ettikleri;

Eğitime ilk olarak 2015-2016 eğitim-öğretim yılında başladıkları;

Dünyadaki iyi uygulama örneklerini öğrenmeye çalıştıkları, proje ve hibe alabildikleri müddetçe öğretmenleri ve kooperatif üyelerini yurt dışındaki gezilere gönderdikleri, okul ziyaretleri yaptıkları, Amerika ve Avrupa’da düzenlenen çeşitli etkinliklere katıldıkları;

Çiftlik ve üretici gezileri yaptıkları, çocuklarımızı iyi tarım uygulamaları yapan yerel üreticilerden sağlanan besinlerle besledikleri;

Çocukların takas kültürlerini geliştirecek takas günleri düzenledikleri, öğrencilerin ürettikleri ya da kullandıkları eşyaları birbirleriyle takas ettikleri;

Ankara’daki bir köyde düzenlenen ilk kan bağışı kampanyasını Kızılay ile birlikte çocukların yaptığı, çocukların köylüyü bağışa davet ettikleri;

Kooperatif olarak hiyerarşik olmayan bir yapıda oldukları, çeşitli yönetim biçimleri üzerine hâlâ deneysel çalışmalar yaptıkları, okulları ile ilgili çok sayıda akademik makale, lisans, lisansüstü doktora tezleri yazıldığı, pek çok araştırmaya konu oldukları;

Kooperatifte üyelerin aylık aidatlar ve yıllık okul ücreti ödediği, yemek, servis, kırtasiye ücretlerini ebeveynlerin çocuk başına ödedikleri, çocuğunu okula göndermeye karar veren ebeveynin kooperatife bir ortaklık payı ödediği, o ortaklık payını da çocuğu mezun olduğunda ya da ebeveyn okuldan ayrılmak istediğinde kooperatifin ona iade ettiği;

Kooperatifte en büyük gider kaynağının öğretmen maaşları ve diğer çalışanların maaşları olduğu;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Her ortağın, kooperatifte bulunduğu süre boyunca yani çocuğu eğitime devam ettiği sürece en az bir yıl gönüllü olarak katkı sunmayı kabul ettiği;

İzmir, İstanbul, Eskişehir, Ayvalık ve Antalya'da da BBOM okulları kurulduğu, en büyük hayallerinin, Türkiye'nin ilk BBOM ortaokulunu kurmak olduğu;

Sosyal kooperatifçiliğin özel olarak tanımlanması ve olabildiği ölçüde vergisel muafiyetlerin getirilmesi gerektiği;

MEB'e ayrılan ama kullanılmayan çok sayıda okul arazisi kamunun kullanmadığı binaları kullanmak istedikleri, buralarda okullar kurmak ve okullar açmak istedikleri, bunun için öncelikli kullanım hakkının kâr amacı gütmeyen eğitim kooperatiflerine tanınmasını istedikleri, bunun dışında da kamuya ait kiralama ve satış ihalelerinde fiyat avantajının sağlanmasını istedikleri;

Sadece aynı bağışlar alabildikleri, nakdi bağış da alabilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılmasının gerektiği;

ODTÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TED Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesiyle yakın çalıştıkları, onlarla birlikte çok sayıda proje hayata geçirdikleri; ifade edilmiştir.

5.1.4. 5 Ocak 2022 Tarihli 4. Toplantı

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Seda EKMEN ÖZÇELİK tarafından yapılan "Türkiye'de Sosyal Kooperatifler: Mevcut Durum Analizi "adlı sunumu ve devamında özetle;

Yıldırım Beyazıt Üniversitesinin Ticaret Bakanlığı Esnaf Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğüyle birlikte yürüttüğü Kooperatifçilik Sektör Analizi Projesi'nde görev aldığı, Kooperatiflerle ve sosyal kooperatiflerle bu proje kapsamında yüz yüze ve çevrim içi görüşmeler yaptığı;

Sosyal kooperatiflerin 1970'li yılların sonunda Avrupa'da ortaya çıkmış, sosyal ekonomi modelinin yaygınlaşmasıyla birlikte 1980'lerde dünya genelinde faaliyet göstermeye başladığı, Türkiye'de sosyal kooperatifçilik kavramının 2000'li yıllardan itibaren kadın girişimi kooperatiflerinin kurulmasıyla gündeme gelmiş olsa da aslında sosyal kooperatifçiliğin temelini oluşturan yardımlaşma ve sosyal dayanışma ekonomisi 12'nci yüzyılda var olan Anadolu'daki ahilik birliklerine kadar uzandığı, sosyal kooperatiflerin bireylerin toplu olarak sosyal fayda yaratmak için çabalarını organize ettikleri bir model olduğu, bu model sosyal hizmetler sunmanın yanı sıra işsiz veya eksik istihdamda olan insanlar için de istihdam fırsatları yaratmak amacıyla da faydalı şekilde kullanıldığı;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Türkiye’de mevzuatta “sosyal kooperatifler” adı altında bir kooperatif türünün bulunmadığı ancak Ticaret Bakanlığının yetki alanına giren kadın girişimi kooperatifleri, eğitim kooperatifleri gibi kooperatiflerin sosyal olarak sınıflandırılabilirdiği;

Yoksullukla mücadeleye ve istihdama katkıda bulunan, sosyal fayda gözeten, gönüllülük esasına dayalı olarak dayanışma ruhu içinde faaliyet gösteren, toplumsal olarak dışlanan grupları topluma ve istihdama kazandıran, sosyal ve kültürel bütünleşmeye katkı sağlayan kooperatiflerin sosyal kooperatif olarak kabul edildikleri;

Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal kooperatiflerin dezavantajlı bireylerin iş gücüne entegrasyonu, sosyal hizmetler, sağlık, eğitim ve kültür gibi alanlarda faaliyet gösterdikleri, Avrupa’da kadın kooperatifi şeklinde bir yapılanmaya rastlanmadığı;

Avrupa’da sosyal kooperatiflerin en erken ortaya çıktığı ülkelerden birinin İtalya olduğu, zaman içinde ticari işletmeler hâline gelen sosyal kooperatiflerin kuruldukları bölgede yerel kalkınmayı da destekledikleri, bu kooperatiflerin kâr getirici ticari faaliyetler yürüten kuruluşlar olmakla birlikte kamu yararına ve istihdam artırıcı faaliyetlerde bulundukları için ve bu hizmetleri sağladıkları için sosyal kooperatif kapsamında değerlendirildikleri;

İtalya’da faaliyet gösteren sosyal kooperatiflerin yasa kapsamında kurumlar vergisinden muaf, katma değer vergisi ve diğer tüm vergi türlerinde de indirim tabi oldukları, İtalya’daki sosyal kooperatiflerin A tipi ve B tipi olarak ikiye ayrıldıkları, A tipi kooperatiflerin sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık hizmetleri yürütürken B tipi kooperatifin dezavantajlı bireylerin istihdamını sağlama hizmeti yürüttükleri, diğer Avrupa ülkelerinde de benzer bir yapılanma olduğu;

Sosyal kooperatifçiliğin sadece Avrupa Birliği ülkelerinde değil, dünyanın diğer ülkelerinde de benimsendiği; örneğin Japonya’da eğitim kooperatiflerinin bir çok okulun yönetiminde yer aldığı ve ortakların yani ebeveynler veya öğretmenlerin ya da her ikisinin birden yönetimde doğrudan söz sahibi olduğu, Japonya’da ayrıca iyi işleyen sağlık kooperatiflerinin olduğu, son elli altmış yıldır Japon sağlık kooperatiflerinin hizmetlerini genişletmekte ve birbirini entegre etmekte olduğu, Japonya’da faaliyet gösteren sağlık kooperatiflerinin çok sayıda hastane, diş hekimliği kliniği, yetişkinler için gündüz bakım merkezlerinin de sahibi ve işletmecisi olduğu;

Kadın kooperatiflerinin başarılı bir örneğine ise Hindistan’da rastlandığı, 1972 yılında kurulan SEWA yani Bağımsız Çalışan Kadınlar Birliğinin dünyadaki sayılı başarılı örnekten biri olduğu, SEWA çatısı altında kadın emeğinin korunması ve kadınların ekonomik faaliyetlerde yer alması amacıyla yaklaşık 105 tane kadın kooperatifinin kurulduğu, bu kooperatiflerin süt üretimi, kredi hizmeti, alım satım, zanaatkarlık ve toprağa dayalı sektörlerde faaliyet gösterdikleri, Kooperatifin SEWA Bank adında bir bankasının da bulunduğu;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde de kadın kooperatifleri bulunduğu, Tooseng Köyünde kadınların bölgede yetişen besleyici bir çay türü olan yaban turpu çayı üretmek ve yoksullukla mücadele etmek için bir kooperatif kurdukları;

Türkiye'de sosyal kooperatifçiliğin yasal bir statüsünün olmadığı, dolayısıyla sosyal kooperatiflerin içine hangi sektörlerin dâhil olduğunun da kesin bir tanımının bulunmadığı ama Avrupa Birliğinin Türkiye raporunda kadın kooperatifleri ve eğitim kooperatiflerinin Türkiye için sosyal kooperatifler olarak tanımlandığı, ancak amaçlarına bakıldığında sağlık hizmetleri, yardımlaşma, Türkiye'deki çocuk bakım hizmetleri kooperatiflerinin de yine amaçları doğrultusunda sosyal kooperatifler olarak değerlendirilebileceği;

Kadın kooperatiflerinin kadınlar tarafından kurulan ve ortakları kadınlardan oluşan bir kooperatif türü olduğu, kadın kooperatiflerinin tek başına bir işletme açacak ve ürünlerini pazarlayacak sermayesi ya da cesareti olmayan kadın girişimcilerin bir araya gelerek dayanışma içinde ekonomik faaliyette bulunduğu bir model olduğu, Türkiye'de kadın kooperatifi kurma fikrinin ilk kez 1999 yılında ortaya çıktığı, 2002 yılındaysa ilk kadın kooperatifinin faaliyete geçtiği, Türkiye'deki eğitim kooperatiflerinin ise ortaklarının eğitim öğretim ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel eğitim kurumları açan, işleten, eğitim programları hazırlayan, öğrenci yurtları işleten, kâr etmekten ziyade sosyal amaçlara hizmet veren kuruluşlar olduğu, bu sosyal amaçların yoksul öğrencilerin hizmetlerden ücretsiz yararlanması, sosyoekonomik durumları okula gitmelerine izin vermeyen kız çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, köy okullarıyla dayanışma etkinlikleri yapılması, eğitim alanında araştırma geliştirme çalışmaları yapılması olarak sayılabildiği;

Ticaret Bakanlığı tarafından sosyal kooperatif olarak tanımlanan diğer kooperatiflerin yardımlaşma, sağlık hizmetleri ve çocuk bakım kooperatifleri olduğu, Ticaret Bakanlığının KOOPBİS veri tabanından alınan verilere göre 2020 yılında faal olan 429 kadın kooperatifi bulunduğu, 2021 yılında sayılarının 704'e yükseldiği; kadın kooperatiflerinin toplam ortak sayısının ise 7.811 olduğu, eğitim kooperatiflerinin de 2020 yılında 47 adetten 2021 yılında 52 adede çıktığı ve toplam ortak sayısının da 3.013 olduğu, son yıllarda sosyal kooperatif sayılarında, özellikle kadın girişimi kooperatiflerinin sayılarında çok hızlı bir artış gözlemlendiği, bu durumun, kadınların sosyoekonomik konumunun güçlenmesinde ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kadın kooperatiflerinin önemli bir rol model olarak kabul edilmesini sağladığı;

Sosyal kooperatiflerin vergi mevzuatından kaynaklanan çeşitli sıkıntıları olduğu, sosyal kooperatiflerin diğer ticari işletmelerle aynı kurumlar vergisine tabi oldukları ve sosyal kooperatiflere yapılan bağışlardan da kesintiler yapıldığı, ayrıca katma değer vergisi gibi vergilerin de kooperatiflere yük getirdiği, kooperatiflerin yarattığı toplumsal fayda da göz önüne alındığında aslında diğer ticari işletmelerle aynı şekilde vergilendirilmesinin bu artı değerlerin daha da artmasının önünde bir engel teşkil ettiği, dolayısıyla vergilendirmenin de



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yeniden düzenlenmesi, vergilendirme esaslarının geleneksel işletmelerden ayrılmasının bir çözüm olabileceği;

Sosyal kooperatiflerin üretimden ziyade pazarlama sıkıntılarının bulunduğu, markalaşma, patent alma, barkod sisteminin olmaması gibi pek çok konuda sorunlarının giderek derinleştiği, Ticaret Bakanlığının açtığı fuarlardan çok verim aldıkları ve bu fuarların pazarlama açısından çok etkili olduğu, sosyal kooperatiflere özgü dijital bir platform, pazarlama platformunun kurulmasının da pazarlama sıkıntısının giderilmesine destek olacağı;

Sosyal kooperatiflere, özellikle kadın kooperatiflerine son yıllarda verilen kamu destek ve teşviklerin oldukça arttığı, bu durumun sosyal kooperatifçiliğin gelişmesine önemli katkılar yaptığı, ancak diğer yandan sayıları hızla artan bu kooperatiflerin sürdürülebilir olması noktasında kuşku yarattığı, kamu teşvik ve hibelerinin mevzuat dâhilinde dağıtılmasının bu kooperatif tanımlarına göre yeniden düzenlenmesi gerektiği;

Genç kesimin kooperatifçiliğe karşı mesafeli olduğunun gözlemlendiği, bu nedenle kooperatifçilik algısının da güçlendirilmesi, kooperatifçiliğin genç kesim için istihdam yaratma amacıyla önemli bir alternatif olarak görülebilmesi için yeni mekanizmaların yaratılması gerektiği;

“Sosyal kooperatifçilik” kavramının tekrar tanımlanması ve bunun için de alt ayrımlara gidilmesi gerektiği;
belirtilmiştir.

5.1.5. 23 Haziran 2022 Tarihli 5. Toplantı

Dilekçe Sahibi ve Bulancak Kaymakamı ÜNAL KOÇ tarafından yapılan açıklamada özetle;

Kayapınar’da görev yaparken Ebru BAYBARA’nın talebiyle pazar atıklarının değerlendirilmesi ile ilgili bir projenin başlatıldığı, projeye İzmir Milletvekili Ceyda Bölünmez Çankırı ve Dilekçe Komisyonunun destek verdiği;

Yapılan değerlendirmede pazarlara günlük olarak 10 ton meyve sebzenin girdiği, bunun yaklaşık olarak da 3’te 1’inin çöpe gittiği ve o çöpe giden oranın yüzde 10’unun da tüketilebilir, kullanılabilir malzemelerden olduğunun görüldüğü, günlük 300 kilo civarında da kullanılabilir sebze ve meyve olduğunun tespit edildiği, sağlam sebze ve meyveler alınıp ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmak üzere bir kooperatifin kurulduğu, bugüne kadar 617 ton civarında da bir kompost üretiminin gerçekleştiği;

ifade edilmiştir.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ adına Kurucusu Ebru BAYBARA DEMİR tarafından yapılan açıklamada özetle;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Pazar yerlerinde ortaya çıkan biyobozunur gıda atığının kompost gübreye dönüştürüldüğü onarıcı tarım uygulaması “*Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi*” ile Türkiye’nin 13 şehrinde ve 52 belediyeyle bu projeyi yürütmeye devam ettikleri, altı yıldır da Mardin’de yerel çeşitlerin çoğaltılmasıyla ilgili, özellikle yerel tohumların çoğaltılması için başka bir proje yürüttükleri, Türkiye’de özellikle 2016 yılından beri başladıkları bu projede iklim değişikliğinin tarımdaki etkilerini gözlemledikleri, özellikle 2020 ve 2021 yıllarında 41 şehirde yüzde 93 daha az yağış alındığından yaşanan aşırı kuraklığın çiftçiler etkilemesi nedeniyle çözüm üretmek amacıyla projeye başladıkları;

Kompostun topraktaki mevcut olan besin zincirini tekrar geri döndürmekle alakalı bir sistem olduğu, topraktaki mikroorganizmayı geri çevirdiği ve organik madde miktarını artırdığı;

Türkiye’deki tarım topraklarının yüzde 49’unda organik madde miktarının yüzde 1’in altında olduğu, bunun çok düşük bir oran olduğu, bunun sebebinin iklim değişikliği ve bir Akdeniz ülkesi olmamızla alakalı olduğu;

Projenin başlatıldığı Kayapınar’ın 450 bin, Diyarbakır’ın ise 2,5 milyon nüfusunun olduğu, öncelikle merkez hale ne kadar sebze-meyve girdiğinin tartıldığı, merkezdeki 7 ilçeye gelen yaş sebze meyvenin miktarının günde 100 ton olduğu, buna karşılık her bir pazardan ortalama 3 ton toplamda ise 30 ton atık çıktığı;

Diyarbakır’da ya da Türkiye’nin herhangi bir yerinde bir pazarcının günde malının yüzde 55’ini sattığı, yüzde 30’unu ise döktüğü, yüzde 15’ini bir sonraki pazara sakladığı, belediyeledi temizlik işleri organizasyonunu değiştirerek belediyenin içerisinde çalışan 6 kadın görevliyi pazarda görevlendirdikleri, sebze-meyvelerin iyi durumda olanlarını kasalara doldurup kötü durumda olanlarını da yine orada temizlendikten sonra ayrı bir arabayla birlikte kompostlama sahasına götürdükleri;

Yüzde 30 atıktan yüzde 12 ila yüzde 15’sinin sağlam sebze-meyve atıkları olduğu, bunların kaymakamlık ve belediye tarafından kurulan bir aşevinde 2 gıda mühendisinin kontrolünde günlük sıcak yemeğe dönüştürüldüğü, günde 200 ile 1.200 arasındaki kişiye yemek yapabilme kapasitelerinin olduğu;

Yaz aylarında gelen sebze ve meyveleri konserveli ürün hâline getirmeye başladıkları, gelen meyveye göre reçel, kurutulmuş malzeme, patlıcan, kurutulmuş domates, sos, domates sosları, turşu yapıp kavanozlayarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaya başladıkları;

Belediyelerin kendilerinden talepte bulunduğu zaman ücretsiz olarak eğitimler verip pazarda nasıl toplamaları gerektiğini ilgililere uygulamalı olarak gösterdikleri ve kompostlama çalışması yaptıkları, sonrasında bir WhatsApp grubundan onlarla sürekli iletişim hâlinde oldukları;

Adana’da Büyükşehir Belediyesiyle birlikte 6 belediyede bu projeyi çalıştıkları, Adana’nın bir tarım şehri olduğu için günlük atık miktarının 165 tonu gördüğü, Türkiye’nin en



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

büyük sahasını Adana Yüreğir Belediyesinin içerisinde kurdukları, burada 12 dönüm saha üzerinde her gün 165 tonu kompostladıkları, proje genelinde 13 şehirde toplam 14 bin atık toplanıp bunun 4 bin tonu dönüştürülerek toprağa geri döndürüldüğü, belirtilmiştir.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü adına Genel Müdür Yardımcısı Ahmet Volkan GÜNGÖREN tarafından yapılan açıklamada ise özetle;

2015 yılında G20 dönem Başkanlığında gıda kayıp ve israflarının azaltılması ve ölçülenmesine dair teknik bir platformun Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü bünyesinde kurulmasını sağladıkları;

“Gıdanı Korumaya Sahip Çık” kampanyasının 2020 yılı Mayıs ayında başladığı, kampanyanın hazırlıklarının iki yıl kadar sürdüğü, amaçlarının gıda amaçlı üretilmiş bir gıda maddesinin mümkünse gıda olarak tüketilmesinin sağlanması, eğer gıda amaçlı üretilmiş bir ürün bir şekilde kayıp ya da israf olacaksa bunu kazanıp yeniden kullanımı olduğu; ifade edilmiştir.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ Kurucusu Ebru Baybara DEMİR tarafından özetle;

Ağaç atıklarının yonga makinesinden geçirilip nemlendirilerek ormanda yanmış arazinin üzerine koyulduğunda -buna malçlama deniliyor-, bu tabakanın yağmuru çektiği, kül tabakası ile aşağıdaki toprak tabaka arasında bir mikroklima oluşturduğu için toprağın iyileşmesini hızlandırdığı, Tarım ve Orman Bakanlığının desteğini ve iznini alırlarsa Orman İl Müdürlüğü ve ilçe müdürlükleriyle bu çalışmayı yapabilecekleri;

Ağaç atığının değerlendirilmesi noktasında çalışmalara başladıklarını, Fethiye Belediyesi ise işbirliğine gittikleri, 52 dönümlük bir arazide fiiliyata geçmek için bekledikleri, ayrıca belirtilmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı Bakan Yardımcısı Ebubekir GİZLİGİDER tarafından yapılan açıklamada ise özetle;

İlgili projeyi destekledikleri, bu konuda hem yerinde inceleme yaptıkları, kadın merkezli bir ekosistemi anlamaya gayret ettikleri, sonrasında Mardin Dargeçit’te de başka bir programda yine kadın çiftçilerle bir arada bulunmaya gayret ettikleri, süreçten haberdar oldukları ve süreci sonuna kadar destekledikleri, Yüreğir Belediyesi tarafından yapılan çalışmayı yerinde gördükleri, toplantıda bulunan tüm üst düzey heyet ile sonuna kadar bu işin arkasında oldukları, konunun daha da detaylandırılarak başka talepler de var bu işe hepsini birlikte yürütmek istedikleri,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Ormanlarla acil gündemlerinin olduğu, teorik doğruların somutlaştırılması halinde çalışmayı başlatmak istedikleri ve himayesinden mutluluk duyacakları, gerekli durumda ise Bakan Bey'e arz edilebileceği,
ifade edilmiştir.

Ticaret Bakanlığı Sebze ve Meyve Ticareti Dairesi Başkanı Tuğrul KAYNARCA tarafından yapılan açıklamada ise özetle;

Sebze ve Meyve Ticareti Kanunu'nun uygulayıcısı oldukları, hal kayıt sistemini kurdukları, toptancı halleri ve belediye toptancı halleri de dâhil hal kayıt sistemi üzerinden yapılan bildirimleri sistemden takip ettikleri, Kanun uyarınca beyan esaslı bir sistemlerinin olduğu;

Hallerde sebze meyve ticareti yapıldıktan sonra ürünlerin perakendeye yönlendirildiği, Hal Kayıt Sisteminin sadece toptan ticareti ya da sebze meyve ticaretini kayıt altına alan bir sistem olduğu, ürünlerin son perakende noktalara yani pazarcılara veya marketlere bu ticaret zinciri içerisinde gönderildikten sonra sistemden de çıkmış oldukları;
belirtilmiştir.

Toplantıya, Komisyon Üyesi Olmayan Milletvekili vasfı ile katılan İzmir Milletvekili CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI tarafından özetle;

Atıkların komposta gitmeden önce hayvan yemi olarak da kullanılması projesini Bayındır Belediyesiyle başlattıkları;

AFAD bünyesinde verilen eğitimin ardından hayvanseverlerin akredite olmuş kartlarıyla herhangi bir afet sırasında hayvanları kurtarmak için sahaya girebilecekleri;

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının desteğiyle Bayındır Belediyesiyle mutfak artıklarının kedi-köpek mamasına dönüştürülmesi projesine başladıkları, dağıtımın Buca'da yapılacağı;
belirtilmiştir.

TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ Kurucusu EBRU BAYBARA DEMİR tarafından yapılan eklemede ise özetle;

2017 yılında Sorgül Projesine başladıkları, Sorgül buğdayını çoğaltmak için bir proje yaptıkları ve 70 kadın çiftçiyle birlikte çalıştıkları, burada 70 kadına iyi tarım uygulamaları eğitimi verip onların istihdam edilmesi noktasında hem devletin, hükûmetin desteğini aldıkları, 2 ton olan buğdayı 20 ton yaptıkları, bu projede sosyal entegrasyon konusunda 35 Suriyeli mülteciyle de birlikte çalıştıkları, projenin Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından fonlandığı, 35 Suriyeli mülteciye unutulmuş tarım tekniklerini ve Sorgül buğdayını nasıl yetiştireceklerini öğrettikleri;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

2018 yılında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün Sorgul Projesi'nin başarısının ardından kendilerine yeni bir proje yapmaları konusunda teklifte bulunduğu, bu teklifle birlikte Halep Sabunları Projesinin başlandığı, kendilerine verilen saf malzemeye 10 bin kalıp sabun ürettikleri;

Japon Hükûmetinin Birleşmiş Milletlerle birlikte Mardin'de projeyi inceledikleri, kendilerinden 30 kişiyi daha eğitmelerinin istendiği ve tekrar saf malzeme sağlandığı, böylece 12 bin kalıp sabun daha ürettikleri;

belirtilmiştir.

Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şule ORMAN tarafından yapılan açıklamada özetle;

“Biyobozunur” atıkların kavram olarak organik maddeleri ve organik materyalleri ifade ettiği, organik atıkların tarımsal arazilerde kullanılmasının tarımda en önemli araçlardan bir tanesi olduğu, bitkisel atıkların yönetilmesinin tarımsal üretim açısından son derece önemli olduğu, bu bitkisel atıkların parklardan, bahçelerden, pazar yerlerinden, mutfak atıklarından meydana gelebildiği, bunların hepsinin değerlendirilebilecek bir organik madde kaynağı olduğu;

Önceliklerinin atığın önlenmesi olduğu, ancak önlenemiyorsa bunu kaynağında ayrıştırarak, hammadde olarak kullanarak veya geri dönüşümünü sağlayarak, uygulayabilen bir topluma dönüştürmek olduğu;

En önemli hedeflerinden bir tanesinin organik atık yönetimi yapmak yani bu topraktan toprağa biyobozunur atık yönetiminin sağlanması olduğu, organik atıkların kompostlanarak bunları geri kullanıma ve toprağın hizmetine sunabildikleri;

Tarım ve Orman Bakanlığının 2014 tarihli Tarımda Kullanılan Organik, Organomineral Gübreler ve Toprak Düzenleyiciler ile Mikrobiyal Enzim İçerikli Organik Kaynaklı Diğer Ürünlerin Üretimi, İthalatı, İhracatı ve Piyasaya Arzına Dair Yönetmelik'te kompostun toprak düzenleyiciler grubunda yer aldığı, ideal bir tarım toprağının en az yüzde 5'inin organik madde olmasının gerektiği ama ülkemiz topraklarının organik madde içerikleri yüzde 1,5 ila 2 civarında yani son derece az ve yetersiz olduğu, bunun ya hayvansal gübrelerle ya da “kompost” adı verilen bir yerde ayrıştırıldıktan sonra tekrar toprağa uygulanarak toprağın organik madde içeriğini zenginleştirmek yönünde uygulanacak materyallerle desteklenebileceği;

Kepez Belediyesinde sera bitki atıklarını topladıkları, kompostlaştırdıkları ve tekrar üreticilere geri verdikleri, Türkiye'de Kompost Tebliği'nde organik madde içeriğinin yüzde 35'in üzerinde olmasının öngörüldüğü, kendilerinin ise kompostladıkları atıklarda yüzde 75'e varan organik madde içeriğini yakaladıkları, bir toprağa organik madde ilave ettiklerinde toprağın su tutma kapasitesinin arttığı, suyun tasarruflu kullanılması adına topraklarda kompost kullanımını arttırarak özellikle toprakların su tutma kapasitesini arttırıp kısıtlı sulamayla birim



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

alandan daha fazla ürün elde etme yolundaki hedeflerin gerçekleştirilmeye çalışıldığı, kompost kullanımı ile erozyonun önleildiği;

Kompost gibi organik maddelerin azot, fosfor ve kükürt gibi 3 tane temel bitki besin elementinin kaynağı olduğu, bunların kimyasal yollarla toprağa ilave etmeye çalışıldığı, ancak hem daha fazla paranın harcandığı hem çevre kirliliğinin yaratıldığı hem de yer altı suyu kirliliğine neden olduğu;

Organik atık miktarının yüzde 55 civarında olduğu ve bunun yüzde 40'ı ile yüzde 60'ını depolama alanlarına göndermeden kompostlayarak tekrar toprağa geri verme şansına sahip oldukları;

Kumluca'da sera atıklarından her yıl kuru madde olarak 111.480,99 ton biyokütle açığa çıktığı, yaptıkları çalışma neticesinde yaklaşık 14.275 dekar domates yetiştiriciliği yapılan seralardan bitkisel atıklarla yılda ortalama 133 ton azotun, 8 ton fosforun, 89 ton potasyumun, 81 ton kalsiyum ve 31 ton magnezyumun topraktan o hasat edilen ürünle kaldırılarak uzaklaştırıldığını tespit ettikleri, bu kadar kaybolan bitki besin maddesini toprağa ilave edip toprağın bu elementlerce de zenginleştirilmesinin sağlanması gerektiği;

belirtilmiştir.

Çukurova Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Binnaz Zeynep ZAIMOĞLU tarafından yapılan açıklamada ise özetle;

“Biyobozunur atık”ın oksijenli-oksijensiz ortamda mikrobiyal bozulmaya uğrayan bütün atıklar için kullanılan bir ifade olduğu, Avrupa Birliği rakamlarında kaynağında ayrılmış biyobozunur atık oranlarında Türkiye'nin yaklaşık yüzde 10'larda görüldüğü, bu yüzde 10'luk rakamın aslında lisanslı kompost tesislerinden çıkan biyobozunur atık miktarını verdiği;

Atık kompozisyonlarının Türkiye'de yaklaşık yüzde 52'lerde, 2022 yılı için de yüzde 55 olduğunun görüldüğü, biyobozunur atıkların bertaraf edilmesinde dünyada yaygın iki yöntemin olduğu, bunlardan bir tanesinin “anaerobik çürütme”, diğerinin ise “kompostlaştırma” denilen yöntem olduğu;

“Anaerobik çürütme” denilen yöntemin bizim kadar biyolojik kökenli atığı olan bir ülke için verimli bir yöntem olmadığı, kompostlaştırmanın özellikle topraktan toprağa tekrar dönüşüm için öngörülen yöntemlerden bir tanesi olduğu;

Türkiye'de üretilen katı atığın yaklaşık yüzde 60'lık bölümünün organik madde olduğu, Batı ülkelerinde ise bu oranın yüzde 30'larda olduğu;

Örnek bir kompost sürecinde biyobozunur atıkların toparlandığı, parçalandığı, sıralı yığınlar hâlinde biriktirildiği, karıştırıldığı ve nihai ürün kompostun elde edildiği;

2015 yılında çıkan bir Kompost Tebliğinde geçen “lisanslı kompost” tesisleri tanımlamasına küçük yerel belediyelerin girebilmesinin zor olduğu, Tebliğin bir revizyondan



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

geçirilerek yerel belediyelerin çok daha hızlı ve kolay bir biçimde bu projeye entegre olabilmeleri sağlanması gerektiği;

Türkiye’de kompostun yaygınlaştırılmasının önündeki engellerden birinin belediyelerin sorumluluk alanları, yükümlülüklerinin dağılımındaki karışıklık ve karmaşa, doğal olarak bazı belediyelerin bu konuya çok da sıcak bakmıyor olmaları;

Diğer bir engelin ilk yatırımın önündeki engeller olduğu, tecrübe, bilgi, uzman eksikliği ve doğru işletilmeyen tesisler, dolayısıyla da özellikle de çiftçinin gözünde “Bu, işe yaramıyor.” gibi bir algının oluşma riskinin olduğu, özellikle Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu Bölgesi’nde eğitim düzeyi daha düşük çiftçilerde mutlaka bir çiftçi eğitim servisiyle desteklenmesi yani kullanımının anlatılması gerektiği;

Mevzuattaki izinlerin, eğitimlerin, yaptırımların kompost ve kompostlaştırmadaki ana problemler olduğu;

belirtilmiştir.

Serbest Ziraat Yüksek Mühendisi Gökhan SİVASLI tarafından yapılan sunum ve açıklamada ise özetle;

Yangınlarda yüzde 5 olması gereken ama topraklarımızda az olan organik maddenin yandığı, canlı vejetasyon yani bitkinin yok olduğu, toprak altı canlılığının yok olduğu;

Yabancı ülkelerde yangından hemen sonra malç uygulamasının yapıldığı, böylelikle toprağın üzerine bir örtü gibi budama atıkları, talaş, kuru yaprak, öğütülmüş ağaç parçaları, saman, karton, gazete ve benzeri örtünün örtülmesiyle bir tabaka oluşturulduğu, bunun su ve havanın geçişine izin verdiği, yabancı ot çıkışını engellediği, yavaş yavaş parçalandığı için toprağa da besinlerin yavaş yavaş eklenmesini sağladığı, doğru malç uygulamasının yüzey buharlaşmasını engellediği;

1990 yılında Kostarika’da 12 ton portakal atıklarının araziye atılması suretiyle toprağın malçlandığı, on altı yıl sonra yüzde 176 odun artışının sağlandığı, bunun da Princeton Üniversitesinde “Düşük Maliyetli Tarım Atıkları Tropikal Orman Yenilenmesini Hızlandırıyor” diye bir makaleye konu olduğu;

belirtilmiştir.

5.1.6. 30 Haziran 2022 Tarihli 6. Toplantı

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü adına Yem Daire Başkanı Mehmet Emin TURGUT tarafından yapılan açıklamada özetle;

Dünyadaki gıdaların 3’te 1’inin, yani her yıl dünya genelinde ortalama 931 milyon ton gıdanın israf edildiği, Avrupa Birliğinde 88 milyon ton, ülkemizde ise 18-19 milyon ton civarında israf olduğunun Birleşmiş Milletler Gıda İsrafi Raporu’nda belirtildiği, gıda



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

artıklarının çöplüklerdeki bozulmalarından kaynaklı olarak doğal hayat ve yer altı sularının tehdit altında kaldığı, 2030 yılı içerisinde gıda israfının yıllık 2,1 milyar tona çıkacağı ve bu israfın parasal olarak da 1,5 trilyon dolara tekabül edeceğinin tahmin edildiği;

Gıda israfının genelde işletmelerden kaynaklandığı, yemek üretim tesisleri, toplu yemek üretim yerleri, oteller, hazır gıda işletmeleri, zincir marketler, toptan satış yerleri ve haller gibi işletmelerin ağırlıkta olduğu;

Mevzuatımızda gıda artıklarının gıda amaçlı yetiştirilen çiftlik hayvanları, evcil kedi, köpek ve süs hayvanları, sokak, barınak ve yaban hayvanlarının, yem amaçlı üretilen böcek, solucan ve kurtçukların beslenmesinde kullanılabileceğinin öngörüldüğü;

Yeterli ısıtım işlemi kullanılarak gıda artıklarının hayvan yemine dönüştürülmesinin en uygun seçenek olduğu;

Yemlerin Piyasaya Arzı ve Kullanımı Hakkındaki Yönetmelik'te gıda atıklarının hayvan yemi olarak kullanılabilmesi için çeşitli değişiklikler yapıldığı;

Üretilen yemlerin yabani hayvanların beslenmesinde de kullanılacağı, böylelikle yabani hayvanların insan yaşam alanlarına inmesinin ve kendi aralarında rekabetçi olmalarının önüne geçilmiş olunacağı;

belirtilmiştir.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Orman Yangınlarıyla Mücadele Dairesi adına Daire Başkanı Mustafa SONGÜR tarafından yapılan açıklamada özetle;

Ülkemizde 23,1 milyon hektar ormanlık alanın mevcut olduğu, bu rakamın 2002 yılında 20,3 milyonken günümüzde yaklaşık 3 milyon hektar civarında artırılarak dünyada bu konuda en çok ağaçlandırma yapan ülkeler sıralamasına girildiği, orman varlığımızın ülkemizde dağılımına baktığımız zaman büyük bir çoğunluğunun denizlerimize kıyı bölgelerde yoğunlaştığı ve bu yoğunlaşan ormanların da yaklaşık yüzde 55'inin orman yangınlarına karşı birinci derecede hassas olduğu;

Orman yangınlarıyla mücadele stratejisinin üç noktada toplandığı, bunlardan bir tanesinin önleme, bir tanesinin söndürme, bir diğerinin de rehabilitasyon olduğu, önleme çalışmaları kapsamında her yıl hedef kitle olarak orman köylülerinin ve öğrencilerin eğitilmesi, kamuoyunda basın yoluyla gerekli duyuruların yapılması, uyarıcı levhaların asılması, köylerin ortak anons sistemlerinin kullanılarak kritik havalarda uyarılar yapılması, çöplükler gibi potansiyel yangın ihtimalinin yüksek olduğu yerlerde koruyucu şeritlerin açılması, yol kenarlarının bakımlı tutulması, ormanlardaki yanıcı yükünün azaltılması, bakımsız ormanlarımızın bakım yapılarak yangınlara karşı daha dayanıklı hâle getirilmesi, denetimli yakmalarla özellikle kritik yerlerdeki yanıcı yükünün mümkün mertebe azaltılması çalışmalarının yapıldığı;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Söndürme çalışmaları kapsamında Orman Genel Müdürlüğünün 21 bin personeli, 55 adet helikopteri, 20 adet uçağı, 1.065 adet arazöz, 8 tane insansız hava aracı, 285 tane büyük su ikmal aracı, 2.270 tane ilk müdahale aracı ve 178 adet dozeri ile söndürme çalışmalarında yer aldığı, bunlara ilaveten, bu yıl yapmış oldukları görüşmeler neticesinde Millî Savunma Bakanlığında 25 helikopter, artı 2 uçak ve bir tane de insansız hava aracını rezerv hava gücü olarak aldıkları;

Bu hava araçlarını daha iyi kullanmak adına 4.165 ayrı noktada yangın havuzları yaparak helikopterlerin yangınlara müdahale süresini kısalttıkları, yangınların çıkış zamanlarına bakıldığında yüzde 80'inin haziran ve ekim aylarında, yüzde 57'si 10.00-16.00 saatleri arasında meydana geldiği;

Rehabilitasyon çalışmaları kapsamında yanan alanların hepsini yıl içerisinde yeniden ağaçlandırdıkları, insan gücüyle yapılması gereken yerleri gerektiğinde insan, gerektiğinde de ekskavatör ya da miniekskavatörlerle, şeritlendirerek ve teraslandırarak ağaçlandırdıkları; belirtilmiştir.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ adına Silvikültür Dairesi Başkan Yardımcısı Mehmet Rıdvan ÇÖRTÜ tarafından özetle;

Silvikültürün anlamının “orman yetiştirme” olduğu, ormanın her aşamasıyla ilgilenen, ormanı gençleştiren ve bakımını yapan bir bilim dalı olduğu;

En çok yangın alanı geçiren ormanların kızılçam ormanları olduğu ve bunların daha çok Ege ve Akdeniz Bölgesinde bulundukları;

YARDOP projesinin yangın kayıplarını en aza indirmek ve ormanların ateşe dayanıklılığını artırmak amacıyla yapılan bir proje olduğu;

Yangından sonra yapılacak ilk işin emvali böceklenme ve orman emvalinin değer kaybını engellemek için direkt kesme aşamasına geçmek olduğu, ağaçların yangın geçirdikten sonra böcek afetine karşı çok zayıf durumda kaldıkları, yanan ağaçların yaşlı ve üzerinde tohum bulunan ağaçlardan olması durumunda ağaçlar kesildikten sonra sahaya hiçbir şey yapmadıkları, bunun nedeninin yangın geçirdiğinde topraktaki azot oranının arttığı, bunun da tohumların çimlenmesi için uygun bir ortam oluşturduğu;

Kızılçam dışındaki türlerin ormanlaşmasının çok zor olduğu, bir sarıçam veya bir karaçam ormanının yandığı zaman ormanlık hâline gelmesinin altmış, yetmiş yıl veya daha fazla sürdüğü, kızılçamın ise ormanlık hâle gelmesinin on beş yılı bulduğu, bunun da Akdeniz ekosisteminde kızılçamın verdiği en büyük şans olduğu; belirtilmiştir.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ adına Ağaçlandırma Dairesi Başkan Yardımcısı Sibel DEMİRTAŞ tarafından özetle;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Özel ağaçlandırma mevzuatının Ağaçlandırma Yönetmeliği ve 7310 sayılı Özel Ağaçlandırma Tamiminden oluştuğu, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik kapsamında da hibe desteği sağladıkları;

Özel ağaçlandırmanın, gerçek kişilere ve tüzel kişilere devlet ormanlarında, hazine arazilerinde ve sahipli arazilerde yapılan bir çalışma olduğu;

Özel ağaçlandırma sahalarına kesinlikle “verimli” olarak tabir edilen devlet ormanlarında izin vermedikleri, bozuk, ot, boşluk, yani “verimli olmayan” olarak ifade edilen sahalarda özel ağaçlandırma izni verdikleri, deniz kıyı kenar çizgisinden itibaren 2 bin metre, göl kıyı kenar çizgisinden itibaren de 500 metre mesafe içinde olan yerlerin özel ağaçlandırmaya konu edilmediği;

Özel ağaçlandırmanın ilk olarak orman köylüsünün ekonomisine katkı sağlamak amacıyla ortaya çıktığı, gelinen aşamada ülke ekonomisine katkı sağlayacak ceviz, badem türleriyle ciddi anlamda ithalatı azaltıcı, ihracatı artırıcı tedbirler alınmış olup orman köylüsüne ciddi derecede katkı sağlandığı;

Mevzuata göre 0,5 hektardan küçük sahalarda, dört tarafı ormanla çevrili olan ve taşıt yolu bağlantısı olmayan yerlerde, imar planı içerisinde kalan yerlerde özel ağaçlandırma yapılmadığı;

Özel ağaçlandırma başvurularının e-devlet üzerinden 1 Nisan- 30 Nisan ile 1 Eylül – 30 Eylül’de iki ayrı dönemde alındığı, vatandaşların 4 tane evrakını sisteme yüklemek suretiyle müracaatlarını yaptıkları, işletmede kurulan komisyon tarafından başvuruların değerlendirildiği, başvurusu uygun olan vatandaşlara o ağaçlandırma sahasında kullandığı türün idari müddeti boyunca izin verdikleri, vatandaşların daha çok ceviz ve bademi tercih ettikleri;

Özel ağaçlandırma yapmak suretiyle ülkemizin bozuk orman alanlarının hem vatandaşlara ekonomik anlamda katkı sağlandığı hem de ülkemize katma değer vergisi sağlandığı, çalışmanın Ağaçlandırma Daire Başkanlığı tarafından yürütüldüğü; belirtilmiştir.

TİCARET BAKANLIĞI adına İç Ticaret Genel Müdür Yardımcısı Adnan BENLİ tarafından açıklamada ise özetle;

Hal yönetimi ve hal atıklarının değerlendirilmesinin “hal kanunu” olarak bilinen 1 Ocak 2012 tarihli ve 5957 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde yürütülmekte olduğu, Toptancı Halleri Hakkında Yönetmelik, Pazar Yerleri Hakkında Yönetmelik, Hal Hakem Heyeti ve Toptancı Hal Konseyi Hakkında Yönetmelik ve Sebze Meyve Üretici Örgütleri Hakkında Yönetmeliğin temel başlıca ikincil düzenlemeler olduğu;

TÜİK’ten alınan verilere göre, 2019 yılında ülkemizde toplam sebze-meyve üretim miktarımızın 53,4 milyon ton, 2020 yılında 54,8 milyon ton, 2021 yılında ise 56,7 milyon ton



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

olduğu, sebze-meyve ihracat miktarlarının ise 2019 yılında 4 milyon ton, 2020'de 4,3 milyon ton, 2021'de 5,2 milyon ton olduğu, bu ihracattan elde edilen döviz girdisinin ise 2002'de 2,2 milyar dolar, 2020'de 2,7 milyar dolar, 2021'de de 3 milyar dolar olduğu, FAO'dan alınan verilere göre sebze üretiminde Türkiye'nin Çin, Hindistan, Amerika'dan sonra 4'üncü sırada yer aldığı, dünyadaki üretimin yüzde 2,3'ünün ülkemizde gerçekleştiği, dünya meyve üretiminin yüzde 2,7'sinin ülkemizde gerçekleştiği ve Türkiye'nin dünyada 6'ncı sırada olduğu;

Mevzuata göre, sebze ve meyvelerin toptan alım ve satımları muhakkak toptancı halleri üzerinden yapılmak zorunda olduğu, ancak marketler, yemek fabrikaları, yurt, hastane, lokanta, sanayici ve ihracatçı gibi kendi tüketiminde mal kullananlar ya da doğrudan perakende satışa sunan işletmelerin bunun istisnası olduğu;

Yüzde 23 oranında sebze ve meyvenin marketler üzerinden, yüzde 22'sinin pazar yerleri üzerinden, yüzde 5,51'inin manavlar üzerinde, nihai tüketiciye ulaştığı, yüzde 20'sinin ise ihraç edildiği, yüzde 19'unun sanayi işletmelerine ve yüzde 7'sinin de kendi tüketiminde kullanan yemek fabrikası, yurt, hastane, lokanta ve otel gibi işletmelere gittiği;

Toptancı hallerinin gerçek veya tüzel kişiler ile belediye sınırları içerisinde belediyeler, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde büyükşehir belediyeleri tarafından kurulduğu, gerçek veya tüzel kişiler tarafından toptancı hallerinin kurulmasının ilgili belediyenin iznine bağlı olduğu, toptancı hallerinin yönetiminin ise belediye toptancı halleri, belediye teşkilatı bünyesinde norm kadro ilke ve standartlarına uygun olarak kurulan toptancı hal yönetim birimi tarafından sağlandığı, özel toptancı hallerinin ise işletmecileri tarafından yönetildiği, toptancı hallerindeki iş yerlerinin belediye toptancı hallerindeki iş yerleri kiralama veya satış yoluyla işletildiği, gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan toptancı hallerindeki iş yerlerinin de kiralama veya satışı yoluyla işletildiği;

Hâlihazırda ülkemizde 176 adet toptancı halinin olduğu, bunların 170'inin belediyeler tarafından işletildiği, 6 adedinin de özel toptancı hali olduğu, İl merkezinde hiç toptancı hali bulunmayan 13 tane ilimizin olduğu,

Üretilen sebze ve meyvelerin yüzde 19'unun İstanbul Toptancı Halinde işlem gördüğü, onu Antalya, Mersin ve Ankara'nın takip ettiği, Bakanlık olarak belirli ürünlere yönelik bir fire oranı çalışması yaptıkları, örneğin biber için oluşan fire oranının TSE'ye göre yüzde 4, Antalya Büyükşehir Belediyesine göre yüzde 10, İstanbul Büyükşehir Belediyesine göre yine yüzde 10, Kayseri Ticaret Borsasına göre yüzde 10, Türkiye Halciler Federasyonu TÜRKHAL'e göre de yüzde 5 ile 12 arasında gerçekleştiği, diğer ürünlerde de hemen hemen aynı oranların görüldüğü;

Ankara Büyükşehir Belediyesi hal atıklarının tamamını gübre yapımında kullandığı, üretilen gübrelerin de belediye tarafından yine üreticilere dağıtıldığını belirttiği, İstanbul



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Büyükşehir Belediyesinin atıkları hem gübre hem de elektrik enerjisi olarak tükettiklerini ifade ettikleri;

İzmir Büyükşehir Belediyesinin bir proje kapsamında hem hal hem de pazar yerlerindeki atıkları gübreye çevirip belediye olarak üreticiye dağıttıkları, Antalya ve Mersin Büyükşehir Belediyesi Hal Müdürleriyle yapılan görüşme kapsamında her 2 halde atıklara yönelik herhangi bir tedbir alınmadığının anlaşıldığı;
ifade edilmiştir.

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI adına Tekstil ve Ağaç Ürünleri Sanayi Daire Başkanı Ziyet Berna ORHAN tarafından yapılan açıklamada özetle;

Son dönemde yaşanan iklim krizi ve sera gazlarının artması nedeniyle, diğer taraftan da enerji ihtiyacının artmasıyla birlikte fosil yakıtların sınırlı ve tükenecek olmasının alternatif enerji kaynakları ihtiyacını öne çıkardığı, bu noktada da yenilenebilir enerji olarak biyokütle kaynaklarının birçok alanda karşımıza çıkan ve her yerde bulunması mümkün bir kaynak olduğu;

Biyokütle kaynaklarının orman ürünleri, tarım ürünleri, endüstriyel atıklar ve kentsel atıklar olarak 4 gruba ayrıldığı, gıda geri dönüşüm teknolojileriyle gıda artıklarının gübre, köpek mamaları, kedi mamaları, balık yemleri gibi ekonomik değeri yüksek ürünlere dönüştürülerek ülke ekonomisine katkı sağlanmasının mümkün olduğu;

Kullanılmış yağın, insan, makine kullanımı sonucu kimyasal olarak saflığını yitirip bozulmuş yağların genel adı olduğu, bu yağların varillere doldurularak geri dönüşümü, yok edilmeyi, hâlâ kullanılabilecek durumda ise tekrar kullanılmayı beklediği, atık yağların Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının verdiği çevre lisansına sahip tesisler tarafından yarı mamul ya da ürün olarak geri dönüştürüldüğü;

Orman atıklarının hem doğrudan biyokütle hem de biyoyakıt olarak enerji üretimi amaçlı kullanıldığı, ormancılık ve orman endüstrinden ağaç artıklarının - okaliptüs, kavak, söğüt gibi diğer yıllık kısa rotasyonlu ağaçlıklar - bu noktada endüstride buhar ve elektrik üretmek üzere kojenerasyon santrali olarak yakılmasının mümkün görüldüğü, biyokütlenin enerji, sanayi, ulaşım ve inşaat sektöründe kullanılabilmesi mümkün olduğu, enerjinin yanı sıra, özellikle mobilya, kâğıt, yalıtım malzemesi yapım alanlarında yararlanılmakta olduğu;

Orman atıklarından 2.800 megavat ısı üretmenin, bu toplam gücün yakma metoduyla buhar türbini kullanarak yüzde 20'sinin elektrik enerjisine dönüşürken gazlaştırma teknolojisiyle de yüzde 35 elektrik enerjisi üretilmesinin mümkün olduğu, 2020 yılında Türkiye'de bulunan biyokütle üretim tesislerinin toplam lisanslı kurulu gücünün 2019 yılına göre yüzde 27,7 artmış durumda ve tesis sayısının 358'e ulaşmış olduğu, 2015 ile 2020 yılları arasında yıllık ortalama yüzde 33,9 büyüdüğü, 2020 yılında biyokütle tesislerinin kurulu



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

gücünün toplam enerji kaynakları kurulu gücünün yüzde 1,5'ini oluşturmakta ve yenilenebilir enerji kaynakları güçleri içerisinde yüzde 3 oranında paya sahip olduğu;

Sıfır atık hedefi doğrultusunda tarım ve gıda sektöründeki artıklardan ekonomik değeri yüksek biyogübre, protein, besinsel lif ve biyoaktif madde üretimine yönelik yeşil ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi gerektiği;

Son beş yılda biyokütle atıklarının geri dönüşümü konusunda ARDEB destek programlarına toplam 906 proje başvurusu yapıldığı, 70 projenin desteklenmesine karar verildiği ve toplam 30 milyon 237 bin 981 TL hibe desteğinin verildiği, Yeşil Mutabakata Uyum kapsamında öncelikli AR-GE ve yenilik konuları arasında yer alan “Yeşil ve Sürdürülebilir Tarım: Tarladan Sofraya Sürdürülebilir Tarım” başlığı altında tarımsal üretimde ve gıda sektöründe atık ve artıkların geri dönüşümünün sağlanması ve tekrar değerlendirilmesine yönelik yenilikçi uygulamalardaki projelere de projenin değerlendirme aşamasında ek puan verildiği;

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının milli teknoloji hamlesi kapsamında yürüttüğü bir destek programı olduğu, program ile birlikte yerli makinecilerin desteklendiği, toplam 9 ürün kodunda 10 proje, 11 ürün kodunda da 10 projenin destek almaya hak kazandığı, programda stratejik makinelerle öncelik verildiği, şu ana kadar mobilitayla ilgili ve üretimde yapısal dönüşümle ilgili, sağlık ve kimya ürünleriyle ilgili ve dijital dönüşümle ilgili hamle çağrılarının yapıldığı, mobilitede 31 tane, yapısal dönüşümde 21 tane projenin kabul edilmiş olduğu;

2002 ve 2021 yılları arasında toplam biyokütle atıkların geri dönüşümü konularındaki teknolojik yeniliklere 1.157 adet başvuru ve 414 tescil işleminin yapıldığı; ifade edilmiştir.

TÜRKİYE BELEDİYELER BİRLİĞİ adına Hukuk İşleri Müdürü Zeliha MERCİMEK tarafından yapılan açıklamada ise özetle;

Belediye Kanunu madde 75'e göre belediyelerin kamuya yararlı derneklerle ve vergi muafiyeti tanınmış vakıflarla doğrudan iş birliği yapabildikleri, kamuya yararlı olmayan veya vergi muafiyeti bulunmayan vakıflarla da mülki amirin iznini almak suretiyle ortak proje ilişkilerine girişebildikleri, belediyelerin 1163 sayılı Kanun çerçevesinde kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebildikleri, kooperatiflere kredi verebildikleri ve kredi verdiği kooperatifleri denetleyebildikleri, ancak belediyelerin iş birliği yapabileceği kurumlar arasında Belediye Kanunu madde 75'te kooperatiflere yer verilmediği, bu çerçevede belediye - kooperatif arasındaki ilişkilerin mevzuatta düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğu;

Özellikler kadın kooperatiflerinin ve üretici kooperatiflerinin kurulması konusunda belediyelerin alanı teşvik ettiği, büyükşehir belediyelerine tarım ve hayvancılık konusunda her türlü faaliyet ve girişimde bulunabilme yetkisinin de verildiği;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

TBB'nin "Sıfır Atık ve Belediyeler" fikir ve proje yarışması yaptığı, projeye belediyelerin sıfır atık müessesesi konusunda farkındalıklarının geliştirilmesi ve yeni fikirler geliştirilmesi konusunda TBB tarafından teşvik edildiği, "Sıfır Atık ve Belediyeler Kongresi"nin ve "Gıdanı Korum" fikir ve proje yarışmasının yapıldığı, burada bağımsız bir jüri tarafından projelerin değerlendirildiği ve ödüle değer bulunan projelerin de mali olarak desteklendiği;

Gıda bankacılığının belediyelerin ihtiyari görevleri arasında olduğu, Gelir Vergisi Kanunu'nda gıda bankacılığı faaliyeti yapan dernek ve vakıflara yapılan bağışların gelir vergisi matrahından düşülebilmekte iken belediyelerin gıda bankacılığına yapılan bağışların gelir vergisinden düşülememesi;

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda idarelerin üreticilerden ve üretici ortaklarından aldığı tarım ve hayvancılık ürünlerinin ihale mevzuatından istisna olduğu, dolayısıyla belediyelerin üreticilerin elinde bulunan tarım ve hayvancılık ürünlerini satın alıp sosyal hizmet ve yardım çerçevesinde ihtiyaç sahiplerine dağıtabildikleri;

ifade edilmiştir.

Çevre Mühendisi Osman ŞENAYDIN tarafından yapılan açıklamada ise özetle;

Türkiye'deki evsel atıkların yüzde 50'nin üzerinde organik atık olduğunun saptandığı, Avrupa'da ise bu oranın yüzde 15'lerde olduğu, Türkiye'de organik atıkların özellikle şehirlerde oluşanlar, mutfaklardan gelen atıklar, hal ve pazar yeri atıkları ve belediyelerin park bahçe bakımından, çim biçmeden ve dal budamadan kaynaklanan atıklar olduğu, 20 milyon tona yakın bu miktarda atık olduğunun tahmin edildiği, bu atıklara ülkemizde 174 adet düzenli depolama sahasının tesis edildiği, bunların yalnızca 32 tanesinde çöp gazından elektrik elde etme tesislerinin olduğu, önümüzdeki süreçte sıfır atık uygulamalarıyla düzenli depolama sahaslarının tamamen kapatılmasının gündemde olduğu, Çevre, Şehircilik Bakanlığının 2050 yılına doğru düzenli depolama sahaslarını kapatma yönünde çalışmalarının olduğu;

Biyogaz tesislerinin düzenleme depolama tesislerine alternatif olarak yüzde 99 oranında gazın değerlendirilebildiği, Türkiye'de şu an 79 tane biyoenerji santralinin olduğu ve Ordu Büyükşehir Belediyesinde 7 bin, Elazığ'da 10 bin konutun enerji ihtiyacını giderecek şekilde enerji üretme kapasitesine sahip olduğu;

İtalya, İspanya ve Fransa'da özellikle sosyal marketlerde sunulan gıdaların değerinin gelir vergisinden düşüldüğü ve KDV'den muaf edildiği bir yapının olduğu, bu uygulamaların Türkiye'de de yer alması gerektiği;

Türkiye'de kurulan aşevlerinde çok ağır bir kusur veya öngörülemez bir durum olmadığı hallerde burada yapılacak olan iş ve işlemlerden belediye açısından doğacak hukuki sorumluluğun yasal sınırlarının belirlenmesinin gerektiği, Avrupa'da bunun için "Good Samaritan Law" denilen bir kanuni çerçeve oluşturuldu;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Biyokütle tesislerinin, organik atıklardan üretilen yakıtların yakılması ve havaya karıştırılması, minerallerin azalması ve organik materyalin kaybedilmesi bakımından Avrupa Birliği tarafından tavsiye edilmediği; Avrupa Birliğindeki eğilimin biyokütle tesislerin azaltılması, bunun yerine organik materyalin kazandırılıp toprağa yeniden katılması yönünde geliştiği;

Mevzuat düzenlemesi yapılarak kooperatifler ile belediyeler arasındaki iş birliğini güçlendirecek bir modelin oluşturulması, belediyelere yapılacak gıda bağışlarının gelir vergisinden düşülebilmesiyle ilgili düzenlemenin yapılması ve atığın bütüncül olarak yönetilmesi, parça parça tesisler kurmak yerine il bazında planlama yapılması, en uygun teknolojilerin tercih edilmesi gerektiği;

Kompost veya anaerobik çürütme sonrası ortaya çıkan “digestate”ın toprakta tarımsal amaçlarla kullanılmasıyla ilgili şu anki mevzuatımızda birtakım kısıtlamaların olduğu, yenilenebilir enerji tesislerini Türkiye’de kurmanın ve bunları devreye almanın çok uzun bürokratik süreçler gerektirdiği, kurum olarak kendi karbon emisyonlarını sıfırlamak için bir güneş enerjisi santrali kurmak istedikleri ancak kendilerine üç yıl sonrasına randevu verildiği;

Türkiye’de 135 milyon ton hayvancılık kaynaklı organik atık bulunduğu, tarım ve hayvancılık atıklarıyla beraber 200 milyon tondan fazla organik muhtevanın olduğu, kentlerdeki organik atık potansiyelinin değerlendirilmesinin gerektiği; belirtilmiştir.

5.1.7. 9 Mart 2023 Tarihli 7. Toplantı

Alt Komisyon Başkanı Bolu Milletvekili Arzu AYDIN tarafından yapılan açıklamada özetle;

Alt Komisyonunun çalışmaları sürecinde sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesi amacıyla faaliyette bulunan sosyal kooperatifler ile bunların israfın önlenmesindeki yeri konusunda ilgili Bakanlık, kurum temsilcileri ve paydaşlardan bilgi alınması suretiyle taleplerin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi, ülkemizde ve dünyada iyi uygulama örneklerinin neler olduğunun incelenmesi, idari veya mevzuat yönünden yapılması gerekenlerin belirlenmesi ve son olarak illerdeki kooperatifçilik faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacıyla bugüne kadar toplam 6 toplantı ile Ankara, İzmir, Çanakkale, Ordu ve Mardin olmak üzere 5 ilimizde yerinde inceleme gerçekleştirildiği,

Toplantılarda; başta Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmak üzere tüm paydaş Bakanlıklar ile Türkiye Belediyeler Birliği, ana sözleşmesinde sosyal kooperatif olarak belirlenen ve Ticaret Bakanlığına bağlı 9 sosyal kooperatif ve akademisyenlerin dinlendiği ve sunum alındığı, yerinde incelemelerde ise farklı dezavantajlı gruplara hitap eden 4 sosyal



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

kooperatif, 25 kadın girişimi ve işletmesi kooperatifi, tarımsal kalkınma kooperatifi ve bunlara ait üretim ve satış tesislerinin ziyaret edildiği, yaşadıkları sıkıntılar ve taleplerin yerinde dinlendiği,

Dilekçe Komisyonu'nun alt komisyon raporlarında tüm raporun değerlendirilmesi ve özetlenmesi mahiyetinde “Usul ve Değerlendirme”, “Sonuç” ve “Gereği Düşünüldü” kısımları bulunduğu, Raporun son kısmında, Alt Komisyon konusu hakkında muhatap kurum ve kuruluşlardan takip eden süreçte yapılması istenen hususlara ilişkin çalışmaların sıralandığı, raporun olgunlaşma sürecinde ilgili tüm tarafların yazılı görüşlerinin yanı sıra, uygulayıcı kurumların da bizzat görüşlerine başvurulduğu, toplantılara icabet eden tüm katılımcıların toplantı sırasındaki beyanlarının da rapora özet olarak işlendiği, ayrıca Alt Komisyonun araştırmalarıyla dünya ve Avrupa örnekleri ve bilimsel yayınlardan yararlanarak çalışmalarda sona gelindiği;

ifade edilmiştir.

TİCARET BAKANLIĞI Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdür Yardımcısı Seçkin CENKİŞ tarafından yapılan açıklamada özetle;

Uzun zamandır birlikte çalışıldığı ve Sosyal Kooperatifçilik Alt Komisyon çalışmalarına mümkün olduğunca katkı verilmeye çalışıldığı, raporu incelediklerinde çok kapsamlı ve güzel değerlendirmelerin bulunduğu, sosyal kooperatifçilik alanında daha önceki toplantılarda yapılan çalışmalardan bahsedildiği, ülkemizde ekonominin her alanında çalışan çok farklı türde ve çok farklı amaçlarla çalışan 60.000 kooperatifin mevcut olduğu, son zamanlarda sosyal kooperatifler ve sosyal girişimlerin de oraya çıktığı, geçmiş 3-4 yıl içerisinde sosyal kooperatiflerin tanıtılmasına, farkındalık oluşturulmasına yönelik panel, eğitim, çalıştay düzenlendiği ve bu süreçte birtakım ihtiyaçların var olduğu ile sosyal kooperatiflerle ilgili en başta tanımlama yapılması, bir kooperatifin sosyal kooperatif olduğunu net olarak ortaya koyabilmek için hangi parametrelere göre değerlendirileceği ve konunun yasal zemine oturtulması gerektiği hususlarının ortaya çıktığı, bu anlamda çalışmalarının halen devam ettiği,

1160 sayılı Kooperatifler Kanununda çok kapsamlı değişiklikler yapıldığı, şu an onların uygulanmasıyla ilgili çalışıldığı, faaliyetlerin daha şeffaflaşması, ortakların bilgi edinmesinin daha kolaylaşması anlamında Kooperatif Bilgi Sisteminin kurulduğu, kooperatif üye ve denetçilerinin eğitimlerinin devam ettiği, büyük kooperatifler için dış denetim mekanizmasının getirildiği ve uygulamalarının başladığı, ayrıca Bakanlık olarak Kooperatiflerin Desteklenmesi Projesi (KOOP-DES) olduğu ve karşılıksız olarak hibe desteği verildiği, sosyal kooperatifler için de Bakanlık olarak üzerlerine düşeni yapmaya devam edeceklerini,

12. Kalkınma Planı çalışmalarında özellikle “Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik” diye özel bir ihtisas komisyonu oluşturulduğu, raporun oluşturulmasına yönelik Cumhurbaşkanlığı tarafından biz dizi toplantı gerçekleştirildiği, yeni tür kooperatiflerin ve



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

sosyal kooperatiflerin bu planda yer almasının çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Sonraki eylemler, projeler, kanunlar, alt düzenlemeler, hepsi tarafından referans alındığı;

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanı İsmet EROL tarafından yapılan açıklamada özetle;

Malçlamanın fidan yetiştiriciliğinde zaman zaman kullanıldığını, dünyada ve Avrupa’da orman alanlarında, geniş alanlarda bir malçlama yöntemi olmadığını, ancak bu yöntemin incelemesinin araştırma enstitüleri tarafından yapılabileceğini ve faydalı görülmesi halinde mutlaka değerlendirileceği,

ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI Sıfır Atık Uygulamaları Dairesi Başkanı Okan BAHRİOĞLU tarafından yapılan açıklamada özetle;

Alt Komisyon Taslak Raporunda Kurumumuzla ilgili Ulusal Atık Yönetim Planında birtakım düzeltme talebi olduğu, yakın bir zamanda Ulusal Atık Yönetim Planı Eylem Planının yayınlanmış olacağı, diğer maddeler için de Bakanlığın diğer birimleri ile ortaklaşa bir çalışma yapmayı düşündükleri, özellikle kompost kısmının kendilerini en çok ilgilendiren kısım olduğu, Kompost Tebliğinde değişiklik yaparak mevzuat değişikliğini gerçekleştirmiş oldukları, ayrıca Komisyonla birlikte sahada bir arada inceleme yapmış olmanın çok yararlı olduğu, özellikle toptancı halleri ve pazar yerlerinden kaynaklanan atıkları Bakanlık olarak “iyi uygulama” kapsamına aldıkları, farklı bölgelerde tekrar saha ziyaretlerine başladıkları ve bu vesileyle farklı çalışmalara da başlamış oldukları, çok güzel çalışmalar yapan belediyelerin olduğu;

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü – Uluslararası Kuruluşlar Daire Başkanlığı adına Rengin MACİT tarafından yapılan açıklamada özetle;

Komisyonla birlikte gerçekleştirilen saha çalışmasının kendileri için çok verimli olduğu, Bakanlık ve FAO’yla birlikte “Gıda Kayıp ve İsrafı Projesi” yürütüldüğü, gıda israfının önüne geçmek ve kamuoyunu bilinçlendirmek amacıyla okullara kadar indikleri, kompost çalışmalarını küçük işletmelerin, evde ya da tarım alanlarında kendilerinin nasıl yapabileceği hakkında çalışma yaptıkları, hal çalışmalarına öncelik verdikleri, son kullanma tarihiyle tavsiye edilen tüketim tarihi arasındaki fark konusunda çeşitli vasıtalarla kamuoyunu bilinçlendirmeye çalıştıkları, kompostu %3’ten %6’ya çıkardıkları, otel, restoran gibi alanlarda gıda israfını engellemek amacıyla yenmeyen yemeğin paketlenip bireylerin kendileri veya hayvanlar için götürülebilmesi adına farkındalık çalışması yaptıkları, ayrıca sosyal market ve gıda bankacılığı çalışmalarının hâlâ devam ettiği ve bu anlamda sosyal kooperatifleri yerinde görmelerinin çok yararlı olduğu;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI Tekstil ve Ağaç Ürünleri Sanayi Daire Başkanı Ziynet Berna ORHAN tarafından yapılan açıklamada özetle;

Sanayi Bakanlığı olarak, atıkların ekonomiye kazandırılması, sanayiye kazandırılması ve hammadde olarak kullanılmasının teşviki anlamında çok farklı proje ve faaliyetler yürütüldüğü, Alt Komisyon çalışmalarında, hem atıkların bertaraf edilmesi hem de ülke ekonomisine kazandırılması boyutuna yoğunlaştığı, 2020 yılından itibaren hem yeşil dönüşümle ilgili hem Yeşil Mutabakat Eylem Planı'nda yer alan hususlar çerçevesinde çalışmalara devam edildiği, bu kapsamda sanayi işletmelerinin finansal ihtiyaçlarının tespitine ve teknolojik ihtiyaçlarının tespitine ve yol haritalarına, atıkların geri kazandırılmasına yönelik yol haritalarına ilişkin çalışmaların sürdürüldüğü, gerek TÜBİTAK gerek KOSGEB gerek Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından atıkların ülke ekonomisine kazandırılmasına yönelik çeşitli desteklerin mevcut olduğu ve o desteklerde de günden güne daha farklı, daha geniş anlamda destek arayış çalışmalarının yürütüldüğü, Alt Komisyon Raporunda Bakanlıklarından makine anlamında bir beklenti bulunduğu, Bakanlığın Makine Dairesi ve AR-GE Teknoloji Genel Müdürlüğüyle birlikte bu hususu muhakkak değerlendirip gerekli bilgileri ve veriyi sağlayacakları,

Milli teknoloji hamlesine makine sektörüyle başladıkları, yerli makinelerin üretiminin arttırılmasına ve desteklenmesine yönelik onunla ilgili hem gerek teşvik anlamında hem gerek destek anlamında çalışmaları olduğu, bu süreçte Raporda yazan hususları ve değinilen hususları değerlendirecekleri;

ifade edilmiştir.

Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL tarafından yapılan açıklamalarda özetle;

Yerel yönetimlerin bu tür sosyal kooperatiflere yol göstermesi ve onlara her türlü konuda yardımcı olmasının çok önemli olduğu ancak bunu yaparken Belediyeler Birliğinin de yerel yönetimlere yol gösterici olması, hangi yolu izlemeleri gerektiğini açıklaması gerektiği, bu konuda gösterilecek hassasiyetin önemli olduğu;

ifade edilmiştir.

Afyonkarahisar Milletvekili Mehmet TAYTAK tarafından yapılan açıklamada ise;

Türkiye için çok önemli ve çok kazanç sağlayacak ve, israf etmeyecek bir yapının kurulması adına Komisyonun güzel çalışmalar yaptığı, bu konuda belediyelere ciddi destek vermek gerektiği, kepçe, kürek, itfaiye, ambulans gibi makineler vermesinin yanında Avrupa'da mevcut olan kompost ve diğer makinelerinde geliştirilmesi gerektiği, eğer Belediyeler Birliği bu konuda belediyelere Türkiye'de üretilen ya da Sanayi Bakanlığının tavsiyesiyle üretilen olan makineler gönderilirse, belediye başkanlarının kooperatifler üzerinden çok daha rahat



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

bunu gerçekleştirebileceği, israfı çok önemsedikleri, Anadolu'daki bir lokantacının veya gıdayla uğraşan diğer insanlarımızın gıda atıklarını bazı yerlerde değerlendirdikleri ancak büyükşehirlerde ve ilçelerde çok fazla yapılamadığı, buralarda da yapılması durumunda önümüzdeki süreçte başarılı çalışmalarla birlikte israfın önlenmesine vesile olacakları,

ifade edilmiştir.

Kayseri Milletvekili İsmail TAMER'in açıklamalarında ise özetle;

Kompostun yapılması ve diğer gerekli olan aletlerin, cihazların genelde yurt dışı kaynaklı olduğunu, bu makinelerin ülkemizde yerli ve milli unsurlarla üretiminin hem maliyetin düşmesi hem de kooperatiflerin rahat alabilmelerini sağlamak adına Sanayi ve Teknoloji Bakanlığından yardım talep ettikleri,

ifade edilmiştir.

TÜRKİYE BELEDİYELER BİRLİĞİ adına Çevre Mühendisi OSMAN ŞENAYDIN tarafından yapılan açıklamada özetle;

Komisyon tarafından Birliğimizden talep edilen bilgilerin belediyelerden istatistiki anlamda toplanması ve yorumlanması için bir çalışma yürütüldüğü, yapılan çalışmada sadece büyükşehirlerin ilçe belediyelerinin kapsamda tutulduğu, bunların yüzde 52'sinden yanıt alındığı ve kısıtlı bir zaman aralığında veri toplanabildiği, bu rakamın genel bir fikir verdiği, Alt Komisyon Raporunda da önerildiği gibi önümüzdeki yıl yapılacak çalışmalarda bu konuyu yıllık programa koydukları, bundan sonraki yıl için daha kapsamlı veri toplama çalışmaları yürütecekleri, daha net rakamlara ulaşmak için önümüzdeki yıl Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığıyla yardımlaşarak belediyelerden daha geniş çapta veri talebinde bulunacakları;

Gelen verilere bakıldığında olumlu tarafının, özellikle kırsal kesimde hal ve pazar yeri atıklarının, sebze atıklarının efektif şekilde vatandaş tarafından değerlendirildiği olduğu, pek çok belediyede fazlaca atık çıkmadığı, çünkü vatandaşın akşam satılmayan ürünleri hayvanlarına yem yapmak üzere alıp götürdüğünün ifade edildiği, bunun aslında Anadolu'daki döngüsel yaşam kültürünün ne kadar gelişmiş olduğunu, şehirlerde bizlerin biraz daha savurgan olduğumuzu gösterdiği, hayvancılık da yapılmadığından özellikle şehir merkezlerinde fazla miktarda atık oluştuğu, dolayısıyla şehir merkezleriyle ilgili - özellikle büyükşehirlerde - özel bir çalışma yürütmekte fayda görüldüğü, önümüzdeki yıllarda projelerde bu alana daha fazla odaklanılacağı, bu nedenle bu rapor kapsamında toplanan verileri biraz daha geliştirerek akademik mecraya da taşıdıkları, konuyla ilgili bir bilimsel yayın da hazırlamaya çalıştıkları, toplanabilecek atıkların aslında ekonomik değerlerini ortaya koymaya çalıştıkları, maksadın belediyeleri, özellikle bu işle ilgili olan sorumlu tarafları ya da kooperatifleri bu konuda yatırım



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yapmaya teşvik etmek olduğu. sahada gördükleri şeyin, iyi niyetlerle başlanan projelerin devamlılığını, sürdürülebilirliğini sağlayan şeyin öncelikle ekonomik sürdürülebilirlik olduğu, bilimsel açıdan bu atıkların ekonomik faydalarını ispatlamaya çalıştıkları, bundan sonraki süreçte de ilgi çekecek bir alan olduğu, akademik açıdan da çalışılacağını tahmin ettikleri, kendilerinin de kurumsal açıdan Belediyeler Birliği olarak bu süreçte ellerinden gelen, Meclisin kendilerinden beklediği sorumluluk, yükümlülüklerin hepsini yapmaya çalışacakları,

2018 yılında Sıfır Atık Projesi başladığında ilgili Bakanlıkla beraber çalışmaya başladıkları ve belediyelerde daha önceden ekipmanla ilgili yapmış oldukları hibe programını kompost makinelerine de genişletmeyi düşündükleri, ancak komposta dönüştürme teknikleri gereği ve kullanımın uygunluğu açısından bu makine ve ekipmanların ne tür makineler olması ve bunların teknik spesifikasyonlarına dair daha net bir teknik tebliğ yayınlanması ya da mevcut tebliğe bununla ilgili bir ekleme yapılmasının uygun olabileceği, yani bir belediyenin elindeki türüne göre hangi cins, hangi kapasitede, hangi nitelikte makine ya da tesis kurması gerektiğini netleştirilirse, hani hangi yöntem tercih edilirse kendilerinin onu destekleyeceği;

***TİCARET BAKANLIĞI Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı FERHAT DAĞ tarafından yapılan açıklamada özetle;***

Mevzuatla ilgili hem Belediyeler Birliğinin hem de belediyelerin, mevzuat değişikliği sonrası kurulacak sosyal kooperatiflere, ortaklıklara daha rahat işlemeleri açısından birkaç kanun değişikliğinin de olabileceği, 4046 sayılı Kanunun, özelleştirmeye ilgili 26'ncı maddesinin dördüncü fıkrası ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15'inci maddesinin dördüncü fıkrasının değerlendirilebileceği,

TİCARET BAKANLIĞI Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdür Yardımcısı Seçkin CENKİŞ tarafından yapılan açıklamada özetle;

Mevcut sistemimizde kanunların yapılmasının Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, milletvekillerimiz tarafından başlatılıp devam ettirildiği, Bakanlıkların konunun altyapısını hem teknik olarak hem diğer konuları ilgilendirmesi anlamındaki ilişkileri hazırladığı, ancak bir kooperatifin sosyal kooperatif olarak belirlenmesi, ortaya konulması, kanunun yayımlanmasının tek başına yeterli olmayabileceği, yönelim olabilmesi için bir kooperatifin, örneğin bir kadın kooperatifinin, motorlu taşıyıcı kooperatifinin veya sosyal kooperatifin bir farkı olması gerektiği, yani bir sosyal kooperatif tanımı yapıldığında, belki beş yıl vergi verilmemesi veya bazı avantajlardan yararlanılması noktasında düzenlemelerle beraber bu düzenlemenin hayata geçmesi gerektiği, zira avantajı olmazsa rağbet göremeyebileceği,

Birçok insanın çok değerli amaçlarla ortaya çıktığı, sosyal kooperatifleri oluştururken, örneğin engelli annelerinin bir araya geldiği, onların hayata tutunmalarıyla ilgili çalışma



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

yaptığı, dezavantajlı grupların, çöp toplayıcılarının, eski hükümlülerin bir araya geldiği, hem sosyal hem ekonomik bir faaliyeti, bir ihtiyacı karşılamaya yönelik çalışma yürütüldüğü ve bir kooperatif kurulduğu, faydalı amaçlarla bir araya gelinse de beklenen amaçlara ulaşılabilmesi için bunun sürdürülebilirliğinin önemli olduğu, konunun kendileriyle birlikte Hazine ve Maliye Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Başkanlığında, onların da dâhil olacağı bir şekilde çalışılması gerektiği, bir kurumun sosyal kooperatifler için önereceği bir avantaja yönelik mevzuat hazırlığında diğer kurumun da bu avantajı, düzenlemeyi onaylaması gerektiği, bütüncül bir çalışma yapılmasının uygun olduğu, aksi halde ilerlenemeyeceği, böylece hem tanımlaması hem avantajlarıyla birlikte bir kanun maddesi, kanun maddeleri veya bağımsız kanun da olabileceği, yurtdışı uygulamaları da değerlendirilerek Türkiye'deki uygulamalara göre var olan taslağın ilerletilebileceği, bunların karar vericilerimize, kendi bakanlarımıza anlatılarak oluşturulup milletvekillerimize sunulması gerektiği;

ifade edilmiştir.

Alt Komisyon Başkanı Bolu Milletvekili Arzu AYDIN tarafından yapılan nihai açıklamada ise özetle;

Kadim geleneklerimizden gelen yardımlaşma kültürüyle yoğrulan ülkemizde gönüllülerimizin ve devlet kurumlarımızın bir arada çalışması ve bu anlamda dayanışma faaliyetlerini esas alan sosyal kooperatifçiliğin de yaygınlaştırılması adına güzel gelişmelere ön ayak olmasını ümit ettikleri,

Yasal düzeyde kurumsallaşmamış olan ve kanun olarak düzenlenmesinde de toplumsal yarar gördükleri bu konuda müstakil bir düzenleme yapılabilmesi adına sosyal kooperatif konusunu gündeme alarak muhtemel yasal düzenlemelerin altyapısının hazırlanmasında Komisyonumuz bir çatı organizatör olmayı başardığını,

Rapor ile sosyal kooperatif alanında müstakil bir kanun teklifinin hazırlanmasının çok daha nitelikli hâle geleceğine inandıkları, dünyada üçüncü sektör olarak görülen ve toplumsal refahın tabandan yayılmasında baş aktörlerden sayılan sosyal kooperatifçiliğin Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında ilk kez incelenmesi ve tüm paydaşların bir araya gelerek yapılan değerlendirmeler neticesinde böyle bir raporun ortaya çıkmasının çok önemli olduğunu,

Ülkemizde israfın önlenmesinde uygulanacak bir model olarak karşımızda duran sosyal kooperatifçilik modelinin yasama erki ve Komisyonumuz vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşılmasından büyük memnuniyet duydukları,

ayrıca ifade edilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

5.2. ALT KOMİSYON YERİNDE İNCELEMELERİ

Alt Komisyonumuz, sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesi amacıyla faaliyette bulunan sosyal kooperatifler ile bunların israfın önlenmesindeki yeri konusunda, ilgili bakanlık ve kurum temsilcileri ile paydaşlardan bilgi alınması suretiyle taleplerin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilebilmesi, ülkemizde ve dünyada iyi uygulama örneklerinin neler olduğunun incelenmesi, gıda atık yönetimi ile atıkların kaynağında en aza indirilmesi, gıda üretimi, güvenliği ve güvenilirliği ile gıda bankacılığı ile tarım sektöründe yerel kırsal kalkınma kapasitesinin oluşturulması, tarımsal ve kırsal kalkınma destekleri idari veya mevzuat yönünden yapılması gerekenlerin belirlenmesi konularında çalışmalarını sürdürmüştür. Bu amaçla kuruluşundan günümüze birçok ilde yerinde inceleme gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Yerinde incelemelere ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

5.2.1. Ankara

Alt Komisyonumuzun Türkiye Büyük Millet Meclisi yerleşkesinde gerçekleştirilen 05 Ocak 2022 tarihli toplantısı akabinde, Alt Komisyon Başkanı ve Bolu Milletvekili Arzu AYDIN, Kayseri Milletvekili İsmail TAMER ve Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL'dan oluşan heyetimiz; “İGAM Birlikte Sosyal Kalkınma ve İşletme Kooperatifi”nin Keçiören Mülteci Bilgilendirme ve Destekleme Noktası'nı ve üretim atölyelerini yerinde görerek ülkemizde mültecilerin durumu ve çalışma hayatına adaptasyonu konusunda ayrıntılı sunumlar almış, çoğunluğu kadın mülteci statüsünde olan çalışanlardan yaşanan sıkıntılar ve edinilen tecrübeler hakkında bilgi edinmiştir.

Akabinde, “Ankara Başka Bir Okul Mümkün Eğitim Kooperatifi”nin Gölbaşı yerleşkesinde bulunan Ankara Özel İncek İlköğretim Okulu (Meraklı Kedi İlkokulu) ziyaret edilmiştir. Bu incelemede; eğitim alanında faaliyette bulunan bir sosyal kooperatif ilk yerinde incelenmiş ve sunumlar alınmıştır.

Yerinde incelemeye; Ticaret Bakanlığı'ndan Daire Başkanı Seçkin CENKİŞ, Ticaret Uzmanı Memnune Sıla ÜLTANIR ve Ticaret Uzman Yardımcısı Aylin TUNALILAR, Ankara İl Göç Müdürü Hüseyin YAVUZ, Ankara İl Milli Eğitim Müdürü Harun Fatsa ile İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Burhan İNAN ve Akademisyen Dr. Öğr. Üyesi Seda EKMEN ÖZÇELİK eşlik etmişlerdir. Sunum sırasında sosyal kooperatiflerin yaşadığı sıkıntılar doğrudan muhataplarınca cevaplandırılmıştır.

5.2.2. İzmir

Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma SATIR, Alt Komisyon Başkanı ve Bolu Milletvekili Arzu AYDIN, İzmir Milletvekili Özcan PURÇU, Kayseri Milletvekili İsmail TAMER ve Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL'dan oluşan



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

heyetimizin 24 Şubat 2022 Perşembe günü Valilik Makamı ziyareti ile başlayan programımızda, İzmir Valisi Sayın Yavuz Selim KÖŞGER'den il hakkında bilgi ve desteklenen kooperatifler konularında brifing almıştır. Akabinde Alt Komisyonumuzun amaçları doğrultusunda paydaşların bir araya getirilerek merkezi idare temsilcileri, yerel yöneticiler ve davetli kooperatifleri dinlemek amacı ile İl Göç İdaresi Müdürlüğü Toplantı Salonunda;

- Ticaret İl Müdürlüğü,
- Tarım ve Orman İl Müdürlüğü ile
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nden

İzmir İlinde kooperatifçilikle ilgili sunumlar alınmıştır. Toplam 60 kooperatifin temsilcileri dinlenmiş, yaşanan sorunların giderilmesi noktasında çözüm yolları anlatılmıştır.

Gerçekleştirilen toplantının akabinde ülkemizde kooperatif iyi uygulama örneklerinin neler olduğunun incelenmesi, atık yönetimi ile atıkların kaynağında en aza indirilmesi, gıda üretimi, güvenliği ve güvenilirliği ile gıda bankacılığı ile tarım sektöründe yerel kırsal kalkınma kapasitesinin artırılması ile kadın kooperatiflerin faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacı ile aşağıdaki Kooperatifler ziyaret edilmiştir.

- Bayraklı Emek Dünyası Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- Bornova Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- Döngü Tarımda Kadim Bilgiler Kooperatifi,
- Karşıyakalı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- Özgür Turna Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi.

25 Şubat 2022 Cuma günü ise kooperatif faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacıyla;

- Bademler Tarımsal Kalkınma Kooperatifi,
- Gümöldür Gümöz Kadın Girişimi Üretim ve Pazarlama Kooperatifi,
- İzmir Doğa İncisi Üretim ve Pazarlama Kooperatifi,
- Turuncu Eller Tarımsal Kalkınma Kooperatifi,
- Urla Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- Yelki Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,

yetkililerinden faaliyetleri ve çalışma koşulları hakkında bilgi alınmış, satılan ürünler ile üretim tesisleri yerinde incelenmiştir.

➤ İzmir İlinde Kooperatifçilik:



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

İzmir İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Ticaret Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen kooperatif türleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

KOOPERATİF TÜRÜ	AKTİF	TASFİYE	TOPLAM
Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Kooperatifi	4	0	4
Deniz Yolcu Taşıma Kooperatifi	5	0	5
Eğitim Kooperatifi	9	1	10
Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketim Kooperatifi	1	0	1
Esnaf Sanatkar Kredi Kefalet Kooperatifleri Birliği	1	0	1
Esnaf Sanatkar Kredi ve Kefalet Kooperatifi	48	0	48
Fikri Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı	2	0	2
Gayrimenkul İşletme Kooperatifi	73	3	76
Hizmet Kooperatifi	8	0	8
İşletme Kooperatifi	78	12	90
Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	40	4	44
Karayolu Yolcu Taşıma Kooperatifi	13	0	13
Karayolu Yük Taşıma Kooperatifi	5	0	5
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	110	9	119
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifleri Birliği	2	1	3
Sağlık Hizmetleri Kooperatifi	1	0	1
Sigorta Kooperatifi	1	0	1
Tarım Satış Kooperatifi	22	0	22
Tarım Satış Kooperatifleri Birliği	4	0	4
Temin Tevzi Kooperatifi	4	1	5
Turizm Geliştirme Kooperatifi	20	7	27
Tüketim Kooperatifi	16	19	35
Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	29	3	35
Yardımlaşma Kooperatifi	1	0	1
Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifi	2	1	3
Yenilenebilir Enerji Üretim Kooperatifi	3	0	3
Küçük Sanat Kooperatifi	0	3	3
TOPLAM	502	64	566

5.2.3. Çanakkale

Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma SATIR, Alt Komisyon Başkanı ve Bolu Milletvekili Arzu AYDIN, Kayseri Milletvekili İsmail TAMER ve Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL'dan oluşan heyetimizin 26 Mart 2022 Cumartesi günü



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Valilik Makamı ziyareti ile başlayan programımızda, Çanakkale Valisi Sayın İlhami AKTAŞ'tan İl hakkında bilgi ve desteklenen kooperatifler konularında brifing alınmıştır. Akabinde Alt Komisyonumuzun amaçları doğrultusunda paydaşların bir araya getirilerek merkezi idare temsilcileri, yerel yöneticiler ve davetli kooperatifleri dinlemek amacı ile Ticaret Borsası Toplantı Salonunda;

- Ticaret İl Müdürlüğü,
- Tarım ve Orman İl Müdürlüğü,
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü ile
- Çanakkale Belediye Başkanlığı'ndan

Çanakkale İlinde kooperatifçilikle ilgili sunumlar alınmıştır. Toplam 38 kooperatifin temsilcileri dinlenmiş, yaşanan sorunların giderilmesi amacıyla çözüm yolları iletilmiştir.

Alt Komisyonumuz Çanakkale Belediye Başkanı Sayın Ülgür GÖKHAN'ı ziyaret ederek Belediye Başkanlığı tarafından İlde yapılan yerel kalkınma çalışmaları ve kooperatiflere sağlanan destekler kapsamında Sn. GÖKHAN'dan brifing almıştır.

Ülkemizde kooperatif iyi uygulama örneklerinin neler olduğunun incelenmesi, atık yönetimi ile atıkların kaynağında en aza indirilmesi, gıda üretimi, güvenliği ve güvenilirliği ile gıda bankacılığı ile kadın kooperatiflerin faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacı ile aşağıdaki Kooperatifler ziyaret edilmiştir.

- Sanatçı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- Kemallı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi.

27 Mart 2022 Pazar günü ise kooperatif faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacıyla;

- Biga Kadın, Çevre, Kültür ve İşletme Kooperatifi,
- Çan Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- Tarımsal Kalkınma Kooperatifler Merkez Birliği.

➤ Çanakkale İlinde Kooperatifçilik:

Çanakkale İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Ticaret Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen kooperatif türleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

KOOPERATİF TÜRÜ	Merkez	Ayvacak	Bayramiç	Biga	Bozcaada	Çan	Eceabat	Ezine	Gelibolu	Gökçeada	Lapseki	Yenice	TOPLAM
Eğitim Kooperatifi	2												2
Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi	1	1	1	2		1	1	1	1	1	1	1	12
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	14	7	5	19	1	14	2	8	8	2	6	5	91
Karayolu Yolcu Taşıma Kooperatifi	3			2					1		1		7
Karayolu Yük Taşıma Kooperatifi											1		1
Tarım Satış Kooperatifi	2	1		1				2	1				7
Turizm Geliştirme Kooperatifi	25						1					1	27
Tüketim Kooperatifi	1			1									2
Üretim Pazarlama Kooperatifi	2		3	13		1						2	21
İşletme Kooperatifi		1	1	6		1				2			11
Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	2	3			1			2	1		1	1	11
Yenilenebilir Enerji Üretim Kooperatifi	1		1										2
Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Koop. Birliği	1												1
Üretim Pazarlama Koop. Birliği				1									1
Motorlu Taşıyıcılar Koop. Birliği	1												1



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Gayrimenkul İşletme Kooperatifi					1								1
TOPLAM	55	13	11	45	2	18	4	13	12	5	10	10	198

Çanakkale’de sosyal kooperatif tanımına en yakın olan kadın kooperatifleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Kooperatifin Unvanı	Ortak Sayısı
Biga Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi	47
Karabiga Kadın Çevre Kültür İşletme Kooperatifi	37
Bozcaada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	18
Çanakkale Girişimci Kadınlar Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	8
Çanakkale Troida Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	58
Güneşin Kadınları Çanakkale Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	7
Kemallı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	12
Sanatçı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	10
Nevruz Kadın Girişimi Üretim Ve işletme Kooperatifi	7
Gökçebayır Köyü Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	8
Kazdağları Doğal Ürünler Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	10
Ümmühan Hatun Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7
Ayvacık Şapköy Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7
Gelibolu Öncü Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	13

Çanakkale’de 2021 yılı sonu itibariyle 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre faaliyet gösteren ve kuruluş, işleyiş ve denetimleri Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen toplam tarımsal amaçlı kooperatif sayısı 376’dır. Bu kooperatiflerin, 311 tanesi tarımsal kalkınma kooperatifi, 35 tanesi sulama kooperatifi, 30 tanesi su ürünleri kooperatifidir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetki alanında ise toplam 273 adet kooperatif bulunmaktadır. Bunların 153 adet faal 104 adet tasfiye halinde olmak üzere toplam 257’si konut yapı kooperatifi; 8 adet faal 2 adet tasfiye halinde olmak üzere toplam 10’u küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi; 4 adet faal 2 adet tasfiye halinde olmak üzere toplam 6’sı toplu işyeri yapı kooperatifidir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

5.2.4. Ordu

Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma SATIR, Alt Komisyon Başkanı ve Bolu Milletvekili Arzu AYDIN, İzmir Milletvekili Özcan PURÇU, Kayseri Milletvekili İsmail TAMER ve Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL'dan oluşan heyetimizin 20 Ekim 2022 Perşembe günü Valilik Makamı ziyareti ile başlayan programımızda, Ordu Valisi Sayın Tuncay SONEL'den İl hakkında bilgi ve desteklenen kooperatifler konularında brifing alınmıştır. Akabinde Alt Komisyonumuzun amaçları doğrultusunda paydaşların bir araya getirilerek merkezi idare temsilcileri, yerel yöneticileri ve davetli kadın kooperatiflerini dinlemek amacı ile Valilik Toplantı Salonunda;

- Ticaret Bakanlığı'ndan *"Sosyal Kooperatifçilik"*,
- Ticaret İl Müdürlüğü, Tarım ve Orman İl Müdürlüğü ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nden *"Ordu İlinde Kooperatifçilik, Destekler ve Projeler"*,

konularında sunumlar alınmıştır. Daha sonra toplantımız interaktif bir şekilde devam ederek Ordu İlinde faaliyette bulunan ve sosyal kooperatif olarak addedilen 17 Kadın Girişimi Kooperatifi temsilcileri dinlenmiş, yaşanan sorunların çözümü noktasında merkezi teşkilat çalışanları ve yerel yöneticiler tarafından çözüm yolları anlatılmıştır.

Alt Komisyonumuz Ordu Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Hilmi Güler'i ziyaret ederek Büyükşehir Belediyesi tarafından İlde yapılan çalışmalar ve kooperatiflere sağlanan destekler kapsamında Sn. GÜLER'den brifing almıştır. Bu brifingde;

- Fındık Kabuğundan Aktif Karbon Üretim Projesi
- Fındık Kapsülünden Hayvan Yemi Üretim Projesi
- Islak Hayvan Yemi Üretim Projesi

gibi israfın önlenmesi noktasında önemli sayılan projeler hakkında sunumlar alınmıştır.

Ülkemizde kooperatif iyi uygulama örneklerinin neler olduğunun incelenmesi, atık yönetimi ile atıkların kaynağında en aza indirilmesi, gıda üretimi, güvenliği ve güvenilirliği ile gıda bankacılığı ile kadın kooperatiflerin faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacı ile aşağıdaki Kooperatifler ziyaret edilmiştir.

- Kooperatif Ordusu Kadın Girişimi, Üretim ve İşletme Kooperatifi Satış Ofisi,
- Perşembe Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Satış Ofisi ile Üretim ve Kurutma tesisi (Perşembe İlçesi ve Merkez Mahallesi),



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

21 Ekim 2022 Cuma günü Kadın Girişimi Kooperatifleri faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacıyla;

- Çamaş Hanımeli Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi (Çamaş İlçesi)
- Fatsa Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi (Fatsa)
- ORKE Kadın Girişimi, Üretimi ve İşletme Kooperatifi (Fatsa)
- Fatsa Ziraat Odası Tarım Market (Fatsa)
- Ünka Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi (Ünye)

yetkililerinden faaliyetleri ve çalışma koşulları hakkında bilgi alınmış, satılan ürünler ile üretim tesisleri yerinde incelenmiştir.

➤ Ordu İlinde Kooperatifçilik:

Ordu İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Ticaret Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen kooperatif türlerine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

KOOPERATİF TÜRÜ	AKTİF	TASFIYE	TOPLAM
Esnaf Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifi	21	0	21
Esnaf Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birliği	1	0	1
İşletme Kooperatifi	4	0	4
Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	18	0	18
Karayolu Yolcu Taşıma Kooperatifi	9	3	12
Karayolu Yük Taşıma Kooperatifi	2	1	3
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	110	29	139
Tarım Satış Kooperatifi	9	0	9
Temin Tevzi Kooperatifi	1	4	5
Tüketim Kooperatifi	0	5	5
Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	0	5	5
TOPLAM	175	47	222

Ordu İlinde sosyal kooperatif tanımına en yakın kooperatif türü Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifidir. 2020 yılında 1, 2021 yılında 13 ve 2022 yılında 4 olmak üzere, aşağıdaki 18 Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi kurulmuştur.

- S.S. Altınordu Üreten Kadınlar Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

- S.S. Gürgentepe Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Perşembe Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Fatsa Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Ordu Kadın Emegi Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Çamaş Hanımeli Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Çatalpınar Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Mesudiye Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Gököy Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Kabadüz Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Çaybaşı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Kabataş Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Yeşilce Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Kumru El İzim Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Ünka Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Kooperatif Ordusu Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Ordu İli Akkuş İlçesi Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- S.S. Ay Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi'dir.

Ticaret Bakanlığı Esnaf Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünce Kooperatiflerin Destek Programı yani KOOP-DES Programı ile kooperatif ve üst kuruluşlarının üretim ve istihdama katkısı olacak yatırım projelerinin desteklenmesi, faaliyetlerinde etkinlik ve verimliliğin sağlanması, teknoloji ve yeni üretim tekniklerinden yararlanmalarına katkıda bulunulması, rekabet güçlerinin artırılması ve bireysel tasarrufların uygun kooperatif girişimcilik modelleri ile ekonomiye kazandırılması hedeflenmiştir.

KOOP-DES kapsamında kuruluş, işleyiş ve denetimleri Ticaret Bakanlığınca gerçekleştirilen, ortaklarının çoğunluğunu kadınların oluşturduğu ve kadın emeğini değerlendirme amacı güden kooperatifler ve üst kuruluşları başvurabilecektir.

Bu nedenle KOOP-DES kapsamında desteklenen kadın kooperatifleri ve destek tutarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Sıra No	Kooperatifin Unvanı	Destekleme Yılı	Projenin Konusu	Kooperatifin Katkısı (TL) (KDV ve diğer vergiler dâhil)	Hibe Tutarı (TL) (KDV ve diğer vergiler hariç)
1.	S.S. Perşembe Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	2021	Makine/Ekipman Alımı	37.500,00-TL	112.500,00-TL
2.	S.S. Gököy Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	2022	Makine/Ekipman Alımı	37.500,00-TL	112.500,00-TL
3.	S.S. Ünka Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	2022	Makine/Ekipman Alımı	37.500,00-TL	112.500,00-TL
4.	S.S. Ordu Kadın Emeği Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	2022	Makine/Ekipman Alımı	36.250,00-TL	108.750,00-TL
5.	S.S. Çamaş Hanımelik Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	2022	Makine/Ekipman Alımı	35.975,00-TL	107.925,00-TL

Ordu İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen yapı kooperatiflerinin toplam sayısı 39'dır.

Kooperatifin Türü	Faal	Tasfiye Halinde	Toplam
Konut Yapı Kooperatifi	7	15	22
Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	9	1	11
Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi	5	1	6
Toplam	21	17	39

Ordu İlinde 2022 yılı sonu itibarıyla 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre faaliyet gösteren 37 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, 12 Su Ürünleri Kooperatifi olmak üzere, toplam 49 Tarımsal Amaçlı Kooperatif bulunmaktadır. Ordu İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen kooperatif türlerine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

S.NO	İLÇESİ	KOOPERATİFİN ADI	ORTAK SAYISI
1	Altınordu	S.S. Boztepe-Kumbaşı-Güzelyalı-Kirazlımanı Su Ürünleri Kooperatifi	120
2	Altınordu	S.S. Cumhuriyet, Akçatepe, Akyazı ve Bahçelievler Su Ürünleri Kooperatifi	17
3	Fatsa	S.S. Bolaman Kale Güvercinlik Mahalleleri Su Ürünleri Kooperatifi	11
4	Fatsa	S.S. Yalıköy Su Ürünleri Kooperatifi	80
5	Fatsa	S.S. Fatsa Su Ürünleri Kooperatifi	12
6	Gülyalı	S.S. Gülyalı Su Ürünleri Kooperatifi	40
7	Perşembe	S.S. Kacalı Mah. Alınca Köyü Su Ürünleri Kooperatifi	41
8	Perşembe	S.S. Kovanlı-Okçulu Köyleri Su Ürünleri Kooperatifi	71
9	Perşembe	S.S. Medreseönü Beldesi Su Ürünleri Kooperatifi	67
10	Perşembe	S.S. Mersin Köyü Su Ürünleri Kooperatifi	32
11	Perşembe	S.S. Perşembe Su Ürünleri Kooperatifi	49
12	Ünye	S.S. Ünye Su Ürünleri Kooperatifi	45
TOPLAM			585
S.NO	İLÇESİ	KOOPERATİFİN ADI	ORTAK SAYISI
1	Akkuş	S.S. Çukur Köyü Ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	294
2	Akkuş	S.S. Akkuş Damyeri Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	471
3	Akkuş	S.S. Kuzköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	314
4	Akkuş	S.S. Akkuş Çamlıca Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	93
5	Akkuş	S.S. Akkuş Düğencili Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	429
6	Akkuş	S.S. Ordu-Akkuş Çaldere Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	221
7	Akkuş	S.S. Akkuş Kurtboğaz Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	147
8	Akkuş	S.S. Haliluşağı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	271
9	Akkuş	S.S. Akkuş Ormancık Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	65
10	Akkuş	Akkuş S.S. Yeniköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	87
11	Akkuş	S.S. Akkuş Yeşilgüneycik Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	144
12	Akkuş	S.S. Çayıralan Beldesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	37
13	Altınordu	S.S. Işıklı-Karaoluk-Yeşilköy Köyü-Günören Köyü ve Kısacık Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	270



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

14	Aybastı	S.S. Esenli, Armutlu, Beştam, Çukur Hisarcık, Koyunculu, Kutlular, Küçükyaka, Sefalık, Sarıyar, Toygar, Pelitözü, Ortaköy, Uzundere, Zaferimilli, Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	22
15	Çamaş	Tasfiye Halinde Sınırlı Sorumlu Sarıyakup, Danışman, Kemalpaşa Tepeli Sakargerış Söken, Örmeli Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	52
16	Fatsa	S.S. Konakbaşı Mahallesi Taşlıca Mahallesi Kabakdağı Köyü, Karataş Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	63
17	Fatsa	S.S. Dolunay ve Çevre Mahalleleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	14
18	Gölköy	S.S. Güzelyurt Ve Gürpınar Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	84
19	Gölköy	S.S. Kozören Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	104
20	Gölköy	S.S. Direkli Beldesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	96
21	Gölköy	S.S. Emirler Özlü Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	14
22	Gürgentepe	S.S. Akmescit, Ağızlar, Akören, Akyurt, Bahtiyarlar, Dikenlice, Direkli, Döşek, Işıktepe, Muratçık, Okçabel ve Tepeköy Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	36
23	İkizce	S.S. Şentepe, Bolluk, Aşağı Kaynartaş ve Yukarı Kaynartaş Mahalleleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	48
24	Kabadüz	S.S. Derinçay Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	179
25	Kabadüz	S.S. Kabadüz İlçe Merkezi-Akgüney-Karakiraz-Yokuşdibi ve Esenyurt Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	72
26	Kabadüz	S.S. Musakırık, Yeşilyurt, Y. Kirazdere, Özlükent, Bahariye, Gerce, Erenli Ve A. Kirazdere Köy. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	214
27	Kumru	S.S. Çatılı Köyü Orman Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	196
28	Kumru	Kumru İlçesi Sınırlı Sorumlu Şenyurt Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	260
29	Mesudiye	S.S. Kavaklıdere, Aşağıgökçe, Yukarıgökçe, Bayraklı, Beşbüyük, Armutkolu, Doğançam, Celal Köyleri, Mesudiye Merkez, Fistoru Mahallesi, Geleşler Mahallesi, Müslüm Sarıca Mahallesi, Eşkere Mahallesi, Tavera Mahallesi, Maksutalan Mahallesi, Güvenli Köyü, Arıkmusa Köyü, Tavşan Köyü, Herközü Köyü, Güneyce Köyü ve Karacaören Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	120
30	Mesudiye	S.S. Üçyol Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	66
31	Mesudiye	S.S. Pınarlı Mahallesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	172
32	Mesudiye	S.S. Arpaalan Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	84
33	Mesudiye	S.S. Dursunlu Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	61
34	Mesudiye	S.S. Gülpınar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	89



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

35	Mesudiye	S.S. Topçam Beldesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	411
36	Perşembe	S.S. Çamarası Hacılar ve Selimiye Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	143
37	Ünye	S.S. Kaledere Mahallesi ve Çevre Mahalleleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	12
		TOPLAM	5455

Ordu İlindeki kooperatiflerin İlçelere göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

S.NO	İLÇE ADI	KOOPERATİF TÜRÜ		TOPLAM
		TARIMSAL KALKINMA	SU ÜRÜNLERİ	
1	ALTINORDU	1	2	3
2	AKKUŞ	12		12
3	AYBASTI	1		1
4	ÇAMAŞ	1		1
5	ÇAYBAŞI			0
6	FATSA	2	3	5
7	GÖLKÖY	4		4
8	GÜLYALI		1	1
9	GÜRGENTEPE	1		1
10	İKİZCE	1		1
11	KABADÜZ	3		3
12	KABATAŞ			0
13	KORGAN			0
14	KUMRU	2		2
15	MESUDİYE	7		7
16	PERŞEMBE	1	5	6
17	ULUBEY			0
18	ÜNYE	1	1	2
	TOPLAM	37	12	49

5.2.5. Mardin

Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma SATIR, Alt Komisyon Başkanı ve Bolu Milletvekili Arzu AYDIN, Kayseri Milletvekili İsmail TAMER ve Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL'dan oluşan heyetimizin 8 Aralık 2022 Perşembe günü 14:30'da Valilik Makamı ziyareti ile başlayan programımızda, Mardin Valisi Sayın Mahmut DEMİRTAŞ ziyaret edilmiş, İl hakkında bilgi ve desteklenen kooperatifler konularında brifing alınmıştır. Akabinde Alt Komisyonumuzun amaçları doğrultusunda paydaşların bir araya



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

getirilerek merkezi idare temsilcileri, yerel yöneticileri ve davetli kadın kooperatiflerini dinlemek amacı ile İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Toplantı Salonunda;

- Ticaret Bakanlığı'ndan "Sosyal Kooperatifçilik",
- Topraktan Tabığa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi kurucusu Sosyal Girişimci ve şef Ebru BAYBARA DEMİR'den "Yerel Kalkınma ve Sosyal Kooperatifçilik",
- Ticaret İl Müdürlüğü, Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nden "Mardin ilinde Kooperatifçilik, Destekler ve Projeler",
- Mardin Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'ndan "Belediyenin Atık Yönetimi",

konularında sunumlar alınmıştır. Daha sonra toplantımız interaktif bir şekilde devam ederek Mardin İlinde faaliyette bulunan ve sosyal kooperatif olarak addedilen 11 Kadın Girişimi Kooperatifi temsilcileri ile Mardin Artuklu Üniversitesi'nden uzman dinlenmiş, yaşanan sorunların çözümü noktasında merkezi teşkilat çalışanları ve yerel yöneticiler tarafından çözüm yolları anlatılmıştır.

9 Aralık 2022 Cuma günü Kadın Girişimi Kooperatifleri faaliyetlerinin yerinde görülmesi amacıyla;

- Topraktan Tabığa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (Artuklu İlçesi);
 - El ele Elden Ele Mağazası,
 - Paketleme ünitesi,
 - Terzihane,
 - Stüdyo Mutfak,
 - Sabun Üretim Fabrikası,
 - Zamarot 1890 Sıfır Atık Restoranı,
- LEAP Kadın Girişimi, Üretimi ve İşletme Kooperatifi (Artuklu İlçesi);
 - Kooperatif Yöresel Dikim Atölyesi,
 - Sabun Üretim Tesisi,
 - El İşi Üretim Yeri,

yetkililerinden faaliyetleri ve çalışma koşulları hakkında bilgi alınmış, satılan ürünler ile üretim tesisleri yerinde incelenmiştir.

➤ Mardin İlinde Kooperatifçilik:

Mardin İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Ticaret Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen kooperatif türlerine ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

KOOPERATİF TÜRLERİ	SAYISI
Esnaflık ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi	6
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	79
Karayolu Yolcu Taşıma Kooperatifi	18
Üretim Pazarlama Kooperatifi	1
Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	3
İşletme Kooperatifi	2
Tarım Satış Kooperatifi	2
TOPLAM	111

Sıra	KOOPERATİF ADI	KOOPERATİF BAŞKANI
1.	S.S BİR DÜNYA ÜRETEN KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ	MERVE GÜN
2.	S.S LEAP KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ	EMEL DEMİREL ANDREWS
3.	S.S GAP SOSYAL KALKINMA VE İŞLETME KOOPERATİFİ	DİLEK SINAVU
4.	SEKİ YOLU KADIN ÇEVRE KÜLTÜR VE ME KALKINMA KOOPERATİFİ	BERNA YAĞCI
5.	S.S ARTUKLU İLÇESİ VE MAHALLELERİ TOPRAKTAN TABAĞA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ	MEHMET HADİ BARAN
6.	S.S. KADIN EMEĞİNİN KALKINMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ	GÜLER SOFUOĞLU
7.	S.S. KIZILTEPE İLÇESİ ÜRETEN KADINLAR TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ	DİLEK ÇAM
8.	S.S. DÖRT MEVSİM ÜRETEN KADIN TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ	ŞEMSİHAN ÖZEN
9.	S.S. MARDİN KADIN EMEĞİ İLE ORGANİK ÜRÜNLER PAZARI TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ	AYGÜL KILIÇ
10.	S.S. MİDYAT KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ	GÜLTEN EROL
11.	S.S. ARAKÖY MAHALLESİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ	ZUHAL KARAKUŞ



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Mardin İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı olan yapı kooperatifleri sayıları;

Konut Yapı Kooperatifi: 15 adet faal, 22 adet tasfiye halinde olmak üzere toplam 37 adet konut yapı kooperatifi bulunmaktadır. Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi: 11 adet faal, 2 adet tasfiye halinde olmak üzere toplam 13 adet küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi bulunmaktadır. Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi: 9 adet faal, 2 adet tasfiye halinde olmak üzere toplam 11 adet toplu işyeri yapı kooperatifi bulunmaktadır.

Mardin İlinde faaliyet gösteren kuruluş, işleyiş ve denetimleri Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen yapı kooperatiflerinin toplam sayısı 63'tür.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

6. DİLEKÇE KOMİSYONU GENEL KURULU TOPLANTILARI

6.1. 14 Temmuz 2021 Tarihli 1. Toplantı

Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma SATIR tarafından yapılan açıklamada özetle;

Dilekçe Komisyonuna başvuruda bulunan Diyarbakır ili Kayapınar ilçesi Kaymakamı ve Kayapınar Belediye Başkan Vekili Ünal Koç'un 11 Haziran 2021 tarih ve 19184 no.lu dilekçesinde pazar yerlerinde ortaya çıkan biyobozunur gıda atığının kompost gübreye dönüştürüldüğü onarıcı tarım uygulaması Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi'yle gıda israfının önleildiği ve projenin pilot uygulamasının ardından kullanılabilir nitelikteki ürünlerin konserve/paketli ürüne ya da sıcak yemeğe dönüştürülmesine başlandığı belirtilerek bu projenin dünyaya tanıtılması ve ülkemizde yaygınlaştırılması amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunca projenin yerinde incelenmesinin talep edildiği,

Dilekçe Komisyonu Genel Kurulunun 31/10/2018 tarih ve 3 no.lu kararı gereği 24-25 Haziran 2021 tarihlerinde yerinde inceleme yapılmasına karar verildiği, bu amaçla 25 Haziran 2021 tarihinde Diyarbakır ili Kayapınar ilçesinde proje paydaşlarıyla sekiz saati aşan toplantı ve yerinde incelemeler gerçekleştirildiği, toplantı sırasında başta Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere proje ortakları Kayapınar Belediyesi Başkan Vekili Ünal Koç'la Topraktan Tabığa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi yetkililerinden brifingler alındığı, konu özelinde çalışmalar yapan Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Gıda Kurtarma Derneği ve Temel İhtiyaç Derneği gibi sivil toplum kuruluşları ile üniversite öğretim üyeleri tarafından ayrıntılı sunumlar ve bilgiler verildiği, yapılan toplantıların akabinde pazar yerlerinden toplanan kullanılabilir durumda olan gıdaların kooperatif aracılığıyla paketli ve ambalajlı ürüne veya sıcak yemeğe dönüştürüldüğü aşevinin ziyaret edildiği, iyi bir gıda bankacılığı uygulaması olan Hayır Çarşısı uygulamasının yerinde görüldüğü, pazar yerlerinden toplanan ürünlerin komposta dönüştürüldüğü alana gidilerek projenin her aşamasının yerinde incelendiği,

Diyarbakır'da yapılan yerinde inceleme ve alınan bilgiler sonrası sosyal kooperatifçilik kapsamında israfın önlenmesine yönelik uygulamaların araştırılması ve yaygınlaştırılması konusunun daha ayrıntılı çalışmayı gerektirdiği, bu nedenle dilekçenin Başkanlık Divanınca Genel Kurulda görüşülmesi gerektiği,

Komisyonu iletilen bu talep hakkında ilgili bakanlık ve kurum temsilcilerinden bilgi alınması suretiyle talebin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilebilmesi, sosyal kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması, tarımsal destek sağlanması ve Sıfır Atık Projesi kapsamında incelenmesi ve idari yönden alınabilecek tedbirlerin belirlenmesi için konu hakkında bir alt komisyon kurulmasının önem arz ettiği,

ifade edilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Bu amaçla; Bolu Milletvekili Fehmi Küpçü, Kırşehir Milletvekili Mustafa Kendirli ve Bolu Milletvekili Arzu AYDIN'ın önergesi ile; sosyal kooperatifçilik kapsamında israfın önlenmesine yönelik uygulamaların araştırılması ve yaygınlaştırılması konusunda AK Parti Milletvekilleri Arzu AYDIN (Bolu), İsmail TAMER (Kayseri) ve Ahmet Salih DAL (Kilis), Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Özcan PURÇU (İzmir) ile Milliyetçi Hareket Partisi Milletvekili Mehmet TAYTAK (Afyonkarahisar)'dan oluşan bir alt komisyon kurulması ve bu alt komisyonun 3071 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında sayılan yetkileri Komisyon adına kullanarak çalışmalarını yürütmesi hususları oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Alt Komisyona Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve İYİ Parti üye vermemiştir.

6.2. 15 Mart 2023 Tarihli 2. Toplantı

Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma SATIR tarafından yapılan açıklamada özetle;

13 Mart 2023 Pazartesi günü yani iki gün önce dağıtılan çağrı yazısında, Dilekçe Komisyonu Genel Kurulunun 14 Temmuz 2021 tarihli ve 13 sayılı kararıyla kurulan Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafın Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Araştırılması ve Yaygınlaştırılması Alt Komisyonunun yürüttükleri çalışmalar neticesinde hazırladığı raporun Dilekçe Komisyonu Başkanlığına sunulduğu,

Ünal Koç'un 11/6/2021 tarih ve 19184 numaralı dilekçesi hakkındaki Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafın Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Araştırılması ve Yaygınlaştırılması Alt Komisyonu Raporu üzerine görüşmelere başlandığı; Alt Komisyon çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi vermek üzere Alt Komisyon Başkanı Bolu Milletvekilimiz Sayın Avukat Arzu Aydın'a söz verildiği, ifade edilmiştir.

Alt Komisyon Başkanı Bolu Milletvekili Arzu AYDIN tarafından yapılan açıklamada ise özetle;

Dilekçe Komisyonu Genel Kurulunun 14/7/2021 tarihli ve 13 sayılı kararıyla Afyonkarahisar Milletvekili Sayın Mehmet TAYTAK, şahsı, İzmir Milletvekili Sayın Özcan PURÇU, Kayseri Milletvekili Sayın İsmail TAMER ile Kilis Milletvekili Sayın Ahmet Salih DAL'dan oluşan Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafın Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Araştırılması ve Yaygınlaştırılması Alt Komisyonunun kurulmasına karar verildiği, Alt Komisyonun 14 Ekim 2021 tarihli ilk toplantısında tevecüh gösterilerek şahsının Alt Komisyon Başkanlığına seçildiği, Komisyonun çalışma usul ve esaslarına karar verildiği,

Komisyonla gelen dilekçede özetle pazar yerlerinde ortaya çıkan biyobozunur gıda atığının kompost gübreye dönüştürüldüğü, onarıcı tarım uygulaması olan Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesiyle gıda israfının önlendiği, projenin pilot uygulamasının ardından



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

kullanılabilir nitelikteki ürünlerin Kayapınar Belediyesi Başkanlığı ile Toprakdan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi işbirliğiyle konserve, paketli ürün ya da sıcak yemeğe dönüştürülmesine başlandığı belirtilerek projenin ülkemiz ile dünyaya tanıtılması ve yaygınlaştırılması adına Diyarbakır İli Kayapınar İlçesinde Dilekçe Komisyonunun yerinde inceleme yapmasının talep edilmesi üzerine gerçekleştirilen yerinde inceleme neticesinde konunun Alt Komisyon düzeyinde ele alınmasının uygun olacağının anlaşıldığı. Alt Komisyonun çalışmaları sırasında, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında sayılan her türlü yetki kapsamında kamu kurum ve kuruluşları, bakanlıklar, meslek kuruluşları, Belediyeler Birliği, kooperatifler ve uzmanlarla görüşüldüğü ve Komisyonun kuruluşundan bu yana 7 toplantıyla Ankara, İzmir, Çanakkale, Ordu ve Mardin'de olmak üzere 5 İlde yerinde inceleme gerçekleştirdiği,

Dilekçe Komisyonu Genel Kuruluna sunulmuş olan raporda; sosyal kooperatiflerin tanımı, amaçları, türleri, israfın önlenmesindeki yeri, dünya ve ülkemizdeki durumun ayrıntılı şekilde incelendiği, paydaşların resmî yazılarla bildirdiği önemli ve değerli bilgilerin yer aldığı, Komisyon olarak kapsamlı bir çalışmayı tamamladıktan sonra başta Cumhurbaşkanlığı ve Ticaret Bakanlığı olmak üzere Alt Komisyon çalışmaları üzerinde etkili tüm paydaşlardan konu özelinde çalışmalar yapılmasının, bunların kamuoyu ve Komisyonla paylaşılmasının istendiği, Komisyonun, mevcut kooperatif sistemi ile sosyal kooperatif oluşumunun farkı, sosyal hizmet sunumu ve dezavantajlı grupların desteklenmesi açısından yararları ile israfın önlenmesindeki işlevleri ve uygulamada yaşanan sıkıntıları sahada tespit ettiği ve toplam 36 öneri getirdiği, henüz yasal düzeyde kurumsallaşamamış olan ve kanun olarak düzenlenmesinde toplumsal yarar görülen bu konuda müstakil bir yasal düzenleme yapabilmesi adına sosyal kooperatif konusunu gündemine alarak muhtemel yasal düzenlemelerinin altyapısının hazırlanmasında Komisyonun bir çatı organizatör olmayı başardığı, bu raporla sosyal kooperatifçilik alanında müstakil bir kanun teklifinin hazırlanmasının çok daha nitelikli hâle geleceğine inancın tam olduğu, sunulan önerilerin Komisyon olarak takibinin yapılacağı,

Dünyada üçüncü sektör olarak görülen ve toplumsal refahın tabandan yayılmasında baş aktörlerden sayılan sosyal kooperatifçiliğin Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında ilk kez incelenmesinin, tüm paydaşların bir araya gelerek yapılan değerlendirmeler neticesi böyle bir raporun ortaya çıkmasının şahsı ve Komisyon adına çok önemli olduğuna inanıldığı, ülkemizde israfın önlenmesinde uygulanabilecek bir model olan sosyal kooperatifçilik modelinin yasama erki ve Komisyon vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşılmasından büyük memnuniyet duyulduğu,

Bu vesileyle, çalışmalara destek veren dostlara, tecrübeleriyle yol gösterici olan ve ışık tutan büyüklere, tüm milletvekillerine gönülden teşekkür edildiği, Bakanlık temsilcilerine, Türkiye Belediyeler Birliğine, destek veren tüm kooperatiflere, akademisyenlere ve bütün uzman arkadaşlara teşekkür edildiği, toplantının ve hazırlanan raporun hayırlara vesile olmasının temenni edildiği,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

ifade edilmiştir.

Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma SATIR tarafından yapılan açıklamada özetle;

Türkiye'de çalışılmayan bir konunun, özellikle kadınlar ve dezavantajlı gruplar için çok önemli olduğu düşünülen bir konunun detaylı hâle getirildiği, vakit yeterli olmadığından kanun çalışması yapılamadığı, ileriki süreçte konunun kanun çalışmalarında bulunulabileceği,

İfade edilmiştir.

Yapılan açıklamaların ardından rapor, redaksiyon yetkisiyle birlikte oya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

7. USUL VE ESASA İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

7.1. Genel Olarak

Dilekçe Komisyonu; pazar yerlerinde ortaya çıkan biyobozunur atığın kompost gübreye dönüştürüldüğü onarıcı tarım uygulaması “*Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi*” ile gıda israfının önleildiği ve projenin pilot uygulamasının ardından kullanılabilir nitelikteki ürünlerin “*Kayapınar Belediyesi Başkanlığı*” ile “*Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi*” işbirliği ile konserve/paketli ürüne ya da sıcak yemeğe dönüştürülmesine başlanmasını müteakip projenin ülkemiz ile dünyaya tanıtılması ve yaygınlaştırılması adına Diyarbakır ili Kayapınar ilçesinde yaptığı yerinde incelemesi sonrasında konunun tüm ülke sathında önem arz etmesi nedeniyle derinlemesine araştırılması ve “*Sosyal Kooperatif*” modelinin yaygınlaştırılması amacı ile konuyu esastan incelemeyi uygun görmüştür.

19194 sayılı dilekçe üzerinde yapılan usulî incelemede gündeme alınan dilekçenin, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ve TBMM İçtüzüğü'nün 115 ilâ 120'nci maddelerinde belirtilen koşulları taşıdığı görülmüş, dilekçeye konu edilen hususların Alt Komisyon tarafından esastan incelenmesi uygun bulunmuştur.

Alt Komisyon çalışmaları kapsamında; Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında sayılan; kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilileri çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkilerini kullanabilmesine dair hükümler doğrultusunda, başta Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmak üzere tüm paydaş Bakanlıklar ve Bağlı Kuruluşlar, Türkiye Belediyeler Birliği ve “Sosyal Kooperatif” çalışmaları olan Sivil Toplum Örgütleri ile ilgili tarafların dinlendiği altı toplantı ve beş yerinde inceleme (Ankara, İzmir, Çanakkale, Ordu ve Mardin) gerçekleştirilmiştir.

Komisyonumuza gelen ve söz konusu talepleri içeren dilekçe konusu ile ilgili olarak ilgili kurumlardan yazı ile bilgi talep edilmiştir. Bahse konu dilekçe ile ilgili Bakanlıklar, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Valilikler ile anasözleşmelerinde yapılan faaliyetler sonrası kâr dağıtılmaması kararı veren sosyal kooperatiflerin;

- ✓ Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü'nün 27/9/2021 tarih ve 67558639 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 6/9/2021 tarih ve 33406926-622.01-226 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 27/8/2021 tarih ve E-83930397-609-2353658 sayılı yazısı ve eki Raporu,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

- ✓ Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 10/1/2023 tarihli ve 2688 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 12/11/2021 tarih ve E-82444403-299-84207 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Diyarbakır Valiliği'nin 17/1/2022 tarih ve 31059 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ İzmir Valiliği'nin 25/1/2022 tarih ve 71278630 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Çanakkale Valiliği'nin 9/3/2022 tarih ve 25543 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Adana Valiliği'nin 20/4/2022 tarih ve 73975109 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Balıkesir Valiliği'nin 21/4/2022 tarih ve 35075 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Bolu Valiliği'nin 19/4/2022 tarih ve 74011731 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Edirne Valiliği'nin 22/4/2022 tarih ve 74072378 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Mardin Valiliği'nin 22/4/2022 tarih ve 74102717 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Mersin Valiliği'nin 22/4/2022 tarih ve 74080245 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Tekirdağ Valiliği'nin 21/4/2022 tarih ve 19486 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Tokat Valiliği'nin 24/5/2022 tarih ve 74842215 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Ordu Valiliği'nin 5/9/2022 tarih ve 25329 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Samsun Valiliği'nin 2/9/2022 tarih ve 40582 sayılı yazısı ve eki Raporu,
- ✓ Türkiye Belediyeler Birliği'nin *"Belediyelerde Sıfır Atık" ve "Belediyelere Bağlı Hal ve Pazar Yeri Atıkları Raporu"*,
- ✓ Çağdaş Eğitim Kooperatifi'nin 1/11/2021 tarih ve 2021/39 sayılı Raporu,
- ✓ Genç İş Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Eğitim Kooperatifi'nin 1/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ İGAM Birlikte Sosyal Kalkınma ve İşletme Kooperatifi'nin 1/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ Tomurcuk Eğitim, Kültür, Dayanışma ve İşletme Kooperatifi'nin 1/11/2021 tarih ve 2021/15 sayılı Raporu,
- ✓ İhtiyaç Haritası Yardımlaşma Fikrî Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi'nin 2/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ KAGÜK Engelliler İle Engelli Çocuk Annelerine Destek Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi'nin 2/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi'nin 3/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ İNOGAR Sosyal Yardımlaşma İnovasyon ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi'nin 4/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ Dokuz Köy Kalkınma ve Sosyal İşletme Kooperatifi'nin 10/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ Ankara Başka Bir Okul Mümkün Eğitim Kooperatifi'nin 25/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ Şirince Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin 18/11/2021 tarihli Raporu,
- ✓ Özel Tiyatro Kooperatifi'nin 10/12/2021 tarihli Raporu,
- ✓ Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin 2022 Raporu,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

incelenmiştir.

Ülkemizde israfın önlenmesi amacıyla çalışmalar yürütülebilecek “Sosyal Kooperatifçilik” modelinin tespiti ile israfın önlenmesi konusunda alınabilecek önlemlerin belirlenmesi ve sosyal kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması açısından yapılan değerlendirmelerde; toplumun büyük kesimini ilgilendiren sosyal kooperatifçilik kapsamında atıkların değerlendirilmesi konusunun kamuoyu bilinci oluşturacak şekilde araştırılması, yapılan araştırma ve sonuçlarının ise yasal zeminde topluma anlatılması gerektiği aşikârdır.

Devletler, uyguladıkları sosyal politikalarla toplumların ve onları meydana getiren bireylerin zayıf kesimlerin yaşamları boyunca korunması, kollanması ve üretken hale gelmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu amaçla yasal ve kurumsal altyapılarını hazırlayarak daha sağlıklı ve üretken bir neslin varlığı için gayret gösterirler. Bu nedenle devletler; sağlık, eğitim, ekonomi, işsizlik desteği, sosyal güvenlik hizmeti gibi politikaları uygulamaktadırlar. Günümüzde, birçok ülkede bu hizmetlerin bir kısmı veya tamamı devlet tarafından verildiği gibi sivil toplum kuruluşları üzerinden de sunulmaktadır. Yasal ve kurumsal gelişmelere rağmen, artan nüfus, maliyet baskısı, vergi gelirlerinde azalmalar ve demografik değişimden kaynaklanan sorunlar nedeniyle toplumun bir kısmı sosyal politika hizmetlerine ulaşamamakta ve sosyal olarak dışlanmış olmaktadır.

Tarih boyunca devletler oluşan bu dışlanmanın azaltılması adına farklı yollar denemişlerdir. Örneğin; Selçuklulardan Osmanlılara geçen Ahilik geleneği, Osmanlılarda esnaf teşkilatı olarak bilinse de, toplumsal barışın sağlanmasında önemli bir yapıtaş olmuştur. Günümüzde en çok ihtiyaç duyulan sosyal barış, geçmişte Ahi Teşkilatlarının uygulamalarının da katkıları sayesinde gelişim sağlayabilmiştir. Ahi Teşkilatlarında yapılan mesleki eğitim, yardım sandıkları ve sosyal güvenlik uygulamaları gibi faaliyetler, toplumda marjinal kalması muhtemel olan kesimlere sosyal ve ekonomik anlamda katkıda bulunmuştur.

Selçuklu ve Osmanlılarda var olan Ahi Teşkilatları sadece bir esnaf teşkilatı olmamış, ekonomik, askeri, sosyal, kültürel ve dini yönü olan bir felsefe ile toplumsal alanı yüzlerce sene etkilemiştir. Özellikle yardım sandıkları üzerinden yapılan sosyal yardımlar, çalışanlara yönelik desteklere ilave olarak çalışma yaşamına getirdiği etik ve ahlaki kurallar, gençlerin mesleki eğitimi ile manevi eğitiminin de planlanması ve toplumsal katılımlarının sağlanması günümüz dünyasında dahi önemini korumaktadır. Çünkü dünyanın ürettiği mal ve hizmet miktarı gün geçtikçe artarken beraberinde zenginlik de artmakta ancak üretilen bu zenginlikten toplumlar adil bir biçimde faydalanamamaktadır.

Bu alanda ortaya çıkan sosyal dışlanma kavramı hem geçmişin hem de bugünün bir sorunu olmakla birlikte, herhangi bir şey yapılmadığı takdirde geleceğin de önemli bir konusu olmaya aday bir olgudur. Sosyal dışlanma, zor yaşam ve çalışma koşullarında var olmaya çalışan milyonlarca insanı etkilemektedir. Tarih boyunca, toplumların zayıf kesimlerine karşı, hem davranış hem de karakter yönüyle dışlanma pratikleri oluşmuştur. Dışlanma ulusal,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

bölgesel ve farklı kıtalarda farklı seviyeler ve boyutlarda kendini göstermektedir. Herkesi etkilemesine rağmen, dünyanın farklı yerlerinde uygulanan programlar ve tedbirler aynı olmamaktadır. Dışlanma ile mücadele etmek için, uluslararası kuruluşlar, gönüllü birlikler, sosyal ekonomi, birey ve toplumun kararlılıklarına ilave olarak, hükümetler ve kamu yönetimleri, işveren ve çalışanların organizasyonları, bazı gelişme stratejileri ve pozisyonları benimseyerek ilgilerini göstermektedir. Fakirlikle mücadele eden işsiz ve dezavantajlı gruplar, vatandaş olarak tüm haklarından mahrum olanlar ve sosyal bağlantıları zarar görmüş ya da bozulmuş olanlar olarak tanımlanabilen sosyal olarak dışlanmış gruplar günümüz toplumlarının problemleri alanı olarak karşımızda durmaktadır.

7.2. Kooperatifçilik Açısından

Türk Dil Kurumu (2023) “kooperatif” sözcüğünü “*Ortaklarının gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan birlik*” ve “*Üreticilerin, aracıyı ortadan çıkararak ürünlerini daha iyi şartlarda pazarlamak için kurdukları ortaklık*” şeklinde tanımlanmıştır. Anadolu’da farklı isimlerle ve benzer uygulamalarla ortaya çıkan ve işbirliğini esas alan bu ekonomik terim Osmanlı döneminde tam anlamıyla hayat bulamamış; ancak Cumhuriyetin ekonomi programında kendisine hak ettiği yeri alabilmiştir. Günümüze dek benimsenen farklı ekonomi politikaları içinde kimi zaman göz ardı edilen kooperatifler, farklı sektörlerde ve farklı kapsamlarda varlıklarını sürdürmüş ve bugün, yerel ve bölgesel anlamdan çıkıp ulusal anlamda değer kazanan alanlar olmuştur.

Kooperatif, insan ihtiyaçlarının karşılıklı yardımlaşma yoluyla giderilmesini sağlamak ve ortakların çıkarlarını korumak amacıyla oluşturulan ekonomik bir kuruluştur. Kooperatifler insanların ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle ve en az maliyetle karşılamak amacıyla kurulan tüzel kişilerdir. Kooperatifler hem kişilerin tek başlarına yapmaya güçlerinin yetmediği işleri bir araya gelerek yapmalarını sağlar hem de toplumun kalkınmasına katkıda bulunur.

İlk uygulaması, 1863 yılında devlet eliyle kurulan “memleket sandıkları” olan ülkemizdeki çağdaş kooperatifçiliğin, her ne kadar tabandan yapılan bir örgütlenme modeli olmasa da Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana gerek örgüt sayısı gerekse ortak sayısında kaydettiği artışa bakıldığında küçümsenemeyecek düzeyde olduğu görülmektedir. Türkiye’de kooperatiflerin mevcut durumu incelendiğinde ise kooperatif ve ortak sayılarının gelişmekte olduğu fakat istenildiği ölçüde yeterli olmadığını söylemek mümkündür. Söz konusu yasal düzenlemeler tarımsal üreticilerin karşılaştığı zorlukların çözümünde Mustafa Kemal Atatürk’ün kooperatif örgütlenmeye büyük önem verdiğini ve devlet yönetiminin kooperatifçiliğin gelişiminde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Planlı kalkınma döneminde de kooperatifçilik kavramına önem verilmeye devam edilmiştir. 1961 Anayasa’sının 51. maddesinde: “*Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini*



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

sağlayacak tedbirleri alır." ifadesine yer verilerek kooperatifçiliğin gelişiminde devlet daha sorumlu hale getirilmiştir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (1969), 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu (1972) ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun (2000), kooperatiflere yönelik devlet desteği ve yönlendirmesinin dönem boyunca devam ettiğini göstermektedir. 1982 Anayasası'nın 171 inci maddesinde "*Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır."* şeklinde yer bulan kooperatifler, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan (1963-1967) itibaren bütün planlarda yer almıştır. 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı da öncelikli gelişme alanlarından biri olan tarımda, kooperatifçiliğe devlet desteğinin süreceğini öngörmektedir. On Birinci Kalkınma Planı'nın 413 üncü, 451 inci ve 600 üncü maddelerinde;

"413. Tarım ürünlerinin pazarlanmasında dağıtım zincirindeki araçların sayısının azaltılması, tüketicinin makul fiyatlardan ürüne erişimi, üretici ile tüketici arasında doğrudan bağlantı kurulması yönünde kooperatiflerin ve üretici birliklerinin sistemde etkin olarak yer alması sağlanacaktır.

....

451. Esnaf ve sanatkârların değişen ekonomik ve sosyal şartlara uyum sağlayacak şekilde rekabet güçleri ve kapasiteleri artırılacak, sosyal ve yenilikçi kooperatifçilik desteklenerek işbirliği, ortak çalışma kültürünün artırılması sağlanacaktır.

....

451.3. Kooperatif Destek Sistemi hayata geçirilecek ve finansal destek araçları geliştirilecektir. Bu çerçevede, kooperatiflerin makine ve ekipman alımı, nitelikli personel istihdamı, demirbaş alımları ile tanıtım amaçlı giderleri sübvansiyonlu kredi olarak desteklenecektir. Plan döneminde başta tarım satış kooperatifleri, kadın kooperatifleri ile sosyal nitelikli kooperatifler olmak üzere öncelikli sektörlerde faaliyette bulunan kooperatiflere destek sağlanacaktır.

451.4. Kooperatifçilikle ilgili kamuoyunda farkındalık sağlanması ve kooperatif girişimciliğinin farklı alanlarda uygulanması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

....

600.5. Kadınlar tarafından kurulan kooperatiflere yönelik; eğitim, girişimcilik ve danışmanlık gibi alanlarda sunulan destekler yaygınlaştırılacak ve gerekli hukuki düzenlemeler yapılmak suretiyle kadınların kooperatif kurmaları kolaylaştırılacaktır."

Hükümleri ile hem pazarlama hem de üretim süreçlerinde üreticilere kooperatifler aracılığı ile kalkınma desteği sunulacağını belirtmektedir.

Kooperatifçiliğin gelişmiş olduğu ülkelerin birçoğunda kooperatifler ile üst örgütlerin kurduğu, bazılarında mülkiyeti doğrudan kooperatiflere ait, yönetimlerinde kooperatiflerin olduğu kooperatif bankaları ve kredi birlikleri bulunmaktadır. Türkiye, Avrupa'da bankacılık



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

alanında kooperatif modelinin olmadığı ender ülkelerden biridir. Ülkemizde, kamu bankaları kooperatiflerin uygun şartlarda krediye erişmesini sağlamaya çalışsa da piyasa rekabeti ve bankacılık düzenlemeleri nedeniyle bu amaçlarını yerine getirmede zorlanmaktadır. Geçmişte, kooperatif bankası modeli farklı dönemlerde talep edilmiş, ilgili mevzuat düzenlemesi için taslaklar bile hazırlanmışsa da konuyla ilgili somut bir adım atılmamıştır. Kooperatif bankası modeli bir kez daha tüm paydaşların ve kamuoyu gündemine taşınmalıdır.

Kooperatifler ülkemizde çeşitli yönlerden vergisel uygulamalardan muaf ya da istisna tutularak desteklenmektedir. Bu uygulamaların başında kurumlar vergisi uygulamasından muafiyet ve istisna durumu gelmektedir. 13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 4.maddesinin birinci fıkrasının (k) bendine göre; tüketim ve taşımacılık kooperatifleri hariç olmak üzere, diğer kooperatifler belirli şartlarla kurumlar vergisinden muaf tutulmuşlardır. Kooperatiflerin muafiyetten yararlanabilmesi için ana sözleşmelerinde;

- Sermaye üzerinden kazanç dağıtılmamasına,
- Yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmemesine,
- Yedek akçelerinin ortaklara dağıtılmamasına,
- Sadece ortaklarla iş görülmesine,

dair hükümlerin bulunması ile bu kayıt ve şartlara da fiilen uyulması gerekmektedir.

Sermaye üzerinden kazanç dağıtılması ve yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden hisse/pay verilmesi sermaye şirketlerine ait bir özelliklerdir. Kooperatiflerin elde ettikleri kazancı ortaklarına sermaye paylarına göre dağıtması ve yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden hisse/pay verilmesi durumunda, kooperatiflerin sermaye şirketlerinden farkı kalmayacaktır. Bu nedenle, bir kooperatifin kurumlar vergisi muafiyetinden yararlanabilmesi için ana sözleşmesinde bu hususlara ilişkin hüküm bulunması ve fiilen de bu hükme uyulması gerekmektedir.

Kooperatiflerce ayrılan yedek akçelerin ortakların sermayeye iştirak oranlarına veya kooperatif ile yaptıkları muamele miktarlarına ya da başka bir esasa göre dağıtılmasına izin verilmemiştir. Bu nedenle, bir kooperatifin kurumlar vergisi muafiyetinden yararlanabilmesi için ana sözleşmesinde ayrılan yedek akçelerin ortaklara dağıtılmamasına ilişkin hüküm bulunması ve fiilen de bu hükme uyulması gerekmektedir.

Kooperatifler ortaklarının belirli ekonomik çıkarlarının, özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarının sağlanıp korunmasını amaçladıkları için faaliyetin normal olarak sadece ortaklarla sınırlı olması gerekmektedir. Bu nedenle, bir kooperatifin kurumlar vergisi muafiyetinden yararlanabilmesi için ana sözleşmesinde sadece ortaklarla iş görülmesine ilişkin hüküm bulunması ve fiilen de bu hükme uyulması gerekmektedir.

Ortak dışı işlemler, sadece ortak olmayanlarla yapılan işlemleri değil, ortaklarla kooperatif ana sözleşmesinde yer almayan konularda yapılan işlemleri de kapsamaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

28/11/2017 tarihli ve 7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 5520 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (k) bendine eklenen ve 1/1/2018 tarihinden itibaren yürürlüğe giren parantez içi hükümle, kooperatiflerin faaliyetin icrasına tahsis ettikleri ve ekonomik ömrünü tamamlamış olan demirbaş, makine, teçhizat, taşıt ve benzeri amortismanına tabi iktisadi kıymetleri elden çıkarmalarının ortak dışı işlem sayılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte, 7061 sayılı Kanunla 5520 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde yapılan ve 1/1/2018 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle, kooperatif ortaklarının yönetim gideri karşılığı olarak ödedikleri paralardan harcanmayarak iade edilen kısımlar ile tüketim kooperatiflerinin, ortaklarının kişisel ve ailevi gıda ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için satın aldıkları malların değerine göre hesapladıkları risturnlara ilişkin kurumlar vergisi istisnasına yer verilmiş ancak üretim ve kredi kooperatiflerine tanınan risturn istisnası, Kanunun 4 üncü maddesinde yer alan kooperatif muafiyetine ilişkin olarak yapılan düzenleme çerçevesinde yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu kapsamda 5520 sayılı Kanun'un 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde;

- Kooperatif ortaklarının yönetim gideri karşılığı olarak ödedikleri paralardan harcanmayarak iade edilen kısımlar
- Tüketim kooperatiflerinin, ortaklarının kişisel ve ailevi gıda ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için satın aldıkları malların değerine göre hesapladıkları risturnlar kurumlar vergisi istisnası olarak yer almıştır.

7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile yapılan düzenlemelerden 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (k) bendinde yer alan parantez içi hükümdeki değişiklik ile 15/02/2019 tarihli ve 30687 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 seri no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair 17 seri no.lu Kurumlar Vergisi Tebliğinde;

- Kurumlar vergisinden muaf olan kooperatiflerin ortak dışı işlemlerinden elde ettikleri kazançları, bu işlemleri nedeniyle olduğu kabul edilen iktisadi işletme nezdinde kurumlar vergisine tabi tutulacak ve bu kazançlar üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinin, kurumlar vergisi mükellefleri arasında sayılan kooperatif tüzel kişiliği adına tarh olunması,
- Kurumlar vergisinden muaf olan kooperatiflerce, ortak dışı işlemlerden doğan kazancın ve kurumlar vergisi matrahının tespiti açısından ortak dışı işlem kapsamında bulunan ve bulunmayan hasılat, maliyet ve gider unsurlarının ayrı ayrı izlenmesi, ortak dışı işlemlere ait hasılat, maliyet ve gider unsurlarının diğer işlemlerle ilişkilendirilmemesi ve kooperatif tarafından tutulan defterlere, bu ayrımı sağlayacak şekilde kaydedilmesi,
- Kurumlar vergisinden muaf kooperatiflerin ortak dışı işlemleri nedeniyle kooperatif tüzel kişiliğine bağlı olduğu kabul edilen iktisadi işletmelerin kendi adlarına defter tutma yükümlülüğü bulunmaması,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

hususlarına yer verilmiştir.

18/4/1972 tarihli ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun 19 uncu maddesinde söz konusu Kanuna göre kurulan kooperatifler, bölge ve merkez birliklerinin muafiyet şartlarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

25/10/1984 tarihli ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi (KDV) Kanunu'nun;

- 13/j maddesine istinaden, Kooperatifler Kanunu ile küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi ana sözleşmesi hükümlerine göre kurulmuş küçük sanayi sitesi yapı kooperatiflerinin altyapı yatırımları (içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve yağmur suyu şebekesi, içme, kullanma ve atık su arıtma tesisi, doğalgaz, elektrik ve haberleşme, yenilenebilir ve diğer enerji tesisleri ile yolların yapımına ilişkin) ile küçük sanayi sitelerindeki işyerlerinin inşasına ilişkin yapacakları mal ve hizmet alımları;

- 17/1 inci maddesi ile tarımsal amaçlı kooperatiflerin ilim, fen ve güzel sanatları, tarımı yaymak, ıslah ve teşvik etmek amacıyla yaptıkları teslim ve hizmetleri ile tiyatro, konser salonu, kütüphane, sergi, okuma ve konferans salonları ile spor tesisleri işletmek veya yönetmek suretiyle ifa ettikleri kültür ve eğitim faaliyetlerine ilişkin teslim ve hizmetleri, 17/2-a maddesiyle de tarımsal amaçlı kooperatiflerin botanik ve zooloji bahçeleri ile parklar işletmek veya yönetmek suretiyle ifa ettikleri kuruluş amaçlarına uygun teslim ve hizmetleri;

- 17/4-h maddesine göre tarımsal kooperatiflerce yapılan arazi ıslahına ait hizmetler;

- 17/4-k maddesi uyarınca küçük sanayi sitelerinin kurulması amacıyla oluşturulan kooperatif niteliğini haiz iktisadi işletmelerin arsa ve işyeri teslimleri;

- Geçici 28 inci maddesi ile 3/7/2009 tarihinden önce bina inşaat ruhsatı almış olan konut yapı kooperatiflerince, ortaklarına yapılan konut teslimleri;

KDV'den istisna tutulmuştur.

29/7/1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 4 üncü maddesine göre ise;

- Tarım kredi, tarım satış kooperatifleri, 1163 sayılı Kanuna uygun olarak teşekkül eden kooperatifler ve bu kooperatiflerin kuracağı kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin ve Türk Kooperatifçilik Kurumunun sahip oldukları kendi hizmet binaları kiraya verilmemek şartıyla daimi olarak,

emlak vergisinden muaftır.

26/5/1981 tarihli ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun;



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

• 14 üncü maddesine göre, kooperatifler tarafından ülke ürünlerinin ve turizminin reklamını yapmak ve herhangi bir ticari ve sınai kuruluşa ait olmamak üzere hazırlanan her türlü levha ve afişlerle, kooperatifler tarafından Türkiye'deki ticaret, sanayi, tarım ve mesleki müesseselerinin isim ve ticaret unvanları ile ad ve adreslerini ihtiva etmek üzere yayınlanacak kitap, broşür, katalog ve dergilerden ilan ve reklam vergisi alınmaması gerekmektedir.

• Ek 2 nci madde kapsamında, kooperatifler eliyle, ana sözleşmelerine uygun olarak, yapılan sanayi ve küçük sanat siteleri ile esnaf çarşıları inşaatları bina inşaat harcından müstesnadır.

1/7/1964 tarihli ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa göre;

• Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından çiftçiye, Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri ile birliklerine açılacak kredilerle bunlara ait gayrimenkul ipotek ve menkul rehin muameleleri ve muhtaç çiftçiye yapılacak dağıtmalara ilişkin düzenlenen kağıtlar Kanuna ekli (2) sayılı tablonun II/5 numaralı;

• Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, Sulama Kooperatifleri ile Tarım Kredi Kooperatiflerinin her türlü muamelelerinde düzenlenen ve damga vergisi bunlar tarafından ödenmesi gereken kâğıtlar Kanuna ekli (2) sayılı tablonun V/15 numaralı;

• Çay yetiştirenlerin Türkiye'de çay ziraatini geliştirmek maksadıyla kuracakları kooperatiflerin her türlü işlemlerinde düzenlenen ve damga vergisi bu kooperatifler tarafından ödenmesi gereken kâğıtlar ekli (2) sayılı tablonun V/16 numaralı;

• Esnaf kefalet ve küçük sanat kooperatiflerince kendi ortaklarına kullandırılan krediler sebebiyle düzenlenecek olan borç senetleri, borç ödeme makbuzları, ipotek ve rehin senetleri Kanuna ekli (2) sayılı tablonun V/18 numaralı;

fıkrası uyarınca damga vergisinden istisnadır.

Diğer taraftan, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 13 üncü maddesinde, yönetim kurulu, ana sözleşmeye uygun olarak yapılacak isteğe rağmen, bir ortağın kooperatiften istifasını kabulden kaçınacak olursa, ortağın çıkma dileğini noter aracılığı ile kooperatife bildireceği, bildiri tarihinden itibaren çıkmanın gerçekleşeceği; 93 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (b) bendinde, kooperatifler, kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin her nevi defterlerin ve ana sözleşmelerin tasdiki ve açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesinin her nevi harçtan ve damga vergisinden muaf olacağı; aynı fıkranın (e) bendinde ise, 13 üncü madde gereğince verilecek bildirinin damga vergisine, diğer harç ve resimlere tabi olmayacağı hükümleri yer almakta olup, söz konusu muafiyet hükmü sadece kooperatifler, kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin defterleriyle ana sözleşmelerinin tasdikine ve açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesine ilişkin bulunmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

26 Ekim 2021 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 7339 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’da 1163 sayılı Kanunun 93 üncü maddesine;

“Ortaklarının çoğunluğu kadınlardan oluşan ve kadın emeğinin değerlendirilmesi amacıyla kurulan kooperatifler ile ortaklarının çoğunluğu engellilerden oluşan kooperatiflerin, bu Kanun ve 6102 sayılı Kanun gereğince tescil ve ilana tabi işlemlerinden ücret alınmaz ve ilana tabi olanlar Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ücretsiz olarak yayımlanır. Bu kooperatiflerden, 18/5/2004 tarihli ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanununun 24 üncü maddesi gereğince odaya kayıt ücreti ve yıllık aidat ile aynı Kanunun 25 inci maddesinde tanımlanan munzam aidat alınmaz.”

hükmü eklenmiştir. Türkiye’de kooperatifçilik alanında yapılan son mevzuat değişikliği olan ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 193 sayılı Tavsiye Kararının kabulünün 20. yıldönümünün kutlandığı 2022 yılına çok yakın zamanda yürürlüğe giren bu değişiklik kooperatifçilik mevzuatında ortaklığa başvurunun sonuçlandırılması, ortaklık payı, kooperatif kayıtlarının kolaylaştırılması ve daha erişilebilir olmasını sağlayan KOOPBİS’in yasal statü kazanması, elektronik ortamda genel kurul yapılabilmesi, yönetim kurulu üyeleri ve yedeklerinin seçilmelerini takiben kooperatifçilik eğitim programını tamamlaması, dış denetimin yasallaşması, kadın kooperatifleri ve ortakların çoğu engellilerden oluşan kooperatiflere tescil ve ilana tabi işlemlerden, ilgili odaya kayıt ve yıllık aidat ücretlerinin alınmaması gibi kolaylıklar sağlanması gibi önemli değişiklikler içermektedir.

Yasal mevzuat incelendiğinde ülkemizde kooperatiflerin faaliyetlerinin temel olarak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında faaliyette bulunduğu ancak görevlerin üç farklı bakanlığa dağıtıldığı görülmektedir. Bu görevlendirmelerden;

- Tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için Tarım ve Orman Bakanlığı,
- Yapı kooperatifleri ve üst kuruluşları için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,
- Diğer kooperatifler ve üst kuruluşlar için ise Ticaret Bakanlığı’nın

yetkili olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de 1163 sayılı Kanuna tabi olarak Tarım ve Orman Bakanlığı’nın görev alanında bulunan tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri ve pancar ekicileri kooperatifleri olmak üzere dört grup tarımsal amaçlı kooperatif faaliyet göstermektedir. Ülkemizde kooperatif sayısının %18’i, kooperatif ortak sayısının %57’si, tarımsal amaçlı kooperatiflerde bulunmaktadır. Tarımsal kooperatiflerde kooperatif sayısı en fazla olan tarımsal kalkınma kooperatifleri olup, ortak sayısı en fazla olan kooperatifler pancar ekicileri kooperatifleridir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Komisyonumuza sunulan bilgi notunda 27 Aralık 2022 tarihi itibarıyla kooperatiflere ilişkin istatistiki bilgiler aşağıdaki şekildedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

TARIMSAL ÖRGÜTLENME TABLOSU											
TABI OLDUĞU KANUN	BİRİM KOOPERATİFLER			KOOPERATİF BÖLGE BİRLİKLERİ				KOOP.MERKEZ BİRLİKLERİ (**)			
	TÜRÜ	SAYISI	ORTAK SAYISI	TÜRÜ/ÇEŞİDİ	SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI	SAYISI	ORTAK BİRLİK SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
1163 S.K.	TARIMSAL KALKINMA	6.899	747.140	KÖY-KOOP.	16	1.594	178.841	1	16	1.266	141.228
				TARIM	13	560	67.404	1	14	1.026	112.973
				HAYVANCILIK	34	1.600	160.440	1	35	1.650	183.187
				ORMANCILIK	18	903	110.451	1	28	1.667	180.982
				ÇAY	5	35	65.752	1	5	35	65.752
1163 S.K.	SULAMA	2.519	323.488	SULAMA	13	678	93.327	1	14	631	94.973
1163 S.K.	SU ÜRÜNLERİ	572	30.442	SU ÜRÜNLERİ	18	250	14.876	1	15	2.019	12.285
1163 S.K.	PANCAR EKİCİLERİ	31	1.389.549	PANCAR EKİCİLERİ	1	31	1.391.892	0	0	0	0
	ARA TOPLAM	10.021	2.490.619		118	5.651	2.080.640	7	127	8.294	791.380
1581 S.K.	Tarım Kredi	1.617	818.321	Tarım Kredi	17	1.615	818.253	1	17	1.615	818.253
	ARA TOPLAM	11.638	3.308.940		135	7.266	2.898.893	8	144	9.849	1.609.633
4572 S.K.	Tarım Satış (*)	331	332.375	Tarım Satış	15	297	320.835	0	0	0	0
1196 S.K.	Tütün Tarım Satış (*)	42	12.840	Tütün Tarım Satış	0	0	0	0	0	0	0
1163 S.K.	Üretim ve Pazarlama (*)	462	20.845	Üretim ve Pazarlama	2	22	1.797	0	0	0	0
1163 S.K.	Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama (*)	28	2.946	Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama	0	0	0	0	0	0	0
	GENEL TOPLAM	12.501	3.677.946	TOPLAM	152	7.585	3.221.525	8	144	9.849	1.609.633

(*) Ticaret Bakanlığının sorumluluk alanındadır.

Not: 27 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Komisyonumuza sunulan istatistiklerdir.

Yapı kooperatifleri ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü denetiminde olup konut yapı, küçük sanayi sitesi, toplu işyeri yapı, karma sanayi sitesi ve ihtisas sanayi sitesi olmak üzere 5 farklı türde kooperatif bulunmaktadır. En yaygın olanı konut yapı kooperatifleridir. Son 10 yılda sayıları hızla azalsa da halen daha 33 bin dolayında konut yapı kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin toplam ortak sayısı da 1 milyonun üstündedir.

Ticaret Bakanlığı 2020 verilerine göre, bu sayı 12.487'dir. Türlerle göre değişmekle birlikte, faal kooperatiflerinin oranı ortalama %70'tir. Yaklaşık 8.700 faal kooperatifin toplam ortak sayısı 1,4 milyon civarındadır. Bu kooperatifler arasında, sayıca en çok olan tür motorlu taşıyıcılar kooperatifleri, ortak sayısı açısından başta gelen tür ise esnaf sanatkâr kredi ve kefalet kooperatifleridir. Ticaret Bakanlığı tarafından Komisyonumuza sunulan bilgi notunda ise 30.10.2022 tarihi itibarıyla 13.505 kooperatif Bakanlık yetki alanında bulunduğu, bunların 9.505'inin aktif, 2581'inin münfesi (en az üç yıl genel kurul yapmamış), 1.419'unun ise tasfiye halinde bulunduğu belirlenmiştir. Bu rakamlar incelendiğinde Ticaret Bakanlığı yetki alanındaki kooperatiflerin %71,4'ünün aktif olarak faaliyetini sürdürdüğünü görülmektedir. Ticaret Bakanlığı'nın denetimine tabi 29 kooperatif türü aşağıdaki şekildedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

1	Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Kooperatifi
2	Deniz Yolcu Taşıma Kooperatifi
3	Deniz Yük Taşıma Kooperatifi
4	Fikri Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi
5	Gayrimenkul İşletme Kooperatifi
6	Hizmet Kooperatifi
7	İşletme Kooperatifi
8	Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
9	Karayolu Yolcu Taşıma Kooperatifi
10	Karayolu Yük Taşıma Kooperatifi
11	Küçük Sanat Kooperatifi
12	Pazarcılar İşletme Kooperatifi
13	Sağlık Hizmetleri Kooperatifi
14	Taşıma ve İşletme Kooperatifi
15	Tedarik ve Dağıtım Kooperatifi
16	Temin ve Tevzi Kooperatifi
17	Turizm Geliştirme Kooperatifi
18	Tüketim Kooperatifi
19	Yenilenebilir Enerji Üretim Kooperatifi
20	Site İşletme Kooperatifi
21	Çocuk Bakım Hizmetleri
22	Üretim ve Pazarlama Kooperatifi
23	Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifi
24	Eğitim Kooperatifi
25	Karşılıklı Sigorta Kooperatifi
26	Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi
27	Tarım Satış Kooperatifi
28	Hizmet ve Dayanışma Kooperatifi
29	Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Ticaret Bakanlığı yetki alanında farklı türler altında kurulmuş olan, ortaklarının çoğu kadınlardan olan ve kadın emeğini değerlendirmek amacıyla faaliyette bulunan kadın kooperatiflerine ilişkin sayısal veriler ise aşağıdaki şekildedir.

Kooperatif Türü	Toplam Sayısı	Terkin (Kapanan)	Tasfiye Halinde	Münfesi	Faal
Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	965	30	26	-	909
İşletme Kooperatifi	96	37	16	5	38
Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Kooperatifi	1	-	-	-	1
Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	8	2	1		5
Kalkınma kooperatifi	19	-	-	-	19
Yardımlaşma Kooperatifi	2	-	-	-	2
Küçük Sanat Kooperatifi	7	3	2	1	1
Tüketim Kooperatifi	4	2	1	-	1
TOPLAM	1102	74	46	6	976

Ortaklarının çoğunluğu kadın olan bu kooperatifler son yıllarda giderek artan hızla kurulmaktadır. Ancak devamlılık noktasında oldukça sıkıntılı bir süreç içerisinde faaliyetlerine devam etmektedir. Alt Komisyonumuzun yaptığı toplantılar ve yerinde incelemelerde özellikle ortaklarının çoğu kadın olan ve el emeği ile üretim ve satış yapılan kadın kooperatiflerinin gerek kuruluş aşamasında gerekse devamlılık noktasında yaşadıkları sıkıntılara da şahit olunmuştur.

Türkiye’de kadınların kooperatifler yoluyla güçlenmesi meselesi daha çok kadınlar tarafından kurulan ve ortaklarının tamamı kadın olan “kadın kooperatifleri” kapsamında ele alınmaktadır. Söz konusu kadın kooperatiflerinin ortak profili daha çok orta yaşlı, düşük eğitim düzeyine sahip, hane içindeki bakım yükü nispeten hafiflemiş, daha önce çalışma deneyimi olmamış, geleneksel cinsiyet rolleri ile uyumlu olacak şekilde ev eksenli üretim, hizmet, bakım faaliyetlerini kooperatif çatısı içinde sürdüren kadınlardan oluşmaktadır. Kadın kooperatifleri örgütsel, finansal, yapısal ve yasal olmak üzere birçok sorunla yüz yüze kalmaktadır. Örgütsel sorunların başında kendisini ilk defa kooperatif örgütlenme modeli içerisinde bulan kadınların kooperatif bilincinin gelişmemiş olması ve ortaklar arasında kooperatif değerleri üzerinde tam bir uzlaşmaya varılmamış olması gelmektedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Bu sorunlarla baş edebilmeleri adına bazı yöntem ve çözüm önerileri geliştirilmektedir. “Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi’nin Türkiye’de Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlenmesi: Yasal ve Yapısal Stratejiler Raporu’na göre; Türkiye’de kadın kooperatiflerinin ve kooperatiflerde ve kooperatifler yolu ile kadınların güçlenmesinde izlenebilecek dört strateji önerisi sunulmaktadır. İlk iki strateji, kapasite sorunları olan kooperatif girişimlerinin, geçici düzeyde “ön- kooperatif statüsü” ile ve küçük kooperatiflerin ölçek kriterine dayalı şekilde sürekli olarak “basitleştirilmiş kooperatif mevzuatı” yolu ile desteklenmesini esas alan iki öneriye dayanmaktadır. Bu stratejiler, Türkiye’deki kadın kooperatiflerinin kapasite ve sürdürülebilirlik sorunları yaşayan, az ortaklı, düşük sermayeli, küçük işlem hacmi ve ciroya sahip, yerel ölçekte etkinlik gösteren birer işletme profiline sahip olmasından hareketle oluşturulmuştur. Bu düzenlemelerden kadın kooperatifleri kadar, benzer özelliklere sahip diğer kooperatiflerin de faydalanabileceği öngörülmektedir. Üçüncü strateji, işçi kooperatifi ve sosyal kooperatif gibi bazı kooperatif tiplerine yönelik özel yasal düzenlemeler yapılmasını önermektedir. Dördüncü strateji ise tüm kooperatiflerin cinsiyet dengesi kriterine dayalı olarak bir teşvik sistemi içerisinde yer almasını, karma ve ana-akım kooperatiflerde kadınların temsilinin ve etkinliğinin güçlendirilmesini tavsiye etmektedir.

Bununla birlikte kadın kooperatiflerinin kurulma ve sürdürülebilirliklerinin sağlanmasında aktif rol oynayan kadın örgütleri ve/veya yerel yönetimlerin verdikleri desteğin sınırları tüm taraflarca iyi yönetilmediği durumlarda kooperatifçiliğin temel ilkeleri olan özerklik ve bağımsızlık nitelikleri zarar görebilmektedir. Diğer yandan Türkiye’de kadın kooperatiflerinin karşılaştığı finansal sorunlar, söz konusu kooperatiflerin çoğu zaman çeşitli dönemlere ve mevsime göre değişiklik gösteren küçük ölçekli üretimin yapıldığı işletmeler olmasından kaynaklanmaktadır. Ortakları düşük sermaye sahibi ve piyasa koşullarına hâkim olmayan kadın kooperatiflerinin mali açıdan sürdürülebilir olmalarını sağlayacak finansman olanakları sınırlıdır. Kadın kooperatiflerinin yapısal ve yasal sorunları ise genel olarak Türkiye’deki genel kooperatifçilik sistemindeki özellikle mevzuat alanında geliştirilmeye ihtiyaç duyulan unsurlarla ilişkilidir. Ancak, kadın kooperatiflerinin kendine özgü örgütsel ve finansal sorunları tüm kooperatifçilik sisteminden kaynaklanan yapısal/yasal sorunlarla birleştğinde ortaya çıkan sonuçların etkisi kadın ortaklar tarafından daha şiddetli hissedilebilmektedir. Kadın kooperatifleri açısından mevzuat ile doğrudan bağlantılı sorunlar, yasa ile kooperatiflere şirketler kadar büyük yükümlülükler getirilmesi, kooperatiflerin ölçek (küçük ve büyük ölçekli), amaç (sosyal veya ticari amacın önceliği) ve tiplerinden (işçi, tüketici, yapı kooperatifi) bağımsız olarak tek tip bir düzenlemeye tabi tutulmalarıdır.

Bu doğrultuda söz konusu örgütsel, finansal ve yapısal sorunların çözümüne yönelik mevzuat yoluyla izlenecek dört strateji önerilmektedir. Bu stratejilerden ilki henüz kooperatifleşme yeterliliğine erişmemiş ancak kooperatif başvurusunda bulunmuş kadınların süreç içerisinde yoğun eğitim ve danışmanlık desteğiyle sürdürülebilir kooperatifler haline



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

gelene kadar yürütecekleri ön kooperatif modelidir. İkincisi, küçük ölçekli kooperatifler için çeşitli destek ve muafiyetlerin öngörüldüğü basitleştirilmiş kooperatif mevzuatıdır. Üçüncü strateji, işçi kooperatifleri ve sosyal kooperatif statülerinin mevzuatta ayrı kooperatif tipleri olarak tanımlanması ve faaliyetleri söz konusu kooperatif modellerine uyan kadın kooperatiflerinin ilgili mevzuatın getirdiği olanak ve kolaylıklardan yararlanabilmesini kapsamaktadır. Dördüncü strateji, kooperatif tipinden bağımsız olarak tüm kooperatiflerde kadınların ortak olarak güçlenmesi amacıyla kooperatiflere yönelik ek avantajların sağlandığı teşvik politikaları yoluyla kadınların yönetim, ortak ve çalışanlar olarak temsil ve faaliyetlerini arttıracak cinsiyet eşitliği/dengesi kriterinin gerçekleştirilmesi olarak ifade edilebilir.

Mevzuata yönelik izlenmesi öne sürülen bu stratejiler dışında Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı'ndaki tedbirlerden yola çıkılarak, kooperatifçilik kurumsal sisteminin geliştirilmesi ile ilgili çözümler üzerinde çalışma yürütülmesi önerilmektedir.

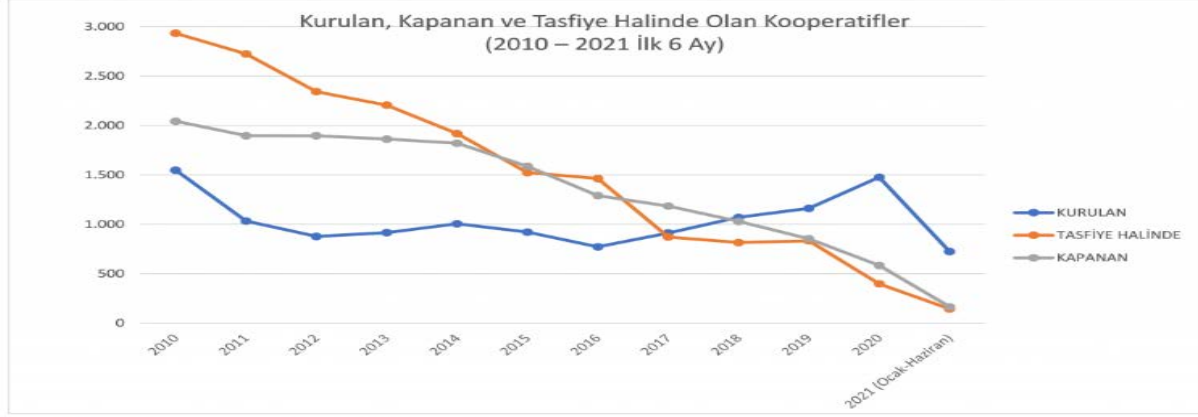
Bu kapsamda kadın kooperatiflerinin var olan kooperatifçilik sistemi ile entegrasyonunun güçlendirilmesi; kapasitelerinin özel araştırma projeleri, kurumsal faaliyet planları, eğitim programları ve uzman desteği yoluyla geliştirilmesi hedeflenmektedir. Kooperatifçilik destek programları ile kooperatifler arası birleşme, işbirliği ve ortaklık yapılarının geliştirilmesi bu strateji kapsamında kritik önem taşımaktadır. Son olarak, kooperatifler kadınların sadece temel ve acil ihtiyaçlarını karşılayan girişimler olmasının ötesinde onların mesleki ve teknik yönden güçlenmelerini sağlayacak emek örgütlenmeleri olarak da ele alınmalıdır. Bununla birlikte kadınların kooperatifleşmesini desteklemek amacıyla mevzuatta yapılacak her türlü düzenlemenin gerçekleştirilmesi ve kurumsal sistemin geliştirilmesi Türkiye'de kadınların kooperatifler yoluyla güçlenmesi için en ideal çözümler olarak ortaya çıkmaktadır.

İNGEV(İnsani Gelişme Vakfı) ve Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi (İPM) ile birlikte ActHuman Sosyal Politika İnisiyatifi'nin 3. çalışması olan “*Sosyal Dayanışma Ekonomisi için Güçlü Kooperatifçilik Raporu*”na göre Türkiye’de 2020 yılında 40’a yakın türde ve toplamda 60 bin kooperatif bulunmakta ve kooperatiflerin yaklaşık 6,6 milyon ortağı bulunmaktadır. Günümüzde ise bu sayı giderek artma eğilimindedir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından açıklanan 2010-2021 verilerine göre kurulan, kapanan ve tasfiye halinde olan kooperatif sayısı ve türlerine ilişkin istatistik aşağıdaki şekildedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU



Kaynak: TOBB Kurulan Kapanan Şirket İstatistikleri

(<https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>)

Türlerine Göre Kurulan Kooperatif Sayıları (2012-2021 İlk 6 Ay)											
KOOPERATİF TÜRÜ	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	TOPLAM
Konut Yapı Kooperatifi	413	407	343	446	354	418	484	468	647	278	4258
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	148	128	129	85	93	116	131	188	179	75	1272
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	127	133	156	82	57	87	112	92	68	38	952
İşletme Kooperatifi	9	17	22	38	47	64	104	162	362	246	1071
Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	28	36	48	31	35	49	50	20	—	—	297
Sulama Kooperatifi	24	86	189	101	53	46	23	47	39	13	621
Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi	30	46	41	34	43	43	57	45	1	—	340
Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	8	6	12	19	28	25	37	49	81	31	296
Turizm Geliştirme Kooperatifi	16	8	7	10	5	11	20	29	40	14	160
Su Ürünleri Kooperatifi	15	8	11	10	17	10	6	11	10	7	105
Tüketim Kooperatifi	1	2	8	7	5	9	10	14	7	7	70
Eğitim/Araştırma ve Geliştirme Kooperatifi	2	6	9	6	3	9	8	8	5	6	62
Deniz Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	—	3	3	3	2	3	5	—	2	—	21
Hizmet Kooperatifi	—	—	1	3	1	3	3	9	16	5	41
Site İşletme Kooperatifi	3	3	1	7	—	2	—	—	2	—	18
Danışmanlık Kooperatifi	—	—	—	1	—	2	—	—	3	—	6
Temin Tevzi Kooperatifi	2	6	2	3	2	1	5	4	3	—	28
Tütün Satış Tarım Kooperatifi	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Enerji Kooperatifi	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	4
Esnaf Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifi	10	9	7	15	17	—	3	2	2	—	65
Küçük Sanat Kooperatifi	—	1	1	1	—	—	—	1	2	—	6
Yardımlaşma Kooperatifi	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Sigorta Kooperatifi	—	1	—	2	1	—	—	1	—	—	5
Tedarik Kooperatifi	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Sağlık Hizmetleri Kooperatifi	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Tarım Satış Kooperatifi	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	6
Yayıncılık Kooperatifi	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Birlikler	38	8	11	17	8	12	10	10	4	2	120



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

2012-2021 döneminde en çok kurulan kooperatifler sırasıyla, konut yapı (4.258), tarımsal kalkınma (1.272), işletme kooperatifi (1.071) ve motorlu taşıyıcılar (952) kooperatifleridir. Türkiye’de mevcut kooperatiflerin dağılımında bu kooperatiflerin ilk dört sırayı aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla, anılan dönemde kooperatifçilik sektörünün sayısal gelişimi ülkenin mevcut kooperatifçilik yapısı ile uyumludur. Bununla birlikte, aynı dönemde sayısal artışın en fazla olduğu alan işletme kooperatifleridir. 2012-2020 döneminde işletme kooperatiflerinin sayısında yaşanan yıllık artış oranı %46,2’dir. Buradan, son yıllarda kurulan kooperatiflerin sayısal artışındaki başlıca etkenin işletme kooperatifleri olduğu görülmektedir. Bu durumun başlıca nedeni ise ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarındaki değişimin yanı sıra kamunun, yerel yönetimlerin ve uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşlarının desteklerin ile KOOP-DES kapsamında kadın kooperatiflerine verilen desteklerin (hibe vs.) pay sahibi olması olarak ifade edilebilir. Diğer şirket türlerinin sayısal gelişimi karşısında önemsiz miktarlar olsa da istatistikler kooperatif sektöründe bir canlanmaya işaret etmektedir. Bu canlanmanın asıl ilgi çekici tarafı ise tabandan gelen, alternatif bir ekonomik ve toplumsal örgütlenme modeli olarak artık görünür olan yeni kooperatifçilik hareketleridir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen kapanan kooperatif sayısındaki sayısal veriler bize önemli bir sorunun daha varlığını devam ettirdiğini göstermektedir.

2012 yılı “Uluslararası Kooperatifler Yılı” kapsamında Türkiye’de de kooperatifçiliğin teşvik edilmesi, geliştirilmesi ve devamlılık ekseninde önemli çalışmalar yapılmıştır. Kooperatiflerin Ticaret Bakanlığı bünyesinde teşkilatlanması amacıyla; kooperatifçiliğe ilişkin politika ve stratejileri belirleme, kooperatiflerin desteklenmesi yönünde projeler geliştirme faaliyetlerini yürütmek amacıyla Mülga Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nce 2012-2016 yılları arasında uygulanmak üzere Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (TÜKOSEP) hazırlanmıştır. Söz konusu Eylem Planı Cumhuriyet tarihinde kooperatifçilik politikalarının kararlaştırıldığı ilk kapsamlı vizyon çalışmasıdır ve bir yol haritası niteliğindedir. Bu planda belirtilen stratejik hedef ve faaliyetler arasında 3.7. numaralı “Kadınlarımızın girişimcilik kabiliyetlerinin arttırılması ve ekonomide bir aktör olarak yer almalarının sağlanması için kooperatifler çatısı altında örgütlenmeleri yönünde çalışmalarda bulunulacaktır.” eylemine yer verilmiştir. Bu eylemle birlikte kadınların kooperatif çatısı altında örgütlenmesinin teşvik edilmesi, çalışma üretme ve pazarlama imkânlarının arttırılması, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda çalışmalar yapılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kadın kooperatifleri ile ilgili alınacak tedbirlerden sorumlu kurumlar olarak belirlenmiştir.

Cumhurbaşkanlığı’nın 3 Ağustos 2018 tarihinde yayınladığı “100 Günlük İcraat Programı” ise Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın sorumluluğunda “kadın



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

kooperatiflerinin güçlendirilmesi, sürdürülebilirliklerinin sağlanması, kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve görünürlüklerinin arttırılması” hedefini işaret etmiştir.

31/5/2017 tarihinde 2019-2023 dönemini kapsayacak yeni bir Strateji Belgesinin hazırlanması için bu yönde çalışmalara başlanmasına karar verilmesi üzerine 29 Kasım 2018 tarihindeki Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı Dış Paydaş ve Kooperatifçilik Sorunları Çalıştayı’na ilgili tüm kurum ve kuruluşlar davet edilmiş;

- Kuruluş ve İşleyiş Süreçlerinin Kolaylaştırılması/Sağlıklı Veri Toplanması,
- İç ve Dış Denetimin Geliştirilmesi,
- Kooperatiflerin Finansmana Erişimini Kolaylaştırılması,
- Yasal Altyapının Güncelleştirilmesi,
- Kooperatifçiliğin Etkin Tanıtımı ve İmajının Güçlendirilmesi
- Profesyonel Yönetim Anlayışının Geliştirilmesi

başlıkları altında masalarda taraflarca tartışılmıştır.

10 Ocak 2019 tarih ve 27 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün ismi Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü olarak değişmiş olup, çalışmalar yeni Genel Müdürlük bünyesinde aksatılmaksızın devam etmiş, hedef ve eylemler tüm kooperatif merkez birliklerinin ve ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerine sunulmuş olup gelen görüşler değerlendirilerek 2019-2023 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı belge haline getirilmiştir.

Kooperatifçiliğin gelişmiş olduğu ülkelerin birçoğunda kooperatifler ile üst örgütlerin kurduğu, bazılarında mülkiyeti doğrudan kooperatiflere ait, yönetimlerinde kooperatiflerin olduğu kooperatif bankaları ve kredi birlikleri bulunmaktadır. Türkiye, Avrupa’da bankacılık alanında kooperatif modelinin olmadığı ender ülkelerden biridir. Ülkemizde, kamu bankaları kooperatiflerin uygun şartlarda krediye erişmesini sağlamaya çalışsa da piyasa rekabeti ve bankacılık düzenlemeleri nedeniyle bu amaçlarını yerine getirmede zorlanmaktadır. Geçmişte, kooperatif bankası modeli farklı dönemlerde talep edilmiş, ilgili mevzuat düzenlemesi için taslaklar bile hazırlanmışsa da konuyla ilgili somut bir adım atılmamıştır. Kooperatif bankası modeli bir kez daha kamuoyu ve tüm paydaşların gündemine taşınmalıdır.

Komisyonumuzca bu çalışmalar oldukça olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Ancak özellikle dezavantajlı gruplara yönelik bir kamu hizmeti sunan kooperatiflerin gerek mevzuat gerek yol gösterici eylemlerle profesyonel yönetimlere kavuşması ve bu sayede sürdürülebilir faaliyette bulunması elzemdir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

7.3. İsrafın Önlenmesi Açısından

Kooperatiflerin özellikle yapılan faaliyetin kamusal niteliği açısından gelişmeye ihtiyacı olması nedeniyle ortaya çıkan “*Sosyal Kooperatifçilik*” kavramı toplumda özellikle dezavantajlı gruplar olarak kabul edilen mülteciler, bağımlılar, yaşlılar, engelliler işsizler, kadınlar, gençler ve eski hükümlüler gibi durumda olan vatandaşların çalışma hayatına entegrasyonunun sağlanması amacıyla ortaya çıkmış bir sosyal girişim uygulamasıdır. Sosyal kooperatif kavramı, özellikle dezavantajlı grupların iş dünyasına kazandırılması, sosyal hizmetlerin gerçekleştirilme gibi ihtiyaçların karşılanması amacıyla yeni bir kooperatif türü olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyal kooperatif tanımını farklı bir kavram olarak tanımlayan ülkeler arasında ilk sıralarda İtalya yer almaktadır. 80’li yıllardan beri “*sosyal dayanışma*” adı altında faaliyetlerini sürdüren kooperatifler, 1991 yılında İtalya’da kabul edilen 381 no’lu yasa ile yasal statüsünü kazanmıştır. Yasal statüye sahip olmaları sosyal kooperatiflerin gelişmesine, daha kapsamlı iş birlikleri kurmasına ve bulundukları bölge halkının kalkınmasında katkı sağlamalarına hızla olanak vermiştir. Bütün bu nedenlerden dolayı, sosyal kooperatifçilik alanında İtalya’nın öncü bir role sahip olduğu bilinmektedir.

Sosyal kooperatifleri diğer kooperatif türlerinden ayıran asıl nokta “*kamu yararını*” temel amaç olarak görmeleridir. Ürettikleri her mal ve/veya hizmetin hedefi öncelikle kamu yararı olmaktadır. Aynı zamanda dezavantajlı bireylerin iş gücüne katılımı konusunda olan uzmanlıkları da diğer kooperatif türleri ile aralarında fark yaratmaktadır. Bu farklılık “*çalışanları*” hem hizmet sağlayıcısı hem de faydalanıcısı haline getirmeye yaramakta ve böylelikle asıl paydaş rolünün sahibi de çalışanlar olmaktadır. Sosyal kooperatiflerde, kamu yararı amacını gerçekleştirmek için yerel yönetimler, faydalanıcılar, çalışanlar gibi farklı bileşenler bir arada hareket etmektedir. Kamu yararı amacının desteklenmesi açısından, ortakların maddi katkıları oranında kar dağıtımı yerine, sosyal kooperatiflerde sınırlı kar dağıtımı yapıldığı ya da hiç kar dağıtımı yapılmadığı görülmektedir.

Türkiye’de eğitim, sağlık, kadın girişimciliği gibi farklı alanlarda kooperatifler bulunmasına rağmen genel “*Kooperatif*” türü dışında “*Sosyal Kooperatif*” anlamında bir tanım ya da bu alana dair bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Sosyal kooperatiflere ilişkin ayrı bir düzenleme bulunmaması ya da farklı bir süreç yürütülmemesi alanda çeşitli zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrı bir tüzel kişilik olarak tanımlanmamasına rağmen Türkiye’de “*Sosyal Kooperatif*” tanımına uyan, çalışmalarını bu doğrultuda yürüten ve aslında kendisini “*Sosyal Kooperatif*” olarak tanımlayan birçok örnek bulunmaktadır. Bu kuruluşlar yaşadıkları zorluklar ve sahip oldukları farklılıklar nedeniyle de mevcut “*Kooperatif*” tanımından farklı olarak, “*Sosyal Kooperatif*” alanında da yeni ve özel düzenlemeler yapılabilmesi adına savunuculuk ve farkındalık yaratma çalışmaları düzenlemekte, yine bu konu ile ilgili Ticaret Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürütmektedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

Sosyal kooperatifler kamu ve özel sektörün tek başına çözüm üretemediği veya çözüm üretmekte yetersiz kaldığı özellikle sosyal, sağlık, eğitim ve çevre hizmetlerinin sağlanmasında ve dezavantajlı grupların iş gücüne katılımının desteklenmesi gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Sosyal kooperatifler, sosyal fayda yaratma hedefi ile kâr amacı güden şirketlerin girişimci ruhunu bir araya getirmesi bakımından ön plana çıkmaktadır. Sosyal kooperatifler, öncelikli amaçları olarak kamu yararı misyonunu açıkça tanımlamakta ve bu misyonu doğrudan kamu yararı için mal ve hizmetlerin üretimiyle gerçekleştirmektedir. Çoğu sosyal kooperatif, kısmi veya tüm ortaklığının çalışanlarına ait olmasını teşvik etmektedir. Bazı devletlerin ulusal yasaları ise sosyal kooperatiflerin ortakları arasında hizmet faydalanıcılarının, kamu yetkililerinin veya gönüllü çalışanların bulunmasını zorunlu tutmaktadır.

Sosyal ekonomi alanında faaliyet gösteren ve ülkelerin kalkınma gündemine katkıda bulunan sosyal kooperatifler, bir sosyal girişimcilik modeli olarak birçok AB ülkesinde yasal mevzuat kapsamında tanınmış ve yaygınlaşmıştır. Dünyada sosyal kooperatifçilik modelinin gelişmesinin bir yansıması olarak Türkiye’de de sosyal kooperatiflerin alternatif bir örgütlenme modeli olarak kabul edilmeye başladığı görülmektedir. Sosyal kooperatif modeli hakkında farkındalık yaratılması ve sosyal kooperatiflerin ayrı bir tüzel kişilik olarak tanınması ve yasal mevzuat çerçevesinde düzenlenmesi yönünde yapılan çalışmalar ve kurulan işbirlikleri ön plana çıkmaktadır.

İtalya’da 381 numaralı yasa sosyal kooperatifleri çalışma alanlarına göre ikiye ayırmaktadır. A tipi sosyal kooperatifler, sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık hizmetlerini yürütmektedir. B tipi sosyal kooperatifler, dezavantajlı bireylerin tarım, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde istihdamını sağlama odaklı çalışmalar yürütmektedir. B tipi sosyal kooperatiflerde, dezavantajlı bireylerin çalışanların en az yüzde 30’unu oluşturmaları yasa kapsamında zorunlu hale getirilmiştir. A tipi sosyal kooperatiflerde ise bu tür bir yasal zorunluluk bulunmamaktadır. Sosyal kooperatiflerin yasal bir statü kazanması İtalya’da modelin yaygınlaşmasına, sundukları hizmet kalitesinin artmasına ve özellikle yerel yönetimlerle işbirliği kurmalarına olanak sağlamıştır. Zaman içerisinde küçük-orta boyutta finansal işletmeler haline gelen sosyal kooperatifler kuruldukları bölgelerde yerel kalkınmayı desteklemekteler.

Sosyal kooperatifçilik modeli 1990’lı yıllardan bu yana AB üyesi olan birçok ülkede yaygınlaşmaktadır. İspanya, Fransa, Portekiz, Yunanistan, Macaristan, Polonya, Hırvatistan ve Çekya örneklerinde sosyoekonomik olarak dezavantajlı kabul edilen bireylerin iş gücü piyasasına katılımı, sosyal kooperatifçiliğin odaklandığı alanlar arasında öne çıkmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

TABLO 1: AB ÜLKELERİNDE SOSYAL KOOPERATİFÇİLİK ¹⁴				
Ülke	Yasal Statü	Sosyal Kooperatif Sayısı	Yasa ve Yılı	Faaliyetler
İtalya	Sosyal kooperatif	11.264 (2013)	381/1991 No.lu yasa	A tipi: Sosyal hizmetler B tipi: İş gücü entegrasyonu
Portekiz	Sosyal dayanışma kooperatifleri	108 (2014)	51/1996 No.lu Kooperatifler Kanunu; 7/1998 No.lu Kanun Hükmünde Kararname	Dezavantajlı bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonu
İspanya	Sosyal kooperatif toplulukları, iş gücü entegrasyonu kooperatif toplulukları	566 (2009)	27/1999 No.lu yasa; 12 özerk bölgede bölgesel yasalar (1993-2003)	Sağlık, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlarda destekleyici hizmetlerin sağlanması; iş gücü entegrasyonu
Yunanistan	Sosyal kooperatif	540 (2014)	2716/1999 No.lu yasa çerçevesinde Sosyal Kooperatif; 4019/2011 No.lu yasa çerçevesinde Sosyal Kooperatif Girişimleri	İş gücü entegrasyonu; sosyal hizmetler, kamu yararı veya yerel kalkınmayı ilgilendiren çeşitli hizmetlerin sağlanması
Fransa	Ortak fayda kooperatifleri	266 (2012)	2001 Yasası	Kamu yararı için çeşitli mal ve hizmetlerin sağlanması
Macaristan	Sosyal kooperatif	490 (2013)	2006 X yasası çerçevesinde Sosyal Kooperatifler	Dezavantajlı bireyler için iş imkanları yaratılmasının yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların giderilmesi
Polonya	Sosyal kooperatif	900 (2014)	2006 yasası çerçevesinde Sosyal Kooperatifler	Dezavantajlı bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonu
Hırvatistan	Sosyal kooperatif		OG 34/2011, 125/2013 No.lu yasa çerçevesinde Sosyal Kooperatif	Dezavantajlı bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonu
Çek Cumhuriyeti	Sosyal kooperatif		90/2012 No.lu Ticari Şirketler yasası çerçevesinde Sosyal Kooperatifler	İş gücü entegrasyonu; sosyal hizmetler, sağlık, eğitim, barınma, sürdürülebilir kalkınma

Ticaret Bakanlığı tarafından ortaya konulan ve ülkemizde eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin sunumu ile dezavantajlı grupların çalışma hayatına entegrasyonunu sağlayan sosyal kooperatif modeline ilişkin farkındalığın artırılması ve sosyal kooperatifçiliğin desteklenmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amaçları doğrultusunda yapılan “Sosyal Kooperatif” tanımı, Uluslararası Sanayi ve Hizmet Kooperatifleri Örgütü’nün (CICOPA) tanımı ile uyumludur ve İtalya’da ortaya çıkmış olan A ve B tipi sosyal kooperatif modeli yaklaşımına yakındır.

Sosyal kooperatifler;

- Kamu yararını hedefler ve kâr amacı gütmeme,
 - Katılımı ve yönetimi demokratik esaslara dayanma,
 - Dezavantajlı kimselere yönelik faaliyette bulunma ve sosyal hizmet sunumu sağlama,
 - Sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yenilikçi çözümler getirme,
 - Gerçekleştirdiği faaliyetler ile dezavantajlı kişi ve grupları istihdam etme,
 - Gönüllü ve geçici üyelik gibi esnek bağlanma biçimlerine sahip olma,
 - Ortaklığa/üyelğe kabul ve ayrılma prosedürleri,
 - Çok paydaşlı yönetim anlayışı ile hareket ederken aynı zamanda üyelikte ve yönetimde çalışanlarının sayısının çoğunlukta olması,
- gibi özellikleriyle diğer kooperatiflerden ayrılmaktadırlar.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Sosyal kooperatiften elde edilen kâr ise;

- Toplum yararına etkinlikler düzenleyerek,
 - Yeni yatırımlar yapılır ve yeni işler yaratılarak,
 - Ortaklara / üyelere yenilikçi hizmetler sağlayarak,
 - Sosyal ve kültürel faaliyetler düzenleyerek,
- harcanmaktadır.

Sosyal kooperatiflere dair uluslararası literatür ve çeşitli ülkelerin mevzuatları ile uygulama örnekleri, sosyal kooperatifçiliğin belirli tür kooperatifleri içeren, sınırları kesin hatlarla çizilmiş bir alan olmadığını göstermektedir. Bu konudaki en önemli yanılsamaların başında, faaliyet amaçlarına, ortaklık yapılarına ve kar dağıtımına bakılmaksızın, tüm sağlık, eğitim, çocuk, engelli ve yaşlı bakım ile kadın kooperatiflerinin sosyal kooperatif olarak algılanmasıdır. Kamu yararını temel amaç olarak gören, kamunun ortak yararına yönelik mal ve hizmet üretiminde bulunan ve/veya faaliyetleri için dezavantajlı kişi ve grupları istihdam eden, elde ettikleri kârı ortaklarına ya hiç dağıtmayan ya da sınırlı surette dağıtan, çok paydaşlı yönetim anlayışı ile hareket ederken aynı zamanda ortaklıkta ve yönetimde dezavantajlı kişilerin ağırlığı olan kooperatif türlerinin sosyal kooperatif kapsamında kabul edilmesi uygun olacaktır.

Avrupa örnekleri incelendiğinde; sosyal kooperatiflerin açık bir şekilde kamu yararı gözettiği, kamu yararı gözetmeyi açık bir şekilde temel görev olarak benimsediği, bu görev doğrultusunda kamu yararına mal ve hizmet ürettikleri, sosyal kooperatiflerin temel hedeflerinden biri olan işgücüne uyum, üretilen mal ve hizmetin niteliği ne olursa olsun kamu yararına yapılan bir hizmet olarak addedildiği görülmektedir. Bu nedenle sosyal kooperatiflere bazı kamu ihalelerine girebilme noktasında öncelik tanınmaktadır. Örneğin İtalya'nın belli bölgelerinde 200 Bin Euro'nun altı bedelli ihalelere sadece sosyal kooperatifler katılabilmektedir. Ödenekler ise merkezi idare tarafında yerel yönetimlere aktarılmakta, yerel yönetimler ise ihaleler aracılığı ile bu fonları kullanabilmektedir. Torino'da tüm şehrin kâğıt toplama ve pazaryerlerinin temizlik işinin, çalışanlarının eski mahkûmlardan oluşan bir sosyal kooperatif tarafından ihale ile alındığı bilinmektedir.

Kooperatiflerin dördüncü ilkesi olan özerklik ve bağımsızlık ile paralel olarak sosyal kooperatifler devlet dışı aktör ya da üçüncü sektör olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, devletten herhangi bir teşvik alıyor veya bir kamu kurumunun kooperatife ortaklığı söz konusu olsa dahi aldıkları kararlar ve uygulama açısından kamu sektöründen bağımsız bir şekilde hareket edebilmektedir.

Sosyal kooperatifler çok-paydaşlı yönetim yapısına sahip olmalarından dolayı farklı paydaş ve ortakların demokratik bir şekilde katılımı ile yönetilmektedir. Bu değer sosyal kooperatiflerin etkin bir şekilde kamu yararına hizmet sağlamaları amacıyla katılımcı yönetim



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ve demokratik gelişme süreçlerinin güçlenmesini de teşvik etmektedir. Burada çalışan-işçi ortaklarının temsiliyeti esas tutulmakta ve özellikle iş entegrasyonunu sağlamak amacıyla dezavantajlı işçi grupların da yönetim yapısına etkin bir şekilde dâhil edilmesi teşvik edilmektedir. Toplumun tüm kesimlerinin işgücüne entegrasyonunun sağlanması için, kooperatif işletmelerinin ekonomik boyutu düşünülerek ve olası emek suiistimalini önlemek adına, tüm iş gücünün %30-50'sinin dezavantajlı çalışan gruplarından oluşması gerekmektedir. Sosyal kooperatifler ortaklarına kâr payı dağıtmamakta veya kâr payı dağıtımını sınırlamakta ve elde edilen kâr payını ortaklarının yararına olan işler için harcamaktadır. Her iki koşulda da kooperatiflerin; *“Ortaklar gelir fazlasını, muhtemelen ‘en azından bir kısmı taksim olunamaz kaynaklar’ oluşturma yoluyla kooperatiflerini geliştirme, kooperatifle yapmış oldukları işlemlerle orantılı olarak ortaklarına kâr sağlama ve ortaklarca onaylanan diğer faaliyetlere destek olma gibi amaçların biri ya da tamamı için ayırırlar.”* ilkesi ile uyumludur. Bu değer sosyal kooperatiflerin kamu yararı gözetme ilkesini de pekiştirmektedir.

Anayasamızın 171. maddesi, Devletten kooperatifçiliğin gelişmesini sağlamak için tedbirler almasını şart koşmaktadır. Buna göre, Ticaret Bakanlığı'na 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu gibi yasal düzenlemeler çerçevesinde kooperatifçilik geliştirme görevi verilmiştir. Özellikle son birkaç yılda (mültecilerin Türkiye'ye gelmesiyle ortaya çıkan sorunların etkisiyle) halka açık projeler, sosyal kooperatifler gibi yeni istihdam alanlarının yaratılması, girişimcilik ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi, gelir, sosyal sermayenin artırılması, gelirlerin adil dağıtılması ve yoksulluğun azaltılması gibi ekonomik ve sosyal işlevleri destekleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Ülkemiz açısından bakıldığında, yarı kamusal hizmetlerin sunumu yönünden devlet tarafından sağlanan hizmetlerin niteliğinin ve coğrafi dağılımının günden güne geliştiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu alanlarda faaliyette bulunan kooperatiflerin kar amacı güdüp gütmediklerine göre sosyal yönleri kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Bununla birlikte kadınların istihdam oranının düşüklüğü ve bölgesel kalkınma farklılıkları nedenlerinden ötürü işçi ve kadın kooperatiflerinin sosyal yönlerinin tespiti daha fazla dikkat gerektirmektedir. Bu kooperatiflerin faaliyette bulundukları bölge, ortaklarının ekonomik durumları, istihdam politikalarına etkileri gibi konular göz önünde bulundurulmalıdır.

Kadın, engelli, mülteci, eski hükümlü, işini kaybetmiş kimselerin istihdam edilmesi, şiddet görmüş, korunmasız ve sosyal güvenceden yoksun kadınlara mesleki eğitim verilmesi, istihdam sağlanması ve diğer temel becerilerin kazandırılması, öksüz ve yetimler ile bakıma muhtaç yaşlı ve engellilere yönelik karşılıksız bakım hizmeti verilmesi doğrudan kamu yararına yönelik faaliyetlere örnektir. Bu türden faaliyetler, faaliyeti yürütenlerin amaçları ne olursa olsun önemli ölçüde kamu yararı sağlamaktadır. Zira bu faaliyetlerin yürütülmesi esasen devletin sorumluluğundadır ve vergilerle finanse edilmesi gerekmektedir. Bu itibarla, yürüttüğü faaliyette, dezavantajlı gruplara dâhil kimselere ve korunmasız, sosyal güvenceden yoksun



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

kadınlara önemli ölçüde istihdam fırsatı sağlayan, kârını dağıtmayan ve bu hususlara ana sözleşmesinde yer veren bir kooperatif, sosyal kooperatif olarak nitelendirilmelidir. Bu açıdan sosyal kooperatifler kuruluşundan itibaren desteklenmeli, faaliyetinin devamı ve ekonomik sürdürülebilirlik anlamında desteklenerek bu durum yasal güvence altına alınmalıdır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca bakanlıklarca kaydı tutulan ancak faaliyetleri bir kamu hizmeti olup ortakları ya da çalışanları dezavantajlı grup üyesi olan ve kendilerini sosyal kooperatif olarak addeden kooperatiflerin yeni yapılacak düzenlemelerle “sosyal kooperatif” olarak dönüşümünün sağlanması gerekmektedir.

Dilekçe Komisyonunun 24-25 Haziran 2021 tarihlerinde Diyarbakır İli Kayapınar İlçesi pilot olarak belirlenen pazaryerlerinde bulunan pazaryeri organik atıkların gönüllülük esaslı çalışanlar ve ilçe belediye personelinin bir araya gelmesiyle yerinde ayrıştırıldığı, kullanılmayacak durumda olanların toplanarak kompost gübreye dönüştürülmek üzere “Kompost Serim Alanı”na götürüldüğü, sağlam durumda olanların ise çalışanlarını kadınların (bir kısmı geçici koruma altındaki mülteci ve kadın sığınma evinde kalan) oluşturduğu Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’nce konserve /paketli ürün ya da sıcak yemeğe dönüştürüldüğü “Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi” bu anlamda örnek bir sosyal kooperatif modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kendilerini B tipi sosyal kooperatif olarak addeden Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi esas olarak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı olarak hareket eden, anasözleşmelerinde kâr payı almayacağını taahhüt eden 22 kurucu ortağı ile istihdam ve entegrasyon sağlayarak yerel kalkınmayı güçlendirmek adına kurulan bir kooperatiftir. “Kayapınar Belediyesi Başkanlığı” ile “Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi” işbirliği ile yürütülen projenin ülke sathında yaygınlaştırılması, gıda israfının önlenmesi ve dezavantajlı grupların istihdam edilerek desteklenmesi noktasında önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere atık yönetimi, atığın oluşumunun önlenmesi, kaynağında azaltılması, yeniden kullanılması, özelliğine ve türüne göre ayrılması, biriktirilmesi, toplanması, geçici depolanması, taşınması, ara depolanması, geri dönüşümü, enerji geri kazanımı dâhil geri kazanılması, bertarafı, bertaraf işlemleri sonrası izlenmesi, kontrolü ve denetimi faaliyetlerini, kapsamaktadır. Atıkların “Atık Hiyerarşisine” göre kaynağında önlenmesi ve azaltılması esastır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU



Kaynak: <https://zerowasteeurope.eu/2019/05/a-zero-waste-hierarchy-for-europe/>

Reddetme/Yeniden Düşünme/Yeniden Tasarlama: İsrafi önleme sıfır atık hiyerarşisinin ilk seviyesidir ve atık üretimini durdurmakla ilgili her türlü faaliyeti kapsar.

Atık önleme, hem niteliksel hem de niceliksel şekilde olabilir. Tehlikeli madde içeren bir ürün yerine, daha az tehlikeli madde içeren bir alternatif seçtiğinizde, atık miktarını olmasa da atığın kirlетici potansiyelini azaltarak önleme yapmış olursunuz.

Kaynak kullanımını ve israfı önlemek için ihtiyacınız olmayan şeyleri reddedin, üretim ve tüketim şeklinizi değiştirin. Bu pratiğin ilk aşaması düşünmek, gerekli değil ise tüketmemek, gerçekten ihtiyaç duyulup duyulmadığını, ürünün kullanım ömrünün sonunda geri dönüştürülebilir olup olmadığını sorgulamak, ürün etiketlerinin okunup, doğaya etkisi olup olmadığını araştırmaktır. Ayrıca atık oluşturmayacak şekilde ürünlerin ve ambalajların tasarlanması gerekir.

Sıfır atık felsefesine uygun atık yönetimi için bir ürünü ihtiyaçtan fazla tüketmemek gerekmektedir. Bu en önemli basamaktır, çünkü bir malzeme atık haline gelmeden önce daha kolay yönetilebilir.

2. Azaltma/Yeniden Kullanma: Hiyerarşinin ikinci seviyesi olan azaltma ve yeniden kullanma, sıfır atık hiyerarşisinin bir sonraki seviyesini temsil eder. Miktarı, toksisiteyi ve ekolojik ayak izini en aza indirmeyi ve atık olmayan ürün veya bileşenlerin tasarlandıkları aynı amaç için tekrar kullanmayı hedeflemektir. Atıklarımızı azaltmak ve yeniden kullanım yoluyla öğeleri mümkün olduğu kadar uzun süre kullanımda tutmamızı sağlayarak başarılabilir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Azaltım, Birleşmiş Milletler'in 6. IPCC Raporu'ndan çıkan en önemli maddeydi. Çevre ve iklim değişikliğiyle baş etmenin en etkili yolu tek tek bireylerden bütün sektörler kadar herkes için "azaltmak" olmalıdır. Azaltmak, sıfır atık sisteminde atık olabilecek maddelerin kullanımının minimum seviyeye indirilmesi olarak ifade edilebilir. Tek kullanımlık plastik poşet yerine bez çanta kullanmak bu duruma örnek teşkil eder.

3. Yeniden Kullanıma Hazırlama/Tamir Etme/Yenileme: Sıfır Atık hiyerarşisinin üçüncü düzeyi, yeniden kullanıma hazırlık, atık haline gelen ürünlerin yeniden ürün haline gelmeleri için kullanım ömrünün uzatılması, temizlenmesi, tamir edilmesi, onarılması ve yenilenmesini içerir.

4. Geri Dönüştürme/Kompost/Biyometanizasyon: Hiyerarşinin dördüncü seviyesi, malzemeleri sürdürülebilir kaynak yönetiminde tutmak için son seçeneğin ne olması gerektiğiyle, yani ayrı toplanan atıkları yüksek kaliteli ikincil hammaddelere dönüştürmekle ilgilidir.

Geri dönüşüm kalitesi ve kapasitesinin artırılması için öncelikle etkin kaynakta ayırma metodolojisinin uygulanması gerekmektedir

Geri dönüştürme aşamasında bir malzemenin özgün ve orijinal yapısı değiştirilmeden formu değiştirilir. Kullanılmış atık bir plastikten elyaf elde etmek bu duruma örnektir. İleri dönüşüm ise atığı üretim amacının dışında dönüştürülerek farklı bir amaç için kullanılmasını sağlamaktır.

5. Maddesel Geri Kazanım: Yüksek ayrı toplama oranlarına sahip sistemlerde karışık atıklarla ilgili maddesel geri kazanım ve biyolojik işlemlerin uygulanması gerekir. Maddesel geri kazanımı, karışık atıklardan değerli malzemelerin çıkarılmasıdır.

Bu anlayışta atık hükmünde geri dönüşüme uygun olmayan maddelere işlemden geçirilerek bambaşka bir özellik kazandırılır.

6. Yakma: Sıfır atık hiyerarşisinde, sıfır atık hareketine geçişi engelleyen, kaynakları yok eden seçenekler kabul edilmemektedir. Oksijenli veya oksijensiz karışık atıkların her türlü yanması veya birlikte yakılması bu kapsamda yer almaktadır ve sıfır atık hareketinde yer almaz.

7. Düzenli Depolama: Atıkların düzenli depolama ile bertarafını ifade eder. Bu basamak, yeniden kullanılamayan, geri dönüştürülemeyen veya yeniden işlenemeyen atıkların gönderildiği son seçenek olmalıdır. Gelecek için hedef, bu şekilde bertaraf edilen atık miktarının sıfıra doğru gittiğini görmektir. Bu seviye aynı zamanda mevcut düzenli depolama sahalarının güvenli yönetimini ifade eder. Sıfır atıkta son seçenek olarak görülmelidir.

Gıda israfı ise atık yönetiminde en çok karşılaşılan israf türlerinden birisi olarak karşımızda durmaktadır. Milyonlarca insan açlıkla mücadele ederken gıda israfının önemi hayatımızın her alanında güç geçtikçe artmaktadır. Üretimden depolama ve taşımaya, restoranlardan otellere, marketlerden evlere kadar hayatımızın her alanında israfı karşı karşıya kalınmaktadır. Gıdaların nasıl taşınacağına, saklanmasına, pişirilmesine ve tüketilmesine uygun



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

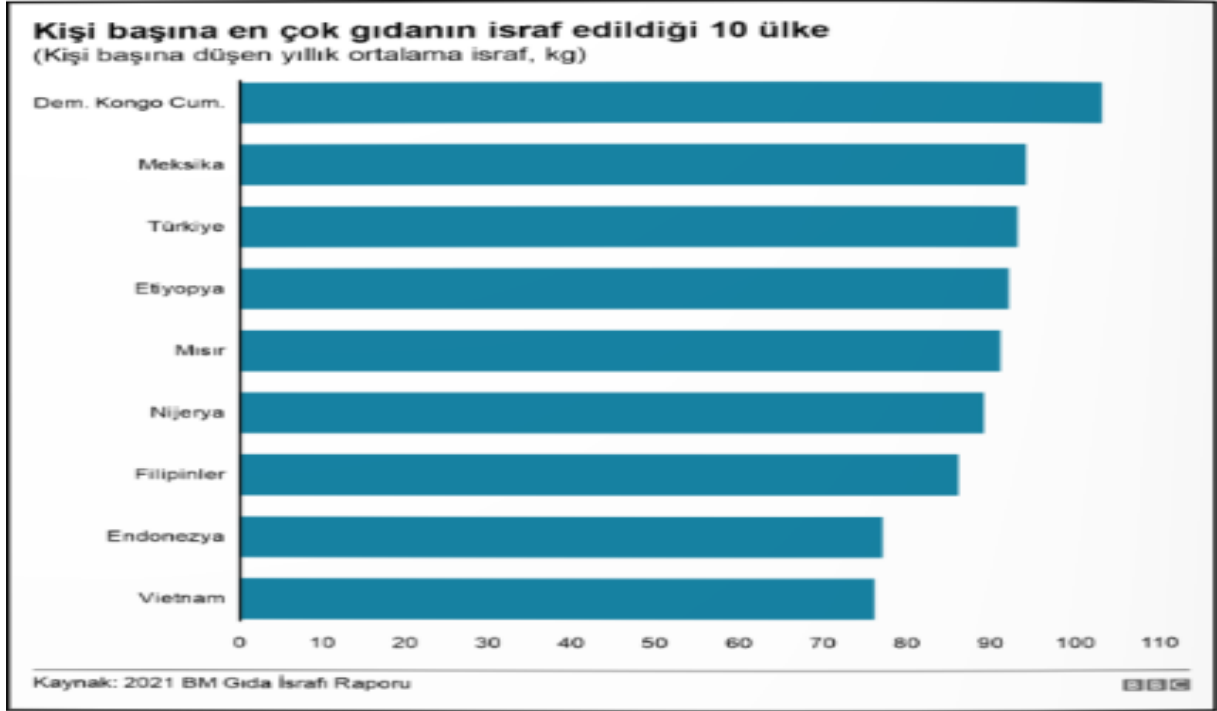
planlar hazırlanmadığı için milyonlarca gıda çöpe gitmektedir. Tarladan tedarik zincirlerine, satış noktalarından evlere, hemen her koşulda üretilen gıdanın boşa gitmesi, yok olması veya tüketilmeyecek duruma gelmesiyle birlikte gıda israfı oluşmaktadır. Dünyada her yıl, insanların tüketimi için üretilen gıdaların yaklaşık üçte biri, yani yaklaşık 1,3 milyar ton gıda, israf edilmektedir. Özellikle meyve sebze ve tahıl, en çok israf edilen gıda türleridir. Gıda israfı aynı zamanda su, toprak, enerji, emek ve sermaye gibi kaynakların da israfı anlamına gelmektedir. Bu yönüyle iklim krizinin de nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Ekonomik altyapının yetersizliği, yanlış tarım ve gıda politikaları, yetersiz teknolojik donanım gibi pek çok unsur, gıda israfında belirleyici rol oynamaktadır. Üretim noktalarından toplanan gıdaların uygun koşullar altında ve en kısa sürede tüketiciye ulaştırılması hedeflenirken hasat tekniklerinden depolama ve soğutma yöntemlerine, taşımadan gıdanın nüfusa orantılı şekilde dağıtılmasına kadar, tedarik zincirinin her aşamasında kayıplar yaşanmaktadır.

Gıda israfının neredeyse yarısı, bireysel faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Tarladan sofraya geliş sürecinde miktarı gitgide azalan gıda, insanların satın alma ve tüketim alışkanlıkları nedeniyle israfın son aşamasına ulaşır. Birleşmiş Milletler Çevre Programı 2021 Gıda İsrafı Endeksi Raporu verilerine göre Türkiye'de hane içindeki tüketime bağlı gıda israfı her yıl 7,7 milyon tonu bulmaktadır. Bu da yıllık kişi başı gıda israfının 93 kg civarında olduğu anlamına gelmektedir. Endüstriyel gıda israfı da hesaba katıldığında Türkiye'deki gıda israfı 18 milyon tona ulaşmaktadır. Rapora göre dünya genelinde her yıl toplam 931 milyon ton gıda israf edilirken Türkiye kişi başına en çok gıda israfı yapılan ülkeler arasında 3. sırada yer almaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU



Topraktan Toprağa Biyobozunur Atık Projesi'ne ilham olan pazaryeri atıkları konusu gıda israfının en önemli kalemlerinden sayılabilecek sebze ve meyve atıkları sorununa işaret etmektedir.

Gerek ilgili bakanlıklar gerekse Türkiye Belediyeler Birliği'nin raporlarına göre atık yönetimi günümüz kentlerinin en önemli çalışma alanlarından birini teşkil etmektedir. Ülkemizde 5393, 5216 ve 2872 sayılı Kanunlar uyarınca katı atıkların yönetimi ile ilgili pek çok yetki ve sorumluluk belediyelere tanımlanmıştır. Ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre 1391 belediye bulunmaktadır. Ülkemizde 30 büyükşehir belediyesi bulunup bu illerde toplam 519 büyükşehir ilçe belediyesi bulunmaktadır. 5216 sayılı Kanun uyarınca büyükşehirlerde pazar yerlerinin yönetimi büyükşehir ilçe belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanına girmektedir. Ülke nüfusunun % 95'i belediye sınırları içerisinde yaşamaktadır. Belediyeler çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık hizmetlerini yürütmekten sorumludur. Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfusa oranı % 99'dur. Bu bağlamda, TÜİK verilerine göre ülkemizde 2020 yılında 32,34 milyon ton belediye atığı oluşmuştur. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği 2021 yılı verilerine göre belediye atıklarının yaklaşık %27,2'si ekonomiye kazandırılmakta, %59,6'sı ise düzenli depolama tesislerinde depolanarak bertaraf edilmektedir. Bu atıkların haricinde kentlerde oluşan belediye atıklarının %50,34'ü organik nitelikli mutfak, gıda veya park-bahçe atıklarından oluşmaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

Belediye atıklarının yaklaşık %15'i geri dönüşüm yoluyla ekonomiye geri kazandırılmaktadır. Geri dönüşebilen atıklar, belediye atıklarının %20'sine tekabül etmektedir. Bu atıkların haricinde, kentlerde oluşan evsel nitelikli katı atıkların %55-60 kadarı organik nitelikli mutfak veya gıda atıklarından oluşmaktadır.

Türkiye Belediyeler Birliği'nin Alt Komisyonumuza sunduğu rapor incelendiğinde 519 büyükşehir ilçe belediyesinden 271'inin (Büyükşehir ilçelerinin %52'sine tekabül etmektedir.) verilerine göre 9 ilçenin pazaryeri atık verisi tutmadığı, 249 belediyenin ise aylık ortalama 49 ton atık çıkarttığı tespit edilmiştir. Bir yılda çıkan atık tutarı ise 146.273 tondur. Haller ve pazaryerlerinden kaynaklanan organik atıkların hangi yöntemlerle bertaraf edildiği sorusuna belediyelerin 17'si kaynağında ayrı toplayarak kompostlama, 5'i biyogaz, 174'ü düzenli depolama, 62'si ise diğer yöntemler yanıtını vermiştir. Bertaraf türlerinin belediyelerdeki dağılımını gösterir grafik aşağıda yer almaktadır.



Grafikten de anlaşılacağı üzere hali hazırda hal ve pazaryeri atıklarının büyük bir çoğunluğu düzenli depolama sahalarında bertaraf edilmektedir. Ancak belediyelerimizin pek çoğunun düzenli depolama tesislerinde oluşan depo gazının enerji üretiminde kullanılması için tesisler kurulduğunu unutmamak gerekir. 64 belediyede hal ve pazaryeri atıklarının değerlendirilmesine yönelik projeler, çalışmalar veya girişimler bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu veriler istatistikî anlamda net bir Türkiye atık yönetimi fotoğrafı değildir.

Türkiye'de gerek yiyecek içecek sektörü gerek devlet kurumları ve gerekse sivil toplum kuruluşları üzerinde genel durum değerlendirmesi yapıldığında, gıda atıklarına yönelik farkındalık çalışmalarında oldukça ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Ancak küresel bir



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

problem olarak nitelendirilen gıda atıkları, her geçen gün daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Bu konuda oluşturulacak çözüm modeli öncelikli olarak önleyici ve azaltıcı faaliyetleri kapsamalıdır. Ancak bu faaliyetlerin uygulanabilmesi için genel bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılması adına üretici, tüketici ve tüm yiyecek içecek sektörü çalışanlarına bilgilendirici eğitimler düzenlenmesi gerekmektedir. Tüm bunlara rağmen özellikle restoran ve otellerin yoğun olduğu bölgelerde çöpe giden atıkların ekonomiye kazandırılması için çalışmalara devam edilmesi elzemdir. 2022 yılında Yem mevzuatında yapılan bir düzenleme ile israfa konu olan restoran ve yemekhane artıkları ile gıda amaçlı olmayan hayvanların (kürk hayvanları, ev ve süs hayvanları, laboratuvarlar hayvanları, hayvanat bahçeleri ve sirklerde barındırılan hayvanlar vb.) beslenmesinin önü açılmıştır. Bu konuda uygulama tebliği çalışmalarının dış görüşlere açıldığı, tebliğ ile israfa konu olan gıdaların yemde kullanılabilmesi için yem güvenilirliği şartlarına uygun olarak toplanmasının, tasnif edilmesinin, taşınmasının, işlenmesinin, ambalajlanmasının isteneceği ve bu işlemleri yapabilecek işletmelere ait şartların belirleneceği bilgisi Komisyonumuza sunulmuştur.

Servis aşamasında meydana gelen atıkların önüne geçebilmek için müşterileri bilgilendirme adına duyurular, uyarıcı tablo ve afişler, menülerde dikkat çekici yazılar ve görseller kullanılmalıdır. Tüm bu çalışmalara rağmen personel, zaman ve maliyet gerektiren bu uygulamalara yönelik, işletmelerden hayvanlar için mama olabilecek türde gıda atıklarının toplanması ve bu atıkların belirli yasal prosedürler izlenerek sosyal kooperatifler aracılığı ile daha uygun fiyatlarla piyasaya sunulması düşünülmelidir.

Kayapınar örneğinde olduğu gibi bu durum, hem dezavantajlı grupların istihdamına olanak sağlayacak hem de hayvan dostlarımızın daha uygun maliyetlerle en temel ihtiyaçlarından temel gıdaya erişimi konusunda örnek bir model olarak değerlendirilebilecektir. Ülkemizde bu tarz projeler genelde yerel yönetimlerce uygulanmaya çalışılmaktadır. Örneğin; Kepez Belediyesi, Bodrum Belediyesi, Beyoğlu Belediyesi Merkezefendi Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Bayındır Belediyesi gibi yerel yönetimler bu konuya ağırlık vererek projelerini hayata geçirmişlerdir. Burada sorumluluk belediyeler üzerinde kalmış durumdadır. Bu tarz işletmelerde ortaya çıkan ve gıda amaçlı olmayan hayvanlar (kürk hayvanları, ev ve süs hayvanları, laboratuvarlar hayvanları, hayvanat bahçeleri ve sirklerde barındırılan hayvanlar vb.) için kullanılabilir durumda olan atıkların toplanması, işlenmesi ve mamaya dönüştürülmesi sürecinin bir sosyal kooperatif modeli ile yapılması planlanmalıdır. Gönüllüler ve dezavantajlı grupların bu tarz projelere dâhil edilmesi daha uygun maliyetli ve uygun bir piyasa ortaya çıkaracak, gıda israfının da önlenmesinde bir kilometre taşı olacaktır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

8. SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde israf temelinde gıda kaybı sorununun boyutlarını ve karmaşıklığını çözmek için tek başına hareket eden herhangi bir kuruluşun çalışmaları yeterli olamayacağından, tüm oyuncuların ve sivil toplum kuruluşları ile sosyal kooperatiflerin işbirliği yapmasının etkili olacağı düşünülmektedir.

Farklı yanlarına rağmen, özel kişilerin kar maksimizasyonunu hedeflemeyen girişimleri ve yatırımları göz önünde tutulduğunda, kâr amacı gütmeyen sosyal kooperatifler ve sosyal girişimlerin atık yönetimi konusunda öncü olabilecekleri değerlendirilmektedir.

Bu tür kooperatifleri diğer kooperatiflerden ayıran en temel özellik, toplumsal yarar amacı doğrultusunda işlemleri ve kâr amacı gütmemeleridir. Yurt dışı uygulama örneklerinde çoğunlukla devlet tarafından desteklenen bu kuruluşlar; sosyal içirme ve dayanışma gibi değerlere uygun olarak, kamusal ihtiyaçlar ve toplumsal hedefler doğrultusunda hareket etmektedir. Özellikle İtalya ve İspanya başta olmak üzere pek çok ülkede; eğitim ve sağlık gibi yarı kamusal hizmetlerin sunumu, dezavantajlı grupların istihdamı, engelli, hasta, yaşlı ve çocuk bakım hizmetlerinin sunumu vb. faaliyetlerde sosyal kooperatifler önemli roller üstlenmektedir.

Sosyal kooperatifler vasıtasıyla, bölgesel kalkınma farklılıklarının ve işsizlik oranının azaltılması, çocuklar, hastalar, yaşlılar ve engelliler gibi bakıma muhtaç nüfusa sunulan hizmetin niteliğinin ve bu grupların yaşam kalitelerinin artırılması, bakıma muhtaç aile bireylerine bakmak için aktif işgücü dışına çıkmak zorunda kalan aile bireylerinin yeniden çalışma imkanına kavuşması, göçmenler, uzun süreli işsizler, engelliler, eski hükümlüler, eski bağımlılar, kırsal bölgelerdeki kadın ve gençler gibi dezavantajlı grupların çalışma hayatına yeniden entegre edilmeleri gibi olumlu sonuçlar elde edilmesi olanaklıdır. Ayrıca, hazırlanacak mevzuat sonucunda sosyal kooperatiflerin kurulmalarının teşvik edilmesi ve yaygınlaşmalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Ülkemiz açısından bakıldığında; engelli, hasta ve yaşlılara yönelik kamu tarafından sunulan sosyal hizmetlerin yetersiz kaldığı, bu nedenle sektörde hizmet veren pek çok özel kuruluş olduğu, ancak gerek ekonomik sebeplerle söz konusu kuruluşlara erişimin kısıtlı olması gerekse sunulan hizmetin kalitesizliği, suiistimaller yaşanması gibi sebeplerle aile bireyleri tarafından evde bakım verilmeye çalışıldığı; eğitim ve sağlık gibi yarı kamusal hizmetlerin yeterliliği açısından bölgesel farklılıklar bulunduğu, nicelik olarak yeterli hizmet sunulan bölgelerde dahi nitelik sorunları yaşandığı, özel sektör tarafından kâr amacı ile işletilen müesseselerde çoğunlukla sunulan hizmetin kalitesinin ikinci planda bırakıldığı bilinmektedir. Söz konusu sorunlar ile ilgili yurt dışı uygulama örnekleri sosyal kooperatifler aracılığı ile bu sorunların çözümünün mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal kooperatifler, yasa koyucu tarafından çok belirgin şekilde yalnızca toplumun genel yararı amacı doğrultusunda kurulabileceği öngörülen, kâr amacı gütmeyen, devlet



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

tarafından desteklenen özel kuruluşlardır. İtalyan Anayasasında yer alan eşitlik, sosyal içirme ve dayanışma gibi değerlere uygun olarak, karşılamayı amaçladıkları kamusal ihtiyaçlar veya ulaşmaya çalıştıkları toplumsal hedefler olan bu özel kuruluşlar temel olarak insani kaygılarla ve sosyal bütünleşme amacıyla hareket etmektedir. İtalyan kooperatifçileri; yasanın birinci maddesinde belirtilen ayırım doğrultusunda, sosyal hizmetler ile sağlık ve eğitim hizmetleri alanında faaliyet gösteren kooperatifleri A tipi sosyal kooperatifler, dezavantajlı kimse ve grupların tarım, sanayi, ticaret gibi sektörlerde kazançlı istihdamları konusunda muhtelif faaliyetlerde bulunan kooperatifleri ise B tipi sosyal kooperatifler olarak sınıflandırmaktadır.

Faaliyet amaçlarına, ortaklık yapılarına ve kâr dağıtımına bakılmaksızın, tüm işçi, sağlık, eğitim, çocuk bakım, engelli ve yaşlı bakım ile kadın kooperatiflerinin sosyal kooperatif olarak algılanması hatalı bir varsayım olacaktır. Toplumun genel yararını temel amaç olarak gören, kamunun ortak yararına yönelik mal ve hizmet üretiminde bulunan ve/veya faaliyetleri için dezavantajlı kişi ve grupları istihdam eden, elde ettikleri kârı ortaklarına ya hiç dağıtmayan ya da sınırlı surette dağıtan, çok paydaşlı yönetim anlayışı ile hareket ederken aynı zamanda ortaklıkta ve yönetimde dezavantajlı grupların ağırlığı olan kooperatif türlerinin sosyal kooperatif kapsamında kabul edilmesi uygun olacaktır.

Engelli, göçmen, eski hükümlü, uzun süreli işsiz kimselerin istihdam edilmesi, şiddet görmüş, korunmasız ve sosyal güvenceden yoksun kadınlara mesleki eğitim verilmesi, istihdam sağlanması ve diğer temel becerilerin kazandırılması, öksüz ve yetimler ile bakıma muhtaç yaşlı ve engellilere yönelik karşılıksız bakım hizmeti verilmesi doğrudan kamu yararına yönelik faaliyetlere örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu türden faaliyetler, önemli ölçüde toplumun genel yararını sağlamaktadır. Zira bu faaliyetlerin yürütülmesi esasen devletin sorumluluğundadır ve vergilerle finanse edilmesi gerekmektedir. Bu itibarla, yürüttüğü faaliyette, dezavantajlı gruplara dâhil kimselere ve korunmasız, sosyal güvenceden yoksun kadınlara önemli ölçüde istihdam fırsatı sağlayan ve bu hususa ana sözleşmesinde yer veren bir kooperatif, sosyal kooperatif olarak nitelendirilebilmektedir. Yine çocuk, yaşlı, hasta veya engelli bakımı konularında faaliyet yürüten kâr amacı gütmeyen bir kooperatifin, bu kategorilerdeki bakıma muhtaç kimselere, yani toplumun sosyal sorumluluğu altında bulunan kişilere hizmet sunması ve bu hususa ana sözleşmesinde yer vermesi halinde sosyal kooperatif tanımı kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu tür kooperatiflerin sosyal kooperatif kapsamına girip girmediğini tespit edebilmek için öncelikli olarak kooperatifin amacının toplumun genel yararı olup olmadığına bakılmalıdır. Kooperatifin amacının en önemli göstergesi ise sözleşmesinde kâr dağıtım mekanizmasına yer verip vermemesi olacaktır. Yukarıda belirtilen yarı kamusal hizmetlerde, kâr amacı gütmeksizin faaliyette bulunan yani kârı ortaklarına dağıtmak yerine faaliyetlerinin iyileştirilmesinde kullanan kooperatifler, hiç şüphesiz sosyal kooperatifler arasında yer almaktadır.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

Ülkemiz açısından bakıldığında, yarı kamusal hizmetlerin sunumu yönünden devlet tarafından sağlanan hizmetlerin niteliğinin ve coğrafi dağılımının günden güne geliştiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu alanlarda faaliyette bulunan kooperatiflerin kâr amacı güdüp gütmediklerine göre sosyal yönleri kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Bununla birlikte kadınların istihdam oranının düşüklüğü ve bölgesel kalkınma farklılıkları nedenlerinden ötürü işçi ve kadın kooperatiflerinin sosyal yönlerinin tespiti daha fazla dikkat gerektirmektedir. Bu kooperatiflerin faaliyette bulundukları bölge, ortaklarının ekonomik durumları, istihdam politikalarına etkileri gibi konular göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal kooperatif tanımına uyan kooperatifler, diğer üçüncü sektör kuruluşlarına nazaran, hizmetlerinden istifade eden kesimleri, kendi ayakları üzerinde durmaları konusunda daha fazla teşvik etmektedir. Edilgen şekilde hibe, yardım, bağış vs. kabul etmek yerine, etkin surette ekonomik sisteme katılan dezavantajlı kişilerin toplumla entegrasyonu daha kolay olacaktır. Yan kamusal hizmetlerin sunumu açısından bakıldığında da benzer şekilde; sunulan hizmet için kooperatifin faaliyetlerinin sürdürülmesi, iyileştirilmesi amacıyla belirli bir ücret alınması, yardımlara dayalı üçüncü sektör kuruluşlarının aksine, kooperatifin hizmet sunumuna odaklanmasına fırsat tanımaktadır. Bu itibarla sosyal kooperatifler; eğitim, sağlık, engelli-hasta-yaşlı-çocuk bakımı gibi sosyal hizmetlerin, kâr amacı gütmeyen, sürdürülebilir ve nitelikli şekilde sunulmasında, bölgesel kalkınma farklılıklarının kapatılması, yoksulluğun azaltılması, gelir ve fırsat eşitsizliğinin önlenmesi, kadınların işgücüne katılım oranının artırılması gibi konularda uzun dönemde kalıcı çözümler sağlama fırsatı sunmaktadır.

Sosyal kooperatiflerin ülkemizde gelişiminin önündeki en büyük engel, onları diğer kooperatif türlerinden ayıran bu kadar büyük yapısal ve işlevsel farklılıklarına rağmen, kuruluş işlemlerinin, ortaklık sistemlerinin, yönetim ve denetim mekanizmalarının, destekleme usullerinin aynı mevzuat hükümlerine tabi oluşudur. Sosyal kooperatifler aracılığı ile devletin sunmakla mükellef olduğu hizmetlerin yerine getirilmesi, dezavantajlı grupların istihdamı veya çalışma hayatına entegrasyonu, bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılması vb. sosyal hedeflere ulaşılması için yasal düzenlemelerin de buna uygun olması gerekmektedir.

Yerel yönetimlerle işbirlikleri yapılarak belediye-çiftçi dayanışmasının artırılması adına hal ve pazaryeri atıklarından kullanılmayacak durumda olanların onarıcı tarım uygulaması olan komposta dönüştürülerek bunun çiftçilere dağıtılması gübreye olan bağımlılığın yanında gelecekte önemi daha da artacak olan su ve iklim krizini önlemede kullanılan araçlardan birisi olabilecek niteliktedir. Ülkemizde mevcut kompost düzenlemeleri dikkate alındığında Kayapınar, Derince, Elmalı, Sultanbeyli ve Lâdik, Bodrum, Keçiören, Altındağ, Selçuklu, Pendik, Çubuk, Sarıçam, Beykoz, Mustafakemalpaşa, Seyhan, Yüreğir Fethiye Belediyeleri başta olmak üzere belediyelerimiz pazaryeri ve hal atıklarından kompost elde etme projelerine başlamış durumdadır. Ancak bazı belediyelerin ise ilgili bakanlıklardan bu projeler için kompost, kedi-köpek mama makinası veya malçlama makinesi gibi tarımsal ve



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

orman atıklarının geri kazandırılmasında kullanılan ekipman desteği talep ettikleri anlaşılmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus pazaryeri ve hal atıklarının toplam değerinin belli bir miktarın üstünde olduğu ve yeterli pazaryeri bulunan yerel yönetimler ile meteorolojik olarak güneşli gün ve sıcaklık miktarının fazla olduğu yerleşim yerlerindeki durumdur. Zira yapılacak projelerin belli bir miktarda maliyeti olmaktadır. Bu maliyetin karşılanabilmesi adına 100 bin nüfusun üstündeki belediyelerde pazaryeri ve hal atıklarının yerinde ayrıştırma yöntemi uygulanarak belediye-hal yönetimi ile hal ve pazaryeri esnafı işbirliği sağlanarak kullanılabilir durumdaki sebze meyvelerin sosyal kooperatifler vasıtasıyla toplanılması, kullanılabilir durumda olmayan atıkların ise güneşli gün sayısı fazla olan yerlerde kompost serim alanları oluşturularak kompost yöntemi ile komposta dönüştürülmesi, uygun olmayan yer ve zamanlarda ise kompost makineleri vasıtasıyla komposta dönüştürülmesi temininde kolaylık sağlanması önerilebilir. Ancak büyük çaplı kompost makinelerinin maliyetlerinin fazla olması ve küçük bütçeli yerel yönetimler ve sosyal kooperatiflerin buna erişiminde kolaylıklar sağlanması elzemdir. Burada ihraç edilen makinelerden ziyade ilgili bakanlıklar tarafından yerli kompost makinelerin üretim ve satış aşamasında, vergisel avantajlar ve teşvikler sağlanarak belediyeler, sosyal kooperatifler ve özel kişilerin bu makinelere erişimi kolaylaştırılmalıdır.

Gerek sosyal kooperatifler gerekse yerel yönetimlerle işbirlikleriyle gıda israfının önlenmesinde dezavantajlı grupların süreçlere dâhil edilerek yerel kalkınma stratejisine katkıda bulunulması mümkündür. Yerel yönetim-sosyal kooperatif- çiftçi üçgeninde tarımsal ürünlerin birinci elden tedarik edilmesi ve araçların kaldırılarak piyasaya sunulması yerel kalkınmayı da destekleyecek bir nitelik barındırmaktadır. Zira ülkemizde çiftçiler ürünlerinin piyasaya arzında çeşitli sıkıntılara maruz bırakılmaktadır. Bunların başında, çiftçilerin piyasaya ulaşamaması ve ürünlerini piyasa şartlarında ucuza satmak zorunda bırakılmasıdır. Burada Alt Komisyonumuzun 8-9 Aralık 2022 tarihlerinde Mardin’de yerinde incelediği ve Sosyal Girişimci ve Şef Ebru BAYBARA DEMİR öncülüğünde kurulan Topraktan Tabağa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’nin “Zamarot 1890 Sıfır Atık Restoranı” örneği faydalı ve örnek bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyette bulunmasına rağmen kooperatif tarafından işletilen bu restoran, bölgesel ürünlerin anlaşmalı çiftçilerden (178 çiftçi) alınarak değerlendirilmesi, doğrudan çiftçinin desteklenmesi, açılan restoranda bu ürünlerin sunulması ile doğacak iş imkânı ile bölgesel kalkınmayı da hedeflemektedir. Bu işleyişte ise sıfır atık misyonu ile hareket edeceklerini taahhüt etmektedirler. Bu projede; Mardin ve çevresine özgü ürünlerin üretimi yapan ancak ürünlerini yok pahasına satan çiftçilerle anlaşma yapılarak bölgeye özel ürünlerin (sorgül buğdayı, mercimek nohut, badem vs.) üretiminde devamlılığın sağlanması amaçlanmaktadır. Bunun yanında, bölgeye özgü Derik zeytininden yapılan Sabun Üretim Atolyesi ile bölgeye katkı sunulmaktadır. Projedeki çiftçilerin kooperatif ile sadece sözleşme kapsamında ilişkisi



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

bulunmaktadır. Bu ürünler aynı zamanda kooperatifin internet sitesi üzerinden tüm Türkiye'ye ulaştırılmaktadır. Bu da pazarlamada ve satışta yerli üreticiyi destekleme adımı olarak görülmektedir. Restoranın 49 çalışanı ise özellikle kadın ağırlıklı olmakla birlikte dezavantajlı grup olarak addedilebilecek mülteci-göçmen- öğrenci çalışanlardan oluşmaktadır. Kooperatifin Yönetim Kurulu üyeleri 19 kişiden oluşmaktadır. Ancak anasözleşmeleri gereği herhangi bir ücret almamakta ve kâr dağıtılmamaktadır.

Burada Belediyelerin, kooperatiflerin pazarlama konusunda yaşadığı zorlukları gidermek ve tüketiciyle buluşturmak amacıyla kentin merkezi yerlerinde satış noktaları kurmalarında yarar vardır. Belediyeler, kooperatiflere ürünlerini pazarlamak için gerekli işlemlerde (izin alma, ürün işleme, paketleme, depolama, lojistik vb.) de yardımcı ve yönlendirici olabilirler. Yerel yönetimlerin, altyapı ve lojistik konusunda kooperatiflere sağladığı destekler özellikle düşük sermaye ile kurulan kooperatifler için önemli bir destektir.

Tarımsal üretime dönük faaliyetler için belediyeler, mülkiyetlerinde olan tarıma elverişli arazileri de sosyal kooperatiflere tesis edilebilir. Kentlerde kooperatiflerin bir araya gelebileceği, faaliyetlerini yürütebileceği, ortak etkinlikler düzenleyebileceği kalıcı mekânların yaratılması ve uygun altyapının kurulması konusunda da belediyeler görev üstlenebilir. Ülkemizde, son yıllarda artan belediye-kooperatif iş birliği sonucunda ortaya çıkan başarılar kamuoyunca ilgi görmekte ve değerli bulunmaktadır. Bu ilgi, birçok farklı belediyeyi de özendirerek stratejik amaçları içinde kooperatifçiliğin geliştirilmesinin de yer almasını sağlamıştır. Son on yıllık süreçte, belediyelerin bu alana yönelmesiyle birçok farklı destek modeli ve ortaklık ilişkisi formülleri ortaya çıkmıştır. Kooperatiflerle yerel yönetim ilişkisinin kooperatiflerin özerkliği ile ilgili bir tartışmaya yol açmadan yürütülmesi elzemdir. Bu uygulama kooperatifler açısından garantili bir satış kanalı imkânı sunarak önemli bir mali destek sağlamaktadır. Belediyeler öncelikle yetki alanında bulunan sosyal kooperatifler hakkında bir envanter çalışması yaparak kooperatiflerin ürün yelpazesini, üretim koşul ve kapasitelerini tespit ederek kooperatiflerden alacakları ürün ve hizmet çeşitlerini belirleyebilecek durumdadır. Aynı zamanda Valiliklerin kooperatif ve yerel yönetimler arasında koordinasyonu sağlamasının da iş ve işlemlerin yürütülmesinde hızlandırıcı etkisi olduğu görülmektedir.

Devlet, ticari işletmelerin eşit koşullarda rekabet etmesini sağlayacak şekilde bir destekleme ve teşvik sistemi hayata geçirmeli, hatta bu sistemlerde kalkınmaya çok boyutlu katkıları göz önünde bulundurularak sosyal kooperatifler için pozitif ayrımcılık yapılması da düşünülmelidir. Sosyal kooperatif hareketinin ivme kazanması ile kooperatif markalı ürünlerin daha çok dolaşıma girdiğine, kooperatiflerin değer zincirlerinden daha fazla pay almaya başladığına yönelik bir izlenim olmasına rağmen halen daha birçok kooperatif değer zincirlerinde diğer büyük işletmelerle rekabet etmekte zorlanmakta, pazarlama alanında sorunlar yaşamaktadır. Kooperatiflerin e-ticaret uygulamalarında satışa sunduğu ürünlerde



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ilgili şirketlerin yüksek oranda pay talebi bulunması da Sosyal Kooperatiflere ait markaların ulusal pazarda yer almasını zorlayıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal kooperatif işletmelerinin ortak bir strateji ve iş birliği ile sosyal kooperatiflerin rekabetçiliğini artırabilirler, kooperatif ürünlerinin değer zincirlerinde daha fazla pay almasını sağlayabilirler. Sosyal kooperatifler, kooperatif hareketini yerel, bölgesel ve ülkesel düzeyde iş birliği yaparak güçlendirebilirler. Bu bağlamda, sosyal kooperatifler arası bir tedarik zincirinin kurulması, bir kooperatifin ürettiği bir ürünün diğer kooperatif için bir hammadde niteliği taşıması durumunda kooperatifler arası ürün ve hizmet satın alma yoluna gidilmesi bu iş birliğinin etkili örneklerinden birisidir.

Perakende satış noktalarında, sosyal kooperatif ürünlerinin, rekabet alanındaki büyük firma ve zincir marketlerin ürünleri arasında yer bulabilmesi için önemli bir pazar payının ve rekabet gücünün olması gerekmektedir; ancak üretim kapasite ve maliyetleri ile lojistik kısıtları düşünüldüğünde kooperatiflerin, diğer firmalarla rekabet edebilmesi ve pazar payını artırabilmesi oldukça güçtür. 2019'da yapılan düzenlemeyle yerel ve yöresel ürünlerin desteklenmesi kapsamında, zincir marketlerde yöresel ürünler için raf ayırma zorunluluğu tartışılmıştır. Benzer bir düzenleme ile kooperatif ürünlerinin gönüllülük esası ile perakende satış kanallarında görünürlüğünün artırılması, e-ticaret sitelerinde yapılan kooperatif ürün satışlarından alınan payların düşürülmesi noktasında ilgili bakanlıklar nezdinde çalışma yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de kooperatiflerin nicelik, mevzuat ve kamu teşkilatlanması boyutlarıyla kooperatifler sayıca çok ama nitelik bakımından yeteri kadar başarılı değildir. Kooperatiflerin nitelik açısından gelişmeye ihtiyacı vardır. Türkiye'de kooperatif istatistiklerinin oluşturulması önem arz etmektedir. Kooperatiflerden sorumlu üç farklı bakanlığın olması kooperatif faaliyetlerinin yürütülmesinde de farklılık yaratmaktadır. Bu mevzuatlar çok farklı kooperatif tiplerinin ortaya çıkmasına ve kooperatifçilikte karmaşık bir yapıya sebep olmaktadır.

Türkiye'de sosyal kooperatifler için özel bir mevzuat bulunmamakla birlikte, mevcut yasal düzenlemelerle bir sosyal girişimcilik modeli oluşturulması noktasında çalışma yapılması gerekmektedir. Öncelikle “Sosyal Kooperatif” kavramı ile “Dezavantajlı Grup” tanımlarının açıkça belirlenmesi yönünde çalışma yapılması, sürecin suiistimallere yol açmadan ilerletilmesi elzemdir. Zira sosyal kooperatiflerin ekonomik ve sosyal olarak değerlendirilmesi diğer kooperatiflerle aynı şekilde yapılmakta ve şirket statüsü ile faaliyetlerine devam etmektedir.

Sosyal kooperatif modelinin dünyada ve Türkiye'deki örneklerinin önümüzdeki yıllarda daha fazla artması ve sosyal kooperatiflerin sosyal fayda alanında daha önemli bir aktör haline gelebilmesi adına “Sosyal Kooperatif” gibi modellerin, dezavantajlı grupları güçlendirmek, topluma entegre etmek ve geçim kaynaklarını istihdam yoluyla desteklemek için yasal olarak diğer kooperatiflerden ayrılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu model özellikle sivil toplum kuruluşlarının finansmanı ile yürütülen projelerin hedeflerinin ve etkilerinin



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

sürdürülebilirliğinin sağlanması için uygundur. Sosyal kooperatiflerin kullanımı, finansman sağlayan kurum ve / veya kuruluşlardan hesap verilebilirlik ve şeffaflık açısından ortaya çıkabilecek endişelerin giderilmesi üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olacaktır.

Çalışmalarımız sonucunda; sosyal kooperatiflerin tanımlarının kanunen yapılması, kimlerin dezavantajlı çalışan olarak sayılabileceği ve ayrıntılarının kanunen detaylı bir şekilde listelenmesi, kâr payı dağıtımının yasaklanması, vergisel avantajlarının kanunda açıkça belirtilmesi, sigorta primleri avantajının yasada açıkça yer alması, ihalelere katılabilmesinin somut örneklerle önünün açılması; eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin içeriğinin detaylı bir şekilde kanunen açıklanması, denetimlerin kimler tarafından ve hangi şartlara göre yapılması gerektiğinin resmi olarak kararlaştırılması, denetim sonucuna göre hareket etmeme durumunda uygulanacak yaptırımların belirlenmesi, dezavantajlı kişilerin yine kooperatif ortağı olması durumunda belli bir oranın belirlenmesi, gönüllülere ilişkin düzenlemeler gibi pek çok önemli konunun kanunda açıkça yer almasını sağlamak üzere Sosyal Kooperatifler Kanunu'nun ülkemizde de çıkarılması ve başarılı bir şekilde hayata geçirilmesinin ülkemize ekonomik ve sosyal yönden oldukça önemli bir ivme kazandıracığı değerlendirilmektedir.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ

Yapılan inceleme neticesinde; Ülkemizde israfın önlenmesi amacıyla çalışmalar yürütülebilecek nitelikte olduğu kanaati hâsıl olan “*Sosyal Kooperatifçilik*” modelinin yaygınlaştırılmasını teminen yukarıdaki tespit ve değerlendirmeler çerçevesinde;

Cumhurbaşkanlığından;

Yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre kapsamında ekonomik ve sosyal faydanın artırılmasına paralel bir şekilde çevrenin korunması, şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesiyle bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik hedef ve politikalar ile sosyal gelişmenin yanında sıfır atığın yaygınlaşması ve atık yönetimini de içeren çevresel tedbirler kapsamında gerekli yatırım ve hizmetlerin “*sosyal kooperatifçilik*” politikalarıyla birlikte değerlendirilip üretim yönünden fırsata çevrilmesi amacı doğrultusunda;

1. Toplumun ihtiyaç sahibi kesimlerine yönelik yapılan çalışmaların etkinliği için politika önerileri oluşturmak, sosyal refahın oluşturulmasına yönelik politika önerileri geliştirmek, dezavantajlı gruplara yönelik politika önerileri oluşturmak amacı ile Sosyal Politikalar Kurulu koordinasyonunda ilgili bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin davet edilmesi suretiyle “*Sosyal Kooperatifçilik*” temalı genişletilmiş bir kurul toplantısı yapılarak sonuçlarının komisyonumuz ile paylaşılmasının,

2. Atıkların geri dönüşümünde halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması, Sıfır Atık Projesi uygulamalarının yaygınlaştırılması ve atıkların ayrı toplama sisteminin yaygınlaştırılması kapsamında pazaryeri ve hal atıkları gibi tarım atıkları, orman atıkları ve gıda tedariki sürecindeki atıklar ve gıda işletmecilerinden kaynaklanan atıklarının kaynağında ayrılması uygulamalarına sosyal kooperatiflerin dahil edilerek geliştirilmesi ve devamının sağlanmasının,

Ticaret Bakanlığı’ndan;

Sosyal kooperatiflerin kendi dışında bir finansal destekçiye (bakanlık, yerel yönetim veya başka bir finansal kaynak) bağımlı olmadan, krizlere daha dayanıklı ve istikrarlı işletme yapıları geliştirebilmeleri için idari yapılarının, kooperatifçilikle ilgili mevzuatın ve uygulanan politikaların yeniden yapılandırılması adına;

3. Yapılması muhtemel kanun değişikliklerinde temel alınmak üzere; “*Sosyal Kooperatif*” kavramının tanımı, kapsamı, ilkeleri, faaliyette bulunabileceklere ilişkin usul ve esaslar ile denetimi ve kâr dağıtımının nasıl yapılması gerektiği konularında bir taslak çalışma yapılmasını, diğer ülkelerde bulunan düzenlemelerin tercüme edilerek “*Sosyal Kooperatifçilik*”



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

ve *Sosyal Kooperatiflerde Kâr Dağıtımı*” temalı karşılaştırmalı bir analizin taslak çalışma ile birlikte komisyonumuz ile paylaşılmasının,

4. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca bakanlıklarca kaydı tutulan ancak faaliyetleri bir kamu hizmeti olup ortakları ya da çalışanlarının çoğunluğu dezavantajlı grup üyesi olan ve kendilerini sosyal kooperatif olarak addeden kooperatiflerin “sosyal kooperatif” olarak dönüşümün sağlanması, bu konuda tanıtıcı ve yol gösterici kamuoyu spotlarının hazırlanmasının,

5. Cumhuriyetimizin yüzüncü yılında ülkemizin potansiyelini harekete geçiren, bu sayede sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme hedefinin gerçekleştirilmesini sağlayan bütüncül bir yol haritası olarak kabul edilen ve 2053 vizyonu doğrultusunda hazırlanan 12. Kalkınma Planı’nda (2024-2028) “Sosyal Kooperatif” modelinin yer alması noktasında çalışma yapılmasının,

6. Türkiye’de kooperatif ve ortak sayılarının sayıca çokluğuna rağmen, kamuoyunda mevcut bulunan olumsuz kooperatif algısının önüne geçilebilmesi adına kooperatif kavramı ve işletme modelinin bilinirliği konusunda bilgi ve bilinç düzeyini arttıracak geleneksel kooperatif modellerinden farklı bir anlayışa, örgütlenmeye ve iş modeline sahip bir kooperatifçilik modeli olan sosyal kooperatifçilik modelinin özellikle israfın önlenmesi açısından değerlendirilerek desteklenmesinin,

7. Sosyal kooperatiflerin pazar paylarının artırılması için yerel ve yöresel ürünlere dönük yapılan düzenlemelere benzer şekilde, perakende satış yerlerinin gönüllü uyumu ile gıda güvenliğine ilişkin yasal prosedürler göz önünde tutularak kooperatif ürünlerine raf ayrılması konusunda bakanlıkça yapılan çalışmaların,

8. Sosyal kooperatif ürünlerinin perakende satış kanallarında görünürlüğünün artırılması ve e-Ticaret sitelerinde yapılan kooperatif ürün satışlarından alınan payların düşürülmesi noktasında paydaşlarla bir araya gelinerek çalışma yapılmasının ve sonuçlarının kamuoyu ve komisyonumuz ile paylaşılmasının,

9. Hâllerin yönetimi yetkisi kapsamında ülkemizde hal atıklarının değerlendirilmesi ve istatistiklenmesi adına tüm hâllerde günlük, aylık, mevsimlik ve yıllık hâl atık miktarlarının tespit edilerek bunların değerlendirilmesi noktasında yerel yönetimler ve sosyal kooperatiflerle işbirliklerinin geliştirilmesi ve farkındalık çalışmalarının yapılmasının,

10. Sosyal kooperatifçilik tanıtım projelerine ek olarak dezavantajlı grupların sosyal kooperatiflerde istihdamı konusunda farkındalık çalışmaları yapılmasının,

11. Sosyal Kooperatiflerin coğrafi işaretli ürünlerinin tescil, denetim ve markalaştırma çalışmalarına daha aktif bir şekilde katılmasının, özellikle tarımsal ürünler için menşe coğrafi işaretli ürünlerin üretimi ve pazarlanmasında çok paydaşlı kooperatif modellerinin teşvik edilmesinin,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

12. Sosyal kooperatifler arası bir tedarik zincirinin kurulması, bir kooperatifin ürettiği bir ürünün diğer kooperatif için bir ham madde niteliği taşıması durumunda kooperatifler arası ürün ve hizmet satın alma yoluna gidilmesi konusunda ortak bir çalışma yapılması ve çalışma sonuçlarının Komisyonumuz ile paylaşılmasının,

13. Dezavantajlı grupların istihdamına destek veren sosyal amaçlı kooperatiflerin kredi, hibe, kamu istihdam programlarına erişim ve özel satın alma koşulları gibi tedbirlerle desteklenmesinin,

14. Dezavantajlı grupların özellikle yönetim ve liderlik pozisyonları olmak üzere sosyal kooperatifçilik hareketinde her düzeyinde teşvik edilmesinin,

15. Faaliyetleri bir kamu hizmeti olup ortakları ya da çalışanlarının çoğunluğu dezavantajlı grup üyesi olan ve kendilerini sosyal kooperatif olarak addeden sosyal kooperatiflerin faaliyetlerinin devamlılığının sağlanması noktasında ürettikleri mal ve hizmetlerde yol gösterici nitelikte farklılaştırma yapılmasının ve yol gösterilmesinin, mal ve hizmetlerin e-ticaret sisteminde sunumunun kolaylaştırılması adına bu kooperatiflere ekipman, yazılım, e-ticaret platformları ile ilişkiler hususlarda desteklenmesinin,

16. Ortaklar, çalışanlar ve yöneticilerin mesleki, teknik ve girişimci potansiyellerinin geliştirilmesi adına eğitim ve seminerler düzenlenerek “Sosyal Kooperatif Modeli” nin anlatılmasının,

17. Eğitim sisteminde ilgili bakanlık ile koordineli bir şekilde sosyal kooperatif bilincini geliştirecek etkinlikler yapılmasının,

18. Kooperatif işletmelerin yaygınlaştırılması ve mevcut kooperatiflerin daha başarılı ve performanslı bir biçimde faaliyetlerini sürdürebilmesi için, kooperatifçilik sektörüne doğrudan veya dolaylı olarak hizmet verenlerin eğitim seviyelerinin artırılması ve toplumda kooperatifçilik bilincinin oluşturulması amacı ile kurulan “Kooperatifçilik E-Sertifika Programı”ndan (KOOP-ES) yararlanan kişi ve kooperatif sayılarını gösterir istatistiklerin,

19. Kooperatif ve üst kuruluşlarının, kooperatifçilik hizmetlerine elektronik ortamda eriştiği ve merkezî veri tabanının yönetildiği Kooperatif Bilgi Sistemi (KOOPBİS) sisteminin daha aktif hale getirilmesi ile sosyal kooperatiflerin takibi ve istatistiklendirilmesi noktasında çalışmaların genişletilmesi, bu veri tabanının, üç Bakanlıkça tutulan kooperatif kayıtları ile üretim, istihdam, sosyal güvenlik ve vergi gibi alanlarda farklı kamu ve özel kuruluşlarca tutulan kayıtları eşleştirerek koordine edilmesi ve kooperatif verileri düzenli olarak derlenerek türlerine ve faaliyet gösterdikleri sektörlerle göre toplam sayı, ortaklık sayıları, istihdam ve yıllık ciro gibi göstergelerin uluslararası istatistiki standartlarda hazırlanarak farklı formatlarda aylık ve yıllık periyotlarla kamuoyu ile paylaşılmasının,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'ndan;

20. Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı'nın (2016-2023) pazaryeri ve hal atıkları, restoran/lokanta/otel gıda atıkları ile orman atıklarını da kapsayacak şekilde belediye atıkları yönünden sonuçlanma oranlarını gösterir istatistiklerin,

21. İller bazında; kaynağında ayrı toplanmış organik atıkların işlendiği ve biyolojik proses uygulanan kompost ve biyometanizasyon tesisleri ile karışık belediye atıklarının işlendiği MBT tesislerine ait istatistiklerin Komisyonumuza sunulmasının,

22. Yerel yönetimlerin pazaryeri ve hal atıklarının değerlendirilmesi noktasında desteklenerek “kompost serim alanları- tesisleri” yer tahsisi sağlanması ve ekipman, hibe desteği verilmesi ve bugüne kadar yer tahsis edilen, ekipman desteği sağlanan ve hibe desteği verilen yerel yönetimler ile kooperatiflere ait istatistiklerin,

23. Bakanlıkça tutulan kooperatif kayıtları ile üretim, istihdam, sosyal güvenlik ve vergi gibi alanlarda farklı kamu ve özel kuruluşlarca tutulan kayıtları eşleştirerek koordine edilmesi ve kooperatif verilerinin düzenli olarak derlenerek türlerine ve faaliyet gösterdikleri sektörlerle göre toplam sayı, ortaklık sayıları, istihdam ve yıllık ciro gibi göstergelerin uluslararası istatistiki standartlarda hazırlanarak farklı formatlarda aylık ve yıllık periyotlarla kamuoyu ile paylaşılmasının,

Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan;

24. Pazaryeri ve hal atıkları ile yapılacak olan onarıcı tarım uygulaması olarak sayılan kompost uygulamasının geliştirilmesi, paydaş bakanlıklarla bir araya gelinerek ilgili yönetmeliklere uygun olarak piyasaya arz edilmesi planlanan kompost ve kedi-köpek maması gibi projelerin desteklenmesinin, elde edilen kompostun tarımda kullanılmasının desteklenmesi ve teşvik edilmesinin,

25. Restoran/lokanta/otel gibi işletmelerden toplanan ve yönetmeliklere uygun atıkların yine yasal prosedürler içinde kalarak kompost gübre veya gıda amaçlı olmayan hayvanların (kürk hayvanları, ev ve süs hayvanları, laboratuvarlar hayvanları, hayvanat bahçeleri ve sirklerde barındırılan hayvanlar vb.) mamasına dönüştürülmesi yönünde projelerin izinlendirme çalışmalarının hızlandırılması ve süreç hakkında hazırlanan bir bilgi notunun Komisyonumuza sunulmasının,

26. Gıda işletmelerinde gıda atıklarının dönüştürülme sürecine ilişkin tanıtıcı ve eğitici broşürlere yer verilmesinin sağlanmasının,

27. Orman Genel Müdürlüğü taşra teşkilatları ile sosyal kooperatiflerin ortak çalışmaları ile malçlama yönteminin geliştirilmesinin temininin,

28. Malçlama yöntemi üzerine diğer ülkelerde bulunan düzenlemelerin tercüme edilerek karşılaştırmalı bir analizin kamuoyu ve komisyonumuz ile paylaşılmasının,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

DİLEKÇE KOMİSYONU

29. Bu tarz projelerin Ulusal Kırsal Ağ – UKA aracılığı ile hem ülkemizde hem de AB Kırsal Ağı (The European Network for Rural Development (ENRD) aracılığı ile Uluslararası tanıtımına katkı sağlanmasının,

30. Bakanlıkça tutulan kooperatif kayıtları ile üretim, istihdam, sosyal güvenlik ve vergi gibi alanlarda farklı kamu ve özel kuruluşlarca tutulan kayıtları eşleştirerek koordine edilmesi ve kooperatif verilerinin düzenli olarak derlenerek türlerine ve faaliyet gösterdikleri sektörlerle göre toplam sayı, ortaklık sayıları, istihdam ve yıllık ciro gibi göstergelerin uluslararası istatistiki standartlarda hazırlanarak farklı formatlarda aylık ve yıllık periyotlarla kamuoyuna sunulmasının,

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’ndan;

31. Ülkemizde yerli ve milli teknolojilerin ARGE çalışmaları ve bu teknolojik ürünleri üreten yerli firmaların sübvansede edilmesi adına kompost gübre, kedi-köpek maması ve malçlama makinası gibi atıkların değerlendirilmesi konusunda önemli ekipmanların üretiminin çeşitli hibe ve destekleme programları desteklenerek daha düşük maliyetlerle bunları almak isteyen yerel yönetimler ve sosyal kooperatiflere tedarik sürecinde destek olunmasının,

32. Ülkemizde; 2012 yılından itibaren, atık değerlendirilmesinde kullanılan makineleri üreten yerli üreticilerin sayıları, üretilen makine miktarı, bu makinelerin ithalat ve ihracat rakamları ile bakanlıkça yerli üreticilere sağlanan hibe ve tutarlarını gösterir istatistiklerin Komisyonumuza sunulmasının,

Türkiye Belediyeler Birliği’nden;

26/5/2005 tarihli 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu’nun 20 inci ve Türkiye Belediyeler Birliği Tüzüğü’nün 7 nci maddesinde sayılan görevleri kapsamında;

33. Pazaryerleri ve hâllerin yönetimi yetkisi kapsamında ülkemizde belediyelerin yetki alanında bulunan pazaryeri ve hâl atıklarının değerlendirilmesi ve istatistiklenmesi adına tüm pazaryeri ve hâllerde günlük, aylık, mevsimlik ve yıllık tarımsal atık miktarlarının tespit edilerek bunların değerlendirilmesi noktasında yerel yönetimler ve sosyal kooperatiflerle işbirliklerinin geliştirilmesi ve farkındalık çalışmalarının yapılması noktasında belediyelere yol gösterici nitelikte çalışmalar yapılmasının,

34. Belediyelerin yetki alanlarında bulunan ve sosyal kooperatiflerin üretim ve satış yeri olabilecek nitelikte kapalı ya da açık alanların sosyal kooperatiflere tahsisi konusunda yapılan çalışmalarının duyurulmasının,

35. Gıda atıklarından kompost yapan, orman atıklarını değerlendiren, restoran-lokanta ve otellerin gıda amaçlı olmayan hayvanlar (kürk hayvanları, ev ve süs hayvanları, laboratuvarlar hayvanları, hayvanat bahçeleri ve sirklerde barındırılan hayvanlar vb.) için



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

maması olabilecek nitelikte atıklarını değerlendiren belediye ve sosyal kooperatiflere ait projelerin tanıtılması noktasında yerel yönetimler arasında aracı rol üstlenilmesinin,

36. Ülkemizde tarım atıklarından kompost yapan, orman atıklarını değerlendiren, restoran/lokanta/otellerin pet hayvanı maması olabilecek nitelikte atıklarını değerlendiren tüm belediyelerin belirlenerek bunlara ilişkin istatistiklerin Komisyonumuza sunulmasının,

İSTENMESİNE,

Ayrıca Komisyonumuza intikal eden yazılar ve yapılan toplantılarda “Sosyal Kooperatifçilik” ve “İsrafın Önlenmesi” hakkında resmi kurumlar, sivil toplum örgütleri ve akademisyenler tarafından dile getirilen;

- Sosyal kooperatifler konusunda müstakil bir kanun çalışmasının yapılması ya da bu kavramın 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na dercedilmesi hususunda çalışma yapılması,
- Yarı kamusal hizmet sunan, kâr amacı gütmeyen ve elde ettiği kârı dağıtmayan “eğitim” ve “sosyal” amaçlı kooperatifler ile kadın, engelli, çocuk, eski hükümlü gibi dezavantajlı grupların istihdam edildiği sosyal kooperatiflerde üçüncü kişilerle iş görmeden faaliyetlerini sürdürememeleri göz önünde tutularak 1163 sayılı Kanun’da ve sair kanunlarda geçen “sadece ortaklarla iş görülmesine...” ifadesinin kaldırılması,

talepleri ile ilgili olarak **24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve sair kanunlarda,**

- Sosyal Kooperatiflerin; kamu ihaleleri mal ve hizmet alımlarında sosyal ölçütlerin bir değerlendirme kriteri olarak konması ve/veya sosyal kooperatiflerden alımların önceliklendirmesi,
- Kamu ihalelerinde diğer işletmelere göre kamu yararı gözetmesi açısından ayrıcalık ve önceliğe sahip olması,
- Kamu hizmetleri ve harcamalarının sosyal kooperatifler üzerinden gerçekleştirilmesi için geliştirmeler yapılması (örneğin belediyelerin sağladıkları yaşlı/ engelli/ çocuk bakımı hizmetlerinin konu ile ilgili sosyal kooperatiflerce gerçekleştirilmesi),
- Faaliyet alanları ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimlerin yaptığı ihalelere girme hakkının verilmesi,

talepleriyle ilgili olarak **4/1/2022 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve sair kanunlarda,**

- Sosyal kooperatiflerin, vergi konusunda şirket yükümlülükleri ile ilerlemesi yerine dernek ve vakıflar gibi bu konudan muaf tutulması,
- Kuruluş Giderlerinin azaltılması,



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU

- Vergisel avantaj sağlanması,
- Çalışan dezavantajlı kişilerin sigorta prim ödemelerinde kolaylık veya yükün hafifletilmesi konusunda çalışma yapılması,
- Sosyal kooperatiflerin gıda bankacılığı yapabilmesi,

talepleriyle ilgili olarak **13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 25/10/1984 tarihli ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve sair kanunlarda,**

- Belediyelerin kamuya yararlı derneklerle ve vergi muafiyeti tanınmış vakıflarla doğrudan iş birliği yapabildikleri, kamuya yararlı olmayan veya vergi muafiyeti bulunmayan vakıflarla da mülki amirin iznini almak suretiyle ortak proje ilişkilerine girişebildikleri, belediyelerin 1163 sayılı Kanun çerçevesinde kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebildikleri, kooperatiflere kredi verebildikleri ve kredi verdiği kooperatifleri denetleyebildikleri, ancak belediyelerin iş birliği yapabileceği kurumlar arasında Belediye Kanunu Madde 75'te kooperatiflere yer verilmediği, bu çerçevede belediye - kooperatif arasındaki ilişkilerin mevzuatta düzenlenmesi,
- 100 bin nüfusun üstündeki belediyelerde pazaryeri ve hâl atıklarının yerinde ayrıştırma yöntemi uygulanarak belediye-hal yönetimi ile hal ve pazaryeri esnafı işbirliği sağlanarak kullanılabilir durumdaki sebze meyvelerin sosyal kooperatifler vasıtasıyla toplanılması, kullanılabilir durumda olmayan atıkların ise güneşli gün sayısı fazla olan yerlerde kompost serim alanları oluşturularak komposta dönüştürülmesi olmayan yerler ve uygun olmayan zamanlarda ise kompost makineleri vasıtasıyla komposta dönüştürülmesini teminen yasa düzenlenmesi,

talepleri ile ilgili olarak **3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ve sair kanunlarda** değişiklik yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Bilindiği üzere; Dilekçe Komisyonu, Anayasa'nın, TBMM İçtüzüğü'nün ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunun ilgili hükümleri çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Anayasa'nın 88'inci maddesinde, kanun teklif etmeye milletvekillerinin yetkili olduğu belirtilmiştir. TBMM İçtüzüğü'nün 116/1'inci maddesinde; *"Dilekçe Komisyonunu... Başkanlık Divanı.... Yeni bir kanunu veya bir kanun değişikliğini gerektiren... dilekçelerin, görüşülemeyeceğini karara bağlar."* denilmiştir.

TBMM İçtüzüğü'nün 117'inci maddesinde ise; Dilekçe Komisyonu Genel Kurulunun, kendisine gönderilen dilekçeleri ilk önce, 116 ncı madde hükmü gereğince inceleyerek karar konusu olup olamayacakları hususunu kararlaştırması gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda İçtüzüğün 116 maddesinin birinci fıkrasının; (2) numaralı bendinde yeni bir kanunu veya bir kanun değişikliğini gerektiren konularla ilgili dilekçelerin Dilekçe Komisyonunda



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

görüŖülemedeęi hükme bağlandığı için yukarıda belirtilen taleplerin **KARAR KONUSU OLAMAYACAđINA,**

3071 sayılı Kanun ve TBMM İctüzüğünün ilgili maddeleri gereğince itiraz yolu açık olmak üzere karar verilmiŖtir.



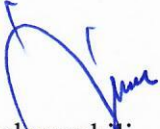
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU

Karar No : 18

15.03.2023

Konu : Sosyal Kooperatifçilik Kapsamında İsrafın Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Araştırılması ve Yaygınlaştırılması


Başkan
Mihrimah Belma SATIR
İstanbul Milletvekili


Başkanvekili
İsmail TAMER
Kayseri Milletvekili


Sözcü
Fehmi KÜPÇÜ
Bolu Milletvekili


Kâtip
Mustafa KENDİRLİ
Kırşehir Milletvekili


Üye
Mehmet TAYTAK
Afyonkarahisar Milletvekili


Üye
Arzu AYDIN
Bolu Milletvekili


Üye
Hüda KAYA
İstanbul Milletvekili


Üye
Özcan PURÇU
İzmir Milletvekili


Üye
Metin İLHAN
Kırşehir Milletvekili


Üye
Ahmet Salih DAL
Kilis Milletvekili


Üye
Behiç ÇELİK
Mersin Milletvekili


Üye
Aziz AYDINLIK
Şanlıurfa Milletvekili